

Virgil Cândea la 75 de ani

ÎN VRANCEA NU NUMAI S-A SCRIS ISTORIE, DAR S-A ȘI FĂCUT ISTORIE ROMÂNEASCĂ (II)

dialog realizat de Alexandru Deșliu

— *Domnule academician, opera dv. științifică se caracterizează nu numai prin amploare, dar și printr-un larg registru tematic. Bibliografia contribuțiilor dvs. cuprinde cărți, ediții critice, traduceri, studii de specialitate etc. în istoria spiritualității creștine, a culturii românești și a artei, îndeosebi religioase. Sunteți o autoritate în domenii ca istoria mentalităților și a ideilor românești și sud-est europene în general, a modernizării culturii noastre în secolul al XVII-lea, v-ați legat numele de fenomene importante puțin studiate, ca Reînnoirea isihastă din secolul al XVIII-lea și rolul românilor în această mișcare spirituală, introducerea tiparului în cultura arabilor din Levant cu sprijin românesc, sau o expresie necunoscută a artei post-bizantine, studiată pentru prima oară de dvs., anume arta melkită (a creștinilor din Orientul Apropiat). Ați făcut numeroase descoperiri de seamă în domeniul culturii vechi: cel mai vechi Letopiseț al Țării Românești redactat în limba română, al cărui original dispărut l-ați reconstituit după versiunea lui arabă, identificată de dvs. acum trei decenii într-o bibliotecă din Liban; manuscrisul original al Istoriei Imperiului Otoman descoperit tot de dvs. într-o bibliotecă americană, la fel traducerea în arabă a altei opere cantemiriene, Divanul, identificată în numeroase copii manuscrise păstrate în Siria, Franța și la Biblioteca Vaticană din Roma; manuscrise de artă moldovenești din timpul lui Ștefan cel Mare ajunse la New York etc. etc. Ați semnalat și publicat vechi scrieri românești de morală (tratatul Despre dărmicie al lui Udriște Năsturel, 1649)*

și traducerea unui vechi tratat de filosofie (Rațiunea dominantă, 1688). Ați lansat o nouă viziune asupra Patrimoniului Cultural Național, demonstrând că el cuprinde nu numai bunurile culturale păstrate în țară, dar și acelea care, deși înstrăinate de secole și aflătoare azi în străinătate, rămân proprietatea morală a țării în care au fost create și din care au fost strămutate. Ați redactat și publicat primul repertoriu al acestor categorii de bunuri, punând astfel bazele unui proiect major al Academiei Române, de identificare și evidență centralizată a patrimoniului înstrăinat, a cărui conducere științifică v-a fost încredințată.

Vă rugăm să ne spuneți, Domnule academician, care este numitorul comun al acestei opere științifice desfășurate pe atâtea planuri și în direcții aparent atât de diferite?

— Varietatea tematică deconcertantă a contribuțiilor mele poate sugera preocupări dezordonate sau, într-o apreciere binevoitoare, enciclopedice, dar ele au o logică interioară și motivații justificate, mai întâi de curiozitatea intelectuală, apoi de convingeri care au dus la un program urmărit și realizat metodic, într-o jumătate de veac.

Clasat de obicei între istoricii generației mele, vreau să recunosc că **nu** ca istoric m-am angajat eu în cercetarea științifică (pregătirea mea a fost în alte științe – de drept, filosofie, teologie, filologie clasică, după cum arătam în răspunsul la altă întrebare). Nici măcar ca **istoric al culturii** cum mă categorisesc unii. O recunoaștere care mi-ar fi părut mai potrivită ar fi fost aceea de cercetător al **spiritualității românești**, după credința mea, singurul domeniu în care ne putem descoperi, ne putem cunoaște și înțelege cu adevărat pe noi înșine. Dar după 1950, când am început să public în reviste științifice sau culturale, temele religioase erau interzise cercetătorilor din institutele Academiei Române, așa dar am colaborat cu asemenea subiecte numai la reviste bisericești („Mitropolia Olteniei”, „Glasul Bisericii”). Când am continuat în periodice laice, mi-am prezentat articolele drept contribuții la istoria ideilor, așa cum un mare prieten al meu, cu aceleași preocupări și convingeri, regretatul Alexandru Duțu, s-a specializat în istoria mentalităților. Este evident că amândouă aceste discipline, aplicate istoriei culturii românești se ocupau de probleme, cărturari și opere din domeniul teologiei, care a inspirat, timp de secole, gândirea, literele și artele, nu numai la noi, dar și în toată lumea creștină.

În căutarea identității noastre profunde și a căilor desăvârșirii, am pornit de la evidența că civilizația și cultura Lumii vechi, din care făceau parte Lumii

europeană și a Mediteranei s-au întemeiat pe tradiții arhaice, pe valorile Antichității clasice regândite cu luminile Adevărului revelat din **Scripturi** și cu reflecția Părinților Bisericii creștine, așadar că românii, cei mai vechi europeni din zona Carpaților și a Dunării de Jos, au o spiritualitate cu nobile origini.

Lecturi, călătorii prin țară, cercetarea monumentelor de istorie și de artă, comparațiile cu alte civilizații și culturi din vecinătatea noastră sau mai îndepărtate m-au convins că am moștenit un tezaur de valori spirituale pe care nu-l cunoșteam îndeajuns. Descoperirea și descifrarea lui pentru mine și semenii mei, mi-au devenit, astfel, exercițiul favorit, bucuria, pasiunea activității de cercetare. Am mers, la început, pe drumuri bătute, profitând de luminile înaintașilor în explorarea fenomenelor românești, cărora le datorez imens (mă gândesc în primul rând la Nicolae Iorga, Sextil Pușcariu, Nicolae Cartoian, Ștefan Ciobanu, Dimitrie Gusti, Dumitru Stăniloae). Am îndrăznit apoi să reiau unele din cercetările lor, să revin asupra unor fenomene, teme, texte sau monumente studiate numai parțial și părăsite de ei din lipsa informațiilor mai noi. Am urmărit, îndeosebi, creațiile culturale românești de peste hotare, bunurile de patrimoniu înstrăinate de secole, cercetate mai totdeauna fugitiv și incomplet, dar aparținând moștenirii noastre culturale ca și bunurile păstrate în țară, opere ale cărturarilor, meșterilor și mecenajilor români. Am avut ambiția reconstituirii unei imagini de ansamblu asupra acestor bunuri, care alcătuiesc o parte uriașă a patrimoniului nostru cultural național (cel puțin o treime, poate chiar jumătate din piesele mobile, documente, manuscrise, opere de artă ajunse în colecții din toată Europa și din celelalte patru continente, unde sunt păstrate cu reverență și mândrie). Întreprindere obositoare și costisitoare, dar în același timp prilej de imense satisfacții intelectuale și morale. Ce bucurii mai mari poate avea un cercetător decât să constate că înaintașii lui sunt admirați și creațiile lor conservate și studiate ca opere ale culturii universale în marile muzee, biblioteci și colecții din lume? Așa m-am întâlnit cu manuscrise cantemiriene în Liban, Italia și Statele Unite, cu cărți tipărite de Antim Ivireanu la Damasc și în Grecia, cu vechi icoane românești la Paris, Haga și la Muntele Athos, și am reușit să acreditez evidența că Patrimoniul Cultural Românesc este mai bogat decât credeam, și că avem datoria de a reconstitui imaginea lui integrală. Nu voi relua acum contribuțiile diverse de istorie culturală, dar mă bucur că sugestia unei noi cronologii a trecutului nostru, în care granița dintre medieval și modern trebuie fixată mult mai devreme decât 1821, anume în secolul al XVII-lea, a atras atenția cercetătorilor și tinde să corecteze o viziune falsă, dominantă mult timp în studii, sinteze și manuale.

— ***Ce personalități românești din țară sau diasporă, pe care le-ați cunoscut în ultimele decenii, v-au impresionat și prin ce?***

— Preocupările mele și mediul în care mi-am desfășurat activitatea mi-au prilejuit contacte variate, de

la folosul unei întâlniri memorabile până la colaborare științifică sau amicitie, generoasă din partea lor, reverență din partea mea, cu personalități ale vieții spirituale și intelectuale, din tinerețe până în anii din urmă. Voi aminti, foarte selectiv, mai întâi pe oamenii Bisericii, mari duhovnici cărora le datorez experiență și convingerea cea mai importantă din viața mea, anume că există o treaptă a desăvârșirii posibil de atins chiar în epoca de tristă decadentă intelectuală și morală în care mi-a fost dat să trăiesc. Sunt între ei teologi de reputație pancreștină, ca Părintele Dumitru Stăniloae, gânditorul providențial din secolul XX, care a reîndreptat reflecția și trăirea ortodoxă pe făgașul ei tradițional, punând în valoare idealul părăsit de omul modern, al îndumnezeirii, al unirii cu Dumnezeu, devotându-se actualizării învățării Sfântului Grigorie Palama, traducerii și exegezei **Filocaliei**. Sunt duhovnici care au marcat prin viața și pilda lor luminoasă anii de încercări din perioada întunecată a dictaturii, îmbărbătând și povățuind deopotrivă călugări și credincioși din lume, păstrând neîntreruptă continuitatea venerabilă a monahismului și așezării creștine românești. Menționez dintre dânsii pe Părintele Sofian, starețul Mănăstirii Sf. Antim din București, pe Părintele Adrian de la aceeași Sfântă Mănăstire, pe Părintele Cleopa, starețul Mănăstirilor Sihăstria și Slatina din Moldova, pe Părintele Petroniu, starețul și, pentru vremea noastră, nou ctitor al Sihăstriei românești Prodromul din Muntele Athos, lăsând pentru alt prilej evocarea atâtor alți maeștri spirituali vrednici de neștearsă amintire nu numai în monahismul, dar deopotrivă în viața pastorală a Bisericii noastre, ca Părintele Gheorghe Roșca, iscusit teolog și povățuitor al rugăciunii inimii, a cărui viețuire s-a săvârșit exemplar în nevoită, dăruire și discreție. Între personalitățile memorabile pe care le-am cunoscut se cuvine să amintesc sihaștrii (isihăștrii de azi) pe care i-am vizitat în Valea Kadișa din Muntele Liban, sau în schiturile Carpaților și poienile Athosului. Nu-i pot trece cu vederea, deoarece gândirea și comportarea desăvârșită sunt trăsăturile care definesc în primul rând o adevărată personalitate.

Am cunoscut, de asemenea, oameni remarcabili nu numai prin știința lor, dar și prin idealurile lor intelectuale și morale, ca Ștefan Todirașcu, diplomat și profesor de economie politică la Facultatea de Drept din București, care cu răbdare, ocrotitoare prietenie și rară acuitate hermeneutică, m-a introdus în arcanele științelor tradiționale; Tudor Vianu și Edgar Papu pe care, fără a le împărtăși întru totul convingerile filosofice sau confessionale, le-am admirat erudiția covârșitoare, judecățile cumpănite și expunerile limpezi; Alexandru Elian, neîntrecut cunoscător al tradiției de gândire și cultură a Creștinismului Oriental și al vechiului scris românesc. Din diaspora românească, pe Mircea Eliade, adept al **Philosophiei perennis**, al Tradiției primordiale, nu prin revelații sau educație religioasă, ci printr-un uriaș efort științific și o operă de autoritate mondială. Îi sunt recunoscător pentru întâlnirile din locuința lui din Paris, comunicarea spontană și prietenia reconfortantă cu care mă primea și pentru generozitatea cu care m-a invitat

să colaborez la ultima sa operă, **Enciclopedia Religiei**, (New York, 1987), dovadă a aprecierii și încrederii de care duceam lipsă la mine acasă. Ați amintit în întrebarea precedentă de icoanele melkite, de care m-am ocupat după 1967, când le-am văzut și studiat pentru prima oară, ca domeniu încă necunoscut al artei postbizantine. Nu pot uita că și atunci, și mai târziu, acest fapt a fost consemnat doar în străinătate (în Siria, Liban, Franța, Italia), în dicționarul **Larousse des Arts** (articolul **Icônes melkites**) și, dintre români, de Mircea Eliade care mi-a încredințat în **Enciclopedia** lui, articolele despre **Icoane** și **Iconoclastm**.

Dintre personalitățile din străinătate care m-au marcat cu adevărat prin cugetarea lor dreaptă și senină, aș aminti doi elvețieni de seamă, filosoful Denis de Rougemont, artizan al ideii Europei regiunilor culturale și, prin ea, al Uniunii Europene (era un prieten al lui Maurice Schuman) și istoricul Jacques Freymond, teoretician ironic al relațiilor internaționale, mare prieten al României și admirator al lui Nicolae Titulescu, dascăl al câtorva dintre cei mai destoinici diplomați români de azi, formați la Institutul de înalte studii internaționale din Geneva, unde am predat în anii 1967 - 1971. Dar să trecem la altă întrebare...

— **Ce ar trebui să se facă pentru ca istoria culturii românești să fie mai bine cunoscută în lume?**

— N-am să fac schița unui proiect de măsuri la care, cu mai mult sau mai puțin succes, s-au gândit mai toți miniștrii culturii noastre din 1990 până azi. Nici n-am să dau soluția standard – în ideea mea insuficientă – a creșterii procentului din buget acordat culturii, soluție inspirată de convingerea comună a celor de azi, indiferent de formație și de crezul lor politic, că banii rezolvă totul... Soluția mea e de alt ordin. Eu cred că numai cei care își cunosc, își prețuiesc și își iubesc cum se cuvine propria cultură o pot face cunoscută în mod corespunzător, credibil și eficient, în lume.

Prioritară, așadar, mi se pare, educația românilor de toate vârstele și condițiile în legătură cu valoarea Patrimoniului lor cultural, respectul față de el și de teoria de a-l păzi și de a-l face cunoscut. Numai această atitudine, care trebuie formată din anii de școală și cultivată prin programe de educație permanentă poate genera măsurile necesare valorificării culturii noastre pe plan mondial, problemă care nu privește doar câteva sectoare ale vieții sociale, câteva instituții și ministere, ci și pe toți românii, pentru că este vorba de moștenirea noastră, de identitatea și imaginea noastră în lume.

— **Cum vedeți activitatea cultural științifică de la Focșani pe ansamblu și, în special, în domeniul istoriografiei. Cum apreciați contribuția focșănenilor în acest domeniu?**

— Orașul Focșani și toată Țara Vrancei ocupă un loc important în istoria și cultura românească, din evul mediu până la epoca modernă, și a rămas simbol al unor acte fundamentale din trecutul poporului român.

După Unirea din 1859, la Focșani a început procesul de unificare a instituțiilor românești prin activitatea Comisiei centrale de elaborare a legilor comune celor două principate care alcătuiau atunci noul stat român. În Vrancea au avut loc bătăliile memorabile din Războiul de întregire a României, ca aceea de la Mărăști din 11/24 iulie 1917, când Armata a II-a română, comandată de generalul Averescu, a spart frontul german, eliberând aproape 500 kmp. și 30 de sate vrâncene, și aceea de la Mărășești din 6/19 august același an, când trupele comandate de generalii Constantin Cristinescu, apoi Eremia Grigorescu au oprit contraofensiva germană menită să ocupe rapid Moldova și, astfel, să scoată România din război. Astfel, în Vrancea nu numai **s-a scris istorie, dar s-a și făcut istorie românească**. Numele savanților din această parte a țării care au îmbogățit științele istorice prin cercetările și scrierile lor, de la Constantin C. Giurescu la Ion Nestor, sunt cunoscute din dicționarul biografic **Vocație și destin** redactat de dvs. în colaborare cu Valeriu Anghel, așadar nu le voi relua acum. Dar, mă întreb, cât loc ocupă în programele școlilor elementare și de învățământ preuniversitar din Vrancea istoria acestui ținut, cum este formată și păstrată vie prin acțiuni și programe culturale conștiința vrâncenilor despre trecutul lor atât de bogat?

— **La ce lucrați în prezent (proiecte aflate pe masa de lucru în faze mai avansate)?**

— După o întrerupere impusă de mandatul de vicepreședinte al Academiei Române, activitate pe care am încheiat-o în primăvară, am revenit la pregătirea ediției de **Opere complete** ale lui Dimitrie Cantemir din care rămân de publicat încă șase volume. Lucrez, de asemenea, la o antologie de scrieri ascetice creștine din secolul al XI-lea care n-a fost niciodată publicată în limba română, dar a circulat mult la noi în copii manuscrise. Împărțită în 200 de teme despre virtuți și vicii, cartea formează un manual de perfecționare spirituală, reprezintă o completare a **Filocaliei** și cu titlul **Everghetinos**, și a fost publicată de același cărturar, Sf. Nicodim Aghioritul, la Veneția în 1783. Din păcate, realizarea acestor două proiecte, dificile și ample, este permanent întreruptă de diverse alte obligații și solicitări de care mă achit mereu mai greu.

Iarna la Tătărași

Fănuș Neagu**Marin Preda ar fi împlinit 80 de ani...****ÎN SANIA REGELUI**

**Un document istoric:
Marin Preda, Laurențiu Fulga, Fănuș Neagu**

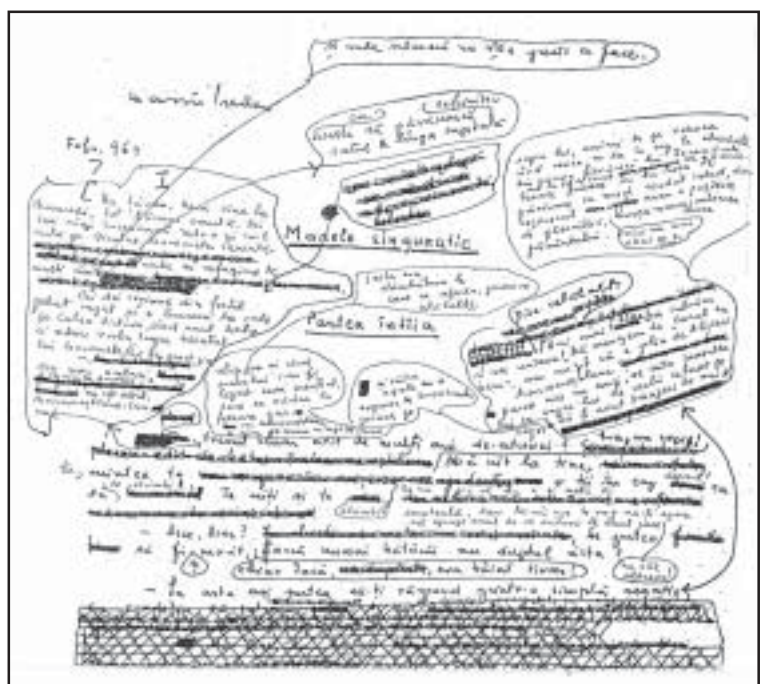
Eram tânăr și subțire și pletos ca un zlătar când l-am cunoscut pe Marin Preda. Se întâmpla la Sinaia, într-un miez de februarie, ninge ca pentru o vânătoare de vulpi albastre – el cu Dimitrie Stelaru chiar asistaseră, într-o noapte, de la fereastra vilei, cum o haită de lupi sfâșiaseră patru câini din dotarea castelului Pelisor și se mira cum până la el și de la el încoace nimeni nu mai știe s-o facă: monșer, fii atent, ăia stăteau în ușa vilei din faptul serii și când m-am întors de la masă, am vânturat ciomagul spre ei, mă, vă crap capetele! Ce-ai zice dumneata să afli că Stelaru ăsta-i aduce prin cine știe ce mă-sa de descântec? Și râdea de ideea trăsniță care-i năzărise și pe care trebuia s-o dezbată-n singurătate. Râsul lui, pentru mulți nesuferit, suia în gâlgăiri țipate, spârgea sare, îți hârjăia oasele spinării și se-nflăcără provocator, un fel de mână de tâlhar care se încinge ascuțind cuțitul pe piatră. A fost scris să fie să ne împrietenim fulgerător, să ne gratulăm vreme de douăzeci de ani cu apelativul *micimane* (tot de la Sinaia, în cinematograful de lângă gară, am vizionat împreună, de trei ori, filmul *Miciman Panin*, în care se arăta, spre desăvârșita noastră desfătare, că micimantul respectiv este cel mai viteaz, cel mai vesel, cel mai iubit și cel mai mare dintre toți soldații care s-au bătut în al doilea război mondial), și tot scris a fost să ne certăm apoi și nici unul să nu încerce să rupă zăvorul ăla nenorocit al orgoliului hrănit, cum ar spune Boges, cu umbre și erori și, aș adăuga eu, cârpit cu bârfe, rotunjit cu minciuni, otrăvit cu șopârle. El, acolo la Sinaia, era celebrul autor al *Întâlnirii din Pământuri* și al *Moromeților*, eu numai al volumului de povestiri *Ningea în Bărăgan* și cred că ceea ce ne uea zilele până la confuzie era sentimentul câmpiei, buruienile viscolite cu praf care trec din Teleorman în poloagele de pelin ale Brăilei, salcâmi,

noptile trăite cu caii la pășune, fântânile pierite și uluirea (pierdută în măhnire dezolantă) în fața orașului. Aveam să scriu în „Luceafărul” mai târziu, când împlinise cincizeci de ani: Marin Preda e un nume care mă tulbură, mă fascinează și mă doare. Când îl citesc, trăiesc senzația stranie că ne-am bătut amândoi, acolo, în Pământuri, simt măciucile spărgându-se în capul sfânt al cailor, și parcă schiopătez în suflet, nevindecat. Scrisul lui, atât de singular într-o literatură, e lemnul curat cu care se-aprinde focul la sărbători. Aplecat grav asupra lumii, Marin Preda culege în oglinzi nemuritoare sarea de taină și luminează căzută din mări în pământul românesc. Despre Marin Preda, exemplară conștiință artistică, sunt dator să spun că el rămâne în inima mea o mândrie a literaturii din acest secol... Dar atunci, la Sinaia, el își trăia (și ne trăiam) voluptos tinerețea. O singură dată mi-a spus, cutremurător o frază: Micimane, suntem, ca literatură, în întârziere, uite, vezi, *Moromeții* ar fi trebuit să-l scrie Rebreanu, noi să-ncepem de după asta... Și când colo, ce facem, epuizăm timpul dus. Scriitorul român să fi făcut bine și mai ales să facă bine de acum înainte să vlăguiască de toate înțelesurile și subiectele timpului care-i stă sub mână... așa cum au făcut francezii, rușii, ca să nu mai vorbim de englezi... Se împerechează parcă într-o singură iarnă toate zilele cu zăpezi pe care le-am petrecut cu el la Sinaia, fără vulgaritate, înțepenite sub un brad, lângă foșnetul izvorului de la intrarea în Pelisor, în podurile cu mobilă văruiță de aripi de păsări necunoscute, cu culcuș în arbori exotici, sau numai de vântul născut în arborii ăia și venit pe deasupra continentelor să se-nchege ca un fum sângeriu în scaune răsucite, în picioarele meselor pe care băteam birlicul, cu el, cu Preda, cu Geo, cu Nae Jianu, Tăutu, Mărgeanu, Leu, Titus etc., cu toții răsturnați într-o fală de regi. Și cea mai mare bucurie a lui Marin Preda era să ne dăm cu sania lui Mihai I: Micimane, ia loc în față și eu la spatele dumitale, ai picioare lungi și poți să ții cârma. Zburam pe o parte de aproape un kilometru, până la poartă și acolo, răsturnându-ne de cele mai multe ori, el se scutura îndelung, bătându-se pe haine cu niște mănuși de lână, se uita lung la sania făcută dintr-o singură trestie de bambus, cu gândul ascuns al țaranului că trebuie să-i găsească el un defect, fiindcă nu se poate să n-aibă trestia aia un nod prin care să-i iasă sufletul cândva, și, aburindu-și ochelarii, ăia ca un cer legând cerul inteligenței lui de cerul de deasupra lumii de la Siliștea-Gumești, întreba: Micimane, ce crezi, ce-ar zice tatăl dumitale să te vadă dându-te cu sania lui Mihai I? ți-ar zice, măi copile, bagă de seamă. Sunt făcuți să nu creadă că ce e bine, ține mult. Tatăl meu, văzându-ne, n-ar povesti mai departe, i-ar fi imposibil să pună-n ipoteză că noi ne dăm cu sania

lui Mihai I. (Și ca să mă năucească): Sâmbătă, când ți-a venit soția, domnu' Jugănaru de la sere ți-a dat pentru doamna o crenguță cu trandafiri galbeni și nu ți-a luat nici un ban. Știi de ce? Zice că semeni cu Mihai I când era tânăr. Ce socoteli și daraveli o fi avut domnu' Jugănaru cu Mihai I ăla?... Eu nu-l văzusem pe rege decât pe monedele de un pol, în copilărie, când jucam rișca, la Brăila, și în prăvălia de unde cumpăram gaz; un tablou frumos, luminat cu candele și pus deasupra unei table, vopsită în trei culori, tabla pe care sta scris CAM, monopolul statului. Peste un număr de ani l-am întâlnit în carne și oase pe puntea unui vapor – legătura între Lausanne și Evian – m-am apropiat de el, nu i-am prins privirile și nu știu de ce nu mă puteam scutura de senzația stupidă că acel cap, aspru bătut de vânturi, distant, și totuși plăcut, stătea și atunci deasupra unei candele, cu fruntea crescută peste coroană; domnule, aș fi vrut să-i spun, eu m-am jucat cu sania dumneavoastră, împreună cu Marin Preda, la Lisabona am văzut sicriul tatălui dumneavoastră, înfășurat (de ce?) în hlamidă de cruciat, având alături, mai mic, sicriul Lupeascăi, iar o dată am luat loc pe tronul pe care ați domnit, dar n-am înțeles ce e aia să fii rege, probabil că n-am stofă. Când m-am întors și i-am povestit lui Marin Preda (ne mutasem de mult la Mogoșoaia), Preda mi-a zis: Micimane, el, ca rege, fiindcă l-ai văzut de-aproape, ce păstrase el din România? Nu-mi dau seama. Spune-mi, zice, cum ședea pe vaporul ăla? Sprijinit cu amândouă mâinile de balustradă, se uita peste lac, poate asculta pescărușii, dus pe gânduri. Ei, vezi, se uita în curu' lumii, și asta i-a rămas numai de-aici... Marin Preda era obsedat, până la deșirare, de a găsi un sens oricărei întâmplări, atitudinii sau gest. Pentru el, noi toți treceam pe lângă fierăria lui locan și el ne povestea celor dinăuntru și ăia ne puneau porecle, ne interpretau și înțelegeau întreaga lume în funcție de devorările, suficientele, lihnelile, ascunzișurile și pasul nostru. Nu l-am văzut scriind, era actul cel mai de taină, după lucru arăta hămesit, scăzut, slab, desfigurat. Era efectiv un om care-și tăia venele și, umblând, aduna sânge din arbori, din aer, din iarbă. Tăcut, disprețuitor, alungând himerele realității, ca unul care-a fost pe lumea ailaltă și nu poate să învieze dintr-o dată, ci pe părți, pe cuvinte, pe litere. Când se articula în întregime om viu, când izbutea să-și scoată mâinile din timpul aparte al legii creației, subliniind cu acizi cărările, lăsând adâncul firii să se odihnească lângă mușuroaie de basm (iubea poveștile fermecate, nimeni nu l-a deslușit pe această treaptă a visului), când își smulgea, cu trosnet, până și oasele din adâncurile unde gândise, se chinuise, și fusese fericit, ca un izvor bându-se pe sine în soarele copleșitor al câmpiei, intra în hanul bucuriei și-al vinului și-al dragostei. Dar și-n cea mai lungă clipă de relaxare, el ședea la pândă. Stăpânit de regula jocului pentru care se născuse. l-am vândut camera numărul 6, aceea în care a murit. M-a învăluit în ocoale țărănești: Micimane, dă-mi mie camera 6, dă cu

fața spre parc și are ferestrele largi, iar dumneata ia camera 19, e adevărat, are fereastra îngustă, dar dă spre biserică, și asta, dumitale, care cochetezi cu realismul magic, n-are cum să-ți prindă decât bine. Cât ceri? O sticlă de whisky și două de vodcă. Una și una. Dați-mi voie să-mi cunosc interesul. Bine, dar facem schimbul pe loc și una din sticlele alea o bem împreună. Seara mi-a spus: Din camera 6 n-am să mă mai mut niciodată. Și s-a oprit ca să bea o gură de amurg, căci iubea asfintiturile, ariile de pojar scufundând în ele snopi așezați în cruce, fărădelegi neîntâmplăte, prispa casei lui Moromete, dincolo de care începe destinul câmpiei, negru, verde, plin de șuvoaiele vântului, podit cu moarte și înviere și iarăși cu moarte și înviere și frâie de cai zornăind și imense pachete de liniște albă și cu mijlocul stins, înțepenit al unei după-amiezi de vară în care o femeie, năucită de soare, se trezește strigând peste gard altei femei: fă, i-auzi mașina aia a mea de cusut s-a pornit să coasă singură. Astăzi, îmi dau seama că Marin Preda auzea tot mai des acea fantastică mașină de cusut. Tăcând, probabil, roata ei s-apuca să mănânce pâine de lut. Apoi, exasperant și prematur, se pornea iarăși să uruie. O auzea, fiindcă o dată, la Mogoșoaia, pe terasa de sus, în timp ce meșterul Damian ne picta copiii, pe Alexandru și Niculae, și pe Anitta, el îmi spuse: Minunată meserie pictura!, dar a noastră, micimane, e mai durabilă, he-he. Știi ce mi se-ntâmplă? Mi-am adus de-acasă o lopată Linemann, ca să-mi păzesc manuscrisele. Întinde unul laba ca să le înhațe, hârșt! i-am retezat-o. După ce le public, nu-mi mai pasă de ele. Mi-e frică să mă gândesc c-aș fi putut ajunge pictor, cum îmi păzeam tablourile?! S-a așezat cu mâinile pe balustrada terasei, privind spre fundul lacului – rege infinit mult mai durabil în istoria neamului nostru decât cel zărit cândva de mine pe o punte de vapor.

Soldatul Marin Preda, apărându-și nemurirea cu o lopată Linemann.

Marin Preda: Marele singuratic – filă de manuscris

FANTOMA IDEII LA CARAGIALE

Ion Luca Caragiale a trecut la vremea sa și mai trece și astăzi ca un scriitor al unei *epoci de tranziție*, marcate prin anumite moravuri, prin anumite tipuri reprezentative pentru acestea și printr-un anumit limbaj de *trăncăneală*, de retorică goală, absurdă. Imbecilitatea, remarcată de Eugen Ionescu, nu e numai a personajelor, ci și a rostirii lor neantizatoare prin esență. Există, însă, și altceva care le dă o dimensiune tragică – lucru se pare neobservat până acuma – și-i înscrie în contextul universalului *theatrum mundi*: ei sunt posedatii unei Idei sau, mai bine zis, ai fricii de Idee. Se închid, prin urmare, într-un cerc demonic al propriilor proiecții fantomatice, căci în universul caragialian nu există punct de plecare și de sosire, ci numai mișcare în cerc. Personajele trăiesc, se consumă în spaimele lor care iau proporții și umplu scena.

Caraghioși și imbecili până în văduva oaselor, ei au o aură de demonie ce reprezintă totodată și marca lor ontologică. Fatalitatea lor nu e determinată doar de momentul social concret, de care sunt legați, ci și de această condiție umană generală. Ei intră în mod implacabil în umbra Ideii, adevărată anticameră raciniană a morții, și nu mai pot ieși de acolo, înghițiți de zona fantomatică a proiecțiilor ființei demonizate. Moartea lor e o moarte *ontologică*, ei nemaivând valoare umană. Sunt deci niște figuri automatizate, mișcate de iluzii, de „ambituri”, de „prințipuri” și mofturi. Nu-și mai aparțin esenței.

Personajele caragialiene trebuie înțelese – azi – ca proiecții ale unor *idei absurde*.

Sigmund Freud vorbește despre cazul unei scrisori anonime primite de către o doamnă aflată în bună înțelegere cu soțul, operă a unei colege de școală invidioasă din cauza superiorității condiției sociale a celei dintâi. Era înștiințată că bunul soț o înșeală. Deși știa că totul este o născocire, își pierde calmul și face permanent crize de suspiciune, de iritare și reproșuri. Ceea ce o torturează pe femeia în cauză este o gelozie care nu justifică prin nimic. „S-a convertit să se numească *obsesii* ideile de acest fel, adică refractare argumentelor logice și raționamentelor bazate pe fapte. Doamna cumsecade suferă deci de *obsesia geloziei* (subl. În text - n.n.). Într-adevăr, aceasta este caracteristica esențială a cazului nostru morbid.” [1, p.227].

Originea acestor *obsesii* nu se află în realitate, deși pot fi provocate și stimulate de anumite situații sau momente reale. Ea face parte din sfera ideilor absurde, însoțite de obicei de manifestări morbide delirante. Spațiul de manifestare este bineînțeles unul nevrotic, ciudat, „atavic”.

Ca și dorul nostru, această stare presupune o *ipostaziere* (în sens blagian), o proiecție obsesivă fără obiect de lungă durată.

Aceasta se poate concretiza într-o senzație de frică, precum în cazul Zoei din *O scrisoare pierdută*:

Zoe: — Ce inimă! Ce judecată ai, Fănică? (*cu frământare concentrată*). Dar aste două zile am trăit eu?... Ce strângere continuă de inimă! Ce frică! Ce tortură... Fiecare persoană care-mi iese înainte... Fiecare figură pe care o văz, fiecare mișcare ce se face în jurul meu, îmi zbrobește toată puterea... Fănică, ai milă de mine, o zi încă de astfel de chinuri nu mă mai pot trăi... înnebunesc... (își ia capul în mâini și plânge).

Tipătescu: — Nu fi copilă, Zoe... Zoe...

Zoe (plânsă): — Tu nu înțelegi, tu nu simți! Peste câteva minute se sfârșește alegerea și se proclamă deputat al vostru Dandanache; sunt sigură... sigură... că în același moment, mișelul, care s-a ascuns și ne pândește din întuneric, o să-și împrăștie publicația lui infamă... ca să-și răzbune! Ei... atunci eu?...

Tipătescu (scoate polița din buzunar și i-o arată): — Nu poate... dacă face asta, e pierdut...

Zoe: — Ce-mi pasă! După ce mă pierde pe mine! Fănică! N-aș voi să mă răzbun, aș voi să mă scapi... Prevedeam asta... Presimțeam c-o să ajungem aici, când am văzut scandalul de alaltăieri seara la întrunire... Iată culmea nenorocirii; el nu știe că ai plastografia lui; ...el nu știe că dacă ar veni aici să primească schimbul acestor două hărți, ar scăpa și el și m-ar scăpa și pe mine... Te-ai bizuit să joci cu Cațavencu și te-ai amăgit, și mi-ai jucat onoarea mea, rușinea mea, viața mea, și ai pierdut, pentru că sau el joacă mai bine ca tine, sau noi avem mai puțin noroc decât el... (se îneacă de plâns). Ce să fac? Ce să fac?

Tipătescu: — Taci! vine cineva... șterge-te la ochi!

Fragmentul dovedește întreg complexul *obsesiei*, resimțită ca „frică” și ca „tortură”, ca un întreg cortegiu de fantome („fiecare persoană care-mi iese înainte, fiecare figură pe care o văz, fiecare mișcare ce se face în jurul meu, îmi zdrobește toată puterea...”). Chinul e epuizant, duce la însăși anihilarea voinței și la „înnebunire”. Starea specifică de *delir* este prezentă cu toate reacțiile în lanț, ceea ce generează o ipostaziere continuă. Pe „chinul” propriu-zis se mai axează proiecția obsesivă-cheie a „mișelului” răufăcător ce se ascunde și pândește din întuneric care nu este decât marea obscuritate a inconștienței care se defulează sub chip de acțiune oarbă a voinței conștiente. Se adaugă, apoi, previziunea și presimțirea febrilă a momentului fatal... („prevedeam asta...”, „presimțeam c-o să ajungem aici...”), ca, în sfârșit, să se **exibeze** și credința că personajele (Zoe și Tipătescu) sunt trase într-un joc hărăzit de soartă a cărei balanță se înclină în favoarea adversarului („...sau el joacă mai bine ca tine, sau noi avem mai puțin noroc decât el...”) și care provoacă neputința totală de a schimba ceva („Ce să fac? Ce să fac?”)

E aci întreaga scară nevrotică a obsesiei, precum același șir bine ordonat apare și în alte locuri.

În *Conul Leonida față cu reacțiunea*, pe cele două

obsesii ale personajului central – „rivoluția” și „republica” – se grevează obsesia unei „idei” fără obiect care vine dintr-un „ceva” angoasant de origine irațională. Anume acest „Ceva”, care evident că se cade scris cu majusculă, generează fatala, *tragica intrare la idee*, perfect echivalent cu intrarea în starea de moft sau cu intrarea în câmpul delirului. Reacțiile de aiurare, halucinare, specifice acestuia din urmă sunt bineînțelese morbide, patologice, „atavice” (în sens freudian) și capătă expresii grotesci.

Se poate vorbi, astfel, de un *nevrotism caragialian*, constituit dintr-o angoasantă *intrare la idee*. Construite pe acest temei existențial, personajele sunt niște *demoni ai moftului*, niște „moftangii” – posedați. Ei sunt prin excelență posedații unei idei, înstăpâniții deplini ai acestora. În plan pur fiziologic, o asemenea posesare se exprimă prin *fandocsie* și *ipohondrie*, stări ipostaziate ale obsesiei. Iată mărturisirea personajului însuși, a lui Conu Leonida: „Ei! Domnule, câte d-astea n-am citit eu, n-am păr în cap! Glumești cu omul! Se-ntâmplă... (*cu tonul unei teorii sigure*) că fiindcă de ce? O să mă-ntrebi... Omul, bunioară, de par egzemplu, dintr-un nu-știu-ce ori ceva, cum e nevriscos, de curiozitate, intră la o idee; a intrat la o idee? Fandacsia e gata; ei! Și după aia, din fandocsie cade în ipohondrie. Pe urmă, firește, și nimica mică”.

Intrarea la idee este obsesie manifestată în mod constant ca proiecție halucinatorie *fără obiect*, apărând în vis și în starea de luciditate ca stafie ce bântuie închipuirea îmbolnăvită. În *Conu Leonida*... ea apare ca un pericol de moarte, ca ceva care periclitează ființa prin nevrozare (*fandocsie*, *ipohondrie*). Halucinația se exteriorizează într-un puseu nevrotic violent, plin de savoare comică:

Efimița: — Ai auzit?

Leonida: — Ai auzit?

(*Amândoi, d-odată, se ridică înfiorați. Zgomotul s-apropie*).

Efimița (*sărint din pat*): — E idee, Leonido?

Leonida (*cu spaimă*): — Aprinde lampa... (*sare și el din pat*).

(*Zgomotul mai aproape*).

Efimița (*aprinzând lampa*): — E fandocsie, bobocule?

Leonida (*tremurând*): — Nu-i lucru curat, Mitule!

(*Zgomotul tot mai mare*).

Efimița: — E ipohondrie, soro?

(*Zgomotul crește mereu*).

Leonida: — E primejdie mare, domnule! Ce să fie!

Efimița: — Ce să fie? Dumneata nu vezi ce să fie?

Revoluție, bătaie mare, Leonido!

Leonida (*ciudindu-se*): — Bine frate, revoluție ca revoluție, da' nu-ți spusei că nu-i voie la poliție să dai focuri în oraș?

(*Zgomotul crește înaintea*).

Ideea, fandocsia și ipohondria au forme evidente de spaimă materializată în fantome sonore. Ele se *aud*, se transformă într-un zgomot care crește. Ca și la Bacovia, stările nevrotice se materializează, devin grele, în timp ce golul senzației și închipuirii crește enorm. Auzul se sensibilizează la extrem, sunetele se întrunesc într-un

urias *auit* năucitor. Este ceea ce s-ar putea numi ecoul sonor al neatizării. Este *Neantul* însuși sub formă de *zgomot*. Devalorizarea substanței umane se face prin flecăreală, prin neantizarea cuvântului, printr-o sfâșiere existențială în vorbirea fără rost. În acest sens se poate spune că personajele caragialiene nu sunt marii demoni ai rostirii găunoase fără obiect și sens, ci doar niște spiriduși casnici, niște ingenui, niște naivi cuprinși în foarfeca halucinației:

Efimița (*tremurând*): — Voie, ne-voie, auzi?

Leonida (*asemenea*): — Auz; da' nu e, nu se poate să fie revoluție... Câtă vreme sunt ai noștri la putere, cine să stea să facă revoluție?

Efimița: — De! Întrebă-mă să te-ntreb... (*zgomot mare*). Auzi?

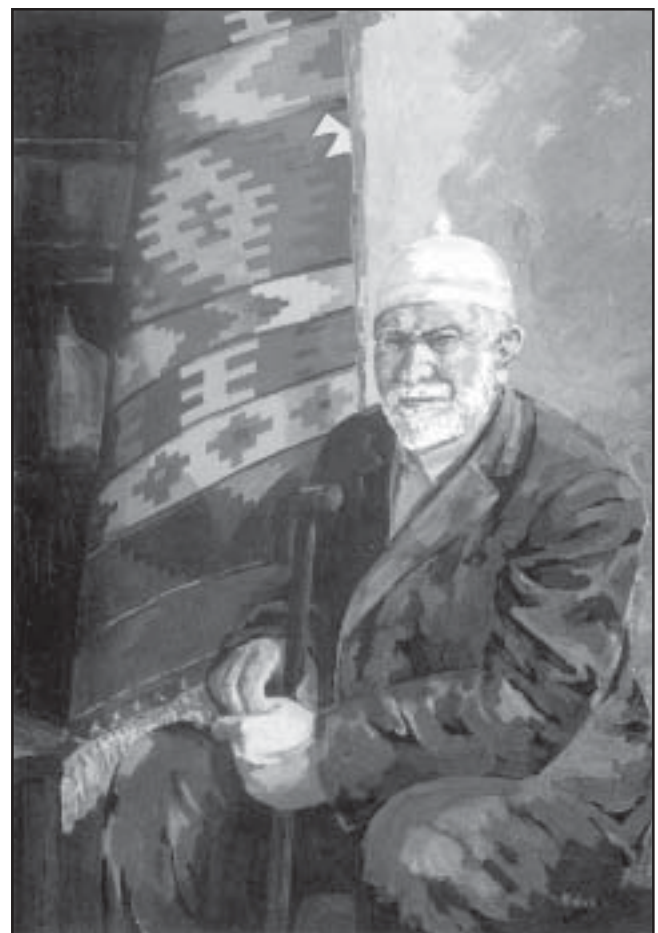
Leonida: — Unde mi-este gazeta? (*nervos*) că dacă o fi să fie revoluție, trebuie să spuie la „Ultime știri”. Unde mi-e gazeta? (*merge la masă, își aruncă ochii pe pagina a treia și dă un țipăt*.) A!

Efimița: — Ei!

Leonida (*pierdut*): — Nu e revoluție, domnule, e reacțiune; ascultă: (*citește tremurând*) „Reacțiunea a prins iar la limbă. Ca un strigoi în întuneric, ea stă la pândă ascuțindu-și ghearele și așteptând momentul oportun pentru poftetele ei antinaționale... Națiune, fii deșteaptă!” (*cu dezolare*). Și noi dormim, domnule!”

Referințe bibliografice

1. Freud Sigmund - *Introducere în psihanaliză. Prelegeri de psihanaliză. Psihopatologia vieții cotidiene*. - București, 1986.

Vânzător de covoare

Dumitru Radu Popescu*

ESCHIL FĂRĂ ESCHIL

Corul bătrânilor credincioși-păzitori, care veghează peste țară, îl întreabă pe Xerxes unde sunt însoțitorii și loctiitorii săi... Pharandakes, Susas, Pelagon, Dotamas, Agdabatas, Psammis, Ariomardos, Lilaos? „Toți au pierit, mai marii oștirii!”, le spune regele. „Vai, au pierit fără slavă!” se lamentează Corul. Cataloage, câteva, cu numele marilor perși învinși! Dar ce nume purtau grecii învingători?...

Să dăm o fugă până în patria lui Eschil – și să coborâm în timp pe o scăriță, din fire împletite în cinci și în șase, până prin martie 472 î.H., când s-a prezentat, la Atena, „Perșii”. Domnul Eschil avea atunci cam 53 de ani. În 480-479, Xerxes intrase în Atena, dăduse foc Acropolei și-i ucisese pe toți cei rămași în cetate... Dar majoritatea ateniienilor se refugiaseră în insula Salamina – printre ei fiind și Eschil. Deci, în septembrie, când – după dragii istorici – a avut loc bătălia navală de la Salamina, Eschil se afla acolo... Unii spun că a participat la această luptă! Sigur este că se afla la Salamina la venirea perșilor și că n-a apărut în insulă în timpul bătăliei, ca să pună și el umărul la victoria grecilor împotriva armatei ce era „ferecată în aur”... I-a înfruntat Eschil cu sabia în mână pe asiatici? El nu ne spune nimic... Piesa, scrisă și jucată după șapte, opt ani de la istorica înfruntare de la Salamina, nu ne spune nici numele comandantilor greci!... De ce, oare? Nu-i știau persanii? Îi știau. Atunci? Totul pare destul de simplu: de la victoria de la Salamina, în opt ani de zile, unele dintre căpeteniile grecilor căzuseră în dizgrație. Chiar Temistocle, eroul de ieri, era considerat un mare păcătos! Eroi se cocliseră.

Eschil a găsit calea de a scăpa de rivalitățile dintre diverși poli politici – vorbind doar despre marea victorie a grecilor împotriva perșilor! Mare patriot, domnul Eschil, dar și mare strateg și tactician vizavi de spectatori! El s-a adresat tuturor grecilor – într-o încercare genială de reconciliere a compatrioților săi, uniți doar în timp de război și roși de ambiții, și otrăviți de bătălii interne în timp de pace... Se știe că după Salamina grecii au început să se tragă între ei de urechi - așa încât până și marele Temistocle a fost nevoit să se exileze și să-și găsească un adăpost... la curtea perșilor! Ce s-ar fi întâmplat dacă spectatorii ar fi descoperit în „Perșii” un imn închinat eroului de ieri, Temistocle? S-ar mai fi bucurat piesa de același mare succes? Și cine ar fi... subvenționat punerea ei în scenă?

Dar pe noi ne interesează, azi, altceva: de ce n-a spus Eschil nici un cuvânt despre sine, în „Perșii”? Luptase la Marathon, la Salamina, la Plateea și în Tracia! O, ce prilej ar fi avut pentru a da apă la moară autobiograficului, autoreferențialului! Dar, în loc să ne lase un jurnal romanțat, Eschil ne-a lăsat o tragedie unică... Grec șmecher! Și-a ratat autobiografia! Dramaturgul Eschil l-a ignorat cu desăvârșire pe oșteanul Eschil! Nici măcar nu i-a pomenit numele în piesa pe care cu destul geniu a desăvârșit-o! Nu se laudă pre sine, nu le spune numele eroilor greci!... Ah!... Și!!!!...

În drama sa, scrie Liviu Rusu, față de dușmanul răpus, Eschil nu manifestă nici cea mai mică urmă de ură.

Asta-i culmea! Nu, Eschil nu este contemporanul nostru!

Oare?

IUBEȘTE ȘI FĂ CE VREI

Așa spune sfântul Augustin. Așa că: dacă Manole o iubește pe Ana înseamnă că el o iubește cu iubirea cu care îl iubește pe Dumnezeu. Vrea să înalte o monastire, din iubire de Dumnezeu? Nu din acel orgoliu luciferic al îngerului căzut care dorește să fie egal cu divinul părinte? Părerii și opinii. Ne întrebăm, mai departe: poate Manole să construiască un lăcaș de închinăciune – și, deci, să-l gândească pe Dumnezeu! – jertfindu-și soția, criminal, la temelia lăcașului sfânt? E o jertfă, desigur. Egală cu cea a tatălui ceresc, carele, pentru fericirea oamenilor, l-a jertfit pe fiul său, lăsându-l să fie umilit, osândit și pus pe cruce?!...

Sisif, oropsitul, cară în spinare, pe vârf de munte, pietroiul care nu-și va găsi locul și odihna în pisc și se va rostogoli la vale, până la picioarele muntelui... Sisif e pedepsit de zeu să urce în cârcă bolovanul neascultător. Bolovanul, de fapt, parcă și el e pedepsit de zeu să n-aibă stare pe culmi înalte! Zeul, parșiv, bate toba că-l supune la chinuri cumplite pe Sisif – și nu suflă un cuvânt despre bietul pietroi! Muncile lui Sisif vor fi strașnice, e drept, și inutile, e drept, dar bușiturile pietroiului căzut din pisc în pisc, din stâncă în stâncă, izbiturile lui în cap, în foale și în toate cele cum vor fi, nedureroase?! Zeul este moralist! Și avid de publicitate! Face din Sisif un agent de publicitate, în carne și oase, cu sânge în vine, cu păr pe piept. Sisif trebuie să devină pentru el însuși, însăși expresia vie și virilă (dacă poate urca bolovanul în pisc!) a Zădărniceii, iar pentru muritori trebuie să devină zădărnicia însăși. Și devine! Dar bolovanul de ce e nedreptățit? De ce e jertfit? De ce i se ascunde zădărnicia? De ce i se ascunde tragedia? El urcă muntele în cârcă lui Sisif, pe moale, și coboară din stei în stei, târșindu-se pe dura materie a locului blestemat! De ce nu e băgată în seamă tragedia sa? Cu Sisif, mai înțelegem – dumnealui făcuse niște pocinoage, pentru care ispășea! Dar cu bolovanul ce-ai avut, zeule?

Și de ce munca inutilă a vulturilor ce-i mănâncă zilnic ficatul lui Prometeu este expediată la nesemnificativ? Vulturii nu trăiesc pre propria lor ființă ridicola tragedie a zădărniceii? Să mănânci niște fिकाți nemuritori, care cresc floral, ca din apă, ce este? Cu cât îi papă vulturii mai mult, cu atât fिकाții lui Prometeu se dovedesc etern apți să crească din propria lor dispariție!... Plescăiți de pliscurile vulturilor aflați în piscul muntelui Caucaz, înghițiți – fिकाții eroului civilizator cresc și tot cresc din locul din care au fost stârpiți! Tragedia lui Prometeu devine tragedia vulturilor! El avea pentru ce să fie pedepsit, hoțul! Dar cu vulturii ce-ai avut, zeule? Maiul (ficatul!) se regenerează din trupul, din foalele eroului

* Din volumul în manuscris *Eschil fără Eschil*

înlăntuit! Așa că putem vorbi de o parte a trupului bietului Prometeu pedepsită să fie extirpată și halită de chirurgii vulturi – ca să poată da la iveală zilnic una mai nouă!... Ce regenerare dureroasă! Dureroasă doar până în clipa când Prometeu, reșezat în grad și în rangul ce i-a fost hărăzit, devine nemuritor! Durerea, jertfa? Se putea aștepta să i se ciugulească ficatii! Doar iubirea pentru oameni l-a împins să fure, pentru oameni, focul!...

Locul din măruntaiele sale fusese muritor și cumva blestemat!... Și pedepsit. Așa cum și locul – munte-vale-munte-vale – prin care se tot plimba bolovanul lui Sisif este blestemat!

Dar locul – spațiul în care Manole vrea să ridice o mănăstire fără asemuire nu e blestemat? Este!

Tot s-a vorbit de tragedia lui Manole, pe bună dreptate! E tragic să-ți zidești propria soțioară în temelia lăcașului de închinăciune comandat de Vodă cel Negru! E cumplit să vezi și să auzi cum zidul o strânge în neiertarea sa pe soțioara ta, pe care tu însuți o dăruiești morții! Ai putea să fugi cu Ana ta în lume, să renunți la rangul de Mare Meșter, ai putea să-i ieși în cale mamei pruncului tău și s-o oprești să vină la locul zidirii! Ai putea, dar atunci n-ai mai fi Manole! Manole este hărăzit să înalte mănăstirea, să creeze un spațiu vindecat de blestem! Nu asta ar fi esența?... Să facă din acel loc în care totul se ruinează peste noapte – zădărniciind orice efort omenesc! – să facă un loc de închinare, să îndumnezeiască! ... Manole o va jertfi pe Ana! Da, dar oare nu asta i-a fost scris? În vis, n-a fost anunțat de o voce tainică precum că mănăstirea se va putea înălța doar prin jertfă? Venirea lui Iisus, cel ce trebuia să curețe pământul de blestemul morții, n-a fost vestită, lui Iosif, tot în vis? Numai că Manole n-a visat că i se va naște un fiu ce va mântui lumea, ci că va trebui o jertfă pentru mântuirea acelui loc blestemat!... Iisus calcă moartea și o învinge cu propria sa moarte. Ana va muri zidită ca să învieze mănăstirea ce mereu se prăbușea, ca să devină, mănăstirea, un loc luminat... Ana – mănăstire!... Locul blestemat scapă de păcat!...

Este oare vorba aici de o nouă facere a lumii? Manole, din spațiul balcanic, dominat de gândirea greacă, ajunge într-un loc mlăștinos... La popoarele vechi geneza era un fel de secare a pământului cuprins în dezordinea și dezmațul apelor. Pământul grecilor era ceva stabil – o temelie solidă și sigură. Manole, pe Argeș în jos, copleșit, desigur, repetăm, și de moștenirea greacă, încearcă, prin temeliiile mănăstirii să oprească pământul din clătinare, să-l oprească din bezmetica sa mișcare nocturnă... De ce nu? Ca să se ordoneze altfel lumea! Forțele întunecate, lichide, de sub pământ – ale morții! – să fie învinse de o biserică, de o nouă geneză... De ce nu?

Sisif tot urcă pe munte și coboară, definind un spațiu al neputinței, o geografie a zădărniciiei. Manole ajunge cu echipa sa de meșteri într-un spațiu instabil, pe care trebuie să-l dezintoxice de pălpăirile uzurpatoare, subpământene, diavolești, din bezna nopții. Sisif mai are o șansă, în lucrarea sa disperată și cu un singur rost – acela de a nu avea nici un rost! –: să fie fericit! Camus îi șoptește: „Fii fericit!” În viața asta groaznică,

fii fericit, Sisife! Prin iubire față de propria ta jertfire, față de bolovanul alunecos, față de cei care pot vedea că urcând pietroiul în pisc, inutil, arăți că poți urca muntele și poți zădărnici zădărnicia... Fii fericit, Sisife!

Manole cum să fie fericit? Jertfindu-și soția, prăbușindu-se și el de pe turla bisericii – cum să fie fericit?! Aripile lui de șită sunt prea grele, nu-l pot face să zboare și să scape cu viață! Aripile de șită îl trag cu mare putere spre pământ, ca să-l spargă! Aripile morții!...

Totuși – există un totuși! Mănăstirea, ca o mireasă a lui Dumnezeu, va vindeca pământul de blestem. Va învinge pălpăirile negre și bezmetice din bezna pământului. Bezmetic este, se știe, ceva fără matcă, fără rost... Mănăstirea va învinge fărărostul!

Sisif și Manole, Grecia și țara de lângă Argeș, muntele și câmpia. Locul pedepsei lui Sisif e muntele, locul blestemat în care ajunge Manole e câmpia. Zeul și cerul creștin – și aceeași tragedie a omului.

Mai este ceva extraordinar: lui Manole i se dă posibilitatea să renunțe la menirea sa, la visul său de a înălța sfântul lăcaș! El află primul că va fi nevoie de o jertfă. El se poate îndoii de creația sa, el poate să-și aleagă o nouă cale în viață! El nu e obligat să-și zidească soția! El trebuie să-și hotărască propriul destin!

Alege! Și e responsabil! Fiindcă iubește... Manole pare să asculte de prima lege-poruncă, și chiar de a doua lege-poruncă. Să ne amintim de întrebarea celui fariseu curios adresată lui Iisus:

„Învățătorule, care poruncă e mai mare în Lege?” Iisus a spus: „Să iubești pe Domnul Dumnezeu tău, cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu tot cugetul tău. Aceasta este marea și întâia poruncă. Iar a doua, la fel ca aceasta: Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți. În aceste două porunci se cuprind toată Legea și prorocii.” (Matei, 22). De-i așa, are dreptate Sfântul Augustin: de-l iubești pe Dumnezeu cu tot sufletul tău, poți face absolut ce vrei, poți chiar ucide... Manole, astfel, o poate zidi pe Ana... fiindcă îl iubește pe Dumnezeu din toată inima sa, respectând marea și întâia poruncă... și respectând și a doua poruncă – fiindcă el o iubește pe Ana ca pe sine însuși! Iubind-o, o poate zidi, ca și cum s-ar zidi pe sine în cuprinsul bisericii... Respectând aceste legi supreme, Manole devine un erou sublim, poți spune, dacă imediat nu te întrebi, omeneste, dacă sublimul cuprinde în cărca sa și crima?!

Crima e o jertfă, când îți lași fiul să moară pe cruce, când îți zidești soția?... Da, așa se pare. Moartea celui răstignit a învins moartea, răstignirea e semnul iubirii supreme față de oameni. Manole, zidind, prin iubire salvează ruina veșnică a lumii... Ce personaj, Manole!

Spre deosebire de atâtea personaje din teatrul vieții și din teatrul contemporan, care fac tot ce vor, dar nu iubesc pe nimeni!

MĂNUȘA LUI NOE

Pantelimona, Doroteea, Teodora, Lavrentia, Steluța, Minodora, Florentina, Eftimia, Evlogia, Zamfirița, Filofteia, Ana, Paraschiva, Meropia, Zosima, alături de

câțiva stareți și monahi, și alături de Elena Niculiță – Voronca – și de Tudor Pamfile, doi vrednici și străluciți folcloriști ce au avut în cătare datinile și credințele poporului român, întrețin, într-un capitol special, superbia legendelor despre toacă... O, dar n-am spus unde! În excelența lucrare „Chemări de toacă”, apărută la Editura Academiei Române și semnată de Constanța Cristescu.

Toaca este pe fața pământului de când cu Noe... Atuncea a tocat ca să adune toate vietățile în corabie. Soarelece a ros corabia ca să se înece – și sfântul Ion a scos mănua și a aruncat-o în arcă și a prefăcut-o în pisică. Mănușa lui Noe. Adică mănușa Sfântului s-a făcut pisică și a mâncat soarelece! Ce scenă teribilă! Postmodernismul nu posedă o asemenea mănușă!

Corabia înseamnă biserica. În biserică găsim tot adevărul. Nu se îneacă niciodată insul ce vine la biserică. Astea sunt pilde... Ucigă-l toaca sau ucigă-l sfânta cruce: el e satana, el e soarelece care umbă să deruteze lumea. După cum se observă, Dumnezeu lui Noe este tranșant și neiertător! Crima – a ucide un soarece este o crimă? – e necesară când e vorba de salvarea omului Noe și a vietuitoarelor pământului! Mănușa sfântă îl papă pre spurcatul diavol! Amin!

Mai e ceva spectaculos în scenografia acestui episod: în timp ce Noe construia corabia, ceea ce ziua se închea, noaptea se dărâma! Noaptea veneau îngerii cei răi – soarecii? – și desfăceau lemnele și le aruncau. În aceste variante, diavolul-soarece nu mai este singur! Noe a tocmii meșteri. Dar degeaba era el sfânt dacă peste noapte, când dormeau constructorii, diavolii – soarecii? – veneau și risipeau lemnele! Și Dumnezeu i-a spus lui Noe să facă o toacă – și diavolii vor fugi! Noe a luat un ciocan de lemn și-a început să bată într-o scândură:

diavolii au fugit!...

De reținut: toaca se bate în jurul bisericii, care e o corabie. Când aude toaca omul își aduce aminte de rugăciune și de Dumnezeu. Bun!

Întrebarea mea este: de ce nu bate Manole toaca atunci când se surpă, noaptea, monastirea pe care o înalță peste zi? Doar și monastirea e o corabie! De ce Dumnezeu nu-i spune și lui Manole: „Dacă vrei să faci o arcă fără să te mai supere diavolul, alege o bucată de lemn și lovește în ea, dând ocol monastirii”... Noe așa a făcut și n-a mai avut necazuri cu arca – a construit-o! Dar: întâi, construită, corabia s-a dărâmat! Și a doua oară! Atunci a apărut un înger cu o scândură și un ciocan și a început să bată în scândură. Lemnele s-au încheiat între ele și corabia a fost gata! „Tâlcuirea: lemnele suntem noi, credincioșii, care la auzul toacei venim la biserică și formăm în chip simbolic corabia lui Iisus...”

O întrebare pentru doamna Constanța Cristescu: Arca lui Noe și mănăstirea lui Manole au toate elementele ce pot constitui înfăptuirea unei... utopii, salvarea oamenilor de potopul apelor și de potopul păcatelor. Corabia e ca o insulă construită pe uscat! Și mănăstirea, la fel, un spațiu izolat, sacru... Putem vorbi, în cazul confrerii zidarilor strănși în jurul meșterului Manole, de existența unei elite! Nouă meșteri mari, calfe și zidari, cu Manole zece, care-i și întrece! E un fel de familie de constructori, un fel de ordin laic, desigur, deși nu suntem convinși că ei nu sunt

meșteri doar de lăcașuri sfinte!... Nu aflăm că ar mai fi înălțat cetăți, poduri,... O comunitate laic-ecclesiastică, o familie, în frunte cu un Mare Meșter-Părinte, după modelul divin... Căci aici doar Manole decide totul! După modelul Tatălui Ceresc, nu? Zidarii – frați zidari, într-o ierarhie precisă. Și încă ceva, foarte interesant: acest ordin nu ridică monastirea într-un oraș, într-o cetate, sau într-o reședință fortificată, capitală a domnitorului Negru ..... Monastirea nu va fi construită într-un „loc public” – ci într-o zonă sălbatică, izolată de lume, propice sacralizării, rugăciunilor, solitudinii.

Utopica țară a „Tineretii fără bătrânețe și a vieții fără de moarte” va putea fi descoperită doar în urma unei lungi și aventuroase călătorii. Mârtoaga hrănită cu jar va zbura peste ținuturi retrograde și vămi belicoase și Făt Frumos va descăleca în mult visatul paradis cu zâne. Noe, pe mare, zile și nopți călătorește prin potop, înainte de a zări utopicul munte uscat, tărâmul pe care viața va fi salvată de la pieire. Și Meșterul Manole colindă cu fârtaii săi prin văi, dealuri și păduri până descoperă locul sfânt unde vor zidi mănăstirea fără asemuire, utopicul lăcaș al împlinirii și izbăvirii sale... Corabia și monastirea sunt două proiecte utopice mai interesante decât țara fără de moarte, fiindcă ele trebuie construite chiar de cei ce se vor bucura de duhul lor dător de veșnicie, Noe și Manole. Călătoria în imposibil și construcția unei corăbii sau monastiri nemiintâlnite sunt condiții esențiale ale discursului utopic, fie că el ține de mitologii sau de religii. După ce înalță monastirea de pe Argeș, Manole moare datorită unui nou și foarte ambițios proiect utopic: zidirea unei biserici fără egal! Manole neglijează orgoliul fără egal al lui Negru Vodă, care-i ceruse să construiască un lăcaș de închinăciune fără asemuire! Și Manole îi spune, acum, că poate zidi o monastire cum nu s-a mai văzut! Viziunea lui Manole se va dovedi imposibil de realizat, el plătind mai ales pentru eroarea de a înlocui realul cu posibilul... Dar pentru un vis utopic exista o altă cale?... Dacă ar fi bătut toaca, măcar după terminarea sfântului lăcaș de pe Argeș, poate s-ar fi trezit Manole din utopica sa înfrigurare și n-ar mai fi murit!? Însă nu ni-l putem închipui pe Manole resemnat: că peste minunea înălțată n-ar putea și o alta împlini!... Exista în el un duh luciferic, cum ar putea spune Blaga? Un diavol, care să-l roadă pe dinăuntru? Toaca nu bate lângă monastirea pe de Argeș pentru ca îngerul rău să fugă din inima lui Manole? Toaca te poate trezi din utopie?

Să repetăm: Noe bate toaca de trei ori: când alungă diavolul-soarece, când adună animalele în corabie și când cheamă înapoi păsările trimise din arcă să vadă dacă pământul cel nou a răsărit din valuri și s-a uscat... Fragmentele reținute din legende și mărturisiri de Constanța Cristescu sunt fermecătoare. Ne întrebăm, și tare am dori să ne răspundă domnia sa într-o lucrare viitoare, de ce pentru corabia lui Cristos, construită de Manole, n-a existat o toacă prin preajmă și de ce a fost necesară jertfa Anei?! Și a lui Manole, până la urmă! De ce îngerul – vocea pe care Manole a auzit-o în vis! – n-a pomenit nimic de toacă? Trecuse potopul, lumea se înrăise din nou, și parcă se înveninase și mai rău după Învierea Mântuitorului – și mântuirea ei cerea o nouă jertfă? Așa cum Dumnezeu își jertfise Fiul, și Manole

trebuia să-și jertfească soția, pentru mântuirea păcatelor lumii? Doamnă Constanța Cristescu, vă ascultăm! De ce n-a bătut toaca pe Argeș?...

TEATRUL PRIAPIC

Fiind unul dintre oamenii cu har care au construit între cel de al doilea război mondial și cel de al treilea război mondial (cel invizibil încă și încă neîncheiat la toți nasturii, de!) superba școală românească de teatru, regizorul și dascălul Ion Cojar cred că a rămas stupefiat în fața celor reveniți, după o neobservată absență, în spațiul artistic autohton, galonați, gureși nevoie mare și cu pancreasul inflammat de durerea de a fi găsit în comuna lui Bucur și prin împrejurimi o beznă de înghețat deșert siberian! Lasă că mai târziu producțiile lor scenice nu s-au ridicat nici până la călcâiul găștei (cum se mai poate spune) față de spectacolele lui Silviu Purcărete, bunăoară, cel format în totalitate prin teatrele siberice din țară – și niciodată, până în 89, poposit pre alte meleaguri însorite!... Vidanjorii cei mari (astfel autointitulați cu înspumată și împăunată înverșunare), însoțiți de calfe și zidari, au pus răpede în lucrare dezîntinericirea siberică prin vocalizele subconștientului, resuscitarea limbii arhaice (vezi teoria lui nenea Jung), victoria durerii bestiale asupra rațiunii și a fragilității cuvântului – și mai ales prin așezarea pe tron a teatrului priapic, cel la fel de îndrăgît atunci când e privit din față, ca și atunci când e privit din dos, teatru în care și-au expus, cu voioasă dăruire artistică, ofertele mădularice, marii și micii arlechini danubiano-pontici, alături de marile și micile lor cocolombine... Nu e un secret că unii lucrători din jurul scenei și ecranului au o biografie cotidiană plină de picanterii economico-socialo-erotico-pastorale-bufonice, mult mai ofertantă decât creația lor artistică... Aproape automat, viața lor artistică este scrisă nu în numele valorilor spectacolelor realizate, nu! Din contră, piesele montate pe scenă și filmele realizate pentru micile și marile ecrane sunt interpretate în numele acestor pățanii economico-pastorale-erotice. Spectatorii sunt avizi de informații, iubesc transparența totală! Vor să se edifice asupra gândirii creatorilor și asupra idealului cavaleresc al vitejiei priapice în sine... Un erou care mugetă răscărărat peste o eroină arată cu mare elocvență emoția freatică a desăvârșirii virile și triumful divin al binelui... E clar!

Teatrul priapic, la modă azi pe scenele dâmbovițene, nu și-a întins însă excesul seminal-ovular și asupra teritoriului aflat sub jurisdicția regizorală a lui Ion Cojar, motiv pentru care „Azilul de noapte”, montat de domnia sa la Teatrul Național din București, cu o distribuție de zile mari, a fost privit cu un ochi uscat și cu un ochi rece de încălziiții procuratori aflați în clocotitoare exerciții de admirație în fața și în reversul exercițiilor de malahie. O, ce teren propice, în „Azilul de noapte”, pentru o năbădăioasă și șugubeață hărțuire priapică! Da, coitul rus ar fi atras toată feminitatea fezandată a Bucureștiului și a Clujului, cea care zilele trecute a aplaudat preț de cinci rânduri de transpirație lirică trupa de australieni dezbrăcați în pușca goală!... Ce receptacole pline de gingășie calorică au descoperit deznundații australieni pe plaiurile

danubiene, dacă la un preț de un milion și jumătate locul nu s-au mai găsit bilete nici pentru în picioare!... Snobilimea financiar-bancară și-a demonstrat, pe față, apetitul cultural! Așa că Ion Cojar a pierdut prilejul, în „Azilul de noapte”, de a lua potul aplaudacelor române, da, căci a pierdut prilejul de a privi prin găoaza istoriei, lumea de regi decăzuți descrisă de amărâțul Maxim Gorki! Căutând adâncimile și străfundurile tragediei rusești de la începutul acestui secol (piesa a fost scrisă în 1904, dacă nu mă înșel, atunci când băcăuanul Bacovia auzea materia plângând!), Ion Cojar a fost învinuit pe sub mustăți de ambe sexe de lipsă de înțelegere a populației slave. Vezi Doamne, Ion Cojar nu doar trecutul Rusiei nu l-a înțeles, ci și prezentul! Teatrul priapic, bine agramat și argumentat cu arome și sonorități lascive, și bine clonat în somptuozități energic sponsorizate, dă, astăzi, la noi, certificate de potență scenică!... Repetăm: pentru „Azilul de noapte”, Ion Cojar a fost privit din dungă și uneori dăscălit și urecheat chiar pentru scenele și personajele prin care l-a luminat cel mai bine pe Maxim Gorki! Ave, Ion Cojar!

LIMBA ÎN CARE VEI VORBI LA JUDECATA DE APOI

Cine este Ion Miloș și ce vrea el? S-a născut în Banatul sârbesc, a făcut studii superioare la Belgrad și Paris, locuiește în Suedia, la Malmoe, are un băiat și o fată, scrie poezii, traduce în suedeză din română, sârbo-croată, franceză, și invers, mai știe încă niște limbi de mare circulație, cunoaște mai multe culturi: un om care trăiește călare pe câteva meridiane și paralele literare, un produs al Europei acestui sfârșit de mileniu. Mulți scriitori consideră limba în care scriu patria lor. Care este patria lui Ion Miloș, cel ce scrie în mai multe limbi? Desigur, patria lui ar fi limba în care gândește ce scrie în mai multe limbi. Dar este aceasta o ecuație atât de simplă? N-o să dau exemplul literaților români care, în diverse formulări, au spus cam același lucru – că patria lor este limba și cultura română. O să-i citez, la o adică, de va fi cazul, pe acei cărturari turciți care nu s-au sfiit să scrie că le este rușine că sunt români și că limba română nu-i încapă, atât sunt ei de multilateral geniali. O să mă opresc, o clipă, la Karolenco; el spunea: „Patria mea este literatura rusă”. Poate avea Ion Miloș mai multe patrii? Este cultura un dezastru impersonal, de care te poți molipsi într-o țară sau alta, fără să vrei? Sau este ea atât de docilă încât o poți îngurgita ca pe limonadă? Dacă munca este o valoare, cine muncește produce valori, cine are carte, are parte. De aici până la omul de cultură n-ar mai fi decât un pas, care, cu nitel talent și geniu, poate fi făcut. Nu sunt atâția scriitori importanți care au scris în mai multe limbi la fel de bine? Sunt. Deci: iată cum toate teoriile pot fi valabile. Tringhiurile sunt de infinite feluri, dar întotdeauna forma lor fundamentală este fixă: ea e un spațiu cuprins între trei laturi. Deci în ce fel de tringhi l-am putea băga la apă, sau ba, pe Ion Miloș?

Este el un exilat într-o țară barbară și într-o limbă barbară, precum strămoșul său latin Ovidiu? Poate el să se plângă precum autorul ce a cântat plăcerile iubirii și al atâtor fermecate metamorfoze că, în Suedia, ursita a fost atât de nedreaptă cu el încât se simte „ca un om izbit de trăznetul lui Jupiter, trăind încă, dar nedându-și seama

că încă trăiește?” Mă îndoiesc că Belgradul și Bucureștiul i-ar putea oferi un confort material mai plenipotent. Scrie el, la Malmoe, asemeni lui Ovidiu: „pentru a-mi distra gândul potopit de necazuri?” Ei, de necazuri cred că nu poate fi scutit nici măcar Dumnezeu, dacă ar mai coborî pe pământ, să se plimbe printre oameni, ca în poveștile românești... Așa că îi acordăm lui Ion Miloș șansa de a se bucura în principiu de necazuri și de a reflecta asupra lor și asupra lui însuși. Dar ce este Ion Miloș în primul rând, român din Serbia, român cu străbuni în Munții Apuseni, suedez sau doar european, sau pur și simplu și una și alta? Poate poezia lui fi în mai multe feluri, sau ea este ca o revărsare de ape cu mai multe izvoare? De ce ne întrebăm atât de săcâitor, când am putea rezuma totul cu o singură întrebare: este sau nu este Ion Miloș un poet important? Noi credem că este foarte important și din această cauză vrem să încercăm să-i înțelegem mai aproape de adevăr personalitatea. Am putea repede formula o etichetă privind sonorile sale metafizice ce stau alături aproape firesc lângă notații ce țin de un realism extrem de crud. Plecând de la poeziile sale am putea vorbi de lumea bogată și iresponsabilă, de țările bogate și iresponsabile de soarta lor și a țărilor sărace – la fel de iresponsabile ca și țările bogate. Am putea vorbi de prezența ironiei post-moderniste în versurile sale, și de prezența sacrului în poeziile sale, dar pe noi ne interesează și altceva decât un catalog de teme, de respirații filosofice și de acolade măiestrite... Pe noi ne interesează și cine este Ion Miloș, dar și ce reprezintă el, și cazul său, în cultura română.

Dacă poezia poate fi, uneori (vezi domeniile Homer), o oglindă magică a istoriei, și niciodată un prepuț sau un apendice al ei, poetul scapă de multe ori din cronologia veacurilor, ieșind din timp ca dintr-o garnizoană și pierzându-și pașii într-o obscură veșnicie (vezi biografia alternativă a lui Shakespeare). Întrebarea ar fi: mai putem conta pe influența vieții asupra operei când biograficul ni se pare un element irelevant în cântărirea substanței unui univers poetic? Din acest clește menghină putem ieși cu un NU, sau cu un DA, repejor. În caz că viața autorului nu face două cepe degerate, scăpăm și de specificul său național-regional și până la urmă putem să nu-i dăm importanță nici limbii în care scrie! Traducerile ne scot din orice încurcătură. Așa că am putea vorbi – de ce nu? – și de neimportanta originalității sonorilor naționale? Unde vreau să ajung? La limbile marilor imperii – limbile imperiale care ne intră în casă prin pereți, pe coș, prin televizor, radio, gângurind, lătrând în reuniuni internaționale, cântând etc. Ce să te mai cantonezi în greacă, azi, în română, sârbă, suedeză, când imperiul anglo-american, cel francez, rus, spaniol (cu chinezii e altă mâncare de pește) cântă peste tot globul nostru cel de toate zilele din trompete de fildeș (făcute din colți de elefant), din drâmbe și alte minunate instrumente aducătoare de noroc și de marafeți strălucitori! În limba imperiului roman târziu n-au scris atâția venetici? În engleză nu scriu atâția africani și asiatici? În franceză e altfel? În rusă nu scriu atâția neruși, unii dintre ei, pe bună dreptate, deveniți celebri în toată lumea? Georgianul Bulat Okudjava, abhazianul Fazil Iskander, coreeanul Kim, kirkizul Cinchiz Aitmotov, cazacul O. Suleimanov, bielorusul Vasili Bikov, basarabeanul cutare etc. nu sunt, sau nu pot fi considerați scriitori ruși? În această listă aproximativă, citată de mai mulți critici occidentali, lipsesc scriitori din micutele țări baltice. Cum de rusificarea culturală nu i-a atins, așa cum în alte țări din

lume, mai mici decât Letonia, Estonia și Lituania, anglo-americanizarea culturală s-a autodesăvârșit?! Care e secretul? Și care este șpilul că Ion Miloș n-a fost capturat de o limbă imperială? Suedeza e o limbă întărcuită în geografia Suediei, sârba e o limbă bombardată de toți vajnicii apărători ai drepturilor omului – în afară de drepturile omului sârb. Româna? Cred că se crede că este o limbă inexistentă! Chiar destui cărturari plecați din România au avut grijă când s-au aciuit pe alte meleaguri să se lepede repede de ea, ca de satan! Și cine mai știe că româna se trage din vulgara latină a cătanelor imperiale conduse de Traian? O limbă a ostașilor și nicidecum a istoricilor și scriitorilor ce au adus faima latinității și a imperiului roman! O limbă peste care s-a suprapus limba bisericească a vechilor cazanii. Soldătoii veniți din toate părțile Europei și-au dat mâna (vorba vine) cu plugarii, ciobanii, căutătorii de aur din bătrâna Dacie etc. Stie și Miloș asta, desigur, și de aceea mă tot mir că el n-a fugit de limba română ca nefărtatele de tămâie, cum atâția inși de origine română au fugit și s-au turcit dintr-un motiv sau altul, devenind cărturari sau literați francezi, ruși, englezi, germani, spanioli și turci.

Prin anul 1970 l-am auzit pe Mircea Eliade spunând la Chicago (eram împreună cu Paul Everac): „proza o scriu în limba română, eseurile, articolele, studiile etc. în limba engleză.” Această mărturisire a făcut-o ulterior mai multor confrăți, în interviuri... De ce a simțit Mircea Eliade nevoia de a se confesa unui tânăr scriitor, care eram eu, atunci, și unui reputat dramaturg, care era Paul Everac? Ca să nu fie nici un dubiu că domnia sa, artistic, gândește în limba română, în care și scrie? Că nu poți să fii scriitor român decât dacă în limba română îți așterni gândurile și simțămintele, în limba în care vei vorbi și la Judecata de Apoi? Aceasta este întrebarea pe care mi-am pus-o în 1970 la Chicago și pe care mi-o pun și acum, la București, în cazul lui Ion Miloș... De aici și până la întrebarea dacă Ion Miloș este „un bun român, și un patriot român”, n-ar mai fi iarăși decât un pas. Nu facem acest pas fiindcă, în privința patriotismului unui scriitor, avem un răspuns genial dat de George Călinescu: „Se cade să spunem că cea mai patriotică faptă a unui adevărat artist este să compună capodopere”. Noi credem că Ion Miloș posedă în cărțile sale multe poeme exemplare – și deci ar fi un bun patriot, dar repede ne întrebăm: ce fel de patriot este el?... Un patriot român, sârb, suedez? Ion Miloș a publicat cam douăzeci de cărți de poezie... A tradus în suedeză un volum de Eminescu, a tradus Blaga, Arghezi, Bacovia, are sub tipar în traducere antologia poeziei românești... A mai tradus volume semnate de Eliade, Cioran, precum și volume semnate de Geo Bogza, Eugen Jebeleanu, Doinaș, Sorescu, Dumbrăveanu, Tartler etc. N-am la îndemână toate titlurile scrierilor traduse în suedeză de Ion Miloș. Dar nici nu e necesar să le am. Eu nu-l discut aici pe traducătorul, ci pe poetul Ion Miloș.

Vedeți cât sunt de cârcotaș când e vorba de un poet adevărat? Vreți să mai continuăm cu întrebările, sau doriți, deocamdată, să vă las să-l citiți pe Ion Miloș în liniște? Bine, uitați tot ce-am scris... Spuneți ce vă umple inima de bucurie citindu-l pe românul din Banatul sârbesc, cu studii la Belgrad și Paris, care locuiește în Suedia... Noi mai credem că Ion Miloș face parte din literatura română, și că el nu este adăugat literaturii române. Sârbii și suedezii ce mai au de zis? Să zică!

Valeriu D. Cotea

85 DE ANI DE LA TRECEREA ÎN NEFIINȚĂ A UNOR EROI VRÂNCENI

Copil fiind, atunci când am început să pătrund mai adânc în sensurile vieții, mi-am pus una din întrebările mai aparte ale acelei vremi și anume de ce atunci când tata rostește numele tatălui său, respectiv a lui Toma I. Cotea, ochii săi își schimbă deodată strălucirea obișnuită și devin mai umezi parcă, mai neguroși decât cu oricare altă ocazie. Iar în adâncurile lor învolburate se ivesc, izvorâte parcă din trăiri divine, graiuri pe care copilul din mine nu avea cum să le perceapă. În același timp, ochii săi exprimau durere, o tristețe cu profunzimi abisale, dar și o mândrie aparte, care făcea să-i înflorească pe buze un zâmbet de sfințenie. Cu timpul însă am înțeles atât tristețile, cât și motivația mândriei tatei atunci când rostea numele bunicului meu.

Din noianul de amintiri, unele din clipele fericite, altele din vremuri de răstribite și suferințe amare, am reușit, alături de tata și de ceilalți membri ai familiei, să închege în minte fapturna de înțeleaptă și patriotică dăruire, precum și de înalt eroism a bunicului meu Toma I. Cotea, unul din nenumărații eroi vrânceni din perioada Războiului pentru Întregirea Neamului (1916-1918). Astfel am adăugat, alături de icoanele lui Iisus Hristos și Fecioara Maria cu Pruncul, o altă icoană, a bunicului meu, care mi-a luminat și continuă și azi să-mi lumineze existența.

Apoi am avut nemărginita fericire și mândrie de a participa, alături de ceilalți membri ai familiilor eroilor vrânceni din primul război mondial și de alte zeci de mii de locuitori din Vrancea, la dezvelirea monumentului cu rezonanțe naționale ridicat chiar la intrarea în Vidra, la data de 14 iunie 1936 și având înscris, pe o placă de marmoră numele bunicului meu, Toma Cotea, alături de cele ale lui Vasile Chilian, Ștefanache Săcăluș și Dumitrache Pantazica, cei patru eroi vrânceni condamnați la moarte și executați de către trupele germane de ocupație la data de 3 septembrie 1917.

Întreaga mea tinerete și existență de după evenimentul prilejuit de dezvelirea aceluia monument au fost profund marcate de cel mai curat patos patriotic pe care le-am trăit în acele momente. Atunci, în acea zi de 14 iunie 1936, am avut ocazia să cunosc adevăratul suflet și mod de a gândi al vrâncenilor, cu tot ce au ele mai durabil, mai profund uman, mai românesc și mai măreț cu putință. Mii și mii de locuitori ai Țării Vrancei, din aproape toate localitățile, au participat în acea zi nu doar la dezvelirea unui monument de piatră și marmoră, ci la sfânta fuziune sufletească cu memoria celor care și-au dăruit viețile celui mai nobil scop patriotic.

Atunci, și mereu după aceea, mi-am format credința că, de la minunea mamei Vrâncioia, săvârșită în numele zeului de la Putna întru apărarea olaturilor acestei țări, prin care cei șapte feciori intrați în legendă, niciodată piramida verde a Măgurii Odobeștilor nu a repetat mai ceresc ecourile adevăratei spiritualități românești.

Dar cum s-a născut veșnicia semnificației aceluia

Vasile Chilian

monument de la intrarea în Vidra? Povestea lui sintetizează, parcă, istoria întregului spațiu românesc precum și suferințele milenare prin care a trecut acest popor.

Majoritatea dintre cei mai vârstnici și deci, cunoscători mai apropiați ai istoriei românilor, cunosc suferințele de nedescris și umilintele dureroase ale întregului nostru popor în perioada Primului Război Mondial (ca să nu mai pomenesc de atâtea alte suferințe de pe parcursul întregii istorii), când toate localitățile vrâncene sufereau o dublă și cumplită ocupație: în primul rând din partea armatelor germane, cu care eram în război și care ținteau ocuparea întregii țări, și, în al doilea rând, din partea așa-zisilor noștri aliați, armatele rusești, care, din aliați împotriva dușmanului comun, deveniseră la rândul lor ocupanți și asupritori.

Un talentat memorialist și cercetător al evenimentelor acelor vremi tragice, Aurel Gavrilescu, în lucrarea „Eroi în umbra”, editată la Timișoara în anul 1937, sublinia că „Faptele de aici (este vorba de zona Vrancei, n.n.), ce privesc eroi rămași în umbră, necunoscuți îndeajuns, sunt pilde de conștiințioasă iubire de neam, sunt exemple de rară tărie sufletească. Acestea au mărit patrimoniul moral al națiunii.”

Privind cu uimire și justificată revoltă comportarea ostașilor ruși, jaful și ororile comise de așa zișii aliați, care, până la urmă au părăsit frontul, lăsând armatele române singure în fața unui dușman mult superior ca număr și ca tehnică militară, cronicarul remarcă: „Rușii

**Monumentul Eroilor vrânceni din comuna Vidra.
Imagine din 1997.**

începuseră să jefuiască, să devasteze totul, să aprindă focul cu cărțile din biblioteci (...) cu volume frumos legate și cu hărți din clase au făcut prin curte cărări... Jaful la care se dădeau rușii ne umplea de mâhnire, căci, deși erau aliații noștri, ei procedau totuși ca niște dușmani...” Pe de altă parte, scria același Aurel Gavrilăscu, „evacuarea în masă și lăcomia nemților au produs scene ce nu se pot uita și care exclud orice noțiune de civilizație. (...) Deseori, grupuri de nemți opreau căruțele (celor ce se refugiau din fața frontului, n.n.), luau ce li se părea mai bun, caii sau boii de la jug, lăsând astfel vreun bătrân neputincios sau vreo femeie cu copii în mijlocul drumului să plângă în hohote, să se descurce cum or ști pe gerul acela năprasnic...”

Iată doar câteva motive care i-au determinat pe cei mai mulți dintre vrâncenii din acea perioadă să se alăture trup și suflet armatelor române și să lupte din răzputeri cu dușmanul. Vrancea a devenit atunci o vatră de rezistență și îndârjire împotriva ocupantului. De aceea au fost uciși nu numai pe front, ci și în nenumărate alte ocazii de luptă și apărare foarte mulți vrânceni. „Acești eroi din umbră, comentează tot Aurel Gavrilăscu, acești eroi anonimi sunt expresia unui neam care nu a primit niciodată să fie împilat, supus unei lifte streine, ei înțelegând că ființa lor, glia lor, mormintele strămoșilor nu puteau îngădui să fie pângărite de dușmani.”

Acesta era deci climatul în care cei patru eroi ale căror nume sunt înscrise pe plăcile de marmoră ale monumentului de la intrarea în Vidra și-au jertfit viețile pentru a sprijini armata română în eroicele lupte care au urmat. Grupul patrioților care a acționat atunci însă a fost mult mai mare, cu ramificații în mai multe localități. Condamnați la moarte însă, și executați, așa cum am menționat, au fost doar cei patru: Vasile Chilian (n. 1865), Toma Cotea (n. 1860), ambii din satul Căliman, Ștefanache Săcăluș (n. 1863), primar al comunei Păulești și cumnat cu Toma Cotea, împreună cu Dumitrache Pantazică (n. 1876) din Tichiriș. Vasile Chilian, care a fost desemnat drept cap al grupului de patrioți, întrucât a făcut mai multe servicii nemților cu

scopul de a le câștiga încrederea, a avut un rol destul de important în toată acțiunea. În casa lui, fusese instalat Comandamentul german din acea parte a frontului și astfel, Vasile Chilian a avut posibilitatea să surprindă diverse secrete ale nemților privind potențialul uman și material de luptă și multe alte secrete de război. Ba, mai mult, tot Vasile Chilian, cu sprijinul celorlalți patrioți, reușise să identifice și să copieze de pe hărțile inamice direcțiile de atac și principalele obiective ale armatelor române care urmau să fie atacate și distruse. Totodată, un sprijin permanent și bine conceput aveau cei patru patrioți din partea prizonierilor români care evadau din lagăre și erau conduși peste linia frontului cu informații utile pentru armata română.

După cum am menționat, grupul patrioților era mult mai mare. Merită astfel menționate numele soțiilor celor patru: Clemensa Chilian, Ioana Cotea, Ioana Săcăluș, Stanca Pantazică, apoi Constantin Albu, Gheorghe și Maria Beșliu, Toma Șt. Țibrea, Cristea Brebanu, Constantin Zărnescu, Ștefan Bănuță, Toader Butere, Tudor și Ioana Bercuciu, Neculai Bucălău, Ion Stoica, Simion și Maria Merloiu, Ion F. Apostol, Ion Moldoveanu și alții. E de remarcat faptul că fiecare membru al grupului de patrioți avea sarcini precise de îndeplinit. Unii dintre ei au fost gazde, alții iscoade trimise să spioneze mișcările nemților, alții deveniseră călăuze pentru prizonierii români evadați, care urmau să fie trimiși la unitățile de care aparțineau. Fiecare dintre ei reprezenta o verigă din lanțul care se întindea din comuna Lopătari, jud. Buzău, până în Vidra. În afara grupului cunoscut sub denumirea de grupul „V. Chilian”, o mențiune aparte merită învățătorul Radu Macovei (cumnat cu Vasile Chilian), Florica Pop, Tița Pavelescu, doctorița Vasilica Dobrescu și învățătoarea Maria Șerbescu. Dar câți alți

Doctor Vasilica Dobrescu (1916-1917)

Învățător Radu Macovei

nenumărați anonimi din acea perioadă nu și-au jertfit viețile și averile pentru a ajuta la marea victorie a armatei române! Printre cei care primeau direct informații și documente de la grupul de rezistență menționat era și căpitanul de atunci, generalul de mai târziu Barbu Părăianu, care le prelua îndeosebi de la Dumitrache T. Cotea, fiul lui Toma I. Cotea și... tatăl meu. Prin el am reușit să aflu multe aspecte privitoare la lupta plină de dăruire patriotică a aceluia grup.

În una din acțiunile lor, „cei patru”, cărora li se alăturaseră și sergentul Vasile Gălățeanu, originar din părțile Neamțului – evadat din prizonierat, au fost prinși și arestați de către germani, la data de 5 iunie 1917. Cercetarea acestora și a altor 27 de vrânceni arestați o dată cu ei a durat până în luna august 1917. În urma procesului, care a stors multe lacrimi în toată Tara Vrancei, au fost condamnați la moarte și executați prin împușcare Vasile Chilian (maiorul german care a semnat sentința avea nume asemănător, Von Kiliani), Toma Cotea, Ștefanache Săcăluș, Dumitrache Pantazică și nemțeanul Vasile Gălățeanu. Sentința a fost executată în dimineața zilei de 3 septembrie 1917, la orele 3, în poligonul de tragere din Focșani. Ceilalți membri ai grupului au fost condamnați cu pedepse cuprinse între 2 și 20 de ani. Au avut mult de suferit soțiile celor patru vrânceni: Clemensa Chilian, Ioana Cotea, Ioana Săcăluș și Stanca Pantazică, înțemnițate la Râmnicu Sărat, Buzău și Jilava-București.

Iată deci că teritoriul Vrancei reprezenta pentru nemți (ca și pentru toți cei care s-au perindat de-a lungul

veacurilor pe aceste teritorii), un adevărat butoi cu pulbere. Acesta a făcut explozia cuvenită când nu se aștepta nimeni, ajutând astfel la înfrângerea armatelor germane și stoparea atacului asupra restului țării.

În amintirea acestor martiri și a celorlalți eroi vrânceni căzuți la datorie pentru întregirea patriei, a fost înălțat la intrarea în Vidra un monument în anul 1936. Inscripția de pe monument este mai mult decât grăitoare și merită să rămână pentru veșnicie un crez al locuitorilor acestei țări: SLAVĂ ȘI SFÂNTĂ AMINTIRE MARTIRILOR VRÂNCENI - Vasile Chilian, Toma Cotea, Ștefanache Săcăluș, Dumitrache Pantazică și celor 1410 EROI din satele Vrancei morți pentru patrie în anul 1917.

„Pe aceste locuri, în anul 1917 a fost viitorul războiului pentru întregirea neamului. Pe acest deal al Vidrei se aflau oștile noastre; în față peste apa Putnei era armata germană. În teritoriul ocupat rămăseseră surprinși de năvala inamică mii de oșteni români. În zile și nopți de-a rândul, ei fiind trecuți dincoace prin locuri ascunse, printre rețele și tranșee, sub focul aprig de obuze și mitralii, îndemnați și călăuziți de patru vrânceni, locuitori din aceste sate. În iunie 1917, aceștia au fost descoperiți, prinși, judecați de comandamentul german și uciși la Focșani, în luna August 1917.

Și s-a ridicat acest monument, în anul 1936, sub glorioasa domnie a Regelui CAROL al II-lea, întru amintirea acestor martiri a tuturor eroilor vrânceni morți în războiul pentru întregirea neamului.

Posteritatea a cinstit și continuă să cinstească cum se cuvine amintirea jertfei eroilor vrânceni. Numeroase scrieri și monumente îi mențin în memoria întregului nostru popor. Iată câteva dintre publicațiile apărute de-a lungul timpului întru preamărirea actului eroic: „Fapte din umbră” de C. Neagu, D. Marinescu, R. Georgescu, „Itinerare patriotice” de Dumitru Almaș și Ioan Scurtu, „Trei în furtună” de Virgil Bostănar, „Muntele și piatra” de Traian Olteanu ș.a.

Consider o datorie de suflet de a cinsti cum se cuvine nu numai memoria bunicului și tatălui meu, implicați în acel act eroic din anii 1916 - 1918, ci și a celorlalți eroi de sfântă aducere aminte, care și-au jertfit fără preget viețile întru apărarea acestui pământ.

Ștefanache Săcăluș, împușcat de nemți în 1917

Al. Săndulescu

Vladimir Streinu despre unicitatea operei și despre confrății săi critici

Vladimir Streinu și-a definit concepția și opiniile estetice de-a lungul celor cinci volume de *Pagini de critică literară* și, în special, în acela din 1938. El se pronunță împotriva metodelor istorice, sociologice, biografice și împotriva oricărei metode, ca fiind incapabilă să explice și să decidă asupra originalității spiritului creator. Metoda are numai valoarea celui care o practică. Nu e un semn de vocație critică, iar în ceea ce privește determinismul marxist, îl respingea o dată mai mult. Relativist. Întrucât esența artei ar fi ceva imprecis, opera ar avea „un duh inanalizabil”, Vladimir Streinu consideră că sarcina criticului este să deslușească într-o poezie sau într-un roman concretul *necategoria* al artei, realitatea ei monahică. Misterul vibrator cu care să consume. Mai exact, să surprindă *unicitatea* operei. Și sunt invocați în acest sens Charles Du Bos („sonoritatea fundamentală”), Bergson („durata vie”), Gabriel Marcel („l’attention à l’unique”), Camil Petrescu („substanțialitatea”). Critica oglindește concepția individuală a criticului. Autorul studiului *Tradiția conceptului modern de poezie* admite cercetarea „antecedentelor”, adică a scriitorilor care i-au putut influența pe urmași, de exemplu: Baudelaire – Bacovia – Arghezi. Astfel se realizează „diferența specifică” de care vorbea Lovinescu. În schimb, respinge „apropierile ne semnificative, cărturărisul coincidentelor”. Critica trebuie să tindă la ceea ce este *individul*, să formuleze particularitatea *neclasificabilă*.

Ca membru marcant al celei de-a treia generații postmaioresciene, Vladimir Streinu a văzut în militantismul estetic o formă a luptei pentru artă, pentru frumos, de unde și polemicile sale împotriva ingerințelor politice din orice parte ar fi venit ele în domeniul literaturii și împotriva mediocrității. El este adeptul scrisului artistic în critică pe care însuși l-a cultivat.

Mai târziu, va medita asupra *Tiparelor de cultură*, definind opoziția dintre cele două tipuri fundamentale: *atic* și *asiatic*: „Aticul este clasic, simplu, organizat, raționalist, finit, mediteranean, static, apolinic, în timp ce asiaticul rămâne romantic, baroc, haotic, vitalist, infinit, gigantic, septentrional, dinamic, dionisiac”. Atic și asiatic sunt două arhetipuri de cultură, ce amintesc eseul lui G. Călinescu, *Clasicism, romantism, baroc*.

Vladimir Streinu a fost în primul rând critic de poezie, scriind în repetate rânduri despre Eminescu, Arghezi, Bacovia, Blaga, Philippide, Adrian Maniu, V. Voiculescu și mulți alții. Semnificativ din acest punct de vedere este amintitul studiu *Tradiția conceptului modern de poezie*. Autorul reface istoria poeticilor din antichitate până la Edgar Poe, care, cum se știe, în eseurile sale *Principiul poetic* și *Filosofia compoziției* restituie poeziei nobletea aristotelică a plăcerii, combate ideea de inspirație, afirmând că opera se făurește cu efort, cu precizia și rigoarea logică a unei probleme de matematică. Poe pune pe primul plan problema poeziei pure, a colaborării

poeziei cu muzica, vorbește despre sugestie. În Europa, mesajul marelui american a fost preluat de Baudelaire, Mallarmé, Valéry, de modernismul, al cărui admirator a fost și Vladimir Streinu, care intenționa în tinerețe să elaboreze o teză de doctorat despre poezia lui Rimbaud.

Autorul monografiilor despre Creangă și Hogaș (între timp și-a mai revizuit antiistorismul și antibiografismul) a fost în același timp un critic al criticilor, așa putea spune, sistematic. A revenit adesea asupra lui Titu Maiorescu, în studii adunate mai ales în vol. *Clasicii noștri*, ideea autonomiei esteticului preocupându-l în primul rând și găsim o exemplară pentru un „spirit limpede și disociativ”. Mentorul „Junimii” a stabilit rolul activ al criticii (în combaterea mediocrității) mai ales în perioadele de început și de tranziție, ca păstrându-și o funcție permanentă, însă cu desfășurări oportune. Vladimir Streinu polemizează cu acei care l-au calificat pe Maiorescu doar critic cultural, ignorându-i bunul gust și simțul valorii, probate cel puțin în cazurile Eminescu și Caragiale, aderența lui la idealul clasic, dar și receptivitatea la poezia romantică, întrezărind chiar unele elemente moderne, ca de exemplu, Edgar Poe. Autorul *Diracției noi* este, caracterizat într-o formulă memorabilă „Boileau sau Lessing al literaturii noastre”.

Într-o *schită pentru o istorie a criticii românești*, Vladimir Streinu, pornind de la Maiorescu, amintește de Gherea, care a instituit la noi critica de analiză și al cărui determinism a fost continuat de N. Iorga și G. Ibrăileanu, acesta făcând uneori probe de gust. Prim descendent maiorescian, Mihail Dragomirescu a moștenit de la maestru „scrupulul critic de a desprinde opera scriitorului de orice servitute istorică și etică. El a elaborat prima doctrină estetică la noi (*Știința literaturii*). A doua vârstă a stilului critic românesc, după prima, maioresciană, a cărei durată chiar o va depăși, o reprezintă E. Lovinescu.

Pentru epoca 1920 - 1940, mentorul „Sburătorului” îi apare lui Vladimir Streinu ca principalul factor de progres al literaturii române prin „orientarea către formele literare noi, critica de analiză de cel mai înalt nivel intelectual, prin exemplul fără pereche al stilului”. El e „maestrul criticii dintre cele două războaie”. Deși autorul nostru observă caracterul restrictiv al conceptului de „literatură nouă” (momentul european depășise estetica propriu-zis simbolistă), el ține să precizeze totodată că Lovinescu, pe urmele abatelui Bremond, își însușise termenul de „inefabil poetic”, preluat mai târziu cu insistență de G. Călinescu și că ideile de bază ale concepției sale „sincronismul” și „diferențierea”, având o întemeiere sociologică obiectivă, militau, ceea ce știm cu toții astăzi, pentru modernizare și europenism. Lovinescu deschide un drum glorios, fiind exponentul criticii noastre estetice, părintele generației de critici interbelici, din care face parte, evident, și Vladimir Streinu. Ar fi o naivitate să credem că el i-a privit

întotdeauna admirativ, că i-a comentat ecomiastic – a se vedea articolul critic despre *Estetica* lui Tudor Vianu, obiectiile aduse *Vieții lui I.L. Caragiale* de Șerban Cioculescu și, de asemeni, la adresa lui G. Călinescu (*Opera lui Mihai Eminescu*). Recitite, aceste articole, precum și altele ne oferă nu numai observațiile unui spirit imaginativ și sagace, dar ne sugerează o foarte interesantă tipologie artistică, în subsidiar caracterologică. Iată, spre pildă, pe cel mai în vârstă dintre ei, Perpessicius. Modul său de comportament critic este elegant, binevoitor și complimentos, menținându-se rezervat, în afara polemicilor. Specifice îi sunt „linia curbă a frazării” și „gustul prețiozității circumlocute”. El reprezintă stilul rococo, fiind „un gentilom al criticii literare”, imagine ce se proiectează într-un semnificativ tablou de epocă de mare plasticitate: „În condiția sa internă, acest critic, mai mult sugerând decât afirmând, aparține secolului politeții și este poate ultimul european căruia îi stau bine, mai bine decât multora din epocă, peruca, jaboul, mânecutele de dantelă și fundele de sub genunchi până unde urcă ciorapii de mătase”. N-aș zice că asemenea cuvinte grațioase nu sunt străbătute de o fină ironie subterană, care vizează „imparțialitatea” judecății sale critice, avându-i ca obiect pe moderni și tradiționaliști deopotrivă, comentariul său plin de menajamente, care ocolește concluziile prea categorice, lipsit în general de obișnuita „răutate” critică, bine ascunsă, când ea totuși există, într-o mânășă de catifea.

Spre deosebire de Perpessicius și, cum vom vedea, și de G. Călinescu, Tudor Vianu, ținându-se și el departe de polemici, era un clasic imperturbabil, care „cultiva linearitatea edificiilor greco-romane”. El refuza postura de critic, de cronicar literar, cum l-ar fi vrut E. Lovinescu, având de timpuriu vocația ideilor și ocupându-se de scriitori clasici sau pe cale de clasicizare. Tudor Vianu era un „grec”, „un învățat al Greciei mari”, adoptând o mască mai aparent impenetrabilă, care-l făcea să-și comprime pitorescul și personalitatea proprie, care nu-i lipseau deloc, „ilustra tipul academic, reabilitându-l”. Nu era însă un savant de catedră, ce riscă stereotipia și chiar sterilitatea, ci „un erudit al impresiei artistice”, care într-o epocă de anticlasicism, ca cea interbelică, afirma cultul valorilor clasice, prin raționalism și o știință adâncă, refuzând exaltarea, entuziasmul febril și adesea facil, sau ieșirile subiectiv pamfletare, imaginea tulbure și aproximația. El privea lucrurile cu înțelepciune și superioritate (a savantului), cu o cumpătare și o limpezime a judecății, care lăsa impresia (și nu numai) concluziilor definitive. Sau, cum spune Vladimir Streinu în câteva propoziții ce concentrează esențialul: „Nu mângâia, nu pedepsea; afirma. Nu seducea, nu învingea; convingea. Frazele i se urmau după reguli așezate în epoci bine știute de claritate a spiritului. A fost menit să profeseze clasicismul”.

Tipul opus lui Tudor Vianu era, în multe privințe, G. Călinescu pe care, într-o primă etapă, criticul nostru îl vede ca pe un temperament dramatic, în conflict cu sine însuși, labil, publicând în „Gândirea” articolul *De apparitione angelorum* și, în scurtă vreme, *De disparitione angelorum*, trecând, fără dificultate și scrupule de conștiință de la misticismul ortodoxist la raționalismul „Vieții Românești”. El combătea pentru toate conceptele,

disponibilitate care nu va dispărea nici în anii maturității. Ceva mai nuanțată devine opinia lui Vladimir Streinu într-o epocă târzie, când recunoaște și el facultatea creatoare a lui G. Călinescu, viziunea lui atât de personală, încât va trebui ca cineva să separe ce este eminescian și ce este călinescian în *Opera lui Mihai Eminescu* în care vede o sinteză critică nouă, dar și un fel de ediție comentată a ineditelor. La apariția volumelor III și IV obiectase diluarea studiului, și nu fără dreptate, autorul însuși la o reluare concentrându-l. Vladimir Streinu descifrează dinamica personalității criticului, ce se sprijinea pe puterea contradicției și nu o dată pe sofisme și paradoxuri. De aici, caracterul *dual* al criticii și istoriei literare a lui G. Călinescu: „negația uneori sumară, dar având o viziune totdeauna nouă; idiosincrazii tulburi răscumpărate de elanuri creatoare”. Sau într-o proiecție metaforică, înrudită chiar cu modul de a caracteriza al strălucitului confrate: „Alternându-și mânia nedreaptă cu seninătatea sublimă, criticul era un Attila, care, între două bătălii, citea pe Virgil”. Și formulările de acest gen continuă spre a fixa, în cele din urmă, și mai apăsător specificul cu totul ieșit din comun al lui G. Călinescu, văzut ca un *homo novus*, iar prin spiritul său ofensiv, însetat să pună stăpânire pe teritorii cât mai vaste, ca „un Rastignac al culturii”, în fine, prin forța lui vijelioasă, impulsivă mereu de contradicții, oscilând între frenezia romantică și clasicismul senin, ținând mereu monumentalul, ca „un Gingiskhan, un asiat cu nostalgia cruntă a Europei”, care „visează adesea compensator o Acropole”. Spre deosebire de aticul Vianu și de grațiosul Perpessicius, în stil rococo, G. Călinescu se definește printr-o complexitate *barocă*.

Un portret, chiar dacă nu atât de spectaculos, îi dedică Streinu și lui Pompiliu Constantinescu, „un critic analist, prob? neinfluențat de pasiuni”, obiectiv, de o „mare consecvență a ideilor”. Întrucât rămăsese mereu alături de E. Lovinescu pe terenul polemicilor și în exercitarea actului critic, e numit „infantele criticii interbelice”. Mai puțin și mai plin de rezerve a scris autorul *Paginilor de critică literară* despre prietenul său Șerban Cioculescu. Totuși, i-a apreciat spiritul pătrunzător, spumos, de o cuceritoare vervă orală, inteligența înrudită cu a lui I. L. Caragiale.

Opiniile lui Vladimir Streinu despre confrății săi nu sunt, ne convingem încă o dată, câtuși de puțin complete. Ele se constituie ca remarcabile portrete critice aparținând nu unui adversar, ci unuia ce luptă de aceeași parte a baricadei, a criticii estetice. Sigur că ele sunt inegale, incomplete în ceea ce-l privește pe Șerban Cioculescu, de exemplu, dar profund elocvente și sugestive în definirea personalităților și a stilurilor. Nu se va putea ignora multă vreme tipologia clasic, baroc, rococo, pe care a impus-o cu pătrundere de critic și imaginație de scriitor, Vladimir Streinu. De asemeni, concepția sa despre specificul operei de artă, concentrată în formule memorabile, precum *concretul necategorial*, *sonoritatea fundamentală*, și despre critica literară, care trebuie să pună în relief *particularitatea necalificabilă*. Nu o dată l-am auzit pe Vladimir Streinu spunând că nu există metode, ci *metodiști*, mai exact, personalități care conferă ei înșiși prestigiul unei metode. Ei bine, el a fost una dintre acestea, cele mai strălucite din perioada interbelică, ale cărei puternice raze au ajuns până la noi, revigorând scrisul nostru critic, ajutându-l să ne elibereze de scorile dogmatismului.

Ioan Adam

Duiliu Zamfirescu, necunoscut (II)

În primul număr al revistei **Saeculum**, care s-a bucurat de o atât de bună primire, am conturat un sumar portret al unui autor necunoscut încă, deși despre el s-au scris câteva rafturi mari de bibliotecă – **Duiliu Zamfirescu**. Situația lui nu e singulară. Macedonski, de pildă, cel care i-a prefătat entuziast poema **Levante și Calavryta**, dedicându-i un lung **Curs de analiză critică**, rămâne practic neștiut celor de azi în latura lui publicistică, ediția de Opere în opt volume îngrijită de Adrian Marino și Elisabeta Brâncuși oprindu-se în pragul gazetăriei. Iar acesta e doar un exemplu din multele posibile!

Revenind la Duiliu Zamfirescu, aș adăuga că îndeosebi anii dintâi și cei finali ai existenței sale sunt plini de surprize. Textele selectate azi pentru **Saeculum** confirmă această afirmație.

***

Intitulat provizoriu **Alte știri despre John James**, cel dintâi este de fapt prima atestare a unui personaj pitoresc invocat inițial în corespondența cu Maiorescu, iar apoi în trei nuvele admirabile din volumul final **O muză** (1922). Relațiile cu acest ins bizar urmează o sinusoidă curioasă. În 21 octombrie 1889 criticul primea o „cópie de pe natură” mai deloc sarcastică, ci, dimpotrivă, plină de amuzament: „De când sunt la Roma am un prieten, coleg, foarte plăcut băiat, care din când în când se cam întrece cu vinașurile. Eu, care de când sunt n-am fost în așa hal, fiindcă nu pot să beau, am prins un mare interes în a-l urmări până acasă. Trebuie să vă spui că e un cap luminat, scriitor în țara lui (America), fire dreaptă, iubitor de femei, caraghios, – om bine echilibrat în afara capitolului băuturii. Din fericire, nu i se întâmplă des să bea.”

Spre final, „cópia” deviază spre filozofare: „Concluziunea este că pentru mine excitațiunea în genere și în particular excitațiunea alcoolică, la temperamentele nervoase, devine o putere creatoare, prin faptul că, conștiința prinde adâncul detaliilor, iar fantazia le colorează într-un mod particular. Și mai departe, mă întreb dacă lucrul acesta nu este comun mai tuturor talentelor. Zic talent, iar nu geniu într-adins, fiindcă geniul cred că se excitează cu de la sine putere”.

Date suplimentare despre identitatea reală a acestei naturi ciudate există într-o condică personală (**Ms. 10874 BCS**), un fel de jurnal capricios în care, la 2 octombrie 1889, deci înainte de expedierea misivei către Maiorescu, așternea două pagini despre un diplomat american – **Charles X**. Sunt file pe care le reproduc acum, notând însă că relația ziaristului cu eroul său nu se va rupe în toamna lui '89, după cum ne dă de înțeles imperfectul inițial („eu aveam un prieten de aproape”), ci va dura trei decenii, până în 1921, când prozatorul român se va duce pe Coasta de Azur pentru a participa la înmormântarea prietenului de tinerețe. Cu inima îndurerată („le coeur meurtri”) îi scria atunci fiului său mai mare, Al. Duiliu Zamfirescu, despre insuportabila

durere de a trăi, cerându-și apoi iertare pentru accesul de slăbiciune pricinuit de moartea vechiului amic: „Pardon de v'angoisser avec des phrases semblables, mais, depuis que j'ai perdu John James, tu es devenu mon ami le plus cher”.

Cine a fost în realitate modelul personajului evocat nu doar în scrisori, ci și în nuvelele **John James** (Amintiri din cariera diplomatică), **O partidă în trei** (John James contra Mormonilor) și **O muză** (Amintiri din cariera diplomatică) rămâne încă un mister. Se chema Charles, John sau ambele prenume ascundeau un al treilea? Poate că investigațiile în arhivele Departamentului de Stat American ne vor oferi necesarele lămuriri. Când voi intra în posesia datelor, nu voi ezita să le comunic, poate chiar în paginile acestei elegante reviste.

***

Misterios este și destinul celui de-al treilea text, de fapt o frântură dintr-o tatonare memorialistică mai amplă. În 1987, în finalul volumului al 6-lea (partea a II-a) din seria **Operele** publicam însemnările febrile din manuscrisele 10574 și 10573. Cel dintâi, pe care l-am intitulat **Călătoria în refugiu**, nara aventura retragerii precipitate de la Galați la Odesa, pentru a salva tezaurul Comisiunii Europene a iahtului Carolus Primus. Zamfirescu și-a dus cu bine arca spre un liman salvator și odată ajuns departe de bătaia tunurilor germane și bulgărești a început să-și reconstituie amuzat peripețiile. La 23 decembrie 1916, adică în ziua sosirii la Odesa, mai avea încă resurse de umor. În 20 martie 1917, când așternea patetica depoziție din **Pentru ce am fost împotriva războiului (Ms. 10573)** hazul, fie și de necaz, dispărea total și memorialul se transforma în catilinară...

Curând și Odesa va înceta să fie un spațiu securizant. Revoluția bolșevică din octombrie 1917, anomalia, ororile luptelor dintre naționaliștii ucraineni ai lui Petliura și matrozii „roșii” preschimbară frumosul oraș într-un „loc rău”, prielnic crimelor și masacrelor. În 18 ianuarie 1918, când portul era pe punctul de a cădea în mâinile bolșevicilor, Zamfirescu fuge iarăși, cu același vas norocos, pentru a se pune la adăpost la Galați. Ducea cu el și niște notații febrile, din care cita Mihai Gafița în masiva lui monografie (v. **Duiliu Zamfirescu, E.P.L.**, 1965, p. 753-756). Manuscrisul a dispărut și doar șansa și amabilitatea unui colecționar de excepție (Ion Rogoianu) m-au ajutat să descopăr o fărâamă. Unde or fi celelalte?

***

După o misiune în Basarabia, din însărcinarea generalului Averescu (premier între 29 ian. - 5 martie 1918 al unui efemer guvern), Zamfirescu ajunge unul dintre liderii Ligii poporului și mentor al oficiosului acesteia: **Îndreptarea**. Cu o energie pe care numai în tinerețe o mai avusese, el nu se mulțumea să onoreze doar paginile acesteia. La Focșani, unde-și pregătea candidatura la Senat, el publica nouă articole în **Curierul Putnei**, o gazetă politică săptămânală de orientare

averescană. Publicația a fost mai longevivă decât afirmă Georgeta și Nicolin Răduică în **Dicționarul presei românești**. Departe de a-și înceta apariția la 27 decembrie 1918, ea se tipărea încă în 5/18 mai 1919, în sumarul numărului 25 figurând articolul **Divizia a 6-a**, prețioasă completare a conceptului zamfirescian de „literatură națională”. Îl propun atenției cititorilor revistei **Saeculum**, îndemnându-i să găsească singuri tangențele lui cu actualitatea noastră.

Duiliu Zamfirescu

Filă de jurnal

Alte știri despre John James

Cine poate să-mi spuie exact care este cea mai mare cauză a nenorocirii sufletelor **marei**?

Eu aveam un prieten de aproape, om sănătos, cu minte pătrunzătoare, cu talent, pe care l-am studiat un an și jumătate ca să prind firul enigmei vieții lui. Era american. Colabora la mai multe ziare și publica romane. Iubise pe femeie care murise, ceea ce nu-l împiedica de a iubi pe altele. Pornise din Filadelfia la New-York, dus de dorința de a cunoaște lume nouă. După câțiva ani știa pe dinafară tot orașul. Stăruie pe lângă guvern să-l trimeată în Europa. Veni la Roma, în diplomatie.

După un an îi era dor de America.

În lume era vorbăreț, glumeț, flecar chiar, și când se-ntorcea acasă doar cât nu plângea de urât. Făcea curte femeilor cu un tact și o sânguință nespūsă. Cu cât natura femeii era mai originală, cu atât dragostea lui dura mai mult, – și vice-versa. Juca cărți, și la-nceput credeam că acesta era izvorul nefericirilor sale, fiindcă nu era bogat și pierdea. M-am încredințat însă că nu era jucător. Când făcea o cunoștință nouă, devenea copilăros de bun. Când pune o haină făcută de curând, îi scânteiau ochii de plăcere; după aceea o azvârlea, și dacă n-ar fi avut altele să le schimbe, poată că s-ar fi uitat în oglindă. Cetea mult și judeca drept, și ce e mai rar, se judeca drept pe sine. Avea o mare slăbiciune de Shakespeare, pe care-l știa pe dinafară.

— Bine, Charles, îi ziceam câteodată, ce ai de ești așa de nenorocit?

— Nimic, ceea ce ai și d-ta. Hamlet trăiește în toți oamenii.

Eu cred că amicul meu trăiește în toate naturele alese. Esența firei noastre este Viitorul, și naturile poetice, pasionate de trecut, nu sunt urmăritori violenți dar neputincioși ai viitorului, care, prin tendință puternică a idealului către real, se agață de umbrele trecutului care singure au forme spre a-și adăpa setea dorului de a descoperi. Căci în ordinea morală nimic nu se creează. Totul se observă, se leagă și se descoperă. De aceea, toți idealistii mari sunt nenorociți și, în general, cei ce se ocupă cu științele pure, fericiți. Propriu vorbind, numai aici se creează.

Deci viitorul mediat ne duce către viitorul imediat. Viitorul imediat pentru viață zilnică este **curiozitatea** sau

îndoiala: femeia asta care-ți-o surâde blând și te privește cald, oare să fie ca toate femeile? și deși ca idee cunoști speța foarte bine, ca fenomen pe dânsa nu o cunoști. Viitorul te cheamă, te duci la el, și, când îl vezi că e asemenea cu ceea ce tu cunoști, durerea înșelăciunii e mare. Procesul acesta se urmează repede și în toate ramurile. Așa cu cărțile, așa cu noile cunoștințe, așa cu călătoriile.

Acesta e cuvântul pentru care naturile ca și lucrurile originale ne atrag. Și fiindcă originalitatea este o raritate în toate sensurile, tot acesta este cuvântul pentru care, fără știre-ne, suntem nefericiți.

Roma, 2 oct. 89.

18 ianuarie 1918. pe Marea Neagră: de pe bordul vasului „Carolus Primus”.

Astăzi, în zori, am fugit din Odesa. De trei zile, flota bombardează orașul. Am explicat că revoluția rusească a dat loc la tot felul de împărțiri politice și la creațiuni de state noi. Ucraina s-a declarat independentă. În interiorul ei, maximalistii și minimalistii își pierd definiția proprie, și astfel o parte din maximalistii ucraineni încetează de a fi **bîlșiviki** și devin **haidamaci**, în luptă unii cu alții. Odesa fiind portul de căpetenie al Ucrainei, aceasta nu poate admite ca orașul să cadă în mâinile maximalistilor, reprezentați prin guvernul din Petrograd, adică prin Lenin și Trozki. Și, de fapt, ucrainenii ar fi devenit stăpâni pe Odesa, dacă maximalistii n-ar fi ajutați de flota Mării Negre.

Aci, trebuie să amintesc tragedia de la Sevastopol. Cazacii de pe Don, sub conducerea generalului Kaledin, au fost atacați de o parte a flotei de la Sevastopol, care a încercat să ocupe orașul Rostov. Se pare însă că au fost respinși cu pierderi serioase. Parte din marinari au fost împușcați, iar parte bătuti la spate și trimiși la Sevastopol să povestească buna primire ce li s-a făcut. Aceștia au luat cu ei cadavrele tovarășilor, ca să facă impresie, și au pornit o goană nebună contra ofițerilor flotei. S-au petrecut lucruri oribile, scene de canibali...

Divizia a 6-a. Am avut norocul să asist la cele două războaie de regenerare ale poporului român, cel din 1877 și cel din 1919 și pot să îmbătrânesc în pace.

Ca român, mă interesa toată românimea. Am încercat să creez o literatură națională, dându-mi bine seama de lipsurile ce stau în calea scriitorului cu idei preconceptuate; de aceea nu m-am făcut apărătorului unei clase, a țaranilor sau a boierilor, a moldovenilor sau a muntenilor, – ci, pe cât am putut, am căutat să topesc pornirile tuturor, într-o simțire comună, aceea a iubirii de patrie, în înțelesul omenesc al cuvântului.

Din punct de vedere pur naționalist, toate prejudecățile sunt vătămătoare: a nu admite argumentele cuiva, pentru că e jidan sau pentru că e catolic sau pentru că e nobil sau pentru că e plebeu, – e o dovadă de inferioritate de minte. Și s-ar zice că tot așa se cuvine să judecăm și dacă acel cineva e **ungur**. Și, de fapt, filozofia pretinde că patriotismul e o prejudecată tot atât de vătămătoare în căutarea adevărului ca și religia, ca și castele nobiliare, ca militarismul etc. etc.

Evident, dacă lucrurile sunt privite dintr-un singur punct de vedere, – acela al rațiunii pure, – ele sunt așa. Dar

rațiunea pură este ea însăși o însușire a sufletului omenesc, care se prezintă minții noastre ca o ramură a unui copac pe care ar fi altoite toate roadele pământului. Alături de rațiunea pură stau toate simțirile, toate instinctele, toate pasiunile.

Toți oamenii se nasc, cresc, se reproduc și mor. În aceasta, toți oamenii sunt egali.

Dar nu toți oamenii se nasc pe același punct al globului și nu cresc în aceeași limbă, cu aceeași religie, îmbrăcați la fel, mâncând la fel, cântând la fel. Fiecare se naște la umbra unui copac, pe malul unei ape, într-un staul sau într-un palat, care nu sunt la fel cu apa, copacul, târla sau palatul altor oameni.

Ei bine, umbra copacului sub care s-a născut el i se pare mai frumoasă decât umbra tuturor copacilor din lume; graiul în care a rostit primul cuvânt i se pare mai dulce ca toate celelalte; laptele de acasă mai bun; mînteanul mai frumos; fluierul mai tainic.

Pentru un austriac, Semmeringul e cel mai frumos munte; pentru un italian, limba lui Dante e cea mai frumoasă limbă; pentru un elvețian, laptele lui Schwyz e cel mai dulce; pentru un scoțian, îmbrăcămintea și cimpoaiele din Highlands sunt cele mai atrăgătoare. Pentru un vrâncean, nu există spectacol mai fermecător decât fânețele de flori de la Tulnici sau clocotul apei de la gherdapurile Putnei sau năframele nevestelor de la Nereju.

Acestea nu sunt judecăți, nici prejudecăți, – ci sunt impresii și simțiri, care alcătuiesc substratul național al fiecărui suflet.

Pe acest substrat național și-au întemeiat apărarea țării toți domnii noștri pământenii, Mușatinii și Basarabii, și tot pe el au clădit România modernă boierii Divanului ad-hoc, din care au ieșit Cuza, Negri și Kogălniceanu, adevărații fauri ai plugului și armei românești.

Tot pe acest substrat s-a întemeiat Vodă Carol, când a trecut Dunărea la 1877, în ajutorul rușilor, și tot la el s-a gândit regele Ferdinand, când a pornit să dezrobească pe românii subjugăți.

Noi, putnenii, ne-am dat contributul nostru de sânge cu vârf și îndesat, și, ca oricine dă cu toată inima, n-am cerut nimic în schimb. Ne doare în suflet când vedem țara frământată de patimi mici și guvernată de un singur partid, care n-a învățat nimic din palidele timpului. Dar avem încredere în viitor. Partidul acesta, dacă nu-și va schimba deprinderile, va cădea în alegeri, cu siguranță.

Noi, putnenii, ne-am făcut datoria către patrie mai mult decât ceilalți români, pentru că fiii noștri au murit, apărându-o, iar pământurile noastre au servit de zăgaz dușmanului. La noi a fost frontul. Apele noastre au spumegat în sânge. Zăbrăuțul, Sușița, Putna și Siretul au oprit puhoiul nemților. Numele satelor noastre vor rămânea legendare, Mărăștii, Mărășestii, Căiuțul, și nu există biserică în comunele județului nostru care să nu-și aibă țintirimul plin de oasele inamicului.

La 1877, Regimentul X a fost în fruntea celorlalte regimente care atacau Grivița. La 30 august 1877, după 300 de ani de umilință, au mers vrâncenii la atac, cu același avânt cu care mergeau arcașii de la Soroca; au mers, duși de comandanții lor, boierii locului, ca pe vremea lui Ștefan cel Mare. Maiorul Șonțu, eroul de la Grivița,

era boier de al nostru; maiorul Lipan, mort de rănilor războiului, tot așa; căpitanii, locotenenții și ofiterii erau, mai toți, fii de proprietari sau de negustori, oameni ajunși, boiernășii timpului.

Astăzi, când se înfăptuiește România Mare, când frații noștri din Transilvania mor prin spânzurători și când aliații ne lasă singuri, – soarta ne duce tot pe noi să salvăm Ardealul.

S-ar zice că o menire glorioasă e rezervată Regimentului X și Diviziei VI din care face parte.

Atacați de bolșevici unguri, de trupe bine organizate, pe care aliații uitaseră să le dezarmeze, soldații noștri au răsturnat pe dușmanul secular, sacrificându-se ca niște adevărați eroi.

Comandantul Diviziei este generalul Holban, din ilustra familie a Stamatineștilor focșăneni, iar comandantul Regimentului X este colonelul brigadier Botea, un bărbat simpatic și modest, cum sunt toți eroii adevărați. Regret că nu cunosc pe comandanții celorlalte unități.

Dar din regimentul nostru de Putna au căzut o mulțime de tineri, ale căror nume vor fi înscrise în paginile glorioase ale istoriei.

Părinții acestor tineri sunt amicii noștri, d-nii Copăcescu, Potop, Madgearu și atâția alții, al căror nume ne scapă. Pentru inimele lor, nu există mângâiere; pentru mintea lor, când, mai târziu, timpul va cicatriza rana de astăzi, există pilda Istoriei.

Paul-Emiliu, întorcându-se victorios din Macedonia, în momentul de a fi purtat în triumf, la Roma, află că amândoi fii săi au murit. Atunci el convoacă poporul roman și-i vorbește astfel:

„Nu m-am temut niciodată de loviturile oamenilor, dar, din cele divine, m-am temut de loviturile soartei; mai cu seamă în cursul acestui război, când totul mă favoriza. Da, într-o singură zi am trecut Marea Ionică, de la Brindisi la Corcira, și, de la Corcira, în cinci zile, am ajuns la Delfi, unde am adus jertfe lui Apollo. Cinci zile după aceea, armata mea și cu mine intram în Macedonia, unde ne purificam prin ceremonie obicinuite. Imediat începeam lupta și în 15 zile după aceea terminam războiul, prin cea mai glorioasă victorie. Această rapidă prosperitate mă făcea să mă gândesc la nestatornicia norocului. Liniștit despre partea oamenilor, mă temeam de trecerea mării, la întoarcere, când avem răspunderea unei admirabile armate victorioase, unei imense prăzi de război, regi captivi, printre care însuși Perseu, stăpânul Macedoniei. Ajuns, fără greutate, în mijlocul vostru, cetățeni, și găsind orașul în sărbătoare, nu mai puțin m-am temut de nestatornicia norocului, căci știam că tot ce ne dă cu o mână, ne ia cu alta și că invidia urmărește pe locuitori. Sufletul meu, plin de dureroasă neliniște și tremurând de ursita Romei, nu s-a liberat de grijă decât atunci când am văzut pieirea familiei mele, când am acoperit de giulgiu morții doi fii ai mei, speranța neamului meu.

Iată-mă acum liniștit. Am o deplină încredere în prosperitatea voastră, care va fi solidă și durabilă. Soarta s-a răzbunat îndestul de succesele mele, prin loviturile ce mi-a dat în inimă. Ea a vrut să arate, în triumfător ca și în captivul dus în triumf, zădărnicia celor omenesci, cu această deosebire că Perseu, învins, și-a păstrat copiii, pe când Paul-Emiliu, învingător, a pierdut pe ai săi.

Emil Manu

PAGINI DINTR-UN CAIET UITAT

București, 6 iunie 1948

Azi am aflat că a murit Mircea Damian; vestea rupe o bucată din mine, din anii mei bucureștenizați încet, din debutul meu complicat și plin de suspiciuni.

Pe Mircea Damian, prozator înzestrat cu un „umor proletar”, cum îl definea G.Călinescu, l-am cunoscut mai întâi în postura de amfitrion de cenaclu literar. Pentru a-și face ziarul pe care-l conducea, cât mai citit, ziarul **Fapta**, prin 1946, la îndemnul unor tineri, ziaristul a înființat un cenaclu. Ședințele se țineau în fiecare duminică în biroul său. Într-un fel, le prezida, pentru că intervenea cu voce guturală, ori de câte ori se încrucișau, cu prea mult zgomot, spadele. Veneau mai ales tineri, elevi și studenți, și câțiva din scriitorii afirmați în timpul războiului sau cu puțin mai înainte.

La începutul activității acestui cenaclu participaseră, eu nu i-am apucat, Geo Dumitrescu, Ion Caraion și Constant Tonegaru.

Pentru fiecare cenaclist, Mircea Damian avea câte o ironie. Când focșăneanul Ion Larian Postolache citea poezii de război, unele pline de umanism, ilustrate de contrastul dintre sacrificiul ostașului și lumea ce rămânea acasă, ironismul intervenea: „Mă, Postolache, mai schimbă-le, că prea seamănă una cu alta; într-una de săptămâna trecută, nevasta ostașului trăia cu primarul, într-alta de acum două săptămâni trăia cu jandarul, azi văd că a trecut la notar”.

Din ironiile pe care mi le-a adresat citez una singură: „Tu când ai să mori, ai să mori de politețe!” Și cred că avea dreptate!

Când, după război, revistele începuseră să plătească versurile, unii poeți scriau poeme lungi, ca să le ia bani mulți, prilej pentru Mircea Damian să le spună că scriu așa numai pentru că poezia se plătește la metru linear, el o plătea „cu bucata”.

Când Tudor Arghezi a schimbat structura tehnografică a **Biletelor de papagal**, în 1944, a consemnat evenimentul: „Dl. Tudor Arghezi și-a schimbat litera și caracterul... revistei”, ultimul cuvânt tipărit cu litere foarte mici. Era vorba de o polemică de scurtă durată cu Arghezi, pentru că în 15 august 1945, **Fapta** elogia acordarea Premiului Național pentru poezia marelui poet.

Dacă se fuma prea mult în timpul ședinței, intervenea cu anecdote la adresa fumatului. Nu-și plătea colaboratorii cu state de plată. Pe unii nu-i plătea de loc, socotind că publicarea e mai mult decât un onorariu pentru un debutant. Mie-mi plătea din când în când colaborările, scoțând din buzunar, la întâmplare o sumă de bani adăugând: „Mai dă-ne câte ceva, publici poeziile și articolele bune la **Lumea** sau la **Fundații**”. Când a aflat că sunt oltean, mi-a creat o colaborare plătită mai consecvent, dar nu pe stat, făcându-mi un fel de rubrică.

Într-o zi eram în biroul său când i s-a adus o citație la un proces de presă; pe citație era indicat inculpatul pe numele de „Constantin Mătușa zis Mircea Damian”. Așa am aflat că semna cu pseudonim; mai târziu am

descoperit că pseudonimul i-l găsisese Ion Valerian.

I se dusesse vestea că trăiește numai din subvenții (publice și particulare), dar știu că ziarul se vindea destul de bine pentru că era plin de senzație publicistică, iar pagina a doua era semnată, deși cam amestecat, de scriitori, printre care Camil Petrescu, Radu Tudoran, Lucia Demetrius, Geo Dumitrescu, Ion Caraion, D.Stelaru, C.Tonegaru, Ovidiu Constantinescu, Al.Raicu. În 1946, înainte de alegeri, o poezie a mea, publicată aici, apăruse, din greșeală, cu titlul **Râd partidele** în loc de **Râd portretele**. L-am rugat să publice o erată, dar mi-a replicat scurt: „Nu-i nevoie, cine citește ziarul meu, câțiva, ăstora le comunicăm direct, prin viu grai, cei mai mulți îl cumpără pentru paginile cu scandal și întâmplări senzaționale, iar scriitorii, din gelozie, nu se citesc între ei. La noi e moda scriitorilor **străini**, numai ei sunt buni”.

În 1947, din decembrie până în februarie 1948 a colaborat la **Fapta** Eugen Barbu; **tabletele** sale par fragmente ipotetice din **Groapa** și **Princepele**; aici prozatorul semnează și o cronică literară (la **Întoarcerea fiului risipitor** de Radu Tudoran – 29 decembrie 1947), foarte îndrăzneată ca opinie critică.

În pagina a doua a ziarului, în 1946, Valeriu Popovici a tradus, pentru prima dată la noi, **Manifestul existențialist** al lui Jean Paul Sartre. Am venit cu un articol de context, pe care, desigur, mi l-a publicat, comentându-l: „Mă făcureți și existențialist, dar eu nu fac politică”. „Dar asta-i filosofie, nu politică, maestre”. „Nu-i adevărat, e politică sadea: Mă văd silit ca în loc de **Fapta**, ziar **independent**, să trec ziar existențialist. Poate trece neobservată”. Și a trecut.

După terminarea facultății l-am văzut o singură dată la o berărie; era tare slăbit și foarte singur. „Nu pot trăi decât în redacțiile de ziar, cu fum, cu șvarturi și cu telefoane care zbârnăie; liniștea mă omoară. Peste puțină vreme am auzit că a murit (la 6 iunie 1948).

Mi-l amintesc, înalt, cu părul în dezordine aparentă, cu o privire pătrunzătoare, întotdeauna îmbrăcat în haine de culoare închisă, cu lavalieră. Citea ziarele cu o rapiditate de prestidigitator, vorbea la telefon în timp ce citea, se enerva zgomotos, dar cu inimă bună.

Toamna în pădure

Juan de la Cruz

(Sfântul Ioan al Crucii)

Acest mare mistic s-a născut în 1542 (1540 ?) la Frontiveros (provincia Avila), într-o familie săracă (țesători), fiind cel mai mic dintre cei trei frați (Francisco, Luis – care a murit, copil fiind – și Juan). Tatăl, Gonzalo de Yepes, catolic, moare de tânăr; mama, Catalina Alvarez, evreică de neam, care a dus greul într-o viață plină de privațiuni de tot felul.

Juan de Yepes a urmat „Colegiul de la Doctrina” (al copiilor săraci) și a făcut studii umaniste la „Colegiul lezuiților”, paralel fiind angajat al spitalului „De los Bubas” din Medina del Campo. Intră în „Ordinul Carmeliților”, numele-i de călugăr fiind Juan de Santa Matia. În acest timp (1564-1567) își face studiile la Universitatea din Salamanca (una din cele mai vestite ale timpului, în care studiau peste șapte mii de cursanți!) și este hirotonit preot (1567). Împreună cu Maica Tereza de Avila reformează Ordinul Carmeliților; creând „Ordinul Carmeliților desculți”, devenind rector al acestuia la Alcali de Henares. În 1567 este închis de către cei ostili acestui ordin. Din această perioadă datează începuturile sale scriitoricești. Reușește să evadeze, devine superiorul mănăstirii „Calvario” și rector al Colegiului din Baeza. După ce Papa Grigorie al XIII-lea autorizează crearea unei provincii independente a Carmeliților desculți, devine superior al Mănăstirii din Grenada (1582), an în care moare Tereza de Avila. În această perioadă face numeroase călătorii în interesul supușilor săi în Andaluzia și Castilia. Este ales consilier al Consulei canonicilor de la Madrid, apoi superior al mănăstirii din Segovia. În urma unor «lucrături» (se practicau și atunci aceste metode!) este demis din toate funcțiile, se retrage la mănăstirea din Peñuela (Jaén). Se îmbolnăvește, pleacă la Uheda, unde moare în noaptea 13/14 decembrie 1591.

Juan de la Cruz rămâne unul din cei mai mari mistici ai catolicismului. Viața sa, caracterizată prin adâncă pietate, devotament și har dumnezeiesc, servită de o inteligență ieșită din comun, și-a închinat-o în întregime strădaniei pentru apropierea omului de Dumnezeu. Scrierile sale, atât cele teoretice, cât și cele literare (poetice), își trag seva din adâncă trăire a tainelor divine pe care omul le ascunde în fibra-i spirituală. „Pentru Ioan al Crucii poezia este expresia primordială a vieții mistice. Prin geniul său poetic îi egalează sau îi depășește pe cei mai mari poeți ai Renașterii spaniole: Garcilaso de la Vega, fray Luis de Leon, Fernando de Herrera” (conf. Bernard Sesé). „Viață, doctrină, poezie – sunt cele trei cercuri în care s-a afirmat Ioan al Crucii. Unei detalieri destul de ample a doctrinei îi corespunde o operă poetică foarte restrânsă. Dintre marii poeți, el este cel mai laconic poet din afara limbii spaniole și poate al literaturii universale” (conf. Jorge Guillén). Totalitatea creației sale se constituie din douăzeci de titluri: cinci poeme (Cântarea spirituală, Noaptea ascunsă a sufletului – venind din „Cântarea Cântărilor” –, Flacăra vie a iubirii, Ce bine știe izvorul din ce cură, Tânărul păstor); cinci glosse (Trăiesc fără să trăiesc în mine, Am pătruns acolo unde nu știam, În căutarea unei înalte iubiri, Fără sprijin și totuși sprijinit, Pentru întreaga frumusețe); zece romane. Ioan al Crucii o conștiință lirică cuprinsă de duh. Beatificat de papa Clement al XX-lea (27 decembrie 1675), Ioan al Crucii a fost canonizat de Benedict al XIII-lea (27 decembrie 1726), iar Pius al XI-lea, recunoscând că doctrina lui constituia deja o autoritate, l-a declarat „Doctor al Bisericii” (24 august 1926), conform Bernard Sesé. Integralitatea creației sale lirice o datorăm poetului-traducător Dan Verona. (R.C.)

Marele Cântec

I

Iubita

Ah, unde te-ai ascuns,
Prea lubitul meu, lăsându-mă suspinelor?
Ai fugit asemenea cerbului
După ce cu privirea-i m-a rănit.
Am ieșit după tine, strigându-te, dar erai deja departe.

II

Bunilor păstori, voi, care
Urcați spre munte cu turmele,
Ați văzut, din fericire,
Pe cel care atât îl iubesc!
Spuneți-i că tânjesc după el, că sufăr și că, da, am să mor.

III

Căutându-mi dragostea,
Am urcat pe râuri și pe munți
Dar flori n-am cules,
Cu fiarele n-am vorbit,
Dincolo de hotare avântându-mă.

IV

O, păduri nesfârșite:
De mâna lubitului meu plantate!
Și tu câmpie în verdele-ți nesfârșit
Cu flori smălțuită,
Spuneți-mi de nu l-ați văzut trecând?

*) Din antologia Mari poeți ai iubirii interpretați de **Radu Cârnelci**, în pregătire la Editura ORION

Primăvara pe deal

Răspunsul acestora

V
Dăruindu-ne din multele-i frumuseți,
El a trecut în grabă prin aceste păduri
Și doar privindu-le
Cu chipul lui
Le-a împodobit cu nespusa-i frumusețe.

lubita

VI
Vai, cine ar putea să mă tămăduiască?
Asta-i tot ce-mi puteți spune?
Nu ați vroi să-mi mai trimiteți
De-acum înainte ceva știri,
Ah, cine să-mi spună ce-aș vrea să știu?

VII
Voi, care cutreierați depărtările
Îmi vorbiți doar de frumusețile voastre
Și îmi răniți așteptarea;
Așteptarea ce mă ucide,
Oh, este un nu-știu-ce în îngăimarea voastră.

VIII
Dar cum puteți exista o viață
Voi ce nu trăiți aici adevărata voastră viață?
Voi care va trebui să muriți
Fiindcă sunteți pătrunși de săgețile
Ucigător de frumoase ale lubitului meu?

IX
Fiindcă ați rănit această inimă
De ce nu voiți acum a o vindeca?
Și pentru că mi-ați ascuns-o
Pentru ce ați lăsat-o astfel
Și n-ați trimis prada pe care v-ați însușit-o?

X
Stingeți-mi aceste griji,
Fiindcă nimic nu-i în stare să mi le risipească,
Și astfel ochii mei v-ar vedea
Căci voi sunteți lumina lor
Și eu nu doresc s-o folosesc decât pentru voi.

XI
Descoperiți-mi prezența voastră nevăzută
Deoarece chipul și frumusețea chipului vostru măucid
Ah, dorul după dulcea iubire
Nu se poate vindeca
Decât în acea prezență de taină a chipului iubit.

XII
O, fântână cristalină
Fă să apară deodată
În argintiile-ți unde
Privirile-i adorate
Care în sufletu-mi sunt doar o închipuire.

XIII
Întoarce-ți privirile, O, Prea lubite,
Spre a-mi putea lua zborul.

lubitul

XIV
Întoarce-te, porumbița mea,
Fiindcă cerbul rănit
Se-arată, iată, pe vârful colinei
Atras de mireasma fragedă a zborului tău.

lubita

XV
Ah, eu descopăr în Prea lubitul meu
Munții măreți și văile de taină,
Insulele îndepărtate,
Fluviile îndelung vuitoare,
Dulcele freamăt al zefirului înamorat,

XVI
Pașnica noapte
Când zorii încep a înmuguri,
Muzica silențioasă,
Armonioasa singurătată
Iar seara cina se formează îndemnând spre iubire.

XVII
E timpul vulpilor, a fi vânate
Căci viile deja au dat în floare,
E timp să facem un buchet de roze
Frumos asemeni unui vârf de pin
Ce stă pe munte ca împodobire.

XVIII

Opriți-vă, Aquilon este mort;
Vino, vânt din sud, tu care trezești iubirile
Și suflă peste chipul grădinii,
Spre-a se-mprăștia toate miresele
Și astfel lubitu-mi să apară printre flori.

XIX

O, tinere fete ale Judeei!
În timp ce peste flori și trandafiri
Ambra își plutește parfumele
Rămâneți în așezările voastre
Și nu veniți, lăsați ușile noastre de pază iubirii.

XX

Ascunde-te, o, Prea lubitul meu!
Întoarce-ți chipul spre munți
Fără a spune-un cuvânt;
Dar privește soatele
Celei care, printre insule singuratice

lubitul

XXI

O, voi păsări în zbor,
Lei, cerbi, căpriori jucăuși,
Munți, văi, țărături
Ape, vânturi, zăpușeli
Și voi suflele curate care vegheați nopții

XXII

Vă conjur prin sunetele delicate ale lirei
Și prin cântecul sirenelor
Stingeți-vă mâniile,
Nu atingeți pereții încăperii
Câtă vreme lubita doarme în deplină liniște

XXIII

Lubita a intrat
În grădina deliciilor, locul plăcerilor sale,
Și se odihnește după dorința-i
Iar capul său în frumoasă tăcere
Pe brațele de dulce alint ale lubitului său.

XXIV

Sub pomul cunoașterii
Mi te-am făcut logodnică
Și ți-am dăruit mâna mângâietoare
Iar tu mi te-ai dăruit asemenea
Mamei tale când, amestecată de dorință...

lubita

XXV

Patul ne este așternut cu flori,
Înconjurat de paza leilor,
Acoperit de purpură,
Așezat într-o liniște tăinuitoare
Și împodobit cu scuturi de aur.

XXVI

Pe urmele voastre
Tinerii își grăbesc drumul
Îndemnați de vinul înmiresmat
Ce răspândește un balsam divin.

XXVII

Acolo, în camera lubitului meu,
Am băut din acest vin, iar când am ieșit
Afară în vasta câmpie
Nimic n-am mai recunoscut,
Pierzându-mi și turma cu care venisem.

XXVIII

Aici mi-a dăruit inima-i îndrăgostită,
Aici m-a învățat delicioasa știință
Cu care i-am dăruit definitiv
Fără sfială toate harurile,
Aici, lui m-am făgăduit ca soție.

XXIX

Sufletul meu, aici, i s-a dat
Cu tot ceea ce are, în toate satisfăcându-l;
Nici turma n-o mai păzesc
Nu mai am alte obligații
Decât singura, marea bucurie de a-l iubi.

XXX

Dacă, deci, pe viitor, nu mă veți mai vedea
Nici întâlni prin câmpiile-acestea,
Veți spune că m-am rătăcit,
Că, foarte răpită de dragoste
De bunăvoie pierdută, de El câștigată.

XXXI

Din smaralde și flori
Pe care iubita le-a înflorit
Culese în proaspete dimineți,
Coroane vom împleți
Și ți le vom așeza peste fluturând.

XXXII

Astfel strâns, părul
Pe care l-ați găsit prea neastâmpărat
Mângâindu-mi grumazul și umerii
L-ați liniștit ca pe un prizonier,
Ci, unul din ochii mei v-a rănit.

XXXIII

Când mă veți privi,
Ochii voștri-mi vor dăruia din grația lor
Fiindcă iubirea voastră-i pură tandrețe;
Și pentru aceasta, ai mei va trebui
Să adore ceea ce vor vedea în voi.

XXXIV

Vă rog să nu mă disprețuiți
Când veți descoperi pielea-mi întunecată
Acum puteți să mă priviți pe-ndelete
Și, da, privindu-mă, veți lăsa în mine
Din grația și frumusețea voastră.

LOUIS DELORME*

Louis DELORME a publicat 17 volume de poezie. Pentru aceasta, a devenit tipograf, imprimeur, ilustrator / grafician, broșator, editor (este directorul editurii Le Brontosauere), operele sale au fost încoronate de l'Île des Poetes, de Societatea Poeților Francezi, de Academia Franceză. A editat două romane și două piese de teatru. Colaborează, de asemeni, la reviste și antologii.

Louis DELORME este și pictor. În această calitate, a fost laureatul Academiei de Arhitectură pentru învățarea desenului. De acolo și până la a asocia textul cu desenul, nu mai era decât un pas. Delorme ne oferă opere în care primează când poemul, când desenul. Dar se întâmplă și ca cele două componente, text și grafică, să se afle într-o armonioasă asociere, și simultan concepute.

Temele pe care autorul le abordează cel mai adesea sunt cele ale copilăriei (Les Vagissements, Mes limbes), cele ale naturii și protejării ei (Les Hurlements, Arborescences), cele ale condiției umane (Le Chemin, Le Point). (Constantin Frosin)

POEME

Cuvântul era unic demers
singur elan spre descoperire
spre sesizarea necunoscutului
doar insulă în afara singurătății
răsărind cât se poate de fals
dintr-o mare de constrângeri
cu siguranță miraj
reconfort de ce nu
Balsamul căutat al cuvintelor
pe angoasa noastră
singura legătură adevărată
între personajele
pe care le trimetam în locul nostru

Cât teatru nu ne-a fost dat să ne-nchipuim

Și-ncetul cu încetul
făr-a ne pune de-acord
făr-a ne spune nimic

cine ne-o fi lăsat
să ne-ntâlnim
am învățat tăcerea
și ne-am ospătat
cu propriile noastre imagini

Îmi spuneam că fericirea
stătea-ntreagă prinsă-n
cimentul prezenței sale
chiar și cu o notă de amărăciune

Mă străduiam atunci să nu fiu
decât mângâierea momentului
spre – a-i gusta urzeala și lanțul
Nu mai eram decât puținul
din ofranda viitoare
parfumul rozei ce sta s-apară
în această pseudo comuniune
care renunța la a mai merge
în cenușiul dorinței și la a plonja
în tulburările actului

Îmi repetam de zor
că insatisfacția stăpânită
doar ce dă gust vieții

Apoi într-o dimineată
briza a bălbâit toamna
soarele tot mai jos
rătăcea când și când furișat
Păsările s-au împrăștiat
conform unor scheme complicate
iar arborii s-au lăsat năpădiți
treptat de melancolie
ca și cum presimțeau
sfârșitul a ceva

Verdele n-a mai fost
culoarea esențială
pretutindeni nuanțe
insinuau alte posibilități

Panseluțe și margarete

*) Traducere de Constantin Frosin

Apoi a urmat o după-amiază fără Ea
 Brândușele-și puneau
 flacăra peste toate
 detestam acest început de romantism
 Câteva cuvinte rătăcite
 se agățau de frunze
 care nu mai terminau
 prăvălindu-se-n vâlcea
 și planând
 crezând că se-ntorc în timp

Și-mi spuneau altfel
 ce eu nu prea-nțelesesem
 Un nuanțator de mov și de galben
 Gama-ntreag-a frazelor tale
 îmi mobila acum spiritul

treceam înapoi întreg curentul
 pe care nu știusem să-l cobor
 precum păianjenul care urcă
 înghițind tot ce-a țesut
 Re trăiam scenele noastre
 ca și cum aș fi vrut
 să le văd din nou desfășurându-se
 dar tu nu mai erai
 să-mi dai replica

Era mai puțin autentic
 dar docilă și-mblânzită
 tu respectai cu strictețe
 ce-mi plăcea mie să inventez

Găseam imperfecțiuni
 într-unele din curbele tale
 dar tot ce era mai deosebit
 era caracterul tău
 astfel c-ai fost Tu
 și nu o altă față

Încercam să-nvăț pe din-afară
 acele câteva tușe atrăgătoare
 în nuanțele cele mai rare
 din materia cea mai pură
 Acele alunite scumpe
 precum fericirea
 mozaicul tău din altă eră

Irezistibil
 caleidoscopul
 clipelor
 gândurilor
 fațetelor noastre
 multiplica la infinit
 poznele
 mângăliturile
 înlănțuirile trupurilor noastre

Se spune că actele factice
 cuvintele nespuse
 gesturile ce nu au
 nici măcar un început

nu-si au panteonul lor
 în cetatea visului
 muzeul lor de amintiri
 în regatul impalpabilului

Toată iarna Te-am visat
 Te-am clocit sub aripa mea
 ca pe-un proiect de călătorie
 într-un loc de refugiu
 fabricam una câte una
 toate piesele unui puzzle
 care lipsea amintirii mele

Realul fără importanță
 nu era în grațiile ochilor mei
 conta doar aventura
 desenul plecând de la frânturi

Te știam insulă-ndepărtată
 cetate pierdută
 înghițită de valurile lumii
 înecată-n marea umană

Te știam în toate cărțile
 ce-au dus ființele
 spre descoperirea visului
 spre cealaltă față a vieții
 mi-era teamă să nu te pierd iar
 dacă mi-ai apărea,
 ai fi diferită

Te-am văzut acolo sus
 în capul scării de pământ
 la gurile celor două drumuri
 la-ncrucșarea posibil-a privirii

leșei dintr-un tufiș
 strălucind de lumină
 Te nășteau din împletirea
 razelor de-argint

Bărci pe lac

Gheorghe Istrate

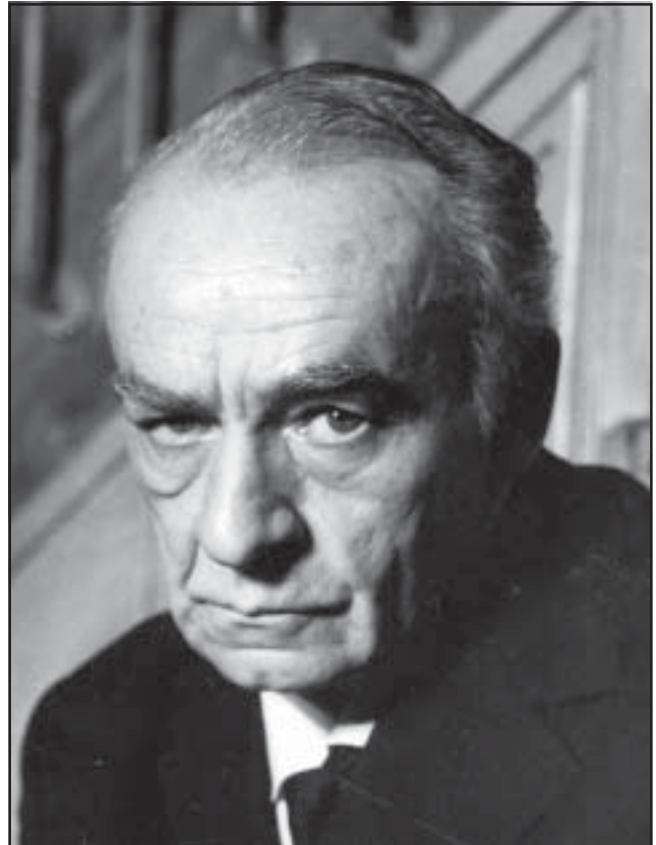
EMIL BOTTA - UN „POET SINGULAR”

E un curaj aproape disperat să scrii despre acest „poet singular” – cum l-au definit mai toți criticii literari ai vremii. Emil Botta este cumplitul vizionar al halourilor cosmice macabre și înfricoșătoare, e primul poet român care a atins, spiritual, tărâmul morții, invadându-l cu neiertătoarele întrebări ale vieții. Poezia lui regizează un spectacol universal, fără precedent, cu aspre ecouri shakespeare-iene. Deși încă nu și-a găsit exegetul fundamental, Emil Botta a fost „prizat”, înainte de debutul editorial și, mai apoi, de marile condeie ale timpului: Tudor Arghezi (care l-a și debutat în „Bilete de papagal”, la 10 iunie 1929), Eugen Ionescu (într-un articol de o adeziune incandescentă), Mihail Sebastian, Pompiliu Constantinescu, Petru Comarnescu, Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu, George Călinescu ș.a.

Emil Botta (ca și fratele său mai mare, Dan Botta – și el un eminent scriitor, filosof și eseist) s-a născut la Adjud, la 15 sept. 1911, dintr-un mariaj absolut sublim: mama sa, Aglaie Franceschi, provenea din insula Corsica și era fiica lui Francesco Maria Franceschi din localitatea Luri, stabilit în Moldova în 1872, ca tehnician la Fabrica de zahăr din Sascut. Tatăl, doctorul Theodor Botta, era coborâtor dintr-o veche familie ardelenescă a unor Martin și Mihail Botha, înnobilați cu diploma acordată de Christopher Bathori la anul 1579. Pe firul ascensiunii neamului Botta se află și celebrul episcop Ioan Bob, unul din conceptorii memorialului „Supplex Libellus Valachorum” (1791), redactat de reprezentanții Școlii Ardelene.

După școala primară urmată succesiv în Adjud și Cluj, Emil Botta, la numai vârsta de 15 ani, se desprinde de familie sub chemarea sinuoasă a unei aventuri atavice și sărăcăcioase, devenind un simplu funcționar la Institutul de statistică din București. Cu instinct precis, urmează Conservatorul de artă dramatică (1929 - 1932), plonjând în cadrul unor mari companii teatrale, stabilindu-se apoi la Teatrul Național, unde va instaura, decenii de-a rândul, reprezentarea genială a unor roluri memorabile ale dramaturgiei universale și românești. Este solicitat, firesc și necesar, de cinematografie, grație căreia păstrăm în patrimoniul cultural imaginea reală a unui poet și actor inimitabili, în secvențe și roluri fantastice, demne de o antologie filmică universală.

Cărțile lui sunt puține, dar dense. O operă concentrată într-o stranie pluritate de sensuri și simboluri, pe care marii receptori le-au descifrat astfel: „Emil Botta nu seamănă cu nici un poet și nu se aseamuește cu

Emil Botta (fotografie de Vasile Blendea)

nici unul” (Tudor Arghezi). „În viziunea poetică a lui Botta, perspectiva inversă constă uneori în încercarea de a sugera necunoscutul morții în cunoscutul vieții, de a vedea mai vii pe morți decât pe cei în viață, de a atribui morții zeci de perspective și lumini ale vieții” (Petru Comarnescu). „Structură eminentemente romantică, hrănită însă cu lecturi clasice, expresioniste și folclorice, poetul ilustrează într-un mod personal și fastuos lumea ca teatru, lăsând să se manifeste zbuciumul universal, care și-a găsit în el oglinda” (Marian Popa).

Și, acum, cea mai „tânără” interpretare: „Erotismul clasic, suprasensibilitatea arhaică și maladivă, orchestrațiile sinuoase care amplifică emoția până la explozie, dinamismul dionisiac amintesc demersuri asemănătoare din opera expresioniștilor (...) Întâlnim aici stilul vaticinar, ocar, stihialul, atracția pentru misterele păgâne, vorticismul și obsedantele viziuni apocaliptice din poezia și dramaturgia expresionistă” (Doina Uricariu).

OPERA: „Întunecatul april” (1937), „Trântorul” (1938), „Pe-o gură de rai” (1943), „Poezii” (ediție retrospectivă și prelucrată, 1966), „Versuri” (ediție retrospectivă, plus ciclul inedit **Vineri**, 1971), „Un dor fără sațiu” (1976).

Întunecatul april, Emil Botta, s-a născut în Septembrie și a tulburat întreaga așezare a anotimpurilor literare și artistice românești. A murit la 24 iulie 1977 la București. Un geniu „fără sațiu”, un mare reper neliniștit în infinitul literaturii naționale și universale.

SPECTACOL

Elita luase loc la parter,
 și proștii sus, aproape de cer.
 În loje stătea o întâmplare cam abătută
 și un năprasnic destin în mare ținută.
 Un dezastru tare cât zece
 tot spera că totul va trece.
 Un naufragiu dormita în fotoliu
 înfășurat în lintoliu.
 O răceală
 vagabonda prin sală.
 O inocentă
 strălucea printr-o totală absență.
 Piesa era o răfuială
 între virtute și greseală.
 Scena era un sanctuar
 prin care adevărul trecea foarte rar.
 Actorii își îndrugau rolul,
 dar, încet, îi înghițea nămolul;
 în pauze, tăcute aplauze;
 la finale, tăcute urale.
 Și când căzu cortina
 toți se-ntrebau cine poartă vina
 și cine-i autorul
 care-a făptuit omorul
 în cinci acte, cu sete,
 ca o crimă pe-ndelete.
 Atunci apăru la rampă Ariel.
 Și jerbe de flăcări și anemone
 pentru onorabilii „dramatis personae”.
 Și spectacolul amuzant
 a dispărut în neant.

AL NOPTII

Oasele mele nu sunt dalbe flori;
 în mări de lacrimi de le-ai îmbăia,
 nu vor învia la primăvară.

Nu spera că odată și odată...
 Nu, te asigur, niciodată;
 buciul mereu de-ar suna,
 din iarna-mi adâncă nu mă poate scula.

Pe mormânt, de vei binevoi,
 scrie-mi cu o clară scrisoare,
 doar aste cuvinte: „Al nopții”.
 Și mai mult nu mă preamări!

SOLILOQUIU

Iubirea-n cer cu luna se certa
 că-n frumusețe nu-i chip s-o întreacă.
 Înfiorate cuvinte și-au spus. A pierduților stea
 dincolo, dincolo încerca să mă treacă.

Neștiind a trăi, ascultam
 cum bate novembre pădurile moarte,
 întunecat, neștiind a trăi,
 sufletu-mi se-mbătase de moarte.

Iubirea-n cer cu luna se certa...
 O, masca ei cumplită, de Gorgonă,
 și părul auriu care cădea,
 un fum, un foc, dintr-o lunară zonă.

NOCTURNĂ

Școlarii când au asediat sala
 au vărsat pe Bărăgan cerneala.

Dunărea din albie a protestat,
 Delta brațele a ridicat.

În capul școlarilor era un tãmbãlãu
 care se agrava tot mai rău.

Adolescența frumoasă le întunecase mințile,
 în memorie fierbeau cifrele, gințile.

Profesorii se băteau cap în cap,
Tatăl nostru era un satrap.

Totul se surpa matematic, încet,
 doar adolescenta strălucea pe taburet.

UN CUCERITOR

Doruri, m-ați făcut harcea-parcea,
 poftă, unde să vă mai așez?
 Iluzii, mi-ați furat echilibrul,
 pământul meu se clatină ca un trapez.

Vin acum nopțile, roată,
 o halima, una mie de nopți.
 Vino și tu, sabie, armură,
 să lupt cu somnul care mă fură.

Atât am visat, că nu mai știu
 dacă moartea mea e înger sau drac,
 dacă în cer s-au ivit stele sau ghimpi,
 dacă luna e lună sau vultur sau rac.

PORTRET

Ridică-te din jilt, tată,
 o, ce mare te-ai făcut,
 ți-a crescut barba imensă,
 de nu-mi spuneai Emil, nu te-aș fi cunoscut.

Și mâinile tale sunt pline de pământ, de ceață.
 Cum ai ajuns aici dintr-o noapte fără hotare?
 N-ai găsit pe acolo un ac și un fir de ață
 ca să-ți coși haina și desfundatele buzunare?

Subterani, de ce i-ați ros ghetetele?
 De ce i-ai spart sticla ochelarilor, tu argilă?
 Noapte, de ce i-ai topit pe buze
 veninoasa pastilă?

Radu Cârnecki

Pădurea îngândurată

- coroană de sonete -
(poem ecologic)

*Pădurea mea, minune domnitoare
Statornică în vreme rea sau bună
Biserică în vegetal, stăpână
Privește-mă în tainica splendoare!*

*Ce fiare mândre firea ta adună!
Ce păsări-muzici înfrunzind izvoare!
Ce ierburi cu semințe vrăjitoare!
Ce iele-pâcle dănuie sub lună!*

*Rămâi așa-n solemnă-nțelepciune
A clorofilei prea-putere sfântă
Cu sevele înalte se-mpreune*

*Pe fruntea jună, pururea cărunță
Sunt eu chematul să-ți așez cunune
Sunt eu, Poetul care te cuvântă...*

1

*Pădurea mea, minune domnitoare
tot mai săruți înalt-albastra ceață
și-n zori de ziuă îngerii te-nvață
mereu să-ntinerești sub zeul-Soare.*

*Cu fiecare minut pulsează viață
și fiecare clipă-i dezmierdare
și fiecare frunză-i respirație
și fiecare creangă-i dimineață;*

*Păsări de duh dansează-atunci în triluri
și găze-mii răspund în sânziene
sclipind în rouă tainicele miruri*

*Alunecă pe-a'ierburilor gene
în prospețimi de lungi, prelungi deșiruri
dulce-aburind mirifice poene...*

2

*Statornică în vreme rea sau bună
alinătoare ești precum o mamă:
respirul tău trăirilor ne cheamă
și crește mugur stăpânind furtună.*

*Prin timp ai dat primejdiiilor vamă
cu noi asemeni – pururi împreună –
și azi, la fel, destinul ne înstrună
la răul car al răului ne-nhamă.*

*O, mândra noastră, cum te dușmănește
cum te atacă și-ți sporesc durerea
și chipul schilodindu-ți-l drăcește*

Patru brazi

Pustiu rămâne-n urmă, din averea
ce ne-o lăsară bunii: simt cum crește
voința spre a-ți înnoi puterea...

3

*Biserică în vegetal, stăpână
a celor nevăzute și văzute
cântări în vânturi: doine-aici născute
și hore-duh cu zânele sub lună.*

*Din imnele-ți s-au fost ivit lăute
și cobze-n zumzet – dulce zvon pe strună –
țambale-n care licurici răsună
și goarne line de-nălțimi băute.*

*Străbune coruri, întomnări de soarte
noian de cetini, bocete bătrâne
și mari zăpezi venind dintr-un departe*

*Un ieri nostalgic, visul către mâine
un azi de doruri – semn înscris în carte –
blazon sublim ce pururi ne rămâne...*

4

*Primește-mă în tainica splendoare
de armonii și seve ce-ncrustează
inele-n timp de trunchiuri și ritmează
la neoprita clipei sărbătoare.*

*Jivini și găze înfrumusețează
imperiul de verde în odoare
și aerul-eden: înmiresmare
iar peste toate-a firii geană trează.*

Primește-mă! sortit îți sunt în vreme
cuprinde-mă cu-ntreagă nesfârșirea
eu sunt al tău și-al zilelor-blesteme

Și neoprit îți cânt desăvârșirea
Pădurea mea! simt inima-ți cum geme –
te apăr, eu, iar tu îmi ești slăvirea...

5

Ce fiare mândre firea ta adună
ce lupi în steaguri – dacică putere! –
și cerbi purtându-și coamele în sfere
și urșii cu Carpații împreună

Mistreți de spaimă, jderi de înviere
și vulpi viclene, capre negre – rună –
și veverițe cozile-și răsună
și iepurii ce nu mai știu să spere

Și dulcea gingășie-a căprioarei
căzând ca jertfă-n ora ce răpune
și-al muntelui cocoș drept sol onoarei

Când dragostea-l înalță în minune
și eu cu pușca fără de-mpușcare
tintind în moarte, ca-ntr-o rugăciune...

6

Ce păsări-muzici înfrunzind izvoare
ce imne-dor izvoarele învață:
misterioasă, blândă și semeață
e viața ta, Pădure domnitoare!

Privighetori-regine ies din ceață
împodobind cu sunete-odoare
ființa ta de-adâncuri păstrătoare
muzicizând amurg și dimineață.

Concert de cer din gușa lor cutează
coboară îngerii, cerul se îndungă
iar stelele-n tărie se-mbrățișează

Etnii cu pene,-n raza lunii lungă
uimite-ascultă și-n uimiri visează
privighetori, la rându-le, s-ajungă...

7

Ce ierburi cu semințe-vrăjitoare
în adumbrite bolti își tăinuie' fața
și găze miriade în dulceața
amiezilor de liniști gânditoare

Și păsări – zeci de neamuri – în răsfăța
de auriu și verde – vii odoare –
și frunza cea atoatevăzătoare
sălbăticiuni-năluci topindu-și ceața

Pe toate le aduni spre-a-ți umple soarta
pe toate le-ndrăgești: sunt ale tale!
deschide-mi spre înveșnicire poarta

Sunt eu, Poetul stirpei vegetale
mă dărui ție cu întreagă arta
uimindu-mă în ample osanale!...

8

Ce iele-pâcle dăntuie sub lună
(poeni de gânduri irizând tăcerea)
domol, bătrânii tei își dărui miera
și ca în vis un corn din zări te-adună

Pădurea mea! și duhuri sorb puterea
puterii tale și se împreună
și nimfe nasc horindu-se îngână
a dragostei nestăvilită, vrerea

Și alcooluri irizează-n seve
și înfloriri împrăstie parfume
și stă pământul în minuni aievea.

Și mugurii-Adami ivesc o lume
zidind spre-amoruri mii de mii de Eve
iar lumea stă sub al lubirii nume...

9

Rămâi așa, în grava-nțelepciune
a vegetalei, pururi, năzuințe
pornită din credința în credințe
ce nu-ncetează, taina să-și adune

Ea, Sfânta Clorofilă! ce-n științe
se cheamă-a fi sublimul de minune
a cărei taină nimeni n-o supune
și e – când nu e? – vârful în biruințe

Și numai focul, ura și toporul
lovesc în ea cu-a omului prostie
astfel, stingând vieților izvorul

Lipsindu-se de semnul veșniciei –
Pădurea mea, îți ocrotitorul
și laude îți'nalț cu-nțelepție.

10

A clorofilei prea-putere sfântă
născându-se din seve și din soare
când Martie se tânguie și moare
și când April îndrăgostit se-avântă

În a luminii fragedă ferveare
când nourii în tunete se-nfruntă
și arborii cu vânturi mari la trântă
și ierburi țipă-a dragostei chemare

E **Primăvara** care ne-nfrunzește
Pădure, tu, în purități de șapte
culori aleargă între zi și noapte

Și înflorim în tot dumnezeeste
și păsări vin și cântă omenește
ne-mpodobind cu-ale lubirii fapte!...

11

*Cu sevele-ți înalte se-mpreune
mii vietăți prin umbre să-mplinească
largi bogății în **Vara ta** crăiască
și-n ploii fecunde harul să-ți adune:*

Ciuperci și mure și răsurii să crească
ierunci și vulpi în încântări comune
sălbăticiuni de spaimă și minune
iar peste-ntinderi slava ta cerească

O, mândra mea! Pădure și iubită
cu fluturi în sprâncene, cu albine
pe umerii cu frunzele vergine

Primește-mă în marea ta ispită
și-n vegetal – clipită de clipită –
să-ți port stindardul dragostei de bine...

12

*Pe fruntea-ți jună, pururea cărunță
așează Dumnezeu cununi de aur:
e **Toamna** mea mă-mpodobind cu laur
e toamna ta, întârziată nuntă!*

Se-anunță Crivăț – aripatul taur –
noian de frunze – lungi tristeti – frământă
și brumele în alb covor cuvântă
și strigă trist, întârziat un graur;

Minunea mea, **Pădure-ngândurată**
adâncă în tristeti și-ntru visare
cum nu mai râzi în fraged ca o fată

Cum fruntea mea e vestedă-ncântare
îmi scutur chipul, sufletul mă doare
iar tu, bătrână, ți-amintești de-aldată...

13

*Sunt, eu, chematul să-ți așez cunune
de albe flori, ninsori fără zăbavă
coboară de la poli cu-a **lernii** navă
spre mari nuntiri, ca astfel să-mpreune*

Puterea ta cu-a gerurilor lavă
Pădurea mea, și-n tine să răsune
cu-nalte orgi colindele străbune:
tăria ta și-a noastră, mândră, gravă!

Noi, una suntem! vis și-nfăptuire
cu vremi și oameni, cu izbânzi și-nvingeri
și demnă ești în pură-mpodobire

Și-am vrea, din înălțimi, să vină îngerii
cu primăveri, cu verdele nestingerii
și mândre curcubeu peste fire...

14

*Sunt, eu, Poetul care te cuvântă
neliniștit mereu, tribun de pază
ostiri de frunze ochii mei veghează
la proștețimea-ți pururea cărunță*

Puterea noastră veșnic nu-ncetează:
rămânem verdea pavază ce-nfruntă
a răului năpăstuire cruntă
ce către miezul liniștii cutează...

Ce-ar fi o **răzvrătire vegetală**:
mânie sfântă-n sfântă-mpotrivire
pentru-a opri a nebuniei boală

Pădurea mea! apoi o înfrunzire
și-o rodnicie-n neoprita fală
spre-a timpilor de aur regăsire...

15

*Sunt, eu, Poetul care te cuvântă
Sunt, eu, chematul să-ți așez cunune
Pe fruntea jună, pururea cărunță*

*Cu sevele-ți înalte se-mpreune
A clorofile-i prea putere sfântă:
Rămâi așa-n solemna-nțelepciune!*

*Ce iele-pâcle dăntuie sub lună
Ce ierburi cu seminte vrăjitoare
Ce păsări-muzici înfrunzind izvoare
Ce fiare mândre firea ta adună*

*Primește-mă în tainica splendoare
Biserica în vegetal, stăpână
Statornică în vreme rea sau bună
Pădurea mea, minune domnitoare!...*

Satul din vale

ION PANAIT

Ion Panait s-a așezat definitiv în literă abia după ce a greșit Marea Neagră pe trunchiul munților tutelari și totodată tragici ai Mioritei vrâncene. Am intuiția că numai un descendent de noblețe grecească (Panait!), de rădăcină și extracție antică, mai poate avea acces la harfele eline pe care încă mai curg, melodioase, degetele lui Orfeu.

Poezia lui Ion Panait imnizează. Ea este însă un ceremonial „violent” în augustul simțirii; ea sublimizează și ritualizează stări și însemne regale până și în cea mai sfioasă metaforă; ea cristalizează adeseori gânduri de subtilă distilerie orientală.

Parfumul unei astfel de poezii are tentația perenității. (Gh.I.)

RECVIEM*

De ce-ai fi tu albastru? Printre vise
Mi-e sufletul prădat de heruvimi,
De roua revărsându-se-n lumini
Ca o petală-a lacrimii proscrise –

Gândul amar sub faldurile ceții
Viu bumerang plutind provocator
Sub scheunatul vulpilor ușor
În albul de pojar al dimineții –

Și-apoi de dor, și de cireși, de cai
Amușinând tarlale de otavă
Sămânța unui gând lins de otravă
În dreptul unei nopți prin care n-ai

Mai trecut cu inima, să pot
Pricepe lumea, duhul vag al sorții
Acoperit de lincșii dulci ai morții
Spre estuarul viselor înnot –

Urechea lumii, devotații maci
Frumos prânzind pe canavaua pietii
Și în eterul grav al dimineții
Se desconspiră rana. Ce-ai să faci?

CÂNTEC ÎN ZORI

Când însemn pe scara morții ziua,
Clipe dintr-un cântec desuet
Și-n parfumul tău se sparg păcate
Alb desfrâu de îngeri în secret

Să mă ții la marginea ninsorii,
Nu-mi da drumul, nu te coborî –
Ne-om iubi ca două libelule-a
Paradisului. Sau poate
Cine știe cât ne vom urî...

ROMANȚĂ

Cei care vin și în pământ își lasă
Doar haina albă ca veșmânt
Sunt lilieci sălbatici de mătasă,
Mirtul păcatului purtat de vânt –

Se-agață de cuget, cinste ușoară
În sufletul nostru, dulcele rai
Fluturi de aur pe unde coboară
Sângele verii, tornade de cai –

Fără noroc, arlechin pe câmpia
Arsă de păsări în plină zi
Trădarea e-aceeași ca și-n veșnicia
Gloriei lumii prin care vom fi...

PSALM

Eu sufeream de jalea unui înger
Fără de moarte, de aerul lui sfânt
Ce-și cobora în doruri aripile și rana
Miraculos pe ochiul meu vânăt pendulând –

Tu-n ierburile deltei îți răsfirai lumina
Atât de dulce ca un busuioc
Al rugii lângă speranța unui azil de floare,
Măsura vicleniei pe care o invoc –

Dar te cuprind în sânul ars de rouă
Ca plângerile ploii să-ți facă leagăn când
Regatul trist de fluturi te-nconjură în clipa
Blândeții. Pe blazonul
Tristeții ei cerșind...

Decembrie

*)Din volumul *Regândirea memoriei*, în curs de apariție.

INSCRIȚIE PE CLAVECIN

Ca iedera în vânt, flămând
Părul tău cald alunecând
Descoperă doar în secret
Petala unui sân discret –
Ce de parfumuri duci, ce lunci
Și dorul căror chinuri plângi?
E-așa târziu. Un veac pierit
De îngeri fără de iubit –

Să mă săruți în ierbi ca și
Buchetul lujerei în vii
Vin roș pe coapsa ta de-ar sta
Să-ți lingă rana. Osana...
Obrajii, lacrima în dar,
Surâsul tău așa de rar
Blând să trăim, murind divin
Răcoarea unui dulce chin –

RANĂ DE MIRE

Mi-ai dat să beau sufletul tău
Om orb, de tine părăsit
Și o fantomă-ți stă pe frunte ca un
Vierme din mărul cel mai proslăvit
Din mâna raiului venea, din poala
Acelea vipere de aur și zefir
Parcă eram o închisoare tristă unde florile
Casă de lut ridică și delir –

Acelaș câine-njunghiat de fluturi,
Vrăjit de ochii tăi necunoscuți
Și-n marginea unei câmpii de purpuri
Sufletul meu de carne să-l săruți.
Altfel se duce tot ce e mai sacru
Și lin din calea ta, în casa mea –
Să nu ne mai robească alte rosturi
Din gândul tău murind, ca dragostea...

ELEGIE ARHAICĂ

Să nu lăsăm otrava din stea să nască flori,
Prin aer trec rănite eșarfe de cocori
Și-n rouă doamna moarte descântă aurori.

Tu crezi că tot nisipu-i străpuns de-n albatros
Și nimbul vag al zării mușcat de-un chiparos –
Fă, Doamne, ca de cântec să luminăm frumos.

Eu cred că-n dreptul razei de inimă e-un sfânt,
Amar se-ncinge-n cerul pământului și-n gând
Ca mierea gurii tale albastru lăcrimând –

Prin umbra ta e-o boală cu care m-am culcat,
Ce sacru vis îmi mână solia de bărbat
Și te-am mințit – petală de crin denaturat.

Să mai trăim, de-aceea să și murim puțin,
În pețiolul zilei vin clipe de venin
Dar și pământ în care iubi-ne-vom divin...

ELEGIE ÎN ASFINȚIT

Vulpile de stepă s-au ascuns în crini
Cei aleși să-ți spele fața cu lumini,
Ca o desfătare-a lumii când cobori
Plânsă de tristețea celor muritori –

Într-un cerc al spaimei parcă s-au rotit,
Au amușinat răcoarea toamnei și-au pierit,
Alveola clipei ne-a înveșmântat în gând
Fericiti de noaptea frunzei murmurând –

Trăitori în toate, sacri și flămânzi,
Blăni în amintire, ochi străini și blânzi,
Urma lor albastră, soarta lor, să știi
Va cuprinde-o plânsul când nu vom mai fi...

RANĂ DE ÎNGER

Lotușii sunt grei de soare și de mâl,
De parfumuri triste ca o carte
Ce se-ntâmplă-n inimă și nu mai zboară,
Crima e în trupul lor blindat cu moarte –

Și-ai să spui, pământu-i plin de morți
Ce ne-ngroapă veacu-n râncedă tămâie –
Cai albaștri, paradisuri limpezi
Toate-acestea scumpe, altora rămâie...

EXORCISM DIVIN

Și eram, Doamne,-ncețosat de-o boală
Ca de-o-nșelare-a zilei în timpul cuiva
Așa cum nimbul în destinul unei molii
Sufletul plâns, de-a pururea.

Ce om, ce-amărăciune și sfiala
Pe tâmpla mea de mort plutind în vânt
Și moștenirea limbii ce sărută
Duhul din mintea ta alunecând –

Nimic în stare să ridice cerul
Amar de zodii, ce s-ar scufunda –
Ce bucurie c-am zăcut în tine
Pulsul iubirii, lacrima...

DEMONIZARE

Mici trubaduri, paingii-și
Alunecă timpul în cana
Volutei în floare: albastră și roșie
Ființei mele bând rana.

Din ochi, stelele-ncep în curând
Să picure nopții, balsamul –
Plină de îngeri câmpia
Aceasta, va ninge tot anul...

Al. Săndulescu

NUMĂRĂTOARE INVERSĂ*

Și toate zilele dinaintea operației au trecut calme și obișnuite, în aparență, fără evenimente. Mă supuneam docil stetoscoapelor și aparatelor de tensiune, primeam vizite, glumeam cu asistentele, îmi țineam la zi bogata corespondență, citeam. Îmi plăcea să mă cufund și acum în lumea cărții, vrând să uit, măcar pentru o clipă, că, în ajunul operației viața și moartea reprezentau o chestiune de ore. Mă găseam ca într-o numărătoare inversă pe care aș fi dorit s-o ignor, s-o trișez, să-i bag bețe-n roate. Parcurgeam paginile romanului într-o adevărată alertă, confundându-mă cu eroii și participând parcă la întâmplările lor, împărtășindu-le visurile și bucuria dragostei. O secundă părea că numărătoarea și-a suspendat cursul. Dar pe alte pagini, asupra mea exercitau o tiranică atracție cuvinte ca: **moarte, înmormântare, pompe funebre, cimitir, morgă, funerar**. Oricât aș fi dorit să le citesc normal, ca pe oricare altele, cuvintele acestea păreau culese cu un caracter tipografic special, anume ales, spre a sări în ochi. Să fi fost o premoniție, un glas al destinului ce voia să se facă astfel auzit?

Până la operație, mai exact, până la montarea întregului meu organism într-o uriașă uzină, care avea să-mi țină loc de inimă în timp ce pieptul îmi va fi deschis, mai erau 12 ore, 10 ore... Nu puteam dormi. Și nu frica morții, a necunoscutului îmi provoca insomnie, deși îmi umbrea și ea sufletul, ci o dorință nestăvilă de a mă regăsi, de a-mi reface imaginea diferitelor vârste, adunată de pe fundul subconștientului, de a chema acum, poate în clipa finală, ființele cele mai dragi sau care mă impresionaseră mai mult. Era în mine o învâlmășeală de ape, care mă prindea în vârtejuri de întuneric și apoi mă scoteau la lumină, o zbatere de regrete și speranțe, o sfâșiere și o ușurare. Somniferul începea să-și facă efectul spre miezul nopții, când mă gândeam că mai sunt 9 ore, 8 ore... Dar somnul meu a fost un fel de toropeală, de somnolență, de semiconștientă, ceea ce m-a împins și mai mult spre acele zone atât de instabile, spre acele adâncuri greu de atins și de străbătut.

Acum, nu mă mai aflam în spital, așteptând în fiecare dimineață să intre în salon Jacqueline, cea fată înaltă, cu ochi verzi și cu profilul pur de statuie greacă. Și parcă-mi părea rău că plecasem așa, fără o vorbă de rămas bun, fără o floare pentru „cea mai frumoasă dintre toate fetele Franței”, cum îi spusese odată și ea se făcuse roză de plăcere. Eram într-un parc bucureștean, poate cel mai vechi (Parcul Carol), într-o zi de octombrie, cu soarele ca mustul și cu aleile căptușite cu mari frunze arămii de platani. Mă plimbam cu fiul meu (avea 4-5 ani), îmbătat de lumina aceea de toamnă târzie, când un fotograf m-a întrebat foarte serios: „Facem o fotografie cu frățiorul?” Acceptasem, dar în fond mă simțisem jignit în demnitatea și orgoliul meu patern. Ce va fi făcând oare băiatul? Gândul că putea rămâne fără tată chiar peste câteva ore, mă aducea din nou la

realitatea spitalului. Acesta era de fapt momentul cel mai sfâșietor al așteptării. Aici, mai mult ca oriunde, se putea produce ireparabilul. Redactasem pentru el în acea după amiază o scrisoare ce urma a-i fi înmănată, când băiatul va împlini 18 ani. Un fel de testament moral și material, în măsura în care îi dădeam instrucțiuni în privința bibliotecii. Mă mirasem câtă stăpânire de sine avusesem așternând acele rânduri, cu sentimentul foarte lucid că ar putea fi și ultimele.

Iarăși în București, într-o seară de sărbători, eu pregătind pomul și punându-mi barba de Moș Crăciun, iar băiatul năvălind dintr-o cameră vecină și denunțându-l pe impostorul de tătic. Ne vom mai bate oare cu zăpadă? Ce va zice când va afla că tatăl său a murit foarte tânăr? Ce lumi de basme se vor prăbuși în el?

Și această mare tristețe a despărțirii ireversibile atrase după sine, deși mai recente și mai fugare, imagini rodite din același trunchi. Mă găseam acum în metrourile Place Balard. Mă așezasem pe banchetă și deschisesem „Le Monde”. În fața mea, o femeie încă tânără, foarte distinsă, fără nimic excentric, mă privea cu anume insistență. Eu mă făceam că nu-i dau atenție, dar țineam ziarul în așa fel, ca să-i pot urmări jocul ochilor. Ea nu mai are nici o ezitare, nici o sfială, stă fix ațintită asupra figurii mele, parcă ar vrea să și-o întipărească pentru eternitate. Am renunțat și eu la trucul cu ziarul și am început s-o privesc de-a dreptul. Dar o lacrimă alunecă pe obrazul femeii. Și, stingherit, mi-am întors privirea în altă parte. Femeia continuă să mă fixeze și să plângă până la stația de coborâre care se apropia. M-am hotărât să o întreb ce s-a întâmplat și dacă îi pot fi cumva de ajutor. La Motte Piquet-Grenelle, multă lume. Până s-o ajung, femeia s-a strecurat spre ieșire, pierind cu enigma ei cu tot. Va fi recunoscut în mine o ființă cândva iubită? Unde e femeia aceea frumoasă și distinsă? Aș ti vrut s-o văd acum și să-i spun că n-am uitat-o, că am fost cel puțin câteva ore solidă cu durerea ei, rămasă pentru totdeauna necunoscută. Și plânsul ei chema alte ecouri din alte vârste...

Visul acesta ciudat mă purta mereu spre cei de acasă. Iată-mă, înapoi la București, într-o zi de vară, în pădurea de la Pustnicul, ca un adolescent, împreună cu o fată superbă – avea ochii mari și părul negru, bătând în reflexe albastrii – ținându-ne sfios de mână și pierzându-ne apoi în îmbrățișări nesfârșite. Din flori sălbatice, îi împletisem brățară, ea rupsesse două frunze de stejar, mi le pusese pe umeri, „înălțându-mă” la gradul de general. Se făcea că le mai simțeam conturul imprimat în piele, ca un tatuaj pe care nu-l vedeam decât cu ochii nostalgici ai amintirii... Și așa, cu aceste nobile și simbolice însemne, mă pregăteam să intru în luptă, copleșit în așa-zisul meu somn de un întreg roi de imagini învâlmășite, care parcă nu mai țineau seama de nici o cronologie.

* Din volumul în manuscris *Operație pe cord deschis*

Gheorghită Geană

ACTUALITATEA GÂNDIRII LUI S. MEHEDIŢI

În 1975, Societatea Română de Geografie a ținut să-și aniverseze centenarul întemeierii sale printr-un film documentar despre Simion Mehedinți, realizat în cadrul Studioului Cinematografic „Al. Sahia”. Ca unul ce dădusem unele dovezi de aprofundare a laturii umanistice (etnologie, pedagogie, filosofie) din creația marelui savant, am fost invitat de regizorul Alexandru Penu să colaborez la finalizarea proiectului în calitate de consultant științific, alături de profesorul universitar Mihai Iancu, acesta din urmă solicitat drept consultant pentru partea geografică. În esență, rolul meu consta în a puncta momente biografice, a aduce în prim plan lucrările cele mai semnificative, dar mai ales a selecta dintr-o vastă operă un set de citate ce urmau a fi inserate în scenariul filmului. Nu-mi era greu să mă achit de aceste sarcini, nici chiar de selectarea citatelor, fiindcă străbăteam încă perioada în care parcurgeam zilnic măcar câteva pagini din scrierile lui Mehedinți. E lesne de înțeles că în împrejurările de-atunci am evitat citatele din domeniul politicii. În concepția lui Mehedinți însă, prin responsabilitatea sa, omul politic joacă implicit și un rol educațional. În consecință, am inclus în setul de extracte și câteva cu adresă politică, de felul: „Atât valorează un popor cât valorează conducătorii săi” sau: „Statul cel mai de laudă e acela care mulțumește mai deplin nevoile cetățenilor”. Sigur că asemenea cugetări sunau în deplin acord cu retorica discursului politic oficial, dar, știută fiind discrepanța dintre discurs și realitate, selecția în sine putea fi interpretată și ca insinuare. Nu m-a mirat, de aceea, reacția regizorului: „Domnule, vrei să ne-nchidă pe-amândoi?” Două lucruri se pot deduce din această întâmplare: întâi, că sentințele oamenilor de seamă traversează epoci istorice și regimuri politice, iar în al doilea rând că actualitatea acelor sentințe se manifestă în moduri și momente dintre cele mai neașteptate.

A nu se înțelege, totuși, că actualitatea operei lui Simion Mehedinți se subordonează anecdoticii sau întâmplării. Mai presus de orice, e de subliniat că avem de-a face cu un *clasic* al istoriei culturii românești, or, în principiu, clasicii sunt de o actualitate permanentă. Deși unele idei se pot schimba în timp, *Getica* lui Vasile Pârvan, *Istoria literaturii române* de G. Călinescu sau *Terra* lui S. Mehedinți nu se vor devaloriza vreodată ca lucrări ce au statornicit niște principii. Situația lui Mehedinți însă e una mai aparte; el s-a remarcat prin contribuția de seamă în câteva domenii diferite (în pofida unor legături subtile între ele). Prin urmare, judecățile de apreciere vor avea și ele o determinare particulară, în concordanță cu domeniul respectiv de referință.

Vom începe, firește, cu *geografia*, domeniu în care Simion Mehedinți deține o providențială și binecuvântată poziție de ctitor: nu e o noutate afirmatia că el a pus bazele geografiei moderne în România. Mai mult decât atât, prin lucrarea sa fundamentală, *Terra*, ne-a lăsat un model de construcție filosofică a unei științe. În plan teoretic, Mehedinți a formulat două legi ale geografiei generale: *legea eterogenității progresive* privind distribuția materiei din compoziția planetei Terra și *legea subordonării cauzale descendente*, de la atmosferă

(învelișul cel mai simplu) spre biosferă (învelișul cel mai complex). Nu vom zăbovi asupra acestor legi. Nu putem trece însă peste ușurința cu care regretatul Victor Tufescu le-a amendat validitatea sub motiv că nici fenomenele din învelișurile inferioare nu sunt lipsite de complexitate. Desigur, pentru privirea analitică nimic nu este simplu. Dar autorul *Terrei* se referea la *diferențierea* gradului de complexitate de la un înveliș la altul (filosofic vorbind: de la un nivel la altul de structurare a materiei), ceea ce nu se poate pune la îndoială. Cele două legi par, așadar, astăzi, intrate în categoria adevărilor de la sine înțelese. Mai interesant de examinat prin prisma actualității ni se pare însuși *modul de a gândi* al geografului Mehedinți. Discipol al lui Friedrich Ratzel, Mehedinți recomanda interpretarea unui fapt geografic în context global, adică privirea lui la scara planetară (sau, în orice caz, pe întreaga lui arie de manifestare) și, de asemenea, pe întreaga durată a manifestării lui. Este ceea ce geograful nostru numea, după magistrul său german, perspectiva *holoică* și *holocronică* (de la termenii grecești *holos* = întreg, *gea* = pământ și *chronos* = timp). Această veritabilă exigență metodologică evocă ceea ce în ultimul deceniu a devenit o obsesie pentru specialiștii în științele sociale: perspectiva globală, determinată de procesul din ce în ce mai amplu al globalizării vieții umane. Sigur că fenomenele geografice sunt mai degrabă fenomene naturale, dar nu trebuie ignorat faptul că omul însuși - ca antroposferă - este parte constitutivă a biosferei, anume elementul cel mai dinamic al acesteia, cu răsfrângere asupra dinamismului celorlalte învelișuri și asupra destinului întregii planete.

De o deosebită relevanță se dovedește în acest context teoria lui Mehedinți despre „fazele geografice ale istoriei”. Omenirea, spune autorul teoriei, a trăit la început într-o „fază continentală”: centre de civilizație, în unele cazuri destul de apropiate între ele, nu știau (sau știau foarte puțin) unele de altele, întrucât oamenii se deplasau mai mult pe uscat, iar mijloacele de transport erau rudimentare. Această primă fază a durat vreme de milenii, până în epoca marilor descoperiri din secolele XV-XVI, o dată cu perfecționarea mijloacelor de transport pe apă, când se intră în „faza oceanică”. Momentul marchează universalizarea istoriei, care, totuși, nu se produce cu adevărat decât în „faza atmosferică”, inaugurată la începutul secolului al XX-lea, de zborul cu avionul. Ce aduce nou această teorie, dacă o raportăm la fenomenul globalizării? Ea arată că, deși termenul de „globalizare” e nou, fenomenul ca atare reprezintă un proces îndelungat, că societățile omenești au acționat dintotdeauna sub impulsul extinderii vieții sociale din cadrul *local* spre cel *global*.

Cine cunoaște însă cât de cât spiritul autohtonist al lui Simion Mehedinți nu poate evita întrebarea: Cum se împacă în gândirea acestuia perspectiva globală cu cea locală? Contrar primei impresii, cele două perspective nu se exclud. Concis spus, un fapt global este trăit prin filtrare locală. De aici termenul hibrid „glocalizare”, forjat de sociologul american Roland Robertson. În perimetrul științei geografice, Mehedinți împacă lucrurile făcând loc

în câmpul cunoașterii deopotrivă geografiei generale și geografiei regionale. Practic, cunoașterea geografică începe cu intuiția vie în perimetrul locului, de unde se extinde treptat și nelimitat, dincolo de orizontul perceptibil sau accesibil. Acolo unde terenul nu mai e accesibil - chiar și din cauze relative - percepției directe (fie statice, fie celei prelungite prin călătorii), cunoașterea continuă prin lecturi, imagini sau cercetarea hărților. Cunoașterea directă deține însă o neștirbită întâietate; Mehedinți a turnat această idee într-un aforism/precept însușit de-a lungul timpului de toate generațiile de geografi: „Geografia se măsoară cu kilometrul”, spunea el. Cât de neerodat a rămas acest precept dacă îl regăsim în zilele noastre formulat la o universitate americană din Missouri: „Experiențele de teren constituie cea mai bună cale de a învăța geografia” (Dan Hermann, *Developing a Spatial Perspective: Using the Local Landscape to Teach Students to Think Geographically* - 1996; altfel spus, modul de a gândi geografic se poate deprinde plecând tocmai de la peisajul local; dacă n-am ști ale cui sunt cuvintele acestea, am zice că ele aparțin chiar geografului nostru!).

Complementaritatea dintre cele două perspective - globală și locală - apare însă cel mai pregnant pe terenul *etnografiei*, cu mențiunea însă că Mehedinți a promovat acestei discipline o imagine aparte. Pentru el, etnografia era o descriere a vieții popoarelor prin prisma categoriilor de „civilizație” și „cultură”. Cele două concepte erau de fapt foarte vehiculate în filosofia culturii. Mehedinți le aduce pe alt teren, transformându-le în instrumente de culegere și clasificare a datelor etnografice. În prealabil el le definește (civilizația drept sumă a valorilor materiale, iar cultura drept sumă a creațiilor spirituale), apoi încearcă să clarifice cât mai categoric relațiile dintre ele. Trebuie spus că la nici un autor - român sau de aiurea - distincția dintre civilizație și cultură nu apare cu atâta claritate ca la Simion Mehedinți; atât de clară, încât ea a putut fi considerată prea categorică, deși autorul găsisse între faptele din conținutul celor două concepte și niște fire de legătură. Efectul a fost că uneori această distincție a apărut drept artificială; de aceea, la un moment dat ea a intrat într-un con de umbră. Nu cu mult timp în urmă însă, aplecându-mă personal asupra relației dintre etnicitate și globalizare, am crezut de cuviință că vechea distincție dintre civilizație și cultură poate aduce un plus de înțelegere într-o problemă atât de importantă. M-a străfulgerat, anume, ideea că globalizarea este implacabilă în direcțiile ce țin de civilizație (tehnică, economie, comunicații), pe când identitatea etnică tinde să se conserve și să se afirme (rezistând, deci, agresiunilor globalizante) prin creațiile spirituale (literatură, muzică, arte frumoase). Am încercat, așadar, să conceptualizez complementaritatea dintre etnicitate și globalizare pe baza (nu exclusivă, dar reală a) complementarității dintre cultură și civilizație. Am dat curs acestei demonstrații într-un articol - *Ethnicity and Globalisation. Outline of a Complementarist Conceptualisation* -, publicat în *Social Anthropology* (1997), revistă a Asociației Europene a Antropologilor Sociali, tipărită de Cambridge University Press. Se înțelege că pentru respectiva parte a argumentării mele (mai puneam în joc și un cuplu de principii: al individualității și al comunicării) m-am sprijinit esențialmente pe distincția civilizație/cultură așa cum a fixat-o, paradigmatic, Mehedinți.

În fine, să spunem câteva cuvinte și despre actuali-

tatea gândirii lui Simion Mehedinți în *pedagogie*. Cum bine se știe, în acest domeniu toate ideile savantului se centrează în jurul conceptului de *muncă*. Banal și anacronic - va căți poate cineva; cine mai scrie astăzi despre muncă? Din fericire, se scrie, dar, din păcate, asemenea lucrări ajung foarte greu pe masa de lucru a intelectualului român, fie din neputință financiară, fie din ignoranță. „Munca este fundamentală pentru condiția umană, pentru crearea mediului uman și pentru contextul relațiilor umane”, scria recent Herbert Applebaum (*The Concept of Work. Ancient, Medieval, and Modern*, New York, 1992). Dar să ne fixăm atenția asupra mediului nostru. După seismul social, generator de haos, din 1989, societatea românească se înfățișează astăzi ca un ghem de confuzii. Nu de contradicții - într-o relație contradictorie știm cine cu cine se înfruntă; în starea de confuzie nimic nu e limpede, ghemul relațiilor umane e rupt în fragmentele și nu se mai știe care sunt capetele adevărate ale firului. Singura ieșire din această stare tulbure este *munca asiduă*, orientată de voința societății unite de a-și reconstrui instituțiile distruse sau alterate în epoca regimului de domnie a minciunii și ipocriziei. Că reconstrucția este posibilă, omeneste vorbind, ne-o dovedește dramatica experiență a Germaniei, care, de două ori distrusă până în temelii în secolul al XX-lea, și-a revenit de fiecare dată, ajungând nu doar la linia de plutire, ci la nivelul celor mai puternice țări din lume. Să nu uităm însă că germanii sunt poporul imperativului categoric și al muncii practicate ca datorie. Prin comparație, am spune că leacul care poate vindeca orice rană și orice slăbiciune a societății românești de astăzi este reinstituirea unei *etici pozitive a muncii* (vezi dezvoltarea acestei idei în Gheorghită Geană, „Ce se întâmplă acolo? Contradicție și confuzie în România de după 1989”, în Elena Zamfir, Ilie Bădescu, Cătălin Zamfir, coord., *Starea societății românești după 10 ani de tranziție*, București, 2000). În societatea românească tradițională a existat o asemenea etică, dar ea a fost înăbușită o dată cu instaurarea comunismului, prin scoaterea poporului român din albia evoluției lui organice și, în continuare, prin abolirea formei ancestrale de proprietate. Lui Mehedinți îi plăcea în mod deosebit unul din preceptele lui Carol I: „În istorie, nu atât talentele cât mai ales caracterele hotărăsc soarta popoarelor”. Or, caracterele tocmai în procesul muncii se formează. Iată de ce refacerea eticii pozitive a muncii ar trebui să fie pentru noi, românii, în perioada de tranziție, o chestiune de pedagogie națională. Acest imperativ se arată cu atât mai justificat cu cât - afirmația aparține lui Mehedinți (vezi manualul de *Geografie economică*) - izvorul de bogăție îl reprezintă în primul rând oamenii cu felul lor de a munci și numai în al doilea rând bogățiile naturale. Aș completa această idee cu vorbele pe care mi-a fost dat să le aud din gura unui țăran din Banat, în cercetările mele de teren: „Există oameni care fac dintr-un bulgăre de aur un bulgăre de țărână și alții care fac dintr-un bulgăre de țărână un bulgăre de aur”.

Sunt încă multe aspecte în opera lui Simion Mehedinți cu o mai mică sau mai mare (dar evidentă) rezonanță în actualitate. Nu mai puțin actuale sunt, de pildă, unele diagnoze negative (degradarea mediului, politicianismul etc.). Ca să nu mai vorbim de diagnozele sale geopolitice. Spațiul nu îngăduie dezvoltarea unor asemenea aspecte. Vom mai zăbovi, totuși, asupra a două caracteristici esențiale privind concepția geografică

a lui Mehedinți: geografia lui este o *geografie culturală* și, de asemenea, *educativă*. El nu o numește astfel, dar cele două atribute se impun ca evidente prin conținutul, stilul și funcția investite de el în știința geografică. Cele două atribute apar în schimb în scrierile unor autori britanici și americani contemporani. Iată câteva titluri ale unor studii destul de recente: David Matless - *New Directions in Cultural Geography* (1989), Tony Binns - *Geography and Education: UK Perspective* (1991),

A. David Hill - *Geography and Education: North America* (1994), Frances Slater - *Education Through Geography: Knowledge, Understanding, Values and Culture* (1994) etc. Fie și numai enumerarea acestor titluri e de ajuns spre a se înțelege cât de modernă și de complexă apare viziunea geografică a lui Simion Mehedinți nu doar pentru epoca în care ea s-a cristalizat, ci deopotrivă pentru epoca prezentă, la 40 de ani de la moartea savantului.

Valeriu Anghel

Un „necunoscut” ilustru la 60 de ani: Gheorghiu Geană

La 27 octombrie anul acesta, Gheorghiu Geană, cercetător științific principal gr. I la Centrul de Cercetări Antropologice al Academiei Române, doctor în filosofie cu teza „Statutul epistemologic al antropologiei sociale și culturale” (prima teză de doctorat în România pe o temă de antropologie culturală), împlinește 60 de ani. Rugat de noi, în luna august, să ne onoreze cu un articol despre „actualitatea operei lui Simion Mehedinți” și câteva date despre activitatea sa din ultima perioadă, prietenul nostru, abia revenit din Danemarca, unde participase la o reuniune științifică, ne-a trimis materialul, ca întotdeauna, cu multă deferență, despre activitatea domniei-sale afirmând că nu știe mai nimic, abia la Copenhaga aflând că este citat în niște lucrări de specialitate din Anglia și Germania. Și „ca s-o lăsăm baltă” cu menționarea aniversării, ne-a precizat, prin e-mail, următoarele:

Sunt în plină cursă, ca să mă intereseze acum un text aniversar. Am prea multe lucruri în față. Nu m-a încurajat nimeni dintre mai marii mei să scriu, dimpotrivă. Așa se face că am început să o fac mai consistent abia la 35 de ani în țară și la 50 în străinătate. Constantin Noica mă îndemna să nu mă dau bătut nici la 60 de ani; încerc să-i urmez sfatul. Cred că am scris puțin și pentru că am gândit mult – e mai bine invers, cum fac atâția? Îmi pare rău când unii văd în mine un eseist – au motiv, nu și dreptate. Multe din articolele mele fac, fiecare, cât o carte; prin analogie cu poemele într-un vers ale lui Ion Pillat, mă și gândeam odată să public o carte cu titlul „Cărți într-un capitol”. Altminteri, aspirația spre sistem nu m-a părăsit niciodată. Cine să știe toate astea – și încă multe altele? Nici eu nu știu totul despre mine, dar nu mă incomodează ipostaza de necunoscut ilustru. Îmi ajunge că v-ați gândit la mine și vă mulțumesc. Preocuparea mea cea mai importantă acum este aceea de a dobândi o anume înțelepciune de tip pascalian, adică de a înțelege că suntem superiori timpului, care trece prin noi fără să știe, pe când noi o știm; cu înfiorare, dar să ne consolăm ca Faust: „Putința de a se înfiora e însușirea cea mai înaltă a omului. Al Dv., Gheorghiu Geană.

Maiestuos și simplu, ca munții Vrancei din părțile Sovejei, comuna sa natală, ca și a lui Simion Mehedinți; modest și tonic, precum aerul mereu proaspăt al Zboinei, regenerator și chemător spre înțelepciuni ancestrale. Rămânem muți în fața unei asemenea solemnități, lăsând doar pixul să alunece, ingrat, pe hârtie...

Domnul Gheorghiu Geană, căci este un Mare Domn, a urmat cursurile generale în Soveja, apoi Liceul „Unirea” din Focșani și Facultatea de Filosofie a Universității din București. Din 1967 până în prezent este cercetător științific la instituția

amintită, profesor asociat pentru cursuri de *Antropologie culturală* la Facultatea de Filosofie a Universității bucureștene din 1991, la Facultatea de Sociologie din 1992 și de *Antropologia spațiului urban* la Institutul de Arhitectură „Ion Mincu” din 1999. De-a lungul carierei sale științifice a inițiat și organizat cercetări colective de antropologie fizică și culturală în județele Vrancea, Alba, Argeș pe teme precum comunitatea rurală, rudenția, riturile, etnopsihologia, filosofia populară etc.

Contribuții exegetice însemnate privitoare la *Miorița*, la opera și personalitatea lui Eminescu, Brâncuși, Enescu, Mircea Vulcănescu, Mircea Eliade, Traian Herseni, Lucian Blaga, Simion Mehedinți ș.a. Publică studii, cronici și eseuri în volume colective și reviste de specialitate sau cu profil cultural complex din țară și străinătate (*Studii și cercetări de antropologie, Annuaire roumain d'anthropologie, Sociologie românească, Viața românească, Luceafărul, România literară, Caiete critice, Astra, Cahiers Roumains d'études littéraires* etc.). Studii de antropologie în volume și reviste străine tipărite de edituri de mare prestigiu internațional (*Fielwork and Footnotes. Studies in the History of European Anthropology*, 1995; *Social Anthropology* - revistă tipărită de Cambridge University Press, 1997; *Journal of the History of the Behavioral Sciences* - revistă de top mondial, tipărită de editura americană Wiley, 1999; *Anthropological Journal on European Cultures* - revistă tipărită de editura LIT din Hamburg, 1999 etc.). Consultant științific la realizarea unor filme de scurt metraj pentru televiziune (*Miorița*, două filme dedicate lui Simion Mehedinți și câte unul lui Mircea Vulcănescu și lui Francisc Rainer). Colaborează la emisiuni radiofonice. Participă la manifestări științifice internaționale de prestigiu (Viena și Coimbra (Portugalia) - 1990, Praga - 1992, Moscova și Amsterdam - 1993, Oslo - 1994, Barcelona - 1996, Frankfurt an Maine - 1998, Alpbach (Austria) - 1999) sau trimite comunicări la conferințe și congrese din Mexic, SUA, Franța, Italia, Suedia. Este membru al Asociației Sociologilor din România și al Asociației Personalului Didactic din Focșani, precum și al unor asociații internaționale de prestigiu. Laureat cu Premiul I și Diploma de Onoare la concursul pentru *The New Encyclopaedia Britannica* (1996), nominalizat în decembrie 1999 de Internațional Biographical Central din Cambridge pentru includerea în **2000 de savanți ai secolului XX și 2000 de intelectuali ai secolului XX**, iar în ianuarie 2000 - pentru titlul de **Om internațional al anului 2000/2001**. A îngrijit ediții din scrierile lui Simion Mehedinți, printre care **Civilizație și cultură** (Humanitas, 1986).

Îi urăm un sincer „La mulți ani!” și găsim că mai degrabă a unui editor erudit pentru „Cărți într-un capitol”. Gândul netranspus în faptă e doar o umbră de înfiorare...

Constantin Coroiu

JURNALUL UNUI STUDENT PERPETUU*

Motto: „Când mă simt trist, sunt un indian,
Când mă simt bine, sunt un american.
Când mă simt foarte bine, sunt un european”

Am pus ca motto acestui comentariu o însemnare pe care **Petru Comarnescu** o făcea în *Jurnalul* său, în ziua de 16 ianuarie 1932, la vârsta de 27 de ani. La acea dată se întorsese din America și își asuma – între altele – un debordant și elevat activism pe tărâmul artelor, al culturii. Citind mărturisirea de mai sus mi-am amintit de ceea ce spunea G. Călinescu: „**Definește-te singur, dacă ai această veleitate, și vei fi crezut.**” Or, cine are veleitatea de a ține un jurnal e de presupus că dispune și de aceea a autodefinirii. Și, într-adevăr, *Jurnalul* (1931-1937) e un veritabil autoportret, a cărui primă și poate cea mai pregnantă linie este cea de european. Un european pur sânge care se redescoperă ca atare, pe de-a-ntregul, după experiența americană, și încă la o vârstă când totul se asimilează, când acuitatea spiritului este maximă. În esență, nu altul era sensul (și rezultatul) experienței indiene a lui Mircea Eliade, colegul de generație al lui Petru Comarnescu și liderul acelei strălucite generații căreia îi mai aparțineau Cioran, Noica, Ionescu, Vulcănescu și alții. Eliade a plecat în India, Comarnescu... în Indii, pentru a se întoarce din cele două depărtări opuse europeni autentici, „contractând” astfel un benefic și, mai ales, fecund complex de discretă superioritate. Un astfel de **complexat**, nu doar fără ostentație, ci chiar cu o anumită, recognoscibilă, grație, este Petru Comarnescu, pentru care a diserta într-un conclav academic - la Paris, la Roma, la Geneva, la Veneția – sau oriunde în peninsula Europa constituia cel mai firesc lucru, reciproc onorant. Cu români ca el trebuie să ne mândrim dacă vrem să ne respecte lumea, dacă vrem să fim considerați o nație, și nu o populație de retardați.

Născut și copilărit în „orașul cel mai intelectual al țării” (Iași), descendent, pe linia mamei, al familiei marelui savant **Petru Poni**, Petru Comarnescu ilustrează o aventură intelectuală și existențială unică în felul ei. *Jurnalul* este, ca de altfel întreaga și variata sa operă, oglinda unei personalități polivalente, a unui spirit proteic, a unui temperament nestăvilit, a unei conștiințe exemplare aflată mereu în stare de alertă. Acest veșnic „student estetizant”, cum singur se mai autodefinește la un moment dat, cu vederi de stânga, dar detestând sau nevrând să se risipească în politica militantă, călătorind mereu la clasa a III-a, inclusiv când, este invitat să participe la Congresul Internațional de Filosofie, la cel de Estetică și Știința Artei de la Paris sau la alte forumuri și manifestări internaționale, nu este numai un creator de cultură, ci și un organizator de cultură. Așa a rămas până în ultima clipă a vieții, când, conform dorinței sale, a coborât în

pământ de lângă temelia Voronețului – minune a lumii despre care scrisese cea mai solidă monografie – contopindu-se astfel cu țărâna din care se ridică scara spre împărăția lui Dumnezeu, proiectată pe albastrul zidului celest – Capelă Sixtină românească.

Chelnerii de la „Corso” erau comuniști

Cu o febrilitate specifică, Petru Comarnescu relatează în *Jurnal* ceea ce aș numi episodul CRITERION, modul în care s-a implicat în organizarea vastului program de conferințe și simpozioane etc. al „Criterionului”, regretând, nu fără o virilă cochetărie, că asta i-a luat timpul când ar fi putut scrie cărți și studii sau „epica dorită”, în care să valorifice de pildă, „cele văzute la Geneva”, de unde se întorsese recent. El se ocupă la CRITERION de toată „bucătăria”: afișe, bilete, stabilirea vorbitorilor, sală etc. În octombrie (13 -?) 1932 se inaugurează ciclul de conferințe despre „idoli ai vremii noastre” - **Gandhi, Lenin, Freud, Chaplin, Gide, Bergson, Valery** și alții. Se începe cu Lenin, simpozionul fiind prezidat de Constantin Rădulescu-Motru: „Venind cu un ceas înainte de ora fixată, am văzut o masă de oameni în fața Fundației Carol I, iar în hol și în sală aproape că nu se mai putea pătrunde.

Comuniștii și simpatizanții lor veniseră în păr pe cu vreme. Venise și poliția, iar când l-am adus pe profesorul Motru, poliția ne-a comunicat că simpozionul nu se poate ține din pricină că va deveni o manifestație comunistă. Plin pe curaj, am spus că garantăm că lucrurile vor decurge în liniște și că e preferabil să se țină simpozionul decât să se interzică, căci tocmai în acest caz s-ar putea produce proteste, tulburări etc. Vorbitorii cu Motru și cu mine abia am putut pătrunde în sală. Ca niciodată, erau oameni în picioare și pe balustrada mai lată a balconului, unele figuri cunoscute, multe necunoscute. Am văzut că **majoritatea chelnerilor pe la Corso pe care îi știam erau comuniști.** (s.n.)

Totul a decurs în ordine, preocupările „intelectuale” ale poliției interbelice au avut, se pare, un binefăcător efect inhibitor... Numai că la al doilea simpozion pe aceeași temă – LENIN – la care participarea a fost la fel de masivă, a cuvântat din sală și un vorbitor neprogramat, care era un cunoscut reprezentant al Partidului Comunist. În consecință: „Am fost învinuit că am înlesnit propaganda comunistă în fața palatului regal și într-o sală clădită de Carol I”, iar guvernul s-a speriat literalmente, „văzând în noi niște comuniști primejdioși”. Mai mult, inspectorul general al poliției îl amenință pe organizator: „domnule Comarnescu nu vom uita niciodată că dumneata ai adunat pe comuniștii din București în fața palatului regal...”

Respectivul inspector general și organul/organele pe care le reprezenta au trebuit să uite mai repede decât își imaginau, căci nimic nu este atât de imprevizibil ca istoria.

* Din volumul *Paradisul perisabil*, în curs de apariție la *Editura Junimea*

N-au uitat însă comuniștii cominterniști care în „obsedantul deceniu” – drept răsplătă – l-au marginalizat și pe Comarnescu, ca pe atâția alți mari intelectuali români. Din **bacil cultural**, cum i se spunea la CRITERION, a devenit în ochii slugilor Centralei bolșevice un periculos bacil politic și un reprezentant al celui mai redutabil partid – de care se temea cel mai mult sinistru regim totalitar pe import – partidul celor responsabili cu sufletul și conștiința românească.

Intimitatea cu piatra

Generos, sensibil la laude uneori până la lacrimi preocupat cu discreție de sexul frumos, suspicios și adesea naiv, mereu cu gândul la **Mama** (ortografiat de fiecare dată cu majusculă) de la Iași, față de care are sentimentul culpabilității fiului ingrât, de altfel nejustificat, risipindu-se, de nevoie, în avocatură (o carieră ce îi provoacă multe dezamăgiri), Petru Comarnescu se construiește tot timpul pe sine, începând de la vestimentație și viață sentimentală până la marile proiecte și împliniri în planul creației culturale. El rămâne credincios menirii și misiunii sale de intelectual, așa cum nota în **Jurnal**, în ianuarie 1933: „Eu nu vreau să activez direct în politică, rămânând pe poziție intelectuală și consacrandu-mă culturii. Dacă voi reuși sau nu, rămâne de văzut”. Regretă că nu a scris un jurnal în timpul cât a stat în America, dar își răscumpără comoditatea cu HOMO AMERICANUS, o carte de care se arată foarte mândru: „...**H.A. a convins pe mai toți cunoscuții și prietenii mei că posed calități pe scriitor, că am talent. Mulți se îndoiau de aceasta...**” În rest, epoca și lumea dintre cele două războaie nu sunt nici mai bune, nici mai rele decât altele: aceeași democrație mereu în tranziție sau cel mult în curs pe consolidare (un curs sinuos), aceleași neliniști specifice intelectualului român, aceleași spaime. („O femeie care mă atrage întocmai ca un șarpe al cunoașterii și al pasiunii este Lucie Alioth-Karadja, care mi-arată mare prietenie. Dar e dubioasă ca idei politice și mă întreb dacă nu face parte din Intelligence Service”), aceleași intrigi și triumfuri ale imposturii, același sistem balcanic al relațiilor și aranjamentelor, singurul care funcționează perfect, aceeași foșgăială de vșăi de popularitate ieftină, aceeași țară unde **nu se poate câștiga un proces în favoarea țăranilor când atâtea forțe sunt contra lor**. O țară și o istorie în care, cu vorbele lui Comarnescu, **„binele și răul trebuie concepute ca realități simultane, nu succesive**”. În această lume el își asumă cu entuziasm, „prins” de „șuvoaiele pasiunii” lupta la gazetă (mai ales la **Adevărul**), dar și funcții înalte în sistemul culturii, participă și organizează manifestări științifice, scrie lucrări originale și traduce mari capodopere ale literaturii universale. E ca o flacăra mereu întetită ori ca un râu de munte bolborosind și prăvălindu-se în cascade. Cine l-a ascultat, fie și numai o singură dată, pe insolitul conferențiar (am avut, student fiind, de câteva ori acest noroc) poate depune mărturie. Comarnescu era tot ce poate fi mai ostil turnului pe fildes, deși toată viața a aspirat să scrie **„departe de micimile cotidiene**”. Fără respirația Cetății, un intelectual creator ca el moare sufocat. Venit din orașul românesc cu cele

mai multe monumente și vestigii - Iașiul - el este, în fine, prin excelență, un om al zidului și al zidurilor, natura căpătând în ochii săi frumusețe maximă, prin raportare la construcția omului. Simptomatic, numai la Florența (din tot itinerariul consemnat în **Jurnal**) și, în general, în Italia atenția îi este atrasă de măreția văilor ce nu răspund vântului și în care **„numai greierii răsunau timpul nostru spre moarte**”. Și sunt, de asemenea, simptomice, revelatoare în ceea ce-l privește pe estetizantul Comarnescu și, desigur, penetrante aceste notații și observații din **Jurnal**: „Italienilor nu le plac parcurile fără clădiri, natura singură nu îi atrage. Civilizația pietrei lucrute cu artă.” Plimbându-se – tot **Jurnalul** e plin de „flanări” – prin Piața Domului din Milano, „unde viața pulsează intens ca într-o mare capitală”, el privește copiii care se joacă lângă zidurile celebrului monument „ca în centrul mahalalei”, pentru că „ne aflăm în Italia, unde oamenii sunt mai naturali, mai spontani, mai vii, dar totodată mai apropiați de clădiri, devenind elemente componente prin arhitectura acestei civilizații strălucite. Intimitatea printre om și piatră, dintre monument și copil e mai reală aici decât în Franța sau Grecia”.

Este observația celui care avea să aspire și, în final, să obțină pentru totdeauna intimitatea cu piatra celui mai fascinant monument creat vreodată de geniul românesc: **VORONETUL**. Acolo unde greierii din misterioasele văi ale obcinelor Bucovinei măsoară cu cântecul lor eternitatea...

Bărci de pescari

Constantin Frosin

RÂSUL LA CIORAN

Mai întâi, se impune o chestiune: ce legătură există între râsul lui Cioran, mai exact, verbul *rîre* / a râde, conjugat la persoana a III-a plural (căci Cioran nu râdea niciodată singular), *id est rien (t)* / ei rîd, și **le rien** / nimicul, echivalentul perfect al neantului cioranian?!

Fluența scripturală a lui Cioran nu are de-a face cu influența celorlalți, sau a anumitor autori, de la care nu se revendică aproape niciodată cu voce tare. Ba, mai mult, după ce preia copios de la ei fără a-i cita, în schimb, el atacă și desființează uneori afirmațiile respectivilor autori... Și totuși, influența lui **Chamfort**, dar și cea a lui **La Bruyere** și **Lautreamont**, este evidentă, cum se va vedea în continuare. <**Cea mai pierdută dintre toate zilele este cea în care nu am rîs**>, spune Chamfort, iar această afirmație o regăsim aproape *tale quale* la Cioran...

Admițând faptul că lui Cioran îi place să rîdă, sau că râde cu plăcere, sau că se complăce a râde, trebuie să facem – totuși – două corecturi de anvergură, recurgând la Jean de la Bruyere: <**Trebuie să rîzi înainte de a fi fericit, de teamă de a nu muri fără să fi rîs**>, sau, și mai mult, Lautreamont: <**Râdeți, dar și plîngeți în același timp!**>...

Oricum ar sta lucrurile, râsul lui Cioran, dacă se poate totuși vorbi de așa ceva, n-are nimic de-a face cu definiția pe care ne-o dă **Le Petit Robert** despre verbul *rîre*: <*exprimer la gaîte par l'expression du visage*>. Sunt, desigur, și alte definiții / sensuri ale verbului *rîre* în acel dicționar, oarecum compatibile cu CIORAN: <*Ne pas parler ou ne pas faire quelque chose sérieusement (soit pour faire rîre autrui, soit par ironie ou moquerie)*>. Desigur, sunt și expresii ca: <*se réjouir ou avoir une expression, un aspect joyeux*> care merg atât de mult în direcția opusă lui Cioran, încât, practic, putem spune că nu prea vedem legătura...

În opera literară, ficțiunea *lui* – iată că, pentru o dată, el posedă, adică este și el proprietarul a ceva, el scrie pentru a șoca, pentru a frapa sau pentru a pune anumite puncte pe anumite l-uri, el are uneori aerul de a scrie de formă, de ochii lumii: acuzat de mai multe ori de lipsă de sinceritate, a fost acuzat – culmea! – de prea multă sinceritate pentru ceea ce a afirmat în **Caiete**. În această operă, pe care o condamnase la non – publicare - căci era reflexul pur și simplu (sic!) al stărilor sale sufletești, vom găsi informațiile pe care se bazează afirmațiile noastre.

Încă de la început, vom spune că nu respingem în nici un fel afirmații cioraniene, precum: <**Râsul este singura scuză a vieții, marea scuză a vieții! Și trebuie să spun că, chiar în momentele de mare disperare, am avut forța de a râde.(...) Râsul este o manifestare nihilistă, la fel cum bucuria poate fi o stare funebră.**> În aceste câteva rânduri, Cioran ridică nițel vâlul de pe râsul său, care n-are nici o legătură cu bucuria, decât că această bucurie *sui-generis*, în întregime cioraniană, se

poate dovedi o stare funebră...

La fel cum nu eliminăm nici aserțiunea următoare: <*Mi se spune adesea: În ciuda a ceea ce scrieți, sunteți unul din cei mai veseli oameni. Am rîs mult, într-adevăr, în viața mea, dar asta nu dovedește nimic. Râsul este un act eliberator. (...) Râsul este un act de superioritate, un triumf al omului asupra universului, o minunată găselniță care reduce lucrurile la adevăratele lor proporții.*>

Meritul acestei din urmă afirmații constă în aceea că reduce la zero atât de clamata și blamata teorie a suicidului, pe care o mătură cu un hohot de rîs, dovadă a sănătății mentale, a conștientizării ridicolului și rizibilului a toate... Altfel spus, ai face mai bine să rîzi, decât să te sinucizi; e mai bine să te amuzi copios, decât să-ți iei viața... La cel bun, de altfel? Astfel, sinuciderea este ștearsă de pe fața pământului, adică devine obiectul unei pure (sic!) deriziuni.

A insista asupra acestor chestiuni, extrem de clare, și care au constituit deja tema atâtor dezbateri, ni se pare atât pueril, cât și superfluu, drept care ne propunem să vedem ce este cu râsul lui Cioran – dacă este vorba într-adevăr de rîs! – în opera în care a făcut mărturisiri neașteptate, ca pentru a cere iertare pentru păcatele comise în opera literară, considerată ca o sumă de excese de tot felul.

În cele 999 pagini ale **Cahiers/Caietelor** (1957 - 1972), publicate de editura Gallimard în 1997, nu am găsit cuvântul *rîre* / rîs decât o dată sau de două ori, cu mențiunea că niciodată Cioran nu își asumă conținutul celor exprimate acolo, acele lucruri neprivindu-l personal! Se pare că Cioran evită aproape patologic acest cuvânt, care pare a-i face la fel de mult rău ca și cuvântul *la joie* / bucuria, cuvânt care, nici el, nu apare decât de două sau trei ori în **Caiete**...

O primă explicație posibilă, la p. 13 (datată 26 iunie 1957): <*Îmi vine să plîng pe stradă! Am în mine demonul lacrimilor!*> De ce această dorință, acest chef (sic!) de a plînge? În pagina 17 (din 17 ianuarie 1958), găsim: <**Tocmai am murit...**> Și ce alt motiv mai bun de plîns, decât propria moarte. Revenind la pagina 13, citim: <*Ajută-mă, Doamne, să epuizeze scârba și mila de mine însumi, și să nu mai resimt acea groază nesfârșită!*>

O primă concluzie: un om care tocmai a murit, care și-a trăit moartea, care este posedat de demonul lacrimilor, nu poate nici râde, nici pufni în rîs, nici să măcar să rîdă pe sub mustață... Mărturie a justetei punctului nostru de vedere este faptul că singurul cuvânt înrudit cu *rîre* este *sourire*, de care se servește pentru a se caracteriza: <**Son sourire rudimentaire**> (p. 21, datat 24 februarie 1958). Nu admite că râsul / bucuria este una din trăsăturile sale constitutive, cel mult, acceptă ideea unui surâs rudimentar, **un rîs ratat** deci, unul eșuat nu pe la colțurile buzelor, ci pe la acelea ale sufletului. Credem că ar fi putut scrie mai degrabă *sous-rîre* / sub-rîs, de vreme ce **râsul unui sub-om nu poate fi decât un sub-rîs**, căci

el trebuie să țină de neîmplinire, de nedesăvârșire.

Din când în când, el mai adaugă la idee, ba chiar pune de la el: <Persistența la mine a viziunilor macabre mă apropie pe vecie de Părinții deșertului. Un pustnic în plin Paris.> (p. 23, datat 7 iunie 1958). În pagina următoare, revine. <Trebuie să-mi fabric un surâs, să mă înarmez cu el, să mă pun sub protecția lui, să am ce să pun între lume și mine, să-mi fac, în fine, ucenicia măștii.> Eseul nostru s-ar putea deja opri aici, căci totul a fost spus, sau aproape, dar, cum este vorba de imprezibilul Cioran, preferăm să scotocim mai departe...

Atunci când spune: trebuie să-mi fabric un surâs, nu admite existența la el și în el a surâsului, pe care trebuie să-l inventeze nu de dragul de a surâde, ci pentru a face din el o mască protectoare; puțin îi pasă dacă această mască seamănă uneori cu o mască mortuară...!

Pe 25 iunie 1958, constată: <Nu este nimic mai enigmatic decât bucuria.> (p.26). În pagina următoare, notează: <Surâsul său demodat.> Ca pentru a se explica, în fața expresiei noastre intrigate, adaugă, la 17 mai 1959: <Toate virează spre acru în măruntaiele și în spiritul meu. Am o capacitate infinită de a transforma totul în suferință, sau, mai degrabă, să-mi agravez toate suferințele.>

La 12 martie 1960, revine: <Am împins până la viciu vocația tristeții.> (p. 54). Cioran afirmă mai întâi că este frapat / șocat, dar noi credem că el își propune să-și frapeze cititorul: <Euforia are asupra mea același efect ca și anxietatea. Mă înnebunește, mă aruncă în complexitate, mă lasă dezarmat în mijlocul unei solitudini și exaltări grele de presentimente.> (datat 1 septembrie 1960, p. 68). Pentru ca, la 5 mai 1961, să pună lucrurile la punct: <Trăiesc într-o tristețe automată, sunt un robot elegiac.> (p. 70).

La 17 iulie 1961, Cioran frizează paradoxul: <M-aș lipsi mai degrabă de pâine și apă, decât de tristețe. Am o nevoie de ea, cum să spun ? supranaturală.> (p.76). Lucrurile se înrăutățesc la 4 aprilie 1962: <Știu că tristețea este un păcat; dar nu pot face nimic, n-am nici un mijloc să mă apăr de ea și nici să mă apăr. De altfel, când ea nu are nici o sursă evidentă, ea se nutrește din ea însăși, merge la propria-i sursă. La drept vorbind, nu este un păcat, ci un viciu.> (p. 92).

Se pare că, pe firul tăios al zilelor și, mai ales, al nopților sau al insomniilor, dacă preferați, el devine un soi de martir al tristeții: <Tristețea, care a devenit la mine o stare permanentă, este marele obstacol în calea salvării mele. Și atâta vreme cât durează, iar eu nu reușesc să mă eliberez de ea, voi rămâne ținut de mizeriile de aici. Căci acesta este paradoxul tristeții: ea ne împinge în lume, în aceeași măsură în care ne separă de ea. Este complezență în sfârșiere și în neconsolare.> (datat 9 aprilie 1962, p. 85).

Parcă înclinat de faptul că se aude sau se observă răzând; la 28 septembrie 1962, el notează: <Nimic mai rău decât să te simți în vervă, plin de idei, de fantezie și de foc, și să trebuiască să-ți petreci serile cu oameni în fața cărora va trebui să fii necesarmente stins. Umorele mele pică mereu alături: îmi joacă atâtea feste! Nu vin niciodată la comandă.> (p. 109). De ce ar accepta să

meargă acasă la acei oameni ? <Nu am nimic de spus oamenilor, iar ceea ce-mi spun ei, nu mă interesează. Cu toate astea, sunt evident sociabil, de vreme ce mă însuflețesc de îndată ce mă aflu în compania altcuiva.> (datat 1 septembrie același an).

La 26 octombrie 1962, supralicitează: <Este un chin pentru mine să ies în lume. Să-ți întâlnești propriile slăbiciuni la ceilalți, să regăsești pretutindeni urmele păcatului originar, să te vezi multiplicat, să-ți citești defectele în privirea primului venit.> (p. 121).

S-a vorbit atâta de terapia râsului la Cioran, despre rolul terapeutic al râsului, dar Caietele nu suflă nici un cuvânt despre asta. Dimpotrivă, nu de puține ori, el vrea să rănească și să șocheze și mai mult: <Am remarcat că sunt întotdeauna vesel când toți ceilalți sunt nefericiți.> (13 ianuarie 1963, p. 142). O astfel de frază nu avea darul să-i atragă prietenia sau simpatia oamenilor!

La 20 octombrie 1963, pare să se justifice, chiar să se disculpe, ca pentru a nu fi acuzat de un răs aiurea: <Prin temperament, eram un juisor; nenorocirile / relele mele au făcut din mine un martir. Drama acestor instincte contrariate, o resimt în mine în fiecare zi> Și, câteva rânduri mai jos, continuă: <Am vorbit fără încetare timp de două ore, de teama de a asculta. În halul în care sunt eu, mizerabil și trist până la depravare, să fac figură de amuseur / clown!> (p. 188).

Treptat, Cioran împrăștie ceața și negurile în care se înfășurase, și anumite adevăruri răsar deja: el face deci figură de amuseur, se prefacă, altfel spus, se prefacă că se amuză amuzându-i pe ceilalți, pe când, nimic din toate astea! Dar mânia pe care o resimte și care-l roade, nu sunt lipsite de consecințe: <Un surâs exterminator.> (datat 10 decembrie 1963, p. 199).

La un moment dat, la 20 februarie 1964, Cioran pare vindecat de tristețe: <Ieri seară, la biserica Saint-Roch, concertul Le Messie. Două ore de jubilație. Mi-a fost rusine că am crezut atât de mult în plictis/gândurile negre. Este adevărat că ajung la acea stare fără efort, pe câtă vreme, aș putea număra pe degete dățile în care am ajuns la jubilație. Atunci, însă, eram Sufletul lumii.> (p. 211).

La celălalt capăt al anului (și cât de greu îi era lui Cioran să pună cele două capete cap la cap (sic!)), Cioran notează, la 31 decembrie 1964: <Peste o clipă, va trebui să ies, să văd prieteni, să sărbătorim împreună sfârșitul anului, etc. Aș vrea să fiu singur și să plâng.> (p. 252).

Totuși, Cioran cunoaște și apreciază/gustă și momente de bucurie: <După zile întregi în care am fost abătut, astăzi, timp de câteva ore, (o stare de) euforie neîntreruptă. Și când te gândești că sunt oameni care trăiesc aproape toată viața lor în această exaltare paradiziacă!> (datat 3 aprilie 1965, p. 278). Dar, vai! După ce s-a întrebat cine este și și-a dat singur răspunsul: <Sunt cel dez-amăgit!>, el își mai îndulcește tonul pe 26 septembrie 1965: <Toată dimineața, senzație de fericire, ba chiar de mare mulțumire. Humorele noastre, și nimic altceva, decid soarta viziunii noastre despre lume. Însă, asupra humorilor noastre, noi nu avem nici o putere.> (p. 303).

Pe 21 ianuarie 1966, el își propune să scrie un

interminabil eseu despre Decădere. În cele din urmă, l-a scris, căci toate scrierile sale se referă la asta... De ce? La 27 februarie 1966, își răspunde: <**Cărțile mele nu sunt, poate, bune, dar au meritul de a răsări / țâșni din toate suferințele mele.**> (p. 342). Iar râsul își găsește cu greu locul într-o carte țâșnită din suferințele unui autor, nu-i așa?

Pe 9 iunie 1966, el reia o remarcă a lui Chamfort, cel despre care vorbeam la începutul acestei expuneri: <**Ziua în care nu am suferit, nu am trăit.**> (p. 369). Totuși, ca pentru a-și deruta următorii (sic!), el nu-și menționează niciodată sursele, și nu se revendică de la nici un înaintaș, de la care împrumută fără rușine, iar pe 19 iunie, notează: <**A suferi, înseamnă a produce cunoaștere**> (p. 373).

Cele două activități – dacă se poate vorbi de așa ceva în cazul (lui) Cioran, dar, de vreme ce o spune el însuși, *passons!*, sunt: <**Lamentație și deriziune**> (p. 412, datat 29 septembrie 1966). Pe 2 octombrie, constată, în ce-l privește: <**Surâsul lui interminabil**> (p. 413). Dacă se iscă confuzie, să recurgem tot la Cioran, pentru a disipa orice ambiguitate în ceea ce privește surâsul său: <**...Tendința mea spre sarcasm se accentuează din zi în zi.**> (p. 444).

Dar, la pagina 432, pe data de 26 octombrie 1966, el ne livrează cele mai consistente informații despre sine: <**Tot ceea ce am scris este produsul plictisului / ideilor negre. Eu, însă, nu trăiesc întotdeauna în această stare, deci scrierile mele nu sunt decât imaginea incompletă a ceea ce sunt eu. Mi-am cheltuit veselia în viață, în conversații; nu a mai rămas nimic pentru cărțile mele. Le-am rezervat întreaga fiere de care sunt în stare. Nu pot scrie decât sub presiunea humorilor mele negre; ele se diminuează de îndată ce extrag din ele vreo formulă: nu este vorba, în cazul meu, nici de filosofie, nici de literatură, ci, pur și simplu, de terapeutică.**>

Cărțile sale trebuie să de-a pe-afară de-atâta fiere! În aceste cărți (*livres*), el nu se livrează, el se de-livrează, așa cum nu-și deservește cauza, ci o de-servește...! Se erijează deci în *livreur* de pesimism monoton al cititorilor săi, pe care-i face, astfel, să se simtă nelalocul lor. Și, dacă este pradă insomniei, de ce nu ar provoca insomnia celorlalți? Și, dacă trăiește (din) coșmaruri, de ce nu i-ar face și pe ceilalți să trăiască coșmaruri?!

Ca pentru a ne da cu tifa în privința temei pe care o dezbatem acum, la 28 martie 1967, Cioran ne face semn: <**Nu se (poate) descrie un surâs.**> (p. 492). Ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, pe 10 mai, el ne dă o lecție, fără a avea aerul că o face, căci Cioran este un perfect *pince – sans - rire*, nu-i așa?: <**Cocktail la o tânără japoneză acasă. Ar trebui să învățăm surâsul nipon. Restul este accesoriu.**> (p. 509).

Tratându-i parcă de sus pe cei de vârsta lui, dar gelos, în același timp, pe cei mai tineri decât el, Cioran se complăce uneori în afirmații străine de aforism, precum: <**Nu-ți poți reprimă un surâs ori de câte ori vorbești cu un tânăr sau cu un bătrân.**> Între noi fie vorba, accepta oare excluderea propriei persoane? Cioran posedă arta, ba chiar apare drept maestru în arta de a-și lăsa cititorul în vag, în ambiguitatea care devine echivoc prin recursul la paradox...

Pe 12 septembrie 1968, spune despre un anume A.A., care tocmai îl vizitase: <**Își etalează cunoștințele și face un număr de grimase care te fac să râzi, dar care, până la urmă, te exasperează.**> Este pentru prima oară când apare în *Caiete* secvența: chef de răs / a te face să râzi, un chef necunoscut de / lui Cioran, pe care el nu îl invidiază la ceilalți, și despre care s-ar putea spune că nu prea-și atrage gelozia altora...

Pe 10 octombrie, el încurcă și mai mult piste și amestecă lucrurile, făcând afirmații cel puțin uimitoare: <**Nu există răs în creștinism. Nu aș putea adera decât la o religie în care Creatorul și-ar râde de Creație – un Dumnezeu batjocoritor.**> (p. 621). Ține, evident, de silogism, și putem conchide că Cioran a rămas creștin, pur și simplu, chiar dacă admiră și venerază uneori budismul și pe Buda însuși. Ne-am putea întreba la de servește un Dumnezeu batjocoritor. Ei bine, să permită batjocoritorilor să batjocorească tot ce există, probabil – domnia deriziunii, cu alte cuvinte, acolo unde Cioran ar putea domni ca un Stăpân absolut...

Pe 27 martie 1969, el afirmă ceva care ne uluiește, și ne explică de ce era considerat și se considera el însuși 'ultimul mare pieton'. Căci de la *piéton la piétiner* / a călca în picioare, nu este decât un pas... <**Nu cred să existe plăcere mai mare decât de a călca în picioare ceea ce ai adorat.**> (p. 703). Cioran elimină focul, catharsisul, se vrea mai banal, calcă în picioare, *il piétine*, căci *piétiner* mai înseamnă a bate pasul pe loc, a nu înainta...

Dorind parcă să ne susțină în bănuiala că, în cazul moralistului nostru (ce-ar fi să scriem moraliste: *mort à liste* ?), tema 'râsul', se poate scrie și într-un alt mod: *l'heure de l'irae* (acest ultim cuvânt fiind pronunțat de francezi *ir*, ceea ce ne permite să avansăm ideea că, de cele mai multe ori, râsul este provocat de un acces de mânie, căci *ira, irae* înseamnă în limba latină: furie, mânie. Pe 30 aprilie 1969, el notează: <**Expoziție Czapski. Acest om plin de căldură – se vede că nu este de aici. Aproape toți cei de aici sunt polonezi. Aproape. Ți dai seama de asta după surâsul sincer al oamenilor atunci când stau de vorbă.**> Săgeata lui Cioran la adresa nesincerității francezilor și a occidentalilor în general, este evidentă.

În iunie 1969, el ne atrage atenția despre răs, surâs, bucurie și tot ce ține de ele: <**De-am putea pătrunde secretul euforiei. Ea vine de la o modalitate mai stranie – și mai rară – decât abaterea, are ceva de-a dreptul divin. La începutul și la sfârșitul fiecărei bucurii, este un dumnezeu.**> Pozează oare, aici, Cioran într-un ins versat în paradox, sau varsă în / frizează el, de-a dreptul, paradoxul? Orice-ar fi, trebuie să ne gândim că lipsa credinței și a unui Dumnezeu explică lipsa bucuriei și a râsului la Cioran... Simplu regret, sau remușcare veritabilă, în fața acestei conștientizări? Simplă constatare, sau face el profesiune de credință, pentru o dată? Ai putea crede, citindu-l, că ar putea fi un profesionist al credinței, ca și tatăl său...

I se întâmplă lui Cioran să nu iubească pe cineva, chiar să îl deteste, dar, de îndată ce descoperă un surâs la personajul său, el este dintr-o dată mai înțelegător, mai indulgent: <**Nu prea-l iubeam pe Celan – susceptibilitatea sa îl făcea adesea odios, apoi, la un**

moment dat, s-a comportat față de mine într-un mod scandalos, era chiar capabil de a fi feroce – dar, în fine, avea un surâs, unul din cele mai frumoase pe care le-am cunoscut și, dacă mai înainte, am avut / resimțit un soi de emoție gândindu-mă brusc la el, este pentru că exista pentru mine.> (p. 843, datat septembrie 1970).

La 20 noiembrie 1970, Cioran are o zi euforică, dar iată-l nemulțumit, încercând să-și facă rău / să se întristeze: <Încercam să mă mâhnesc, să mă gândesc că, în fond, sunt merit morții, că sunt virtual mort, ca orice om viu; această evidență terifiantă nu avea nici un fel de putere asupra mea, continuam să mă bucur fără motiv.> Bucuria îi este atât de străină lui Cioran, încât o detestă, dar, mai ales, îi e teamă de ea și încearcă să scape de ea, fără a reuși de fiecare dată...

Deși detestăm statisticile de orice fel, nu ne putem împiedica să nu remarcăm faptul că cuvântul *joie* / bucurie apare abia pentru a treia sau a patra oară în cele aproape 900 de pagini citite până acum. Asta ar trebui să le dea de gândit celor care s-au grăbit să vadă în Cioran un *amuseur* și tot ceea ce s-a mai spus despre el, oameni care s-au oprit la limita aparentei, fără a îndrăzni să pătrundă în esențele cioraniene...!

Dar Cioran îmbătrânește, fără știrea și fără voia lui, și poartă tot mai greu acele măști succesive, ceea ce face ca, la 20 aprilie 1970, să se întrebe: <**De ce să porți o mască, atunci când nu mai ai o figură?**> Trebuie oare să credem asta și să luăm cuvintele lui Cioran drept literă de lege? Nici pe departe! Pur și simplu, acest joc de oglinzi, mai mult sau mai puțin deformante, acest *permanent* carnaval al cărui maestru de ceremonii *permanent* este, îl obosește, așa cum minciuna devine, la un moment dat, o povară insuportabilă!

La 23 octombrie, Cioran ne livrează secretul folosirii – atât de rar – al cuvântului *surâs*, și ne indică, ca să zicem așa, raporturile care se instaurează între el și surâs. Să vedem mai îndeaproape despre ce este vorba: <Surâsul lui Buda. El surâde când, ca urmare a unei suite de întrebări asupra sensului dorinței, a dezgustului, a seninătății, i se pune întrebarea: Care este scopul, sensul ultim al Nirvanei?>

Buda consideră această întrebare ca excesivă, extremă; ea nu comportă nici un răspuns: și surâde. S-a epilogat mult asupra acestui surâs. De ce n-am vedea în el o reacție normală la o întrebare jenantă, chiar indiscretă, în orice caz, imposibilă? (...) Surâdem, căci răspunsul nu este posibil, pentru că întrebarea este lipsită de sens.> (p. 955).

Se prea poate ca Cioran să deteste râsul din cauza rolului de clown pe care bogații lui prieteni i-l atribuiău pentru mesele oferite: <Dineuri peste dineuri, palavre, etc. M-am săturat. **Toți oamenii ăștia cărora n-am nimic a le spune și pe care trebuie să-i amuz. Am vrut să trăiesc la Paris, iată-mă pedepsit pentru asta.**> Noi vedem în asta una din sursele plictisului cioranian, căci el încarnează / întruchipează greu / greoi, pare-se, rolul sau poziția celui care amuză galeria... Fapt este că, a doua zi, de cum se întoarce acasă, Cioran se răzbnună scriind lucruri teribile, în care moartea fosgăiește și mișună, pe care el le oferă celor pe care-i amuzase cu puțin înainte...

Cioran n-are nici o legătură cu *Castigat ridendo mores*, sau, disimularea este atât de puternică, încât trece pe planul doi această intenție moralizatoare. De exemplu, atunci când evocă o discuție cu Gaston Gallimard, el observă că: <Toate acestea spuse cu un mic surâs ironic.> Ceva mai târziu, revine la marota sa în materie de credință: <a se compara cu surâsul lui Buda.> Vedeți, dar, de ce râsul trece atât de dificil la Cioran, chiar și surâsul trebuie să fie mic și, în plus, ironic! Ce mai rămâne atunci pentru râs, care trebuie să fie motivat și de o cât de mică bună dispoziție... Or, râsul este, de obicei, un mare surâs, cel mai adesea marca unei bucurii / veselii, destul de puțin consonant cu ironia...

La sfârșitul lui februarie 1972, reușește să ne tulbure: <**Schopenhauer este singurul filosof german care are umor, singurul care mă face să râd.** Exploziile sale de mânie, indignările sale. Latura sa Swift.> (p. 970). Haida de, a-l considera pe Schopenhauer un scriitor amuzant, în stare să stârnească râsul, iată ce înseamnă paradoxul cioranian! Se confirmă, în schimb, teza noastră, conform căreia *le rire de Cioran* se poate rescrie *l'heure de l'irae*, ora mâniei, râsul fiind masca mâniei...

La începutul lui martie, mai exact pe 5 martie, el face un așa-zis bilanț: <Supraviețuiești din momentul în care nu mai faci altceva decât să înregistrezi evenimentele. Ele nu vă mai privesc. Ați devenit iremediabil (de ce oare în franceză, cuvântul *irremédiablement* conține pe *diable*?! – N.A.) spectator. Un spectator, să zicem, întristat, tristețea fiind singura stare (sufletească) care ne mai leagă de viață.>

Spre sfârșitul *Caietelor*, Cioran se pregătește să-și abandoneze bruioanele și să se treacă pe curat: <Situația mea ca scriitor. (...) Niciodată n-am resimțit (sau foarte rar), în fața a toate, un sentiment neamestecat. **N-a fost înfrângere care să nu mă bucure, n-a fost succes care să nu mă întristeze; în parte, firește, în ambele cazuri.**> (p. 972-973, datat 11 martie 1972). Poate fi vorba, așa cum stau lucrurile, după mărturisirea lui Cioran, de paradox? Sau este vorba, pur și simplu, de un comportament deviant, de o conduită aberantă?

La 13 martie (cifra ce coincide cu absurdul, între altele...) iată că a venit rândul lui Eugen Ionescu: <Mă gândesc iar la ce mi-a spus Eugen, în urmă cu mai mult de două luni: Tu ești vesel și ai scris cărți pesimiste; eu sunt trist, și am scris cărți vesele.>

Dacă cei care te cunosc de peste patruzeci de ani, se înșeală în așa măsură în privința noastră, ce să mai spunem de ceilalți.>

El refuză celorlalți, chiar și prietenilor săi, dreptul de a se pronunța asupra persoanei sale, asupra temperamentului său, chiar dacă afirmațiile și remarcile acestora sunt evidente și pertinente. Fuge ca de ciumă de această etichetă de om vesel... În această privință, se dovedește foarte puțin tolerant... Dar, la 8 aprilie, se plânge de prea plinul său de toleranță, care face să i se încline balanța: <**O prea mare toleranță suprimă râsul, deoarece acceptă toate formele diferenței / deosebirii.**> (p. 979).

Cum se împacă atunci această afirmație, potrivit căreia râsul a fost ucis în el de o prea mare toleranță, cu cea

notă din 21 septembrie 1972: <Ce indiscreție să fii tămâiat. Prin temperament, sunt un pamfletar mai degrabă decât un lingusitor.> (p. 992).

Adept al unui umor negru discret, chiar disimulat sub diverse măști, cel puțin la înălțimea umorilor lui negre, *tristesse* s-ar putea rescrie, în cazul lui, *triste est-ce?* deci ceva impersonal, care nu-l privește personal, deci nu numai pe el, ridicat la nivel de abstracție, dar care acționează asupra lui din exterior... Tristețea lui este una metafizică, având ca bază acea permanentă interogație, amestecată cu un soi de mirare estompată, temperată.

În ciuda sobrietății sale, a seriozității sale din cele mai severe, Cioran nu-și poate reține ironia și deriziunea, care evadează din stările sale sufletești și din umorile sale negre. Are aerul de a ne certa, chiar de a ne dojeni, dar, în realitate, își bate joc de noi, ceea ce are, trebuie să mărturisim, efectul unui duș rece, în măsură să ne scoată din torpoarea noastră. Doar că, Cioran se dovedește, celor care știu să-l citească, un perfect *pince-sans-rire*, și, cel puțin aparent, atunci când ne administrează

celebrele sale săpuneli, nu urmărește decât să ne scoată basma curată, să obțină pentru noi iertarea...

Cioran nu râde deci, cel mult surâde, cel puțin, asta ne lasă să vedem / întrezărim măștile sale – dar, înlăuntrul lui, clocotește un răs gros, sardonice, sarcasmele sale îmbrăcând veșmintele inocente ale râsului... Își râde de toate câte sunt, de cititorii săi mai întâi; o face asumându-și anumite riscuri, procedează pe riscul său, dar se bizuie / contează pe simțul umorului din noi... La cel bun atunci, să facem *tabula rasa* din opera lui Cioran, ceea ce ambiționează, se pare, în ultima vreme, anumite personaje nule și non-avenite, de aici și de aiurea, oameni mai mult sau mai puțin *recenti*...

Desigur, am fi putut parafraza pe HUGO cu al său *l'Homme qui rit* / Omul care râde, și conchide spunând că Cioran este omul care nu râde, ci omul care își râde de toate... Cum spuneam în altă parte, este aparent un *homme* / om, este *l'homme a l'envers* / omul pe dos, adică, mai degrabă o sumă de *maux* / *mots*, care nu dă două parale pe celelalte *maux* / *mots*...

Florinel Agafiței

DINCOLO DE LIMITELE UMANULUI SE AFLĂ TURIYA SEMNIFICAȚIA METAFIZICĂ A SILABEI AUM

Înțelepții unor timpuri demult apuse, pe care cei din jurul lor i-au botezat cu diferite denumiri, unele din ele rămânând în conștiința universală a omenirii, au căutat să afle care este rostul existenței noastre pe acest tărâm, punând și punându-și întrebări, toate pornite dintr-un interior care, la rândul său, va ajunge temă de cercetare și reflecție pentru cei situați deasupra gândirii medii și cunoașterii limitate de experiențele formale sau fenomenale ale zilei. Este de remarcat, lucru de altfel constatat și de istorici, că, în vreme ce într-o anumită parte a Terrei, să zicem sudul Europei, oamenii nu depășiseră stadiul neoliticului, în altă zonă a acestei planete, reprezentanții aceleiași seminții (răsărite din zbaterea continuă a materiei către o finalitate despre care nimeni nu bănuiește nimic), discutau asupra rosturilor lumii, făcând subtile conexiuni între **sinele** lor interior și acela exterior, detectat de ei ca **principiu guvernator** și **gubernant** al diferitelor forme iluzorii existențiale: pământ, planete, stele, eter, sânge, carne, fir de iarbă, zbatere de râu îndreptată spre mare sau ocean.

Au trecut mii de ani și, cu toată știința pe care o avem la îndemână, noi nu putem decât să confirmăm sau să arătăm existența unui lucru, a unui fenomen, nicidecum să-l *explicăm*. Știința a putut să arate, cu mijloacele sale limitate, de unde rezultă lumea și manifestările acesteia sub forme multiple: astfel, lumea este rezultatul **informației** prezente în orice sămânță, vegetală sau animală. S-a constatat că din sămânța de grâu nu răsare altceva decât grâu, din aceea de mac răsare numai mac, din aceea de vultur apare tot vultur, din elefant tot elefant, iar

din om tot om. Am reușit să ajungem la **informație**, dar n-am aflat, științific vorbind, cine a compus-o, cine a realizat-o și cine a trimis-o aici, pe Pământ, sub formă de **sămânță**, sub formă de **ou**! Și misterul acesta ne înnebunește, ne angajează pe toți în lucru, în căutare, în aflare.

Diferența dintre om și tot universul înconjurător lui se face prin **inteligentă**, cuvânt pe care l-am folosit dintr-o anumită nevoie lingvistică, fără să știm prea bine ce este, de unde provine, din ce conexiuni fantastice la nivelul neuronilor rezultă, de ce apare ea la om și nu la animale sau plante. Nu ne-a rămas decât să ne mirăm de toate acestea și să constatăm, pentru că știința doar aceasta face, în final, doar să *constate*, ce capacitate posedă materia noastră cenușie în a stoca informația și a jongla cu aceasta, ce putere de *aflare* zace în sângele și carnea omului, putere numai pe sfert exploatată. Știința a ajuns la unele opinii generale privind omul și universul în care trăiește, după minuțioase analize, după aprofundate cercetări, în vreme ce, înțelepții vremurilor apuse, de acum trei sau poate mai multe mii de ani înainte, au descoperit cam aceleași lucruri, coborând adânc, în propriul lor sine. Indiferent de explicațiile lor, mai mult sau mai puțin mistice, concluziile la care au ajuns sunt aproape identice cu ale savanților din epocile moderne: lumea ființează urmare a implantării unor informații care se află, **in nuce**, conținute în **sămânța** de care vorbeam mai sus, și care se perpetuează de la o generație la alta. **Informația**, ca formă de perpetuare a speciilor, a fost descoperită în urmă cu mii de ani, aproximativ în vremea celor mai vechi upanishade când, spre exemplu, **Uddalaka Aruni** îi

demonstra fiului său, folosind parabola smochinului și a fructului de smochin, cum, tot ceea ce se găsește în această omenire, se cauzează **informației** (pe care, dacă n-am avea mijloace moderne, ca microscopul spre exemplu, noi, cei de azi, nu am putea-o detecta ca atare, nu am putea-o vizualiza); totuși, atunci când Aruni i-a cerut fiului său să despice sămânța din interiorul smochinei pentru a-i arăta ce este acolo, fiul i-a replicat, în mod firesc, de altfel, pentru acele vremuri, că nu vede **nimic**. Demonstrația era făcută: datorită **nimicului** acela, datorită celui care nu se vede, există tot ceea ce se află pe acest pământ și în Univers. **Informația** secretă, imposibil de văzut cu ochiul liber, cu ochiul organic, anatomic, a fost surprinsă cu **ochiul minții** de un înțelept a cărui forță de penetrare mintală nu numai că o depășea cu mult pe a semenilor lui, ci și pe aceea a nenumăratelor generații care s-au succedat, fructul gândirii sale ajungând până în zilele noastre, nealterat de trecerea prin timp. Înțeleptul din vremea celor mai vechi upanishade, este cel puțin egalul savantului zilelor moderne, dacă nu uităm că, acesta din urmă, a beneficiat și continuă să beneficieze de cele mai performante instrumente pentru a putea studia obiecte, fenomene, imposibil de văzut cu ochiul liber. Nu trebuie uitat, însă, un lucru: oricât de mult ar cerceta un savant al zilelor noastre, în orice direcție ar face-o, spațiul în care el se mișcă este acela al lumii materiale, iar atunci când ajunge la o limită oarecare, înțelege, așa cum a înțeles și Einstein, cu decenii în urmă, că lumea, în ansamblul său, este o entitate curioasă, supusă metamorfozării de tot soiul, care nu poate implica întru-totul transcendentalul, respectiv ceea ce se află dincolo de spațiul și timpul acesta, ceea ce se găsește dincolo de soarele și lumina materială, lumina fizică a acestei lumi.

Orice am întreprinde și orice am spune, ajungând chiar până la limitele **cunoașterii**, de care ne putem întrebuința în prezent, nu putem să facem abstracție de faptul că, indiferent de progresul material și științific la care a ajuns omenirea, vom continua să ne aflăm cu toții, în același mare impas, raportat, desigur, la ceea ce generic am denumit, **trecerea** într-o altă formă de a fi, respectiv **moartea**; **moartea** este aceea care ne opune un adevăr constatat și tratat de toți, savanți, oameni ai bisericii, poeți, artiști, simpli muritori fără înclinații înalte: acest adevăr este legat de propriile noastre limite, de lumea imperfectă în care trăim, iar ceea ce-i mai dureros și greu de acceptat, în același timp, este că, mulți dintre noi știm acest lucru, îl conștientizăm, îl trăim și verificăm până la ultima picătură de sânge, până la ultima noastră suflare, până la zbaterea finală.

Orice fel de vorbe s-ar spune, oricâte experiențe s-ar încerca, **moartea**, precum opusul acesteia, **viata**, rămân cele mai mari mistere ale lumii. În jurul acestora au discutat înțelepții vremurilor celor mai de timpurii upanishade, într-un spațiu spiritual specific Orientului asupra căruia, savanți de renume din domeniul orientalisticii au căzut de acord, de multă vreme, că reprezintă nu doar un punct de referință în cunoașterea a tot ceea ce ne înconjoară ci, mai ales, unul care atinge cote înalte de adevăr, adevăr exprimat cu vigoare metafizică cu multe milenii în urmă, într-o Indie nu tocmai

liniștită, greu favorabilă înaltelor speculații de natură spirituală.

La marile întrebări care s-au pus cu privire la cine suntem, din ce suntem alcătuiți, cum gândim, cine se află dincolo de limitele epidermei noastre, s-au dat răspunsuri diverse; totuși, atunci când am cerut prea mult, s-a așternut **tăcerea**. Indienii i-au spus **marea tăcere**, **Turiya**, **imperturbabila tăcere**, aceea care intervine între ciclurile cosmice, (de la marea disoluție a Universului, la nașterea acestuia, într-o nouă formă); (**Turiya** este însă denumit și cel de-al patrulea stadiu, situat dincolo de cele trei lumi, despre care nu se poate nici afirma și nici infirma ceva anume. **Ei**, (cel aflat dincolo de toate condiționările lumii materiale, dar care se află prezent în acest univers) a primit totuși, din nevoia aflării unui sprijin în lumea cuvintelor folosite de om, drept **simbol fonetic**, din partea cugetării hinduse, **AUM**. (Facem precizarea că în limba sanscrită, ca de altfel și în limba franceză, diftongul **au** se pronunță **o**). În acord cu upanishadele, **AUM** reprezintă **divinitatea**, **puterea acesteia**. **AUM** doar un simbol sonor al puterii care guvernează legile după care se conduce universul exterior cât și cel interior omului. Fiecare sunet reprezintă câte o unitate modală, câte o **măsură**. Fiecare vocală și consoana **M** țin locul **realității absolute**. **Advaita-Vedanta** susține că dincolo de cele **trei stări** reprezentate de **A**, **U** și **M** s-ar găsi **o a patra stare** lipsită de mod, care nu este alta decât **sinele absolut**.

Prin investigațiile asupra existenței empirice a individului s-a ajuns la concluzia că acesta **trăiește** trei principale moduri de a fi: primul este cel caracteristic **vegheii**, al doilea **visului**, iar al treilea - **somnului lipsit de vise**, foarte profund, adânc liniștitor. Dincolo de aceste fluxuri inedite ale experienței empirice se află **SINELE**, spectator, neimplicat și neatins de transformările caracteristice celor trei moduri de a fi, implicația sa, dacă există, fiind una pur accidentală, nenaturală. Ființa umană care ajunge să pătrundă adevărul respectiv, anume că **sinele nu este prizonierul acestei lumi efemere**, înțelege și **ce-a de-a patra stare**, care este **Turiya**, echivalentă lui **Brahman**.

În filosofia **Advaita-Vedanta** se folosește o metodă specială de investigație asupra naturii individului, o adevărată introspecție fină, subtilă, care nu poate fi, totuși, apropiată, așa cum se mai încearcă și azi, de psihologia și metodele psihanalizei moderne. Astfel, în existența complet iluzorie și empirică, insul trăiește în cele trei **stări**, arătate mai sus: fie în **stare de veghe**, când acesta ia contact cu lumea fenomenală în care se mișcă, în care este prizonier, fie în **starea somnului cu vise**, rezultat al experiențelor stării anterioare, mai demult petrecute, sau chiar imediate de dinaintea închiderii pleoapelor, îndărătul cărora se vor perinda imagini subtile, luminoase, fluide, fascinante, o parte din ele rămânând în memoria individului oarecare vreme după ce revine în starea de veghe, iar altă parte pierzându-se chiar din timpul somnului, fie în **starea somnului fără vise**, profund, din care insul iese fără a-și aminti absolut nimic este, poate, cea mai interesantă stare dintre cele trei, deoarece, se pare, mintea se odihnește, ca și întreg organismul, cel mai bine și reconfortant. Dar aici nu este vorba de o

analiză din punct de vedere psihologic, sau nu numai, și nici de una la nivelul limbajului folosit, deoarece cuvintele sau semnele utilizate de om nu fac altceva decât să-i reprezinte propria activitate, redusă, de altfel, la simple fapte mecanice, simple zgomote, goale de esențele ce le însoțesc în plan subtil, adiacent. Noi credem că este vorba despre perfecta corespondență dintre energiile camuflete în ființa umană și acelea spirituale, fundamentale întregii existente, atât lumii vizibile cât și celei invizibile. Despre firul acesta de legătură, despre acest canal de corespondență inedit, vrea să ne vorbească și *simpla* rostire a cuvântului **AUM**, tratat în formă extrem de condensată în **Manduka-up.** despre care se cunoaște că nu conține decât **12** fraze. Reprezentanții curentului **Advaita** susțin că, cine cunoaște această upanishadă, cunoaște totul, iar cine a înțeles-o nu mai are nevoie de alte texte.

Având în vedere că revista noastră dorește să se adreseze cu precădere unui public tânăr, care nu este tocmai avizat chiar și în cele mai cunoscute noțiuni, sau concepte ori denumiri de școli filosofice, considerăm că este necesară o paranteză, privitoare la una din școlile ortodoxe ale gândirii indiene; am numit aici **Advaita**. Această școală este considerată a fi fără întemeietor, conceptele sale pornind din adâncul **Vedelor**, fiind ulterior dezvoltate în **Upanishade**, și în celebra **Bhagavad-Gita**. **Advaita** înseamnă *respingerea dualismului*, respectiv, *afirmarea non-dualismului*, ideea de bază a reprezentanților acestei școli constituind-o **identitatea** dintre **sufletul individual** și **Brahman**, concepție sintetic formulată prin expresia **TAT TWAM ASI** (vezi și poezia cu același titlu a poetului nostru genial, **Eminescu**). Școala **Advaita** se bazează pe ideea **lipsei de realitate** a acestei lumi, considerată un accident iluzoriu, iluzoria noastră existentă așezându-se în raport cu **eternitatea** și nu cu imediata realitate empirică, de care am fi cu toții conștienți dacă nu ne-am supune, inconștient, ignoranței care ne este dată din naștere.

Revenind asupra celei mai scurte upanishade, importantă prin faptul că stabilește cele trei baze ale **realului**, precum și pe cel de-al patrulea, **Turiya**, putem spune că tot ea se află și la baza comentariului realizat de **Gaudapada** precum și a aceluia realizat de **Shankara**, cu privire la teoria **MAYA**.

În acord cu autorul cărții **THE VEDAS AND HINDU RELIGION**, **S. Balakrishnan**, această upanishadă permite **saltul omului către realizarea finală, către eliberare, permite accesul spre transcendent**. Prin simpla pronunțare: **AUM!** anticul era încredințat că intră în contact direct cu ceea ce se considera a fi intuiția **inefabilului**, dar care se regăsea în tot ceea ce exista, inclusiv în ființa care pronunța **AUM**. Pentru antici natura din jurul lor, (inclusiv ei) era încărcată cu același conținut, de origine brahmanică, transcendentă, repetarea, aproape obsedantă, **AUM (OM)** ajutând la concentrarea insului, modalitate recomandată de altfel și în practicile de tip **yoga**, individul autoizolându-se în fața percepțiilor anarhice care-i invadau mintea, urmare a simplului contact cu obiectele ambientului înconjurător. Concentrarea era indispensabilă eficientizării practicii de tip **yoga**, condiție sine qua non în *atingerea samadhi, anticamera*

eliberării absolute.

Omul antic a putut stabili legătura dintre *sinele* său, interior, și acela exterior lui, detectat aproape miraculos, numai după ce și-a întors gândul către universul său, propriu, ascuns de-o materie perisabilă, alcătuită din pământ, foc, apă și aer, căruia i s-a spus: **trup**.

Semnificația cuvântului **AUM** este multiplă și detectată de înțelepți ca atare; spre exemplu, ea poate reprezenta cei trei zei ce compun trinitatea indiană, e vorba de zeii superiori: **Brahma, Vishnu, Shiva**. Acestora le corespund semnele fonetice **A, U, M**. De aici se vor dezvolta marile curente religioase, brahmanismul, vishnuismul, shivaismul.

AUM reprezintă sinteza fonetică a celor trei lumi, a celor trei stări ale sinelui în fazele amintite mai sus, reprezintă, dacă doriți, cei trei mari zei, **creatorul de lumi, păstrătorul de lumi și distrugătorul de lumi**; totodată, **AUM** a fost creat de către mintea umană pentru a arăta cel puțin două lucruri: 1) lumea în care ne-am născut este prizoniera unui cerc de fier construit după legi care depășesc puterea de explicare și înțelegere a omului, dacă ar fi să ne raportăm doar la cărămida primordială care a stat la baza universului (excludem de aici explicațiile mistice), lume exprimată simbolic prin cele trei semne sau unități modale, **A, U, M**; 2) dincolo de această lume se află **inefabilul** (intuit cu mii de ani în urmă de minți luminate), a cărui calitate spirituală a coborât infim, sub forma unor scânteii și în trupul omenesc, într-un mod mai mult inconștient decât conștient, pentru a demonstra gânditorului de pe planeta Pământ că are șansa eliberării din constrângerile lumii materiale. Cum se va face această eliberare? Depinde de fiecare ființă umană în parte, de actele pe care le înfăptuiește, de modul cum gândește și acționează, pentru că, de cele mai multe ori, **cel care se află dincolo, păstrează tăcerea absolută, Turiya**, echivalenta păcii eterne, atracție universală, permanent exercitată asupra spiritelor însetate de libertate și adevăr.

Dincolo de toți și de toate, dincolo de frământările și josnicile mărunte ale cotidianului, dincolo de perpetua suferință a omenirii, străfulgerată arareori de clipe de fericire, dincolo de egoismul și prostia zilei, dincolo de infatuarea și suficiența multora dintre noi, se așterne **marea tăcere, absoluta tăcere**. Față de această situație, prea puțini suntem conștienți și, de aceea, în loc să avem grijă de modelarea pozitivă a propriului sine, ne credem **Dumnezei** în universul nostru mic, denaturat și pervers, în care ne arătăm defectele cu degetul și rădem prostește de propriile noastre zbateri. O lume plină de ignorantă și umflată de prea bunele păreri de sine are slabe speranțe de a ajunge la înalte experiențe de ordin spiritual. Tocmai aceasta ne arată și ne învață vechea gândire indiană, tocmai aceasta subliniază arhaicele și sănătoasele concepte religioase și filosofice din subconștientul indian, iar **saltul** nostru din cotidianul efemer spre o lume pe care o bănuim, azi, a fi eternă, rămâne doar în posibilitățile noastre personale de a-l realiza. Pentru indieni există drept suport spiritual **OMKARA, cuvântul primordial**, cel care cuprinde și depășește această lume, ajutor prețios în dobândirea izbăvirii. Acesta credem că reprezintă un mod și model de **raportare-cugetare-vorbire-mântuire** pentru restul omenirii.

Ion Larian Postolache, poet și traducător, s-a născut la 18 noiembrie 1916 la Adjud, în familia unui tâmplar. Și-a făcut studiile școlare la Focșani, la Liceul „Unirea” și la Liceul Comercial, după care a urmat, timp de trei ani, cursurile Academiei Comerciale din București. A fost reporter de război (1942 - 1945), după care a lucrat ca tehnician la „Gaz-metan” (1947 - 1951) și până în 1953 ca proiectant la Institutul de Proiectări pentru Industria Ușoară. A debutat cu poezie în revista *Căminul*, a Liceului „Unirea”, în anul 1933. În volum a debutat cu *Fluturi de bronz* (1937), după care a mai publicat cărțile: *Hronic* (1941), *Grădina cu cactuși* (1969), *Orații* (1972), *Amurgul zăpezilor* (1982). În domeniul traducerilor, Ion Larian Postolache s-a impus prin volumele: *Imnuri vedice* (în colaborare cu Viorica Vizanti, 1969), *Texte alese din lirica sanscrită* (în colaborare cu Charlotte Filitti, 1973), *Poezia Egiptului faraonic* (în colaborare cu I. Acsan, 1974), *Mahabharata – Legenda lui Nala și a frumoasei Damayanti* (în colaborare cu Charlotte Filitti, 1975), *Moartea regelui Arthur* (roman, 5 volume, în colaborare cu Charlotte Filitti, 1979). A primit *Ordinul Iqbal* al Academiei Punjab din Lahore (Pakistan). Ion Larian Postolache a murit la 7 decembrie 1997 la București.

Referindu-se la poezia sa, în articolul pe care i-l consacră în *Dicționarul scriitorilor români*, vol. 3 (Ed. Albatros, 2001), Dinu Flămând notează: „Originală și autentică este poezia lui Postolache în primul rând în acel tip de spovedanie, unde sentimentul își păstrează o anumită nuditate instinctuală, găsind și expresia potrivită... Postolache este un bun creator de atmosferă levantină pe un fond anecdotic moldav, hâtru, cronicăresc.” (FI.P.)

Florentin Popescu

DE VORBĂ CU ION LARIAN POSTOLACHE *

„Mă consider un om care de dragul strofei poleite cu nobile emoții și-a sacrificat tot ce pentru alții ar fi putut însemna carieră, posturi, parvenire, confort”.

Cu o sete care mă urmărea încă din adolescență, prin anii '68 - 69 colindam librăriile spre a nu pierde nimic din noile apariții într-ale poeziei. Întâmplarea a făcut ca într-un astfel de „colind”, pe când locuiam în Buzău în scurta mea perioadă de gazetărie de după absolvirea facultății, să aflu printre alte cărți și placheta *Grădina de cactuși* de Ion Larian Postolache. Spre jena mea, nu știam mai nimic despre autor, deși el nu se afla la prima lui carte. Prezența sa, în aceeași perioadă, în rafturile librăriilor, cu o foarte interesantă carte de traduceri din *Imnurile vedice* îmi dădea însă garanția că mă aflu în fața unui poet serios, care merita și trebuia să fie achiziționat și citit. Ba, mai mult, la doar câteva zile după procurarea volumului, i-am făcut o recenzie în ziarul *Viața Buzăului*, în redacția căruia am lucrat ca redactor vreme de câteva luni.

Anii au trecut, ca și valul întâmplărilor care ne însoțesc, și aproape că uitasem cu desăvârșire de acea

mică recenzie când, în București fiind, mi-a fost dat să-l cunosc pe Ion Larian Postolache. Momentul cunoștinței cu el nu știu unde s-a întâmplat: poate la revista *Luceafărul*, poate la vreunul din cenaclurile pe care le frecventam, și eu și el, curioși să aflăm care este mersul literaturii mai noi, ori poate ne vom fi întâlnit, dimpreună cu vreun cunoscut comun, la Uniunea Scriitorilor. Și cum lucrurile bune, ca și cele rele, nu se uită cu una cu două, distinsul poet și tălmăcitor din lirica universală mi-a amintit și mi-a mulțumit pentru recenzia din urmă cu ani.

Nu pot spune că am fost prieten cu Ion Larian Postolache, cinste la care mulți ar râvni poate, dar i-am purtat și-i port dintotdeauna o stimă și o prețuire aparte – omului, poetului, cărturarului.

După 1989 i-am solicitat o colaborare la *Colibri*, revista pe care tocmai, vremelnice, o pilotam. Subiectul era V. Voiculescu, știind că într-o anume împrejurare, ori în mai multe, s-a aflat în preajma autorului *Poemelor cu îngeri* și al *Pescarului Amin*. Mi-a oferit un articol – *Întâlniri cu V. Voiculescu* (pentru care nu mi-a pretins onorariu și, în plus, mi-a dăruit pentru arhiva personală manuscrisul textului) pe care l-am publicat în numărul 13/1990 pe o întregă pagină a revistei. Am avut și am și acum convingerea că acel text reprezintă o contribuție cu totul remarcabilă și întrucâtva inedită privind biografia

*) Din volumul *Amintirea care ne rămâne*, în curs de apariție la Editura Muzeul Literaturii Române, București

marelui scriitor ivit pe lume la Pârscovul Buzăului.

Și iar a trecut vremea. Purtat de valurile vieții, în 1992 am ajuns redactor la ziarul *Tineretul Liber*, calitate în care am inaugurat, în paginile amintitului cotidian, o rubrică intitulată *Acasă la...* Evident, printre cei pe care mi-am propus să-i am ca interlocutori în interviuri s-a aflat și poetul și traducătorul Ion Larian Postolache. Vizita pe care i-am făcut-o la începutul verii lui 1993 cu scopul amintit s-a transformat într-un fericit prilej de a-l privi pe om și pe cărturar mai îndeaproape și a nu mă opri doar la cele câteva întrebări și răspunsuri, fatalmente telegrafice și fatalmente convenționale, apărute în ziar...

Poetul locuia pe una dintre cele mai cunoscute artere ale Capitalei: Bulevardul Ana Ipătescu (astăzi, Lascăr Catargiu). Vorbind la telefon mi-a dat ca reper de identificare a clădirii fosta redacție a revistei *Luceafărul*, pe care nu cred să existe scriitor trecut de treizeci de ani să n-o fi cunoscut și de care să nu-l lege amintiri puternice. Redacția revistei nu mai este de multă vreme acolo, i-a luat locul o ambasadă străină, dar blocul vechi de alături a rămas tot al locatarilor lui. Printre ei, ori mai bine zis printre apartamentele de la adresa cu pricina nu mi-a fost greu să-l găsesc pe domnul Ion Larian Postolache.

Altădată prezent la modul cel mai propriu al termenului, aproape peste tot în viața culturală a Bucureștiului, astăzi el iese puțin, un accident vascular îngreunându-i deplasările. Stă mai mult în casă, primește prieteni, răspunde la telefoane, scrie ori revede manuscrise, coordonează activitatea editurii *Apollo*, pe care a înființat-o în urmă cu doi ani, dar sub sigla căreia, din lipsă de bani, n-a putut scoate decât câteva titluri.

Mă primește ca pe un vechi prieten. Tot acum constat că mai are în vizită doi vechi amici, cu care perfecțază ultimele amănunte legate de realizarea unei emisiuni la Televiziune. Mă pofteste să iau loc și pentru o vreme asist la discuția aflată pe sfârșite între cei trei. Pe neașteptate sună telefonul. Amfitrionul ridică receptorul și încearcă să fie cât mai scurt, dar îmi dau seama că persoana de la celălalt capăt al firului dorește să se întindă la discuții. În fine, pune receptorul jos și mi se adresează: „Ați nimerit greu?”. „Nu, e foarte simplu”, răspund, doar aveam adresa notată pe o hârtie!”

Poetul și marțienii

— Apropo de blocul ăsta, continuă interlocutorul meu. E un bloc plin de personalități. La etajul de jos locuiește doamna Viorica Moisil, iar la cel de deasupra Ion Mihai Pacepa. Să vă spun ceva nostim. În urmă cu niște ani, pe când umblam să mă pensionezez, am ajuns la policlinică la o anume doamnă Săvescu, sau Săvulescu, nu-i mai rețin exact numele. Era în comisia de pensionări. Mi-a făcut unele greutăți atunci, dar nu i-am purtat și nu-i port nici un fel de ranchiună. La puțină vreme după pensionare, mă întâlnesc — unde credeți? chiar în holul blocului în care ne aflăm — cu doamna aceea. Eu n-am recunoscut-o, însă ea m-a identificat imediat. „Nu sunteți

La poalele muntelui

dumneavoastră domnul Postolache, cel care a trecut pe la comisia mea la pensionare?” zice. „Da, doamnă, eu sunt.”; „Ce mai faceți, domnule Postolache? Ați publicat ceva?”; „Bine, doamnă, zic, dar, dacă nu vă supărați, cu ce ocazie pe la noi? Zic pe la noi, pentru că eu aici stau...”; „A, da? face ea mirată. N-am știut. Mă bucur”.

Până aici nimic ciudat. Schimbăm câteva fraze convenționale, cum se face în asemenea împrejurări, după care mă trage deoparte și-mi spune confidențial:

„Domnule Postolache, eu caut o doamnă Viorica Moisil (soția matematicianului). Știți, eu am intrat în legătură cu niște marțieni și sunt un fel de reprezentantă a lor pe pământ”.

Am rămas perplex. N-auzisem însă de ea, sărmana, că a luat-o razna. O las să vorbească, știut fiind că pe nebuni e bine să-i lași într-ale lor și mai ales să nu-i contrazici. „Știți, continuă ea, vrem să alcătuim un comitet de oameni inteligenți, o asociație a prietenilor marțienilor. De-aia am venit la doamna Moisil, ca s-o cooptăm în comitet. N-ați vrea să veniți și dumneavoastră lângă noi? Marțienii, când ajung pe pământ cu farfuriile lor zburătoare, iau mai întâi legătura cu mine și cu acest comitet pe care-l organizăm...”

Amfitrionul ne privește cu seriozitate. Tăcem toți, iar el continuă:

— M-a pus într-o situație delicată. Ce era să fac? M-am prefăcut că o iau în serios. I-am zis: „Doamnă, o hotărâre ca asta nu se ia pe loc. Dați-mi voie să mă gândesc și-am să vă caut eu să vă spun ce am hotărât...”. Ea m-a privit oarecum neîncrezătoare, după care a adăugat: „Domnule Postolache, vorbesc serios, nu-i o glumă! Vă rog să vă gândiți și să-mi spuneți cât mai curând!”. Cum s-o fi descurcat doamna Moisil cu ea nu știu, dar eu o bună bucată de vreme tresăream de câte ori intram în bloc de teamă c-aș putea s-o întâlnesc iar.

Rădăcini vrâncene

Poetul a descins în Capitală și în literatură de pe mirifricele meleaguri ale Vrancei — ținut de care se leagă și unele dintre cele mai frumoase amintiri ale sale. La rândul-le, vrâncenii l-au sărbătorit în 1986, cu prilejul împlinirii a șapte decenii de viață, într-un cadru deopotrivă festiv și sentimental. Atunci, confrății de la București, dar și personalități locale (Alexandru Raicu, Petrache Dima, C.D.Zeletin, Alecu Ivan Ghilia, Radu Cârnci, Paul Cortez, Alexandru Clenciu) au evocat frumoase amintiri despre traducătorul și poetul Ion Larian Postolache. Inimoișii profesori și elevi de la liceul „Unirea” din Focșani au avut fericita inspirație de a înregistra pe bandă magnetică toate acele „voroviri” și de a le tipări ulterior în publicația lor **Revista noastră** — gest cultural de mare însemnătate pentru istoria literară. Ion Larian Postolache a făcut unele confesiuni, aprecieri, cu alte cuvinte și-a dezvăluit o parte din sentimentele care-l leagă prin mii de fire de Vrancea natală. „Revăd Focșanii — mărturisirea atunci — după aproape o jumătate de veac de la smulgerea mea definitivă din spațiul vrâncean... Aici, pe poarta aceasta (e vorba de liceul amintit), în luna lui iunie 1928, a intrat un copil venit să dea examenul de admitere. Liceul „Unirea”, aflat în acel an sub direcția profesorului Alexandru Giorgiadi, l-a primit cu profesori care se schimbau după fiecare oră, spre uimirea elevului venit de la școala sătească din Răstoaca... Profesorii de română mi-au fost dragi — pe cât de strașnici inamici mi-au fost cei de matematici — și le păstrez un sentiment de adevărată venerație; mă gândesc și la Ghiță Dimitriu, cel dintâi dascăl din clasa I A, și la savanții Alexandru Arbore și Ion Diaconu, și la un tânăr profesor de pe atunci, Ion Didilescu, om cu un nemaîntâlnit har de profesor, care, la ora de dirigiență, în zece minute, motiva absențele și rezolva incidentele administrative, iar restul timpului îl petreceam citind-ne „operele” comise în cursul săptămânii curente. Eram trei poeți în clasa a IV-a și a V-a — Toma Ghiligaș — (care a căzut pe front), Alexandru Mavrochefalo și subscrisul. Acestui profesor îi datorez poate cel mai mult în formarea gustului literar, el m-a împrietenit, împrumutându-mi literar cărți, cu Minulescu și cu Topîrceanu, cu Barbu, cu Blaga, cu Arghezi și cu Bacovia. Ce atmosferă fermecătoare știa să facă, și ce frumos știa să ne analizeze poeziile. Era la vremea aceea în Focșani un climat literar foarte prielnic. „Liga culturală”, cu ale sale ședințe de sâmbătă seara; trăiau tinerii poeți Alexandru Călinescu și Pavel Nedelcu, apoi Virgil Huzum, care a fost sufletul unor șezători literare, bătrânul profesor I. M. Dimitrescu, plecat de curând dintre noi, domnul Ionică Romanoaie, — trezorier al Vrancei de altădată și vizionarul Vrancei de mâine — și alții, și alții. Revista **13** a fost o pagină luminoasă în slovele Focșanilor anilor '33 și '34. Era considerată cea mai bună revistă din Moldova. O scoteau mentorii și prietenii mei de mai târziu, Alexandru Călinescu și Pavel Nedelcu. Începuturile mele literare

au fost destul de grele... Armoniile pe care le căutam în mine și pentru care căutam straie de cuvinte au fost multă vreme prilej de ironie pentru cei din jur, atât din partea „străinilor”, cât și a celor câțiva „intelecuali” din familie... În anul școlar 1930 - 1931, un grup de colegi am înjghebat o redacție și am făcut să apară o revistă **Clasa a III-a A**, continuată în anul următor cu **Clasa a IV-a A**. Îndrumătorul acestei reviste dactilografiate, cu un tiraj de 5 exemplare, era dirigintele clasei, profesorul N.Al.Rădulescu, devenit profesor universitar de geografie și decanul facultății de la Craiova. Aici am debutat cu epigrame și cu poezia **În infern**. Dar debutul meu literar îl consider pe cel petrecut în vara lui '34 (?) în revista **Căminul**, care apărea la Focșani și care mi-a publicat o poezie și câteva epigrame.”

În preajma lui Eugen Lovinescu

Anii studenției și ai visurilor literare, Ion Larian Postolache și i-a petrecut la București. Aici, în străvechea cetate de pe malurile Dâmboviței, aidoma tuturor tinerilor care simt arzând în ei flacăra literaturii, s-a simțit atras de tot ceea ce era viu și dinamic într-ale scrisului, cenaclurile literare ale vremii fiind pentru el un tărâm al fascinației.

— În toamna anului 1939, am activat în cenaclul „Adonis”, unde m-a invitat prietenul meu Mihai Dragomir, care mersese de mai multe ori acolo. Era un cenaclu de visători, dar care nu mi-a marcat destinul într-un fel anume. În schimb, un an mai târziu, am pășit pentru prima oară pragul casei marelui Lovinescu, mentorul **Sburătorului**. Acolo m-a introdus Cristian Sârbu, care se cunoștea cu amfitrionul și care, de altfel, m-a și prezentat acestuia, dar nu ca poet, ci în calitate de caricaturist. De fapt îmi plăcea să schitez portretele unor scriitori. De cum am intrat în cenaclu, m-au fascinat două lucruri: aspectul impresionant al bibliotecii (numai cărți mari și groase, toate legate în piele) a amfitrionului și câteva din chipurile celor prezenți acolo în acea seară:

Condurași

I. Peltz, Sorana Gurian – un elegant cu cravată pastel, cu monoclu și cu o ținută de o rafinată eleganță, Ana Luca, Mircea Damian ș.a. Citea în seara cu pricina Dinu Nicodin, proză. Avea o voce fermecătoare și-mi amintesc că frazele lui curgeau tumultuos, sugerând parcă un gălgâit de izvor. Vocea îi tremura ușor, dar era cu totul fermecătoare. I-am creionat imediat portretul în două schițe. Am făcut atunci și chipul lui Ștefan Baciu, care ulterior mi-a cerut și mi-a publicat o poezie în **Universul literar**, pe care-l conducea. După apariția ei, la proxima duminică în care Lovinescu m-a văzut la „Sburătorul” m-a interpellat imediat: „De ce nu mi-ai spus că scrii?”. I-am răspuns: „Mi-a fost rușine...” Mi-a zis categoric: „Ai să citești chiar azi!” Și n-am avut ce face. Am citit... Apoi, aproape în fiecare duminică, mă întreba ce am mai scris și când voi mai citi. Atmosfera de la „Sburătorul” era însă lucrul cel mai impresionant. În **România literară** din 19 ianuarie 1993, Pericle Martinescu, un alt „sburătorist”, a publicat o serie de amintiri din celebrul cenaclu. Lor le-a adăugat și o fotografie datând din decembrie 1942, cu câteva luni înaintea morții mentorului. Printre cei prezenți în acel clișeu mă aflu și eu, în treacăt fie spus, însă cred că evocarea lui Martinescu este întrucâtva palidă față de realitatea de acolo, de căldura și climatul de înaltă spiritualitate din cercul literar amintit...

Virtuțile cenaclului literar

Caz nu prea des întâlnit în literatura noastră, Ion Larian Postolache a crezut și crede cu convingere în virtuțile cenaclului literar ca atelier de creație, dar mai ales de confruntare a opiniilor literare, de verificare directă și nemijlocită a creatorului cu publicul lui cel mai avizat: colegii de breaslă (poeți, prozatori, dramaturgi, critici literari). Că este așa o dovedește „fișierul” lui de cititor de cercuri și cenacluri literare, dar și de conducător de reviste...

— La Sibiu, în 1945 - 46, am condus gazeta **Curierul**, pe lângă care am înființat un cenaclu, la ședințele căruia participau: Lucian Blaga, Radu Stanca, Ștefan Augustin Doinaș, Ecaterina Săndulescu, I. Negoïtescu, Ioana Postelnicu, cunoscutul caricaturist Silvan, profesorul Aurel Budescu etc. În 1946 am înființat la mine acasă, în strada Dobroteasa, un cenaclu condus de scriitorul Mihail Chimoagă și de poetul Traian Chelariu. Aici Eugen Barbu și-a citit, pentru prima oară, capitol cu capitol romanul **Groapa** și piesa **Sfântul** sau **Omul care vorbise cu Dumnezeu**; Tudor George, poeme; Cristian Sârbu – poeme. Și alții, și alții. Am frecventat în ultimii ani (este vorba de anii șaizeci, *n.n.*) cenaclu „Bacovia”, condus de George Păun și cenaclu condus de Ion Potopin, iar din septembrie 1971 conduc cenaclu „Tudor Vianu”, pe care l-am înființat eu și al cărui secretar este tot un focșănean, poetul George Negrea. În decembrie 1972 am fost numit conducătorul „Studioului de literatură” al Universității Populare București, aflat sub conducerea profesorului Ovidiu Papadima.

Un interludiu al vieții: Reporter de război

Ca în orice arhivă personală, și în aceea a poetului Ion Larian Postolache se găsesc fel de fel de documente, unele mai interesante, altele mai puțin, dar toate vorbind, într-un fel sau altul, despre om, despre viața și destinul lui. Ele sunt fotografiile, scrisori, extrase din ziarele și revistele vremii, scrieri personale inedite etc. etc. Dar cu siguranță că arhiva amfitrionului nostru este singura (sau dacă nu singura în orice caz printre puținele) care conține un document cu totul aparte: un extras de presă prin care se anunța moartea poetului-gazetar de război Ion Larian Postolache. Interlocutorul meu îmi explică:

— Am făcut frontul, aflându-mă, în calitatea mea de reporter de război în unele dintre cele mai periculoase puncte ale acestuia. Lucram ca redactor al **Gazetei Luptătorilor**, unde transmisesem de la fața locului reportaje de luptă. Unele dintre ele le mai păstrez și azi și din când în când le recitesc, întorcându-mă în amintire. Însă cel mai interesant lucru din acea vreme (1941 - 1945) nu este legat decât de un anunț, apărut în presă, prin care se aducea la cunoștința publicului cititor moartea mea pe front. Nu, nu în **Gazeta Luptătorilor** a apărut, ci într-un ziar din Oltenia. Imediat alte gazete ale vremii au preluat știrea (care nu era redactată decât în urma unui zvon) și câțiva confrăți au publicat unele articole în care îmi deplângeau prematura dispariție... Sigur, ulterior s-a restabilit adevărul...

Poetul mă privește și se amuză la evocarea acestei amintiri. Mă amuz și eu privind acele îngălbenite extrase de presă, dar înțeleg imediat că, dincolo, de anecdotică biografică, frontul a fost pentru Ion Larian Postolache una din cele mai dramatice experiențe. O experiență pe care a trăit-o nemijlocit și pe care, din chiar focul luptelor, a transmis-o prin articolele cititorilor de atunci ai **Gazetei Luptătorilor**.

„I-am citit Imnul creației și Voiculescu mi-a spus: « Să știi că ți-a reușit »”

Prin 1957, când numele lui V. Voiculescu, al lui Blaga, al lui Arghezi, Nichifor Crainic, Radu Gyr și alții erau trecute sub tăcere, Ion Larian Postolache, împreună cu Dinu Pillat l-au vizitat pe autorul *Ultimelor sonete închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginară* de la locuința lui din Cotroceni. Tălmăcitorul *Imnurilor vedice* îl cunoștea de mai mult timp pe V. Voiculescu, dar acum mergea la el cu un interes deosebit: să-i afle părerea despre traducerile lui.

Cum a decurs întâlnirea amfitrionului meu cu autorul nuvelei *Sakuntala* și al *Sonetelor închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginară* (ca de altfel și despre amintirile pe care le poartă încă în memorie

despre acesta) Ion Larian Postolache vorbește mai pe larg în textul pe care îl reproduc:

Omul, verva, epigrama

Amfitrionul meu face parte din acea stirpe rară de intelectuali în care se îmbină în chip fericit cultura și rafinamentul cu buna dispoziție, cu umorul și jovialitatea. Poate de aici și un vechi, dar niciodată potolit gust și pentru epigramă, deși nu și-a făcut din acest gen liric nici pavăză împotriva diverselor atacuri, nici blazon de intrare în cetate. Totuși autorul de epigrame nu e cu nimic mai prejos nici decât poetul original, de grave și adânci sonori, nici decât traducătorul foarte pretențios cu sine al *Mahābhāratei* și nici măcar decât reporterul de război de odinioară.

Sunt convins că, discutând despre epigramă poți avea multe ore de autentică bucurie în compania lui Ion Larian Postolache. Îmi amân această plăcere pe altă dată, nu fără regret și nu fără a reține o mostră din acest domeniu – un răspuns la o epigramă adresată lui de Alexandru Clenciu în 1986, cu prilejul sărbătoririi de la Focșani (despre care am amintit). Cum pe atunci poetul purta o splendidă haină din piele de vițel, cunoscutul caricaturist și umorist Alexandru Clenciu, i-a dedicat următorul catren: „Prieten, adevăr zic vouă./ Învăpăiatul menestrel/ Arată-n haina de vițel,/ Ca un poet la poarta nouă...” Replica celui vizat a venit imediat: „Se-ntâmplă, – mai ales când plouă,/ Să mă apuce o boală grea./ Ce mă preschimbă-n poartă nouă/ Când Clenciu stă în fața mea...”

Nici nu știu când au trecut orele. Într-un târziu, pe când îmi pregătesc plecarea, amfitrionul îmi scrie câteva autografe pe relativ recentele lui apariții editoriale; volumul de versuri *Balade apocrife și Mesaj din Orient*, traducerea pe care a făcut-o împreună cu regretata sa tovarășă de viață, Charlotte Filitti din filozoful și poetul pakistanez Allama Mohammad Iqbal (pentru care, de altfel, guvernul acelei țări l-a invitat acolo în 1977, la sărbătorirea centenarului scriitorului; tot atunci a fost emisă și o medalie comemorativă, în puține exemplare, iar una a fost decernată gazdei mele de acum).

Imnuri vedice, Texte din lirica sanscrită, Poezia Egiptului faraonic, Mahābhārata (Episodul „Nala și Damayanti”, 5270 de versuri)... Dacă ar fi doar ele și tot ar fi de ajuns pentru ca Ion Larian Postolache să-și fi înscris definitiv numele printre cei mai importanți și interesanți oameni de cultură contemporani.

Ieșind din holul mare și răcoros al blocului și intrând în larma și forfota străzii am sentimentul că las în urmă o insulă, ori poate o oază cu totul aparte.

24 - 25 iulie 1993

Adaos

Ion Larian Postolache era un generos, un om care își aprecia și-și iubea confrății într-ale condeiiului. Mi-a demonstrat-o încă din 1984 când, oferindu-i volumul meu publicat atunci, ***Pe urmele lui Vasile Voiculescu***, mi-a dăruit, fără să-i fi cerut manuscrisul holograf al unui

articol intitulat ***Întâlniri cu V. Voiculescu***, spre a-mi fi de folos, zicea el, la o eventuală viitoare ediție a cărții. Gândea că-mi va face, astfel, o mare bucurie, pe care, la rândul meu, peste ani, am încercat s-o transmit și cititorilor revistei ***Colibri***, iubitori ai operei voiculesciene. Asta s-a petrecut, firește, după 1989, când articolul cu pricina a fost însoțit și de o fotografie inedită, dăruită tot de d-l Postolache. Articolul lui aducea unele informații inedite sau mai puțin cunoscute din biografia celui ce ne-a dat ***Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginară***.

Desigur, în 1984, când își redacta amintirile despre Voiculescu, Ion Larian Postolache încă mai trăia spaima eventualelor represalii din partea regimului comunist. Numai așa se explică o exprimare ambiguă precum aceasta: „La câteva luni..., prin 1958, Voiculescu, Dinu Pillat, Vladimir Streinu, Barbu Slătineanu și alții au dispărut. S-a întâmplat ceva cu ei”. Acum, în anul de grație 2002 știm exact ce s-a „întâmplat”: ei au fost arestați în chip samavolnic de către puterea comunistă, li s-au înscenat procese și au fost condamnați la ani grei de închisoare. Documentându-mă în vremea din urmă pentru cartea ***Detenția și sfârșitul lui Vasile Voiculescu*** (Editura Vestala, 2001), am pătruns în înfiorătoarele culise ale „disparițiilor” de care vorbea Ion Larian Postolache și am putut cunoaște, pe firul unor mărturii indubitabile, ce s-a petrecut în acea perioadă cu V. Voiculescu și alți intelectuali de marcă ai țării. În ce-l privește pe autorul romanului ***Zahei Orbul*** și al nuvelei ***Ultimului Berevoi***, el a fost judecat sumar, acuzat de „uneltire împotriva orânduirii de stat”, condamnat la cinci ani de închisoare și aruncat în temniță pe când avea nu mai puțin de șaptezeci și patru de ani. După patru ani de detenție a fost eliberat și, a mai trăit doar un an. E adevărat, posteritatea l-a recompensat într-un fel, reabilitându-l și publicându-i scrierile inedite (care l-au propulsat, pe drept, în rândul celor mai mari scriitori ai țării), însă fragilei alcătuirii trupesti și spirituale, trecută în țărână, nimic din toate onorurile venite atât de târziu nu i-au mai folosit la nimic...

Case în Ardeal

Scrisori către Ion Caraion

Cele câteva scrisori pe care le prezentăm în paginile de față fac parte din bogata colecție de manuscrise și documente a Bibliotecii Județene „V. Voiculescu” Buzău. Din păcate, arhiva Caraion a avut un destin tragic și nefiresc, o dată cu plecarea scriitorului din țară (în august 1981) și cu deosebire imediat după moartea acestuia (survenită la 21 iulie 1985). La câteva zile după deces, din ordinul conducerii județului Buzău și sub supravegherea Securității, Biblioteca Județeană, prin reprezentantul ei, dl Alex. Oproescu (director și atunci, și acum), preia 250 de cărți oferite lui Ion Caraion cu dedicație, 14 dosare arhivă – documente manuscrise, 6 dosare mari, cuprinzând corespondența primită de la diverse personalități din țară și din străinătate îndeosebi (peste 3000 de piese), alte cărți, în număr mare, de autor. „Actul de donație” de atunci (înregistrat la nr. 60 din 19 august 1968) a fost semnat de Virgil Diaconescu, fratele scriitorului. Întreaga arhivă ridicată de la Pălici a fost transportată la Buzău și sigilată în patru seifuri ale Bibliotecii Județene. La sigilii, bine supravegheate de Alex. Oproescu, nu s-a umblat până la 20 iulie 1990, când fratele lui Ion Caraion, împreună cu fiica scriitorului, Marta, venită de la Lausanne (Elveția) și viitorul ei soț, alături de Liliana Gavrilă, nepoata scriitorului (care se va ocupa, prin procură, de arhivă), deschid dulapurile sigilate. Se constată că totul este intact și revin după un an, la 22 iulie 1991, cu un proces-verbal aprobat de Inspectorul pentru Cultură al Județului Buzău, autentificat notarial. Predarea arhivei către moștenitori se face, conform specificărilor din documentele întocmite, în august 1986, mai puțin cărțile cu dedicație (singurele documente cuprinse în inventarul unității încă din 1986), care rămân în bibliotecă. Cu multă bunăvoință, soția scriitorului donează Bibliotecii Județene, prin Emil Manu, manuscrisul cărții **Bacovia – sfârșitul continuu**, câteva fotografii și foi manuscrise mai puțin importante. Prin grija Bibliotecii Județene „V.Voiculescu” Buzău și a Primăriei locale, cu prilejul comemorării a zece ani de la moartea scriitorului, Bibliotecii Comunale din Viperești i se atribuie numele „Ion Caraion”. Se inițiază Zilele „Ion Caraion”, scriitorul fiind sărbătorit și de alte instituții buzoiene de cultură. În cadrul unei expoziții documentare organizată de Biblioteca Județeană cu prilejul acestor manifestări, Liliana Gavrilă, nepoata scriitorului, ea însăși bibliotecară la Liceul din Pătârlagele, donează Bibliotecii „V.Voiculescu” din Buzău un număr de 15 scrisori adresate lui Ion Caraion de diferiți autori din țară și din străinătate. Importanța acestora constă în conturarea imaginii, chiar și fragmentare, a relațiilor pe care Ion Caraion le avea cu lumea spirituală națională și europeană. Traseul și soarta celorlalte scrisori (aproape 3000) nu-l cunoaștem. Este dreptul familiei să decidă asupra lor. Dacă ar fi rămas în patrimoniul Bibliotecii „V.Voiculescu” din Buzău, poate că astăzi ar fi fost editate, prin grija domnului Alex. Oproescu. Un scriitor ca Ion Caraion ar merita acest lucru. **(Mioara Neagu)**

Exp. Perpessicius
Str. M. Eminescu 122
Raion 1 Mai
București

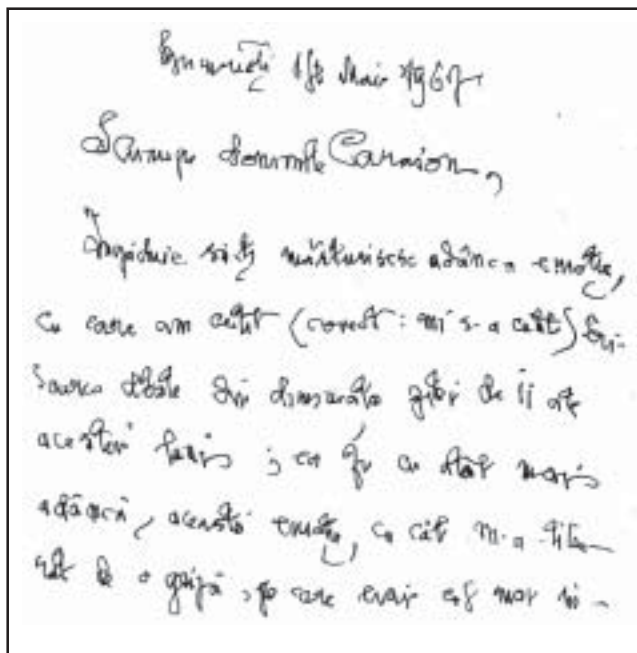
Domnului Ion Caraion
Calea Moșilor 88
Scara A - etaj IV - ap. 23
București 14 Mai 1967

Scumpe Domnule Caraion,

Îngăduie să-ți mărturisesc adâncă emoție cu care am citit (corect: mi s-a citit) scrisoarea dtale din dimineața zilei de 11 ale acestei luni; ea fu cu atât mai adâncă, această emoție, cu cât m-a eliberat de o grijă, pe care erai cel mai indicat să mi-o alungi: teama că voi fi fost departe de a surprinde, cât de cât, ceva din virtuțile poeziei dtale. Lecturile mele, din pricina ochilor, mai dificile, scrisul de asemenea, perspectivele unui manuscris în redacție (de spaima rezeciilor, de un fir sau altul, mă feresc să controlez totul, după apariție) sau câte altele mă țin într-o continuă stare de insatisfacție și alarmă. Pentru certitudinea, pe care epistola dtale mi-a comunicat-o îți mulțumesc prea mișcător. Însă emoția epistolei dtale e cu mult mai prețioasă. Ea are o valoare în sine, afară de latura ei intelectuală și al cărui beneficiar sânt. E vorba de valoarea ei pur literară, artistică. Personal o socotesc cu nimic mai prejos de oricare din atât de frumoasele și originalele dtale poeme. Pentru acest autograf, mie dăruit, îți mulțumesc încă odată la fel de mișcător.

Dorindu-ți o activitate artistică (lirică și critică) deopotrivă de inspirată și o sănătate cât mai robustă te rog să primești salutările cele mai amicale.

al dtale, Perpessicius

Paul André
Lauréat de l'Académie française
Tél. (021)615743 278 1816 Chailly-sur-Clarens (Vaud),
le 22 janvier 1968

Cher ami,

Merci de votre mot, qui m'engage à vous adresser le texte inclus, où il m'a semblé utile de situer Brancuși en face de certaines tendances modernes.

A propos: auriez-vous, peut-être, quelques bonnes photos de son oeuvre? Merci d'avance.

Croyez, cher ami, à ma sympathie la plus cordiale.

Voici un aperçu de mes publications:

Survivants, 1939

Caprices, 1940

Hugues Capet roi de France, 1941

La Jeunesse de Bayle, tribun de la tolérance, 1953 – Couronné par l'Académie française, 1954.

Votre Affaire et votre publicité, 1955

Les Propos du gourmet, Prix littéraire du Tastevin, 1961.

Visages spirituels de la Suisse, 1968

Médaille d'honneur Eugène Ysaÿe, 1967, pour mes études de musicologie à paraître en volum sur le titre Le chant des cordes. Violoniste et altiste.

Dem. Iliescu
Bd Caraiman 2C Bloc A3
Etaj III Apart. 16, Buzău

Ion Caraion
Strada Vigoniei, Nr. 8
Bloc 10, Scara G, Etaj III, Ap 205
Bucuresti, Sector V

Buzău 25.06.1968

Dragă Ioane,

Am fost în posesia scrisorii tale abia aseară când m-am întors din muntii Vrancei unde m-am deplasat în interes de serviciu. De aceea mă grăbesc să-ți răspund imediat.

Nu trebuie să te alarmezi cu privire la executarea silită care urmează ca o consecință firească a respingerii recursului. Ea nu se va face imediat și dacă s-a pus sechestru pe lucrurile soției, aceasta va face contestație la executare. Contestația va avea ca motiv tocmai această situație de fapt, care se poate dovedi cu martori, și din care trebuie să rezulte, pentru instanță, că lucrurile sechestrate sînt proprietatea, personală a soției. Contestația la executare suspendă executarea iar judecarea în fond va dura de așa manieră ca eșalonarea plății să se facă în mod normal.

O eșalonare convențională este și aceasta posibilă dacă reclamantul cade de acord. Aceasta depinde de conducerea cooperativei recte de președinte și șef contabil cu care trebuie să se ia contact stabilindu-se modalitatea de plată <un angajament scris>.

Pentru a se realiza pe teren cele de mai sus este nevoie să se intereseze cineva mai de aproape, la Patîrlagele. Eu voi lua contact cu avocatul Dumitrescu și-i voi explica cum văd eu lucrurile, dar soția fratelui trebuie să meargă la el pentru a-i da cele necesare contestației la executarea (în cazul cînd cooperativa nu cade de acord a primi suma în rate).

Am văzut și cazuri cînd cineva din afară (o rudă) a făcut înțelegere cu creditorul pentru a plăti ea datoria eșalonat. Cred că ar fi bine să-ncerci și tu același lucru - obligîndu-te să-i dai cîte 500 lei lunar (bine'nțeleș spun aceasta ca urmare a faptului că tu ești dispus să o faci - după cum rezultă din scrisoarea ta).

Nu vreau să-ți mai scriu cît de mult regret această întîmplare neplăcută și neputința oamenilor de a intra realmente în inima lucrurilor. Corectarea solicitată de procuror în ședință ar putea să formeze motivul pentru o cerere de recurs în supravaghere (făcut de el) care ar avea cel mult un efect moral. Restituirea dosarului la Patîrlagele pentru a-i obliga și pe giranți la plată este un nou motiv ca executarea să nu aibă loc imediat. De aceia socotesc necesar a se lua contact direct cu cooperativa spre a o convinge că o înțelegere - angajament de plată - i-ar fi profitabil. Totdeauna executările silită nu sînt dorite de executanți, și se fac cînd nu mai [este] nimic posibil.

Fată de acestea tu cîntărește și ia măsurile ce crezi de cuviință. Partea privitoare la avocatul Dumitrescu o voi rezolva eu și-ți voi comunica.

Pentru aflarea unui serviciu pentru fratele tău mă voi interesa de

asemeni îndeaproape. Avem la Bîsca un șantier și voi vedea ce putem face.

Privitor la convorbirea de la Viața Buzăului, am trecut pe la rectorul șef Băciucu pentru a-i lăsa un exemplar din cartea cu vise pe care mi l-a cerut insistent prin Mircea Ichim. Mi-a spus că joia aceasta se va face un pas mai departe pentru organizarea lucrului în vederea tipării suplimentului literar. N-am înțeles bine dacă voi fi și eu chemat.

Tu ai făcut bine că ai trimis lista aceia, manuscrisul și sugestiile și mă bucur că vei fi vioara primă în acest concert (așa mi-a spus Mircea: că se va subordona ție întru totul). Al doilea manuscris de care vorbești nu l-am primit. Trimite-l și voi ști să procedez cum trebuie. Nu cred că sînt atît de insensibili ca la dragostea pe care le-o arăți să-i dea cu piciorul. De aceia fii alături de acest Buzău blestemat și drag căruia trebuie să-i dăruim tot ce e mai bun din inima noastră.

Toate cele bune
s.s./indescifrabil

Ion Pascadi
chez Prof. Mikel Dufrenne
7 Rue Rosa Bonheur
Paris 15 eme
FRANCE

DI.
Ion Caraion
Sos. Colentina 7
Bl. OD 40, et. I, ap. 5
BUCUREȘTI
sector 2
R.S. România

Stimate domnule Caraion,

Am transmis mesajele Dvs. care au fost primite cu plăcere. Am întîrziat cu scrisul pentru că am vrut să vă trimit și primul material. Adevărul este că nu mai rămîn mult timp aici, în jur de 2-3 iunie sînt acasă dar sper că veți obține articolul acesta mai devreme (vă rog ca la dactilografiere să se bată un exemplar în plus și pentru mine și să aveți bunăvoința să verificați dacă nu s-au strecurat greșeli). Nu m-am decis cum să fac în viitor, am un material imens rezultat din discuții cu oameni foarte diferiți ca R. Borthier, J. Greimas, Jaques Lacon, H. Lefebvre, L. Goldmann, Tvetan Todorov, o seară Michel Breton, E. Sourion, o discuție la Soc. franceză de estetică etc. Poate voi face un fel de mică panoramă - dar atunci materialul va fi mai mare - sau mai grupez lucrurile în 2 articole mai mici. Deocamdată vă rog primiți salutările mele cele mai prietenești.

24 V 1969

Ion Pascadi

P.S. Am trimis anterior o cronică despre turneul aici, la Teatrul Natiunilor al Teatrului Bulandra cu D'ale carnavalului (regia L. Pintilie). Aveți bunăvoința să vedeți ce s-a întîmplat cu ea? Trebuia s-o primească G. Dimisianu sau Adi Fianu. Mai am și la critică 2 articole (continuare) despre Ralea - la Raicu. Mi-e teamă de o inflație. Vă mulțumesc, cînd vin acasă poate vorbim mai mult.

Louis Truffaut
UNIVERSITÉ
République
et Canton de Genève

Monsieur Ion Caraion
Soseaua Colentina 7
Bloc OD 40
BUCUREȘTI Sect. II
ROUMANIE

Genève, le 6 janvier

Très Cher Monsieur Caraion,

Enfin j'ai retrouvé votre adresse, ce qui me permet de vous assurer tout de suite de mes meilleurs vœux, et de mon fidèle souvenir.

La première partie de votre lettre me rend confus-d'autant plus que cette restitution était pour moi réglée avant mon départ de Bucarest. Le temps de remettre un peu d'ordre dans ma mémoire à ce sujet et je vous promets de faire ce que je pourrai d'ici. Je sais combien vous teniez à ce trésor.

Soyez remercié d'avance pour le Baudelaire. Mais je ne vois pas comment vous payez de retour - dans les deux sens!

Quant à Celan, voici de quoi il s'agit. Je lance fin février une revue "CIBLES" consacrée à la Traduction et à l'Interprétation. Je souhaiterais de tout mon cœur une participation roumaine et comme Paul Celan a fait l'objet de plusieurs études ici sans qu'on ait jamais bien évoqué son travail à Bucarest, il m'a semblé que vous étiez indiqué pour rendre

ce témoignage. Peut - être pourrait - on envisager un: PAUL CELAN TRADUCTEUR, TEL QUE JE L'AI CONNU (???) ce qui vous laisserait plus de latitude, l'accent étant mis sur l'aspect "traduction", quelle que soit la langue d'arrivée. Et si l'on avait par hasard publié des articles ou recensions dans votre presse (peu importe leur ancienneté), je serais heureux de prendre en traduction française les meilleurs qui se rapportent aux problèmes de la Traduction.

Pour l'ampleur de l'article: ce que vous aurez choisi de faire.

Pourriez - vous me faire parvenir votre contribution pour le début de février?

Avec l'expression de ma vive gratitude, veuillez croire, cher monsieur Caraion, à mon fidèle souvenir et à mes sentiments les meilleurs.

Louis Truffaut
E.T.I. Université
2, rue de Candolle
GENEVE (Suisse)

P.S. Peut-être possédez - vous un texte manuscrit de Celan don't vous pourriez m'envoyer une bonne photocopie que nous reproduirions?

Merci.

exp.: Marcel Brion   Monsieur Ion Caraion
32 rue du Bac.   Soseaua Colentina 7 Bloc OD 40 et. I ap. 5
Paris VII   Bucarest II Roumanie
ACADEMIE FRANCAISE   13 Septembrie 1970
32 rue du Bac
Paris VII

Cher Monsieur,

Je vous remercié de votre aimable lettre et de votre invitation à collaborer à votre revue. J'aurais accepté volontiers votre offre si je n'étais déjà accablé de travail, ce qui me prive du plaisir de vous donner des articles.

Croyez que je le regrette beaucoup, et acceptez, cher Monsieur, avec l'expression de ces regrets, celle de mes meilleurs sentiments.

Marcel Brion

Nicholas Catanoy   DLUI. ION CARAION
3 Rue S. Barbou   Soseaua Colentina 7 Bloc OD 40 Et. I Ap. 5
LES AGEUX (Oise 60)   Bucarest II
FRANCE   Roumanie

DR NICHOLAS CATANOY
CORRESPONDENT:
PRISM INTERNATIONAL
WEST COAST REVIEW
BOOKS ABROAD   4, 3,1971

Dragă Ioane:

Sosind și confirmând cele cinci plicuri pentru a te liniști.

Le-am rezervat pentru săptămâna ce vine. După finisări le voi trimite urgent editorului. La Londra aceiași tragedie ca și în Franța. Marile case editoriale au înghițit toate editurile mai mici și oameni cu o experiență de peste 30 de ani în activitatea redacțională au fost concediați. În Franța nu au fost scutiți nici unii membrii aparținând Academiei Goncourt. Mă felicit că nu am abandonat definitiv legăturile cu cei de dincolo de Atlantic. Cu sănătatea împărtășesc aceleași necazuri ca și matala. În orice caz nu intenționez să-ți administrez nici un antidot pentru a mă degaja. Promisiunile rămân valide. Aș dori să facem o conversație. Să nu fixăm termene în privința publicațiilor. Acest lucru mă depășește. D'accord?

Virând spre zări mai clare. Includ un xerox cu traducerile lui Newlove, care au apărut în No. 8/1971 al revistei The Contemporary Literature in Translation. (Dacă ai posibilitatea să-i înștiințezi și pe ceilalți care au apărut în același număr, - Virgil Teodorescu, Geo Dumitrescu, Nichita Stănescu și Sașa Pană, - și-ai rămâne dator, pentru că m-ai scuti de corvezi.) Vei primi revista de la Schroeder. A propos de susnumitul. Mă bucur că ai început să comunici cu el și cu ceilalți poeți canadieni. Contactele directe sunt cele mai fructuoase. O nouă propunere. În cadrul interviewurilor pe care le fac pentru

editura New Yorkeză, Viking Press. Ești dispus să-mi trimiți un eseu de aproximativ 4-6 pagini dactilografiate, în limba engleză (Voi face stilizarea yankee) legat de tematica LITERATURE AND TECHNOLOGY. Mai precis. Influențele tehnologiei asupra culturii contemporane cu referință specială, la opera personală. Răspunde-mi te rog până la 20 Aprilie, dacă e posibil. După această dată vom pleca prin Europa pentru aceste interviewuri. Vom fi în tară probabil pe la sfârșitul lui iunie, iar în Franța, la sfârșitul lui August. (Dacă ești de acord am să-ți trimit întrebările privind tematica de care îți aminteam mai înainte.)

Dorindu-ți numai bine și sănătate. Cu toata dragostea,

[N.C.]

P.S. Poza, pentru a ne putea identifica.

Ti-am expediat un Ezra Pound (Volum personal. Păstrează-l te rog)

[N.C.]

3 Rue S. Barbou
LES AGEUX (Oise 60)
FRANCE

N. Tertulian
PEN-club, 66 Rue Pierre
Charron
Paris VIII

Ion Caraion
„România Literară”
Bul. Ana Ipătescu 15
Bucarest
Roumanie

Paris 7 februarie 1971

Dragă Caraion,

Iartă-mă că-ți scriu cu atîta întăzriere, nu este însă pentru tine un secret că stilul de viață aici abia îți permite să respiri. Stagiul meu la Paris - foarte interesant și foarte profitabil pentru mine - se dovedește departe de a semăna cu o vacanță prelungită sau cu un simplu voiaj de plăcere. A trebuit să pregătesc o serie de conferințe (sau cum se zice aici: **des exposés**) în cadrul instituției unde sînt invitat: tensiune, tracul inevitabil, concentrare extremă etc. Pînă la urmă, **je suis bien sorti**. (Gaëtan Picon și **École Pratique** par mulțumiti).

Nu am uitat dorințele exprimate de tine; oamenii sînt însă aci atît de ocupați, încît cred că va fi greu să obțin mare lucru pentru reușita voastră. Voi încerca totuși. Dacă mai ai vreo dorință sau sugestie, îmi poți scrie sau, dacă Geta nu "a pornit" încă (sper totuși că scrisoarea de față nu o va mai găsi la Buc.), îmi poți transmite prin ea.

Te rog să transmiți lui Sami și lui Dimisianu că am îndeplinit rugămintele lor: lui Ion Horea că nu am uitat ceea ce m-a rugat.

Aflu aci cu surprindere că ceilalți colegi de la Universitate, trimisi

Paris 7 februarie 1971
Dragă Caraion,
Iartă-mă că-ți scriu cu atîta întăzriere, nu este însă pentru tine un secret că stilul de viață aici abia îți permite să respiri. Stagiul meu la Paris - foarte interesant și foarte profitabil pentru mine - se dovedește departe de a semăna cu o vacanță prelungită sau cu un simplu voiaj de plăcere. A trebuit să pregătesc o serie de conferințe (sau cum se zice aici: **des exposés**) în cadrul instituției unde sînt invitat: tensiune, tracul inevitabil, concentrarea extremă, etc. Pînă la urmă, **je suis bien sorti**. (Gaëtan Picon și **École Pratique** par mulțumiti).
Nu am uitat dorințele exprimate de tine; oamenii sînt însă aci atît de ocupați, încît cred că va fi greu să obțin mare lucru pentru reușita voastră. Voi încerca totuși. Dacă mai ai vreo dorință sau sugestie, îmi poți scrie sau, dacă Geta nu "a pornit" încă (sper totuși că scrisoarea de față nu o va mai găsi la Buc.), îmi poți transmite prin ea.
Te rog să transmiți lui Sami și lui Dimisianu că am îndeplinit rugămintele lor; lui Ion Horea

la Sorbona, primesc acasă salariul integral; eu însă am "concediu fără plată"! Mi-ați face un serviciu dacă la una din rubricile voastre ("Prezențe peste hotare...; etc.) ați insera o scurtă informație despre modesta mea activitate aci. Ce să fac: trebuie să-mi pun în valoare meritele! O cer și legile junglei noastre literare; în întoarcere voi încerca astfel să-mi legitimez și revendicările elementare față de Universitate.

Îți transmit ție și Valentinei cele mai calde salutări, iar tuturor prietenilor de la revistă gândurile cele mai bune

Cu prietenie
Nae Tertulian

P.S. Textul scurtei "informații" despre care îți scriu mai sus ar putea suna astfel: La invitația instituției de învățământ superior **École Pratique des Hautes Etudes** (Sorbona) din Paris, N. Tertulian a prezentat în cadrul cursului "Histoire de la conscience littéraire" al profesorului Gaëtan Picon și în cadrul seminarului de sociologia literaturii condus de Jacques Leenhardt (succesorul lui Lucien Goldmann), o serie de expuneri pe temele "Sociologia literaturii și estetica", "Problemele filozofice ale esteticii contemporane: B. Croce și George Lukács".

Nicholas Catanoy
3 Rue S. Barbou
LES AGEUX (Oise 60)
FRANCE

DLUI ION CARAION
Sos. Colentina No 7. Bloc OD 40. Et.I, Ap. 5
Bucharest 2
ROUMANIE

F. URGENT

4 / 4 / 971

Dragă Ioane:

Telegrafic și cu scuzele anticipate:

1/ Am fost la Honfleur lăsând manuscrisul tău lui Pierre Jean Oswald. Trimite-i urgent (în limba franceză, câteva date autobiografice. O pagină bătută la masină). De asemeni, expediază-i un volum (**Necunoscutul ferestrelor**. Dedicat). În aceeași ordine de idei. În corespondența cu Oswald, menționează numele meu și faptul că reprezintă "parola ta" în Franța.

2/ Cum stai cu Antologia Canadiană. Următorii poeți m-au întrebat dacă au apărut în reviste și dacă vor apare în Antologie (Când. Sau pe când): G. Bowering, Henry Beissel, L. Cohen, I. Dudek, L. Cormier, J. Glassco, R. Gustafson, L. A. MacKay, Tom Marshall, Alden Nowlan, A. Purdy, F. R. Scott, R. Souster, M. Waddington, D. Lee, M. Bullock.

3/ Întrebare: Ești dispus să publici o **Antologie a prozei canadiene (Nuvele. Short Stories)** pe anul ce vine? Ai toate copyrighturile. Inclusiv materialele (Xeroxuri. Eventual volumele)

Aștept doua rânduri. Plecăm pe 27 Aprilie.

Cu toată dragostea.
s.s./indescifrabil

Adresa lui Pierre Jean Oswald:
16 Rue des Capucins, 14 Honfleur, Normandie, FRANCE

Exp. Petre Solomon
Chez Charles Moisse
40 Avenue Ernest Renan
Bruxelles III

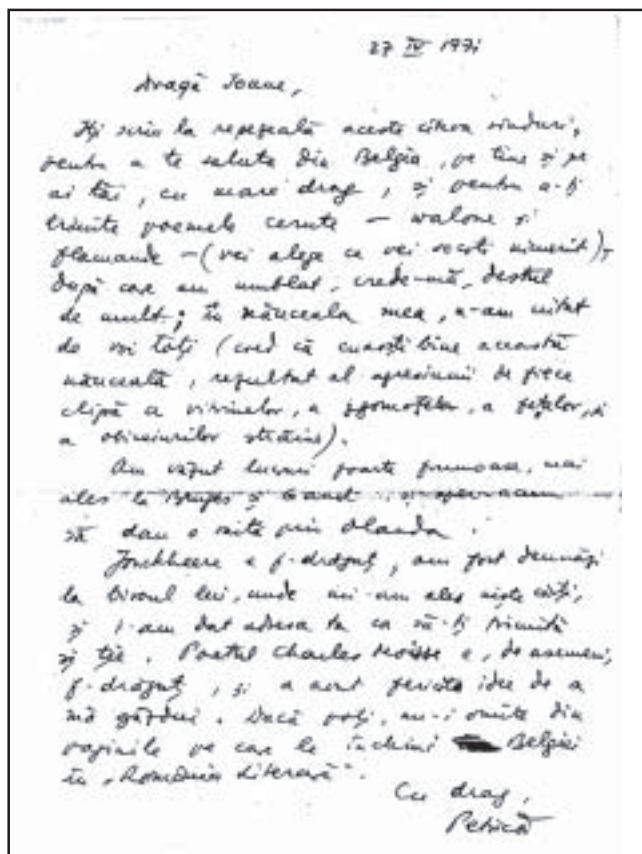
DI. ION CARAION
ȘOSEAUA COLENTINA 7
BLOC OD 40, et. I, ap. 5
BUCAREST II
ROUMANIE

27 IV 1971

Draga Ioane,

Îți scriu la repezeală aceste câteva rânduri, pentru a te saluta din Belgia, pe tine și pe ai tăi, cu mare drag, și pentru a-ți trimite poemele cerute - walone și flamande - (vei alege ce vei socoti nimerit), după care am umblat, crede-mă, destul de mult în năuceala mea, n-am uitat de voi toți (cu cât cunosti bine această năuceală, rezultat al agresiunii de fiecare clipă a vitrinelor, a zgomotelor, a fetelor, și a obiceiurilor străine).

Am văzut lucruri foarte frumoase, mai ales la Bruges și Gaud, și sper acum să dau o raită prin Olanda.

Jonkheere e f. drăguț, am fost deunăzi la biroul lui, unde mi-am ales niste cărți, și i-am dat adresa ta ca să-ți trimită și ție. Poetul Charles Moisse e, de asemeni, f. drăguț, și a avut fericita idee de a mă găzdui. Dacă poți, nu-i omite din paginile pe care le închini Belgiei în "România Literară".

Cu drag,
Petrică

Prof. Mariano Baffi
Via Piero Foscari, 117
00139 ROMA

D.sale

D.lui ION CARAION
șoseaua Colentina, nr. 7
bloc OD etaj I ap. 5
BUCUREȘTI sect II
- ROMANIA -

Prof. Mariano Baffi
Via Piero Foscari, 117
00139 ROMA

Roma, 2 iulie 1972

Mult stimată Domnule Caraiou,
cu cea mai mare plăcere

am primit, acum câteva zile, scrisoarea Dv., și, ieri, cartea pe care v-ați binevoit de a mi-o trimite. Și din partea soției mele. Vă mulțumesc din inimă.

Din scrisoarea Dv. aflu cu plăcere că în toamnă veți fi la Roma: Vă voi vedea cu plăcere. De la 1 septembrie voi fi neapărat la Roma.

Am în gând să viu la București în luna lui August, dar nu știu dacă Dv. veți fi acolo.

În cea ce privește editarea în limba italiană o culegere de poezii ale Dv., m-am gândit și la aceasta, și sper de a putea realiza ceva în acest sens. În curînd voi publica unele poezii în "Il giornale dei poeti", de la care Redacția fac parte.

În așteptarea unei proxime revedere, Vă rog, stimată Domnule Caraiou, de a primi complimentele mele cele mai călduroase.

Cu toată prietenie,
(Mariano Baffi)

Mihail Petroveanu
Hotel des Beaux Arts
2 rue Toussaint Feron
Paris, 13

Fam. Marius Enăceanu
(pour Ion Caraion)
12, Passage du Chantier
Paris, 12

fără să mă găsești. Nimeni nu mă găsește, dar, din timp în timp, tot mă găsește câte cineva.

Să sperăm că, în anul acesta, vei fi tu acel „câte cineva”.

Te îmbrățișez,
Geo

21 ianuarie 1975

REDACTIA PUBLICATIILOR PENTRU STRĂINĂTATE

Redactia și administrația
Strada Ion Ghica, 5
Telefon 15.35.88

Domnu' Ion,

M-am plictisit să te tot aștept în rue Madame, unde m-ai plantat de patru (sau cinci?) zile...

P.S. 1: Măine d.a. mă întâlnesc cu Jean de Beer.

P.S. 2: Dimineată voi ști dacă și când mă mut sau ne mutăm la P.E.N. Club.

P.S. 3: Salutări pentru Enăceni.

[Note]: Așadar mâine între 8 și 8.30 aștept cu necesitate telefonul tău la hotelul cunoscut al Artelor.

Mergem mâine seară la Jonas ori nu?

Ce e cu telefonul Enăcenilor? (Transfort?)

Dragul meu Caraion,
Cărțile au ajuns la mine, între paginile lor cu mirosul unei întregi flori - la propriu și la figurat.
Sînt foarte mîhnit, și te rog să mă ierți, că m-am căutat de atîtea ori, fără să mă găsești. Nimeni nu mă găsește, dar, din timp în timp, tot mă găsește câte cineva.
Să sperăm că, în anul acesta, vei fi tu acel „câte cineva”.
Te îmbrățișez.
21 ianuarie 1975

Geo Bogza
Piața Cosmonauților
5-A

Domniei sale
Domnului ION CARAION
Șoseaua Colentina 7
Bloc OD 40
Scara 1 Ap. 5

Dragul meu Caraion,

Cărțile au ajuns la mine, între paginile lor cu mirosul unei întregi flori - la propriu și la figurat.

Sînt foarte mîhnit, și te rog să mă ierți, că m-am căutat de atîtea ori,

Gherla, 31-I-1980
Dragă Ioane,
Te trimitem ca întotdeauna toată dragostea noastră și voia cea bună. Deși nu mai avem nici o veste de la tine, ne cuprinde dorul și în orele de catifea vă căutăm cu drag. Din septembrie, n-am mai avut bucuria să-ți vedem scrisul nespun de frumos.
Pe aici este un ger amarnic, parcă a rostogolit peste noi toate meleagurile lui Ibsen. Și cu toate acestea, am urcat duminică la Nicula - cu Deniu Serafim și alți prieteni - și a fost încântător, și am ținut să-ți trimitem

Exp. Ion Apostol Popescu
Piața Unirii
bl. 2, sc. 2, et. 3, apt. 27
3475-Gherla
jud. Cluj

Domnului
ION CARAION
Șoseaua Colentinei nr. 7
Bloc OD40, etaj 1, apt. 5
- sector 2 -
72242-BUCUREȘTI

Gherla, 31-I-1980

Dragă Ioane,

Vă trimitem ca întotdeauna toată dragostea noastră și voia cea bună. Deși nu mai avem nici o veste de la tine, ne cuprinde dorul și în orele de catifea vă căutăm cu drag. Din septembrie, n-am mai avut bucuria să-ți vedem scrisul nespun de frumos.

Pe aici este un ger amarnic, parcă a rostogolit peste noi toate meleagurile lui Ibsen. Și cu toate acestea, am urcat duminică la Nicula - cu Deniu Serafim și alți prieteni - și a fost încântător.

Și am ținut să-ți trimitem totodată calendarul pe 1980 al Editurii „Meridiane”, care reproduce o pictură pe sticlă de a lui Ilarion Mureșanu de la Nicula, așa cum se menționează și pe cartonas. Mai nou este suprasolicitat și-i merge renumele pe glob.

Dvoastră ce mai faceți? Cu mare inimă vă așteptăm pe la noi, când timpul va fi mai amabil. Știm că dna Valentina este aceeași minunată mamă și gospodină, iar Marta va fi și mai mare și cîntînd de frumusețe de cînd n-am mai văzut-o.

Cred că ai sughițat într-o noapte. Au fost pe la mine Miliadas, Sălăjin etc. și închinînd ziua la ziua te-am evocat și eu și Teohar cu toate fîntîile inimii.

Călin nu ne scrie decît din an în an: ce mai generație! Măriuca vă îmbrățișează pe toți. Sărutări de mină doamnei. Mari succese Martei. Cu devotament, Ion Apostol Popescu.

Gh. Cristescu

CUM L-AM CUNOSCUȚ PE LIVIU REBREANU

Cu aproape douăzeci de ani în urmă, l-am cunoscut pe Dan Smântânescu (n. 3 ianuarie 1909 - m. 1999 sau 2000), publicist. Licențiat în Litere și Filosofie, diplomat al Școlii Superioare de Arhivistică și Bibliologie din București, profesorul universitar dr. Dan Smântânescu a avut o existență tumultuoasă. În timpul Primului Război Mondial a fost evacuat la Iași, împreună cu familia. De acolo, în împrejurări ciudate, necunoscute nouă, viitorul publicist a transmis, cu unul din frații săi, un mesaj scris lui Lenin, din partea unor „revoluționari”! Ulterior, a fost unul din secretarii particulari ai lui Nicolae Iorga, unul din profesorii de Limba română ai Regelui Mihai I. Din cele spuse nouă de Dan Smântânescu, tatăl său a făcut parte din Siguranța Statului, fiind în slujba directă a Regelui Ferdinand. Posesor al unei bogate arhive, intelectual cu un farmec deosebit al povestirii, gongoric uneori, Dan Smântânescu mi-a fost multe zile un plăcut (și sfătos) interlocutor.

*Între documentele ce le-am cumpărat de la Domnia sa se află și o scrisoare semnată de Gh. Cristescu, zis „Plăpumar”, militant socialist, primul conducător al comuniștilor din România. Scrisoarea respectivă, care i-a fost – după cum ne dăm noi seama – comandată, relatează un fapt important pentru istoria literară: cum a fost salvat, poate chiar de la moarte, scriitorul Liviu Rebreanu, urmărit de ocupanții Bucureștilor pentru „nesupunere la mobilizare”. Se știe că autorul **Pădurii spânzuraților** urmase, între 1903 și 1906, Academia Militară „Ludoviceum” din Budapesta, după absolvirea căreia este timp de doi ani sublocotenent în Regimentul 2 Honvezi Regali din Gyula. În 1908 demisionează din armata austro-ungară, se retrage un timp la Prislop, unde tatăl său era învățător, din octombrie 1909 stabilindu-se la București. La 15 februarie 1910 este arestat la cererea guvernului ungar și încarcerat la Văcărești. Extrădat în mai, este întemnițat la Gyula pentru „delicte săvârșite în timpul carierei militare”. Este eliberat în august 1910, când revine la București, unde se ocupă mai întâi de publicistică, pentru a se dedica apoi literaturii. În timpul Primului Război Mondial rămâne în Capitala ocupată de nemți, fiind din nou arestat. Evadează și ajunge la Iași, unde este primit cu suspiciune. Experiența de viață a acestor ani constituie substanța epică a romanului-jurnal **Calvarul**, publicat în 1919. (Ion C. Rogojanu)*

„Era în anul 1916 -17, țara noastră era intrată în Război și după scurt timp Muntenia a fost ocupată de armatele germane și aliații săi până la Focșani și orașul. Într-o seară pe la ora 8 - 9 a sunat soneria de la casa mia, m-am dus să văd cine e, nu cunoșteam persoana. Mă întrebă dacă Dnu Cristescu e acasă, i-am răspuns că eu sunt. Mi se adresează cu rugămintea săl primesc că are o mare rugămintă la mine săi dau un ajutor în necazul lui. Lam primit în Birou meu și el începe am vorbi, spunându-mi că e Român Transilvănean și soldat în armata ungară. A dizertat că nu a vrut să lupte contra Patriei Române. Și este căutat de autoritățile Militare ungare și dacă îl prind îl împușcă. Ajută-mă. Lam răspuns cum pot săl ajut eu, că suntem ocupați de inamic și de unguri și eu nu am nici o calitate oficială, eu sunt Socialist.

Noi din teritoriu ocupat, suntem prizonieri inamicului ce a ocupat jumătate din țara noastră și cum pot eu să te salvez. Apoi eu sunt în pericol în fața ocupantului și cine te îndrumă la mine, de a te salva, că eu nu am meseria de contrabandist, eu sunt Plăpumar. El, Liviu Rebreanu îmi răspunde că cine la trimes la mine ia spus că numai eu îl pot salva. Mam temut să nu fie un agent al ocupantului, ca sub masca omului în primejdie să afle dacă eu Cristescu nu fac acte de spionaj contra ocupantului. Ca săm risipească or ce suspiciune îmi declară că la trimes pictoru Steriade cu care eram prietin. După discuții temătoare iam zis lui Liviu săm spue el cum înțelege că sar putea salva. Și îmi declară că numai pe la Focșani. Eu îi obiectez că acolo e zona periculoasă, acolo e Granița, la Focșani e armata germană la zidu de sârmă și dincolo de sârmă e armata Română. După ezitări din partea mia, îi răspund că eu voi chema un tovarăși al meu de la Focșani și dacă el nia putea da un sfat, o îndrumare.

li spun lui Liviu să vie peste 10 zile la mine. Rămânând singur încep să mă frământ cu gândul cum pot săl ajut. Am luat o hotărâre riscantă. Am chemat de la Focșani pe secretaru partidului Socialist Panait Popescu meseriași cizmar și om de încredere.

În timpul ocupației germane or ce cetățean era obligat ca să facă corespondență numai prin poștă. Cine va

Notă. Scrisoarea lui Gh. Cristescu, trimisă în 1969 unui oarecare Tălăbescu din București, a fost publicată parțial, stilizată și corectată ortografic, de Petrache Dima în **Revista noastră** din Focșani, anul XIV (serie nouă), nr. 113 - 115 octombrie - decembrie 1985, pp. 2098 - 2099. Am optat pentru transcrierea integrală și neprelucrată a textului nu atât pentru a se evidenția pregătirea școlară a primului secretar general al partidului comunist român, cât pentru a pune la dispoziția lingviștilor interesați o mostră de limbă română scrisă de la mijlocul secolului XX, aparținând unui vorbitor cu studii primare, școlit la începutul aceluiași veac. Și ca un avertisment pentru națiune, **care își va avea demnitarii**, cum zicea S.Mehedinți, **așa cum își are dascălii.** (V.A.)

în primejdie ¹⁴ să aplece dacă eu
 Cristean nu fac acte de spionaj
 contra ocupantului. Ca să nu risi-
 pească or ce suspiciune în decla-
 ra că la trimes pictorul Steriade cu
 care eram prieten. După discuție
 temătoare iam zis lui Liviu să-mi
 spun el cum înțelege el că sar
 putea salva. Și im declara că
 numai pe la Focșani. În di obiecte
 că acolo e zona periculoasă, acolo e
 Granita, la Focșani, e armata germ-
 nă la zidul de sârmă și dincolo d
 sârmă e armata Română. După
 spătări din partea mia, îi răspun
 că eu voi chema un tovarăși al
 meu de la Focșani și dacă el nia
 putea da un spăt, o îndrumare.
 Și spun lui Liviu să vie peste
 10 zile la mine. Rămânând
 singur încep să mă hămănt eu -

îndrăzni să trimeată corespondență pe căi dosnice va
 fi aspru pedepsit, erau date proclamații afișate în acest
 fel. Tovarășiu Panait Popescu chemat de mine a venit.
 Cum știam că lucru nu era, nefiind material, lam întrebat
 dacă are de lucru. Mia răspuns că nu și am declarat
 că nici eu nu am. A început o discuție pe această temă.
 Eu am avansat spunându-i că am făcut o mică contra-
 bandă la Tiraspol cu un tovarăși Bărbier, dar nu se
 câștigă, dar am aflat că pe la voi la Focșani sar putea
 face ca să scoatem pâinia. Lam mai adăugat că un
 cunoscut ne poate da o marfă de care are în Moldova
 nevoe mare și noi ne vom îndulci ceva viața. Tovarășiu
 meu Panait mia răspuns că el va cerceta și după 10 -
 12 zile va veni să-mi dia un răspuns.

A venit, mia spus că se poate face dar cu mare
 greutate, eu iam atras atenția ca să fie prudenți, ca să
 nu cădem. Panait mia declarat apoi că e sigur, că cine
 ne dă puțința a trece marfa e un soldat socialist. La
 această declarație că sigur iam declarat că marfa e un
 om și plătește bine. El e dizertor din armata Ungară, e
 soldat Român din Transilvania și na vrut să meargă
 contra nației lui, contra României. La auzu că marfa e
 om, a apărut o greutate mare. Mia spus tov Panait că
 se duce napoi să vorbească cu contrabandistu, dacă
 se poate trece un om. După câteva zile sa întors cu
 răspunsu că îl poate trece dar pretinde bani în nainte.
 Lam răspuns că da. Liviu care avia ficsată a veni la
 mine ziua, dar seara a sosit. Lam pus în contact cu

omu contrabandistului. După discuții sa stabilit că în
 noaptea viitoare să plece. Au dormit la mine. Am trimes
 a se cumpăra biletele de Tren, un om al meu. Au plecat
 și au ajuns cu bine la Focșani. Am mers unu în nainte
 și cel lant la distanță în urmă. Ajunși deci la Focșani,
 au luat contact cu contrabandistu imediat. Din acea
 seară Liviu a fost obligat să locuiască la contrabandist,
 ascuns, până va veni o noapte să le fie de folos, adică
 o noapte întunecată cu ploae, furtună, trăsnete, au
 așteptat 13 nopți. Pe o așa noapte au părăsit
 ascunzătoarea plecând către punctu de trecere în
 teritoriu liber. De la o anumită distanță către locu de
 unde era treceria sau lăsat jos și dabușile au mers la
 sârma ce despărțiea teritoriu ocupat de germani la cel
 liber. Acolo o santinelă germană cu care era în legătură
 au tăiat sârma cu o foarfecă specială, cât pot trece un
 omu.

In acia vreme nu se cunoștea după spusa lor
 electrificaria sârmi și nici soneria de alarmă. Lau trecut
 pe Liviu pe pământu libertății. După câțiva pași de mers
 a fost învățat Liviu să strige santinela. A fost arestat și
 dus unde cere o atare arestare. Astfel a scăpat Liviu
 cu viață ca să nu cadă în mâna Ungurilor și să a fi
 îpușcat. Un amănunt care nu lam cunoscut și care te
 minunează, contrabandistu era frate cu prietinu meu
 socialist Panait Popescu, care nia ajutat săl trecem pe
 Liviu în teritoriu liber.

In cartia care a scoso soția lui Liviu după moartea
 lui, vorbește că a fost ajutat de un cizmar și nui spune
 numele și nici al meu care am avut rolul principal. Lam
 scris Dnei Rebreanu de ce nu a venit să mă întrebe ca
 să dau datele de mai sus, ca să fie tipărită pe date
 reale, nu romanțată. Cine sa opus ca numele lui Panait
 Popescu să nu fie cunoscut și apoi al meu. Dna
 Rebreanu nu mia răspuns nimic. Dacă ar mai fi în viață
 amicu meu Steriade ar spune că el la trimes la mine.
 Mai este în viață ingineru Puiu Cățunaru cu soția sa,
 cu domiciliu în str. Sandu Aldea No. 40, care știa de
 rolu meu în treceria lui Liviu în Moldova.

După înfrângerea germanilor au venit în București
 familia Regală cu guvernul și toate autoritățile ca și
 refugiați și Liviu. După un timp a devenit scriitor și
 dădea autografe la Librăria Hașef din str. Lipiscani.
 Directoru librării era un profesor la școala din calea
 Dudești Mircia-vodă de convingeri socialiste mai în
 nainte, îm scapă numele. Deci întâlnirea cu mine a
 fost dramatică că Liviu cu lacrimi în oichi a spus cu
 gura mare, ăsta ma scăpat că sunt în viață cu tovarășiu
 lui Panait. Am vorbit de directoru Hașefului pe când
 era directoru școalei evreești din Calia Dudești mai știe
 că eu am dat o bancă școalei pentru copii și purta
 numele meu donator și poate să confirme cele ce le
 scriu post mortum că mi sa cerut și să restabilim
 adevăru care e în mers și nici o putere din lume nul
 poate opri.

Ghiță Cristescu,
 8 august 1969, Călimănești Vâlcea”

Horia Dumitrescu

ION MINCU - CORESPONDENȚĂ

Există în natură și în omenire fenomene extraordinare, înregistrate ca atare, la care privim uimiți. Așa este viața și opera lui Ion Mincu.

Fl. Stănculescu

Între personalitățile emblematiche pe care orașul de pe Milcov le-a impus culturii și civilizației românești se numără, la loc de cinste, arhitectul Ion Mincu.

S-a născut la 11 februarie 1852 într-o familie înstărită, tatăl său – Pavel, fiind negustor și proprietar.

Copilăria și adolescența au purtat semnul unor puternice înclinații artistice pe care obiceiurile casei părintești le-au stimulat.

Surorile sale mai mari, **Ecaterina** (Caterina sau Tinculița) și **Sultana** – mama lui Duiliu Zamfirescu, cântau la clavier și aveau amândouă glasuri plăcute de mezzosoprane.

Bădia **Ștefan** urmase cursurile Școlii de Belle Arte, fiind elevul lui Gheorghe Tattarescu. Devine profesor de desen și caligrafie la Gimnaziul din Focșani, încă de la înființarea acestuia (1866).

Rămas necăsătorit, participă la seratele muzicale de la Elena Simionescu-Rîmniceanu, fiica surorii sale Ecaterina, sau organizează el însuși, împreună cu frații săi, de asemenea foarte înzestrați, **Nicu** și **Sița** și cu nepoții săi Zamfirești, o mică orchestră, pentru care Duiliu Zamfirescu procura partituri de la magazinele Sandrovitsch, Gebauer sau direct de la Viena.

Chiar bătrânul Pavel Mincu își luase obiceiul să petreacă ceasurile de seară cu un flaut de os cumpărat demult de la un negustor vienez. Din partea acestor rude, Ion Mincu moștenește sensibilitatea, predispoziția spre visare, dragostea de frumos, disponibilitatea muzicală și plastică, talentul.

Ion Mincu a fost prieten și vecin cu Dimitrie C. Ollănescu-Ascanio (1849 - 1908) – jurist, diplomat, poet, prozator, dramaturg, critic literar, eseist, traducător și academician – și Gheorghe Șonțu (1851 - 1877) – eroul căzut la datorie la asaltul Griviței din 30 august 1877 – alte două personalități care au cinstit Focșanii și neamul.

Mincu a urmat cursurile școlii primare în Focșani, iar pe cele liceale, începute la Liceul „Unirea” Focșani și continuate la Liceul „Matei Basarab” din București, le absolvă în 1870, ca șef de promoție.

Se înscrie la Școala de Poduri și Soșele din București, pe care o absolvă în 1874 cu „Medalia de Aur”. Angajat în corpul tehnic al orașului București, află că la Focșani, prin destituirea inginerului Moroni „pentru incapacitate și rea voință”, devenise vacant postul de inginer și arhitect al orașului.

Ion Mincu solicită acest post care i se încredințează,

provizoriu, la 3 decembrie 1874. O muncă uriașă îl aștepta, dată fiind starea de degradare în care se găsea pe atunci orașul Focșani. La aceasta se va adăuga și atitudinea abuzivă și răuvoitoare a primarului Gheorghe Corbu (21 septembrie 1876 - 8 decembrie 1878), care face ca șederea în orașul natal să se încheie la 25 august 1877; când Mincu solicită un concediu de 30 de zile „pentru importante afaceri personale”.

În realitate, el se decisese să părăsească definitiv Focșanii și să-și continue studiile la Paris.

În arhiva Muzeului Vrancei există 13 scrisori pe care Mincu le-a trimis fratelui său mai mare, Ștefan, documente ce ne permit o analiză pertinentă asupra acestei perioade din viața sa. Ele sunt scrise pe hârtie velină, groasă, cu un scris regulat, egal și citeț. Primele două scrisori (din septembrie 1877 și 23 februarie 1878) au imprimată pe prima pagină, stânga sus, monograma: I.M.

Prima dintre scrisori este datată „joi seara 1877 septembrie Viena”. Ion Mincu – în drum spre Paris – se oprise pentru a se odihni la Viena. Înainte de a vizita capitala Imperiului Austro-Ungar, el ține să povestească fratelui său peripețiile unui drum lung și obositor. „*După ce am plecat de la Mărășești și trenul a început a-și lua viteza lui obișnuită, am stat mult timp pe banchetul vagonului, până ce grupa ce lăsam pe peronul de la Mărășești începu să-mi dispară și atunci, ceea ce nu mai vedeam cu ochii, începui a vedea cu mintea; cu cât trenul înainta mai repede cu atât obiectele din prejur treceau ca niște umbre și cu ele gândul meu zbura înapoi*”.

De la Roman – scrie Mincu – „avea să înceapă nenorocirea mea”. La o haltă izolată, trenul a trebuit să stea o oră și jumătate din cauza întreruperii liniei.

Ajuns la Suceava, îl așteptau „*alte bazaconii. Din cauza întârzierii noastre trenul accelerat pornise și deci altă așteptare. Opt amarnice ceasuri am stat căscând*”

gura la plafonul gării și numărând bătăile ceasului. Cât timp a fost încă ziuă am vizitat Suceava, unde am petrecut câteva momente triste, dar plăcute. Fără voia mea mi-a venit în minte cântecul plăcut al lui Alecsandri „Dulce Bucovina” și am înțeles focul cu care Petrino plânge pe biata Bucovină victimă. Am contemplat cetățuia căzută în ruine, cuibul de vitejie al eroului Moldovei și am întrebat zidurile ei învechite unde-i sunt apărătorii?”

De la Suceava la Viena „mi-a trecut os prin os” – mărturisea Mincu fratelui său.

„Tot ce am avut de plăcut până aici a fost Polonia și împrejurimile Vienei și pe deasupra lor pozițiunile încântătoare și variate ale Bucovinei, dar în schimb câte neplăceri am avut a trage!”

La Paris pleacă după două zile, după ce vizitase Viena, făgăduind că la sosire îi va scrie „lămurit”.

În următoarea scrisoare – 23 februarie 1878 – își înștiința fratele: „Cu școala o duc bine; sunt **întâiul** la clasificare pentru trimestrul trecut.”

Pe baza scrisorilor de recomandare ale agentului diplomatic al României la Paris, N. Callimaki-Catargi (4 noiembrie 1877) și maestrului François Thierry-Ladrange (26 iulie 1878), Ion Mincu a putut să se prezinte la examenele de admitere la École Nationale et Spéciale des Beaux-Arts, Secția Arhitectură, fiind admis la 16 august 1878.

Această prestigioasă Școală Națională avea un sistem de organizare diferit de alte instituții de învățământ, sistem pe care Mincu îl explica fratelui în scrisoarea din 8 ianuarie 1881: „Cât pentru cursul oficial de care vorbești află că nu există un curs oficial și nici nu poate să existe într-o școală de bele arte și tocmai prin asta ea devine dificilă. În orice școală din Paris, după o muncă de trei sau patru ani, prevăzuți anume printr-un program, ești sigur de a o isprăvi; pe când la Beaux-Arts, lucrurile se petrec cu totul altfel.

Așa: Secțiunea de Arhitectură are două clase, fără însă să-i fi trecut cuiva prin minte a preciza timpul în care ele s-ar putea termina, căci pe lângă muncă și puțină șansă se mai cere încă aplicațiunea naturală, care înțelegi că diferă de la un individ la altul.

În clasa a 2-a îți trebuie cel puțin un an pentru a urma cursurile de matematici și alte ce pot avea aplicațiune la Arhitectură și, după trecerea cu succes a examenelor, ai dreptul a urma în celălalt an, cursul de construcțiunea generală la care, dacă izbutești trebuie încă 6 mențiuni la diferitele concursuri de Arhitectură, plus mențiuni în desemnuri după natură sau bază, în concursuri de ornament etc. și numai atunci treci în clasa 1-a în care-ți trebuiesc 9 mențiuni (of! of! of!) în concursurile de Arhitectură, pentru a putea lua parte la concursul general de diplomă. Vezi Dta că toate astea nu se pot face într-un timp hotărât mai dinainte, de vreme ce e vorba de concursuri.

Sunt mulți cari de abia isprăvesc câte 10 ani (se înțelege că sper să nu fiu din numărul lor) alții în câte 6, alții nu isprăvesc deloc, căci odată ajunși la vârsta de 30 ani, școala îi exclude imediat din numărul elevilor săi”.

Mincu începe o nouă muncă istovitoare, de zi și de

Casa din București aparținând arhitectului Ion Mincu. Imobilul există și azi la intersecția străzilor Pictor Verona cu Pitar Moși.

noapte, pentru deslușirea tainelor artei sale preferate: arhitectura. Mai mult flămând, urmează cu îndârjire cursurile și proiectele Școlii, cutreieră Parisul urmărind să pătrundă subtilitățile arhitectonice din edificiile lui mărețe.

*„Poți să-ți închipuiești că poate cineva trăi cu mai puțin decât trăiesc eu la Paris?” – îl întreba pe Ștefan în scrisoarea din 31 martie 1878. „Vreți să mă învățați **traiul fără cheltuială**? Nu-i vorba, că bătrânii judecă că sunt bune astfel de cercări în viața omului, dar eu am avut prea multe, pentru o viață, relativ scurtă și apoi drept să-ți spun, nu e nimic mai greu de suportat decât umilința” (scrisoarea din 26 septembrie 1878)*

Sau: „Închipuiește-ți o vreme posomorâtă și o egrasie ce pătrunde în oase; în casă, un frig de-mi văd suflarea, adaogă grija ce-mi aduc trebuințele bănești (ba și cele sufletești) pe cari nu le pot nici să le înlătur, nici să le previn în totul; în fine, nesiguranța situațiunii mele și multe și multe altele și judecă dacă toate astea pot să-ți dea chef și dacă o astfel de existență poate să fie plăcută” (scrisoarea din 30 octombrie 1878).

Lipsa banilor necesari întreținerii sale a fost permanentă pe durata studiilor la Paris. La 28 iulie 1881 scria fratelui: „Sunt cu totul fără grai și mai mai fără suflare ca un om care vede momentul de a-i cădea ceva în cap. Ajuns deja în clasa 1-a, cu succes (căci la ultimul concurs am avut 2 mențiuni) a trebuit să trec de mână cu sărăcia prin mii și mii de amare privațiuni și acum ca buchet, ca cea din urmă din mizerii, mă văd nevoit să mă opresc înainte de sfârșit, să mă înec, cum s-ar zice, ca țiganul la mal.”

Anul 1881 a fost cel mai greu pentru Ion Mincu, sărăcia obligându-l aproape să-și întrerupă studiile și să se întorcă în țară: „Sunt gata să mă întorc în țară când veți voi” (scrisoarea din 8 ianuarie) sau „Aș voi să viu în țară unde sărăcia nu ar putea avea consecințe așa de rele ca la Paris” (scrisoarea din 28 iulie).

S-a scris că Ion Mincu a plecat la Paris beneficiind de o bursă a Statului român obținută cu ajutorul ministrului Odobescu. Inexplicabil, în nici una din aceste scrisori, el

nu face nici o referire, fie ea cât de vagă că este susținut financiar de altcineva în afara familiei sale.

De abia în scrisoarea din 8 ianuarie 1881, Ion Mincu recunoaște că „*Ministerul mi-a acordat o jumătate de bursă (100 fr. pe lună) pentru 5 ani, și după cum eu am deja 3 ani de studii, am făcut cerere să mi se acorde o bursă întreagă pentru 2 ani și am multă speranță să reușesc, având pentru mine dreptatea și sprijinul ce Dvoastră îmi veți aduce prin deputații influenți și amici ai lui Dajiba*” (ministru în Cabinetul I.C.Brătianu).

Această jumătate de bursă îi parvenea neregulat, iar cu timpul, deloc: „*Am traversat și traversez încă una din acele crize bănești la care puțini pot să reziste. Sunt trei luni de când trăiesc numai cu cei 540 fr. ce mi-ați trimis Dvoastră căci, de atunci, Ministerul pare că a dat faliment și nu mi-a trimis un gologan. Vă închipuiți neajunsurile ce a putut să-mi facă așa lipsă*” (scrisoarea din 26 noiembrie 1881)

Situația se va îmbunătăți în toamna anului 1883 când Mincu recunoaște fratelui său că „*Darul de 1500 franci ce mi-a hărăzit D. Dabija, era fără nici o îndoială, cea mai binefăcătoare și mai neașteptată mană la care puteam să visez vreodată și, fără nici o greutate ei își găsiseră deja destinația, căci multe goluri trecute aveau ei să umple!*” (scrisoare din 20 septembrie 1883)

Ambițios și răbdător din fire, înzestrat cu certe calități pentru arta sa, Ion Mincu a muncit „*ca un ocnaș*”, după cum recunoaște în scrisoarea din 9 aprilie 1879, lună în care pregătea unul din examene.

Eforturile sale nu au fost zadarnice, el obținând recunoașterea valorii sale incontestabile prin distincțiile care i-au fost acordate.

În aprilie 1882, arhitectul orașului Chartres îi propune lui Mincu, pentru suma de 400 franci, să vină să-l ajute la proiectul unui liceu din localitate. Chartres este un orașel situat la 96 km sud-vest de Paris, celebru prin catedrala construită între 1194 - 1290, capodoperă a artei goticului; aici, Mincu va sta o lună de zile.

„*Înainte de a părăsi Parisul – scria Mincu – am lucrat ca un negru în timp de 2 luni pentru un concurs al școlii și eram deja de 2 zile în Chartres așteptând cu impaciență rezultatul judecării, când o ploaie de scrisori de felicitare din partea camarazilor, îmi anunța că succesul expoziției era proiectul meu și că juriul îmi acordase: 1-a primă medalie, adică cea mai mare recompensă ce școala poate să hărăzească elevilor ei*” (scrisoarea din 26 aprilie 1882)

Într-adevăr, distincția primită de Mincu era cea mai mare pe care o putea dobândi un elev străin. Pentru francezi, se acorda Prix de Rome; maestrul lui Mincu, arhitectul Julien Guadet (1834 - 1908), îl obținuse în 1864. Devenit profesor la École des Beaux-Arts din Paris în 1871, Guadet a luat conducerea unui atelier al Școlii, în care au deprins meseria de arhitect și alți români: Leonida Negrescu, Radu Nedelescu, Dimitrie Maimarolu, Alexandru Săvulescu ș.a.

Întors la Paris, lui Ion Mincu i se oferă din nou prilejul de a se evidenția. Este recomandat de conducerea Școlii, la cererea guvernului român, pentru întocmirea unui

proiect de mărire a Palatului Regal. În aceeași scrisoare din Chartres (26 aprilie 1882), Mincu recunoaște că „*Sunt vreo 2 luni de când sărăcia mă face să lucrez pe socoteala altora, chiar pentru lucrări proiectate în țara noastră. Am făcut pe neașteptate un studiu de mărirea palatului regal, însărcinare pe care regele Carol I o dăduse unui arhitect din București*”.

Un an mai târziu, la 26 decembrie 1883, proiectul său de diplomă intitulat „*Un orphéon pour une grande ville de province*” era examinat de o comisie compusă din: Questel – președinte, André Bailly, de Baudot, Brune, Daumet, Delacroix, Diet, Garnier, Ginan, Guadet, Lenoir, Pascal, Raulin, Riban – membri, Crost – secretar.

Pe baza atestării directorului Școlii de Belle Arte din Paris, Ministerul de resort din Franța eliberează lui Mincu la 15 noiembrie 1884 diploma de inginer, care consemnează succesele obținute de acesta în prima clasă de arhitectură (adică ultima).

Diploma – în traducere – certifica:

„*Școala Națională și Specială de Belle Arte. Premiul Societății centrale a arhitecților.*

Acest premiu decernat anual elevului arhitect din clasa I-a, care a obținut, în timpul ultimilor 3 ani, cel mai mare număr de valori numai în medalii în concursurile asupra proiectelor randate, a fost atribuit în 1883 D-lui Mincu – elev al domnului Guadet”.

Ion Mincu este trecut în cartea de aur a Școlii și primește două premii în bani, unul din Franța și altul din țară.

Un bogătaş francez îi cumpără proiectul de diplomă. Numele său începe să fie cunoscut în lumea artistică a Parisului. I se face oferta de a rămâne în Franța, onorat, cu o carieră bănoasă asigurată, cu strălucite perspective de desăvârșire și glorie. Refuză și, după o călătorie de aproape un an prin Spania, Italia, Grecia și Constantinopol se întoarce în țară.

Deși format în străinătate, prin atitudinea sa și prin operele pe care a izbutit să le realizeze, în pofida piedicilor care i-au stat în cale, Ion Mincu a deschis drumul unei adevărate renașteri a arhitecturii, arhitectură inspirată din tradițiile artistice ale poporului, menită să exprime forța creatoare și năzuințele acestuia. Pe drept cuvânt el **este considerat întemeietorul și reprezentantul cel mai de seamă al școlii naționale de arhitectură.**

Bufetul de la Șosea din București, construit după planurile arhitectului Ion Mincu

Incidentul „Stratilesco” așa cum l-a trăit Duiliu Zamfirescu

Aproape toți exegeții vieții și operei lui Duiliu Zamfirescu, referindu-se fie la relația cu Titu Maiorescu, fie la biografia scriitorului, s-au oprit și asupra episodului „Stratilesco”, fixându-l ca moment al rupturii definitive de mentorul „Junimeii”. O relatare mai extinsă o face Al. Săndulescu¹. O prezintă în liniile sale generale, firesc, intenția fiind de a explica substratul rupturii și efectul acesteia asupra sufletului și conștiinței scriitorului².

Cum nici scrisoarea din 5 iulie 1913, nici îndelungata amiciție nu l-au determinat pe primul-ministru, Titu Maiorescu, să acționeze corect și loial, Duiliu Zamfirescu „trece printr-o criză morală, având sentimentul condamnatului, pus în imposibilitatea de a-și cunoaște vina”³.

Pentru înțelegerea mai exactă a „episodului Stratilesco”, având la dispoziție mărturia scriitorului, redăm și un fragment din scrisoarea către Titu Maiorescu: „Fac o ultimă încercare pentru a vă împiedica de a comite o nedreptate strigătoare – aceea de a pedepsi pe cineva fără a-l asculta. Oricare ar fi crima mea trebuie să mi se comunice actul de acuzare. Eu nu știu ce a afirmat colonelul Stratilesco, prin urmare nu știu de ce să mă apăr.

Îmi iau libertatea să vă amintesc că sunt ministru plenipotențiar clasa I și colegul d-voastre la Academie. Într-o carieră de 28 de ani, mi-am îndeplinit totdeauna datoria și nimeni n-a îndrăznit până astăzi să pună la îndoială patriotismul meu. Am doi frați care amândoi sunt sub drapel, am un băiat de 21 de ani, care a alergat de la Paris, fără să fie chemat, iar actualmente a plecat peste Dunăre ca voluntar. Prin urmare vorbele față cu faptele”⁴.

Mărturia scriitorului se dovedește a fi încă un argument în apărarea simțământului său patriotic. Duiliu Zamfirescu n-a reacționat la rechizițiile – obișnuite și necesare stării de război – ca măsură de sprijin general, de interes național și patriotic, ci la modalitatea brutală de aplicare. Nu s-a revoltat pentru ceea ce i s-a rechiziționat, ci pentru felul cum s-a procedat. Sentimentul de revoltă i s-a amplificat ca martor al abuzurilor săvârșite față de cei mulți și obidiți, față de țaranul care, la chemarea țării, a lăsat coarnele plugului și a îmbrățișat arma, cu o simplitate și înțelegere demnă de cea mai adâncă admirație, atitudine căreia nu i se poate răs-

punde decât cu un respect ajuns până la închinăciune.

Pătrunzând dincolo de cuvinte, mărturia scriitorului ne oferă o paletă mai largă de înțelesuri. Cel mai important ni se pare motivația intimă care l-a făcut pe scriitor să aștearnă pe hârtie cele petrecute aievea. Sigur, în cele două săptămâni scurse până la aflarea gestului colonelului Stratilesco, Duiliu Zamfirescu nu i-a acordat întâmplării nici o importanță, socotind-o ca pe ceva ocazional, o simplă și nevinovată discuție de călătorie.

Abia după surprinzătorul efect provocat de aroganța, superficialitatea și, de ce nu, prostia ofiterului, scriitorul reacționează. Conștient că scurgerea implacabilă a timpului, firesc, va estompa adevărul, cât amintirea era încă proaspătă, așterne pe hârtie nefericita întâmplare.

Faptul că rândurile nu aveau un destinatar – persoana fizică ori instituție – că sunt nesemnate, dovedește marea lui grijă pentru adevăr. Ele trebuiau să rămână undeva printre hârtii, în familie. Urmașii trebuiau să-l cunoască. Imaginea lui trebuia să rămână nestirbită.

Sigur, surprinzătoarele efecte dureroase ale întâmplării, atitudinea oficialilor a primului ministru, l-au făcut să se gândească la urmași, la acei ce se vor apleca asupra vieții și operei sale. Ei trebuiau să știe adevărul. Poate a făcut-o pentru sine, pentru liniștea sa. Important este că s-a destăinuit hârtiei și că aceasta vede lumina tiparului. Și a făcut-o cu o insistență și atât de vizibilă grijă pentru amănunt, pentru întocmai.

Pentru întregirea episodului, alăturăm și celelalte două mărturii aflate în colecțiile Muzeului Vrancei, fără a le comenta: scrisoarea semnată de Simion Mehedinți și D.J.Ghika și Procesul-verbal care consfințează depășirea incidentului Stratilesco.

Cum intenția noastră a fost doar publicarea acestor mărturii cu un comentariu care să sugereze și să înlesnească înțelegerea lor, lăsăm cititorului și, sigur, istoricului literar posibilitatea de a intui și alte înțelesuri care ne scapă acum.

Oricum, bucuria de a ne reîntâlni cu omul Duiliu Zamfirescu ne este comună.

Mărturia scriitorului *

„Câteva zile după publicarea decretului de mobilizare, urcându-mă, la gara Focșani, în singurul tren ce circulă, am intrat într-un compartiment de clasa I, în care se găseau 6 persoane, și anume: 2 militari, 2 civili și două doamne; nici una din aceste persoane nu-mi era cunoscută. Stând în picioare la ușa compartimentului, una din doamne, foarte amabilă, îmi spune că este Dra Caraiani, că m-a cunoscut la Academie și-mi oferă locul său spre a-l ocupa cu schimbul.

Pe când ceteam un ziar, vine un domn, necunoscut mie, care, din ușa compartimentului, intră în vorbă cu unul din cei doi militari, tânguindu-se de modul cum se fac rechizițiile. Domnul acesta, care probabil mă cunoștea, se adresează mie, zicându-mi «— Nu-i așa, Dle Zamfirescu?» Fiindcă nu-l cunoașteam, n-am răspuns.

¹ Al. Săndulescu - *Pe urmele lui Duiliu Zamfirescu*, Editura Sport-Turism, București, 1981, p. 184 - 186

² „Călătorind în tren, de la Focșani la București, Duiliu Zamfirescu își manifestă indignarea că i s-au rechiziționat caii, chiar în stradă, fiind luați chiar de la trăsură, frumoșii cai pur sânge englez. De față, în compartiment, era colonelul D.Stratilesco, din marele stat major, care-l acuză pe scriitor de antipatriotism și raportează faptul (ministrului de Război). Acesta cere primului ministru, în acel timp Titu Maiorescu, punerea în disponibilitate a lui Duiliu zamfirescu. Diplomatul se socoate jignit și-l provoacă la duel pe colonelul Stratilesco, solicitând la rândul-i punerea în disponibilitate, temporară, în scopul duelului, care era interzis prin legea funcționarului de stat” (op. cit., p. 184-185)

³ *Ibidem*, p. 185

⁴ apud Al.Săndulescu - *op. cit.*, p. 185

* *Muzeul Vrancei*, Colecția manuscrise, nr. inv. 10.676

Domnul adaugă, zâmbind: «— Firește, Dvoastre nu vă pasă. Bateți din picior și nu vi se ia nimic».

Pus astfel în cauză, am răspuns textual: «— Mai întâi n-am nici un drept să bat din picior... Dar fii liniștit, domnule, mi-au luat și mie mai rău decât duminale.»

Și, fiindcă cu o zi înainte, soldații călări, pe diselate, opriseră în orașul Focșani căruți încărcate, dishămaseră caii și plecaseră fără a da bilete, ci înjurând și amenințând; alții opriseră trăsuri pline cu călători, speriaseră femeii și copiii, dishământând caii și luându-i; alții colindau conacurile, intrau prin grajdurile oamenilor, ridicau caii, căruțe, hamuri, biciuri, amenințând cu omor pe cine ar fi îndrăznit să reziste, fiindcă, zic, eram plin de indignare împotriva acestor sălbăticii, am adăugat domnului care mă interelase: «— Dacă în loc de a merge noi la bulgari, ar fi venit bulgarii la noi, nu ar fi procedat altfel. Mie mi s-au luat cinci cai, unii de pe drum, alții din grajd. Pentru doi nici astăzi nu am bilete. Se rechiziționează o mulțime de cai care mor de foame pe câmp».

La aceste cuvinte, un domn civil, cu totul fără mustăți, care până aci fusese ocupat a face curte unei doamne cu mustăți, intră în vorbă destul de înfipț și zice: «—

Caii sunt prea mici și trec prin hamuri.» «— Firește, răspund eu; domnii de la statul major și-au tăiat hamurile după carosierii de la tunuri și ar fi dorit să ne tăiem noi caii după hamurile Dlor.» «— Mie, domnule, răspunde interlocutorul meu, mi-au luat 40 de cai și n-am mai cerut bilete.» «— Dumneata vei fi având herghelii multe; dar bietul om de la țară, căruia i s-a luat copilul, i s-au luat boii și căruia îi rămânea un cal să se hrănească cu el, și i l-au luat și pe acela, nu poate admite să fie muritor de foame. Și cu toate astea, atât au fost de admirabili încât n-au zis nimic.» «— la mai las-o și dumneata cu biletele. Mai stai și fără bilete, să vezi cum ți-o fi.» «— la ascultă-mă, domnule, la vârsta mea nu mai primesc lecții de la nimeni.» Aci sare deodată unul din cei doi militari, care, pe un ton răstit, zice: «— Domnule, eu sunt colonel de stat major. Cum te numești dumneata?» La această interelare directă, crezând că domnul acesta caută o afacere, nu am mai rostit un cuvânt am pus mâna în buzunar și i-am dat o carte de vizită, așteptând să-mi dea și el pe a sa. Când am văzut însă că pune cartea mea în buzunar fără să-mi dea pe a sa, i-am zis: «— Dar dumneata cum te numești?» «— Asta n-are nici o importanță.» «— Probabil că n-are importanță; dar între oameni civilizați, cine cere numele altuia îl dă pe al său.»

Astfel silit, mi-a remis cartea sa: Colonel Stratilescu, directorul Școlii superioare de război.

Am așteptat în București trei zile, crezând că-mi va trimite martori. Văzând că afacerea n-are urmări, am plecat.

După o săptămână, am aflat că în loc de provocare a făcut raport.”

Domniei Sale, Domnului Duiliu Zamfirescu**

Sâmbătă în 19/6 iulie 1913
4 ore p.m.

Scumpe prietene,

Pentru a executa mandatul nostru, ne-am dus astăzi, la orele 3, la domiciliul Dlui Colonel D.Stratilescu, Strada Polonă, no. 59, unde ni s-a spus că Dl Colonel este plecat de mai mult timp, fiind probabil pe câmpul de război.

Lăsând cărțile noastre de vizită, am redactat o

scrisoare pentru a expune Dlui Colonel Stratilescu misiunea noastră și ne-am dus la Marele Stat Major cu scopul de a asigura expedierea acestei scrisori și predarea în mâinile destinatarului.

Ofițerul de serviciu, dl maior Alevra, ne-a informat că scrisorile destinate ofițerilor care se află la resbel urmează să fie predate la oficiul poștal central și, dat fiind caracterul urgent și personal al scrisoarei noastre, Dl maior Alevra ne-a comunicat că adresa mai precisă a Dlui Colonel Stratilescu este „Divizia a 3-a Rezervă, Teatrul de război”.

În urma acestor lămuriri, ne-am dus la poșta centrală, unde, la ghișeu nr. 4, am dat scrisoarea recomandată, cu recipisa no. 16224/19 iulie.

Primești, scumpe prietene, în așteptarea răspunsului Dlui Colonel Stratilescu, încredințarea sentimentelor noastre de caldă prietenie.

D.J.Ghika
S.Mehedinți

Proces-verbal***

astăzi 15/28 august 1913

Subsemnații, D.J.Ghika, ministru plenipotențiar și S.Mehedinți, profesor universitar, martorii Dlui Duiliu Zamfirescu, împreună cu Coloneii D.Iliescu și A.Lupescu, martorii Dlui Colonel D.Stratilescu, ne-am întrunit în casa Dlui Ministru Ghika pentru a discuta și rezolva satisfacțiunea cerută de Dl D.Zamfirescu, Dlui Colonel Stratilescu pentru conținutul unui raport confidențial – personal adresat de acesta autorităților superioare și pe care Dl Zamfirescu îl aprecia ca ofensator.

După ce am declarat cu toții că avem depline puteri de la clienții noștri, că nu cunoaștem din conținutul în detaliu al raportului decât aceea ce clienții noștri își reamintesc și anume, Colonelul Stratilescu asupra faptelor consemnate în raport, iar Dl Zamfirescu asupra celor întâmplare, date ce reciproc le-am comunicat la rândul nostru, am convenit a face următoarele declarațiuni:

1) Față de considerațiunile precedente, noi, martorii Colonelului Stratilescu declarăm că: camaradul nostru, prin raportul înaintat autorităților superioare nu a făcut altceva decât a-și îndeplini o obligațiune imperativă a regulamentelor și tradițiunei militare, comunicând un fapt autorității superioare pe care acesta l-a rezolvit așa cum a crezut de cuviință.

Față de această situațiune, noi nu putem autoriza pe camaradul nostru să mai dea vreo satisfacțiune Dlui Zamfirescu, însă prin aceasta nu trebuie să se înțeleagă că bănuim cătuși de puțin sentimentele patriotice ale Dlui Zamfirescu, cunoscute de noi.

2) Noi, martorii Dlui Duiliu Zamfirescu, în urma explicațiunilor date de martorii Dlui Colonel Stratilescu, convenim că nu este cazul de a se mai da vreo satisfacțiune pentru conținutul raportului și modul de a proceda al Dlui Colonel Stratilescu, mai ales că sentimentele patriotice ale clientului nostru au rămas în afară de orice discuțiune. Considerăm cu toții incidentul ca închis.

Încheiat în dublu exemplar, câte unul pentru fiecare din clienții noștri.

Martorii Dlui Colonel Stratilescu: Colonel D.Iliescu, Colonel Al. Lupescu⁵

Martorii Dlui Duiliu Zamfirescu: D.J.Ghika, S.Mehedinți.

*** Muzeul Vrancei, Colecția manuscrise, nr. inv. 24071

⁵ Viitori generali în Războiul Reîntregirii Neamului (1916 - 1919)

Emil Lupu

NOI CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA FOSTEI MĂNĂȘTIRI MERA (MIRA) - JUD. VRANCEA (I)

Mănăstirea Mera este singura ctitorie cunoscută a familiei domnitoare Cantemir ridicată pe teritoriul Moldovei medievale. Ansamblul ocupă un teritoriu aflat la limita estică a unui platou, pe partea stângă a râului Milcov, la aproximativ 300 de metri distanță de fosta graniță medievală cu Țara Românească.

Situată pe teritoriul actual al județului Vrancea, mănăstirea se află acum în satul Podul Mănăstirii din comuna Mera. Teritoriul comunei Mera era inclus în trecut în *hotarul Odobeștilor*, o funie de moșie ce mergea pe hotarul cu Țara Românească până la granița cu Transilvania. Dacă moșia Odobești (în care, în secolele XVII-XVIII, erau proprietari și moșneni din Țara Vrancei) a făcut sau nu parte vreodată din Vrancea arhaică, este o chestiune discutabilă, care nu intră acum în aria preocupărilor noastre.

Numele mănăstirii (în primele documente cunoscute), până către mijlocul secolului al XVIII-lea, era „Mira”. În anul 1714¹, apare pentru prima dată cu forma „Miera” care, în vremea ce va urma, va alterna cu forma „Mera”. În ceea ce privește etimologia cuvântului, s-au formulat mai multe opinii. O primă încercare de explicare găsim la episcopul Melchisedec care îl credea „ca fiind format din numirea familiei domnești Conte-Miru”². Alți autori au considerat că numele își are originea în slavul *mera* = *pășune*³ sau că derivă dintr-un antroponim: *Mereuță*, *Mieriți*, *Mireuță*⁴.

Mănăstirea Mera face parte din categoria mănăstirilor fortificate, de plan rectangular, cu turnuri de colț și turn de poartă, înscriindu-se în stilul secolului al XVII-lea, deși a fost ridicată în primul deceniu al secolului al XVIII-lea. Știm acum că cel puțin două dintre turnurile sale de colț originare erau de plan circular. Tipologia lor „este rezultatul, foarte probabil, al dorinței de a le adapta unei defensive împotriva artileriei, de fapt a celei ușoare”⁵. Programul arhitectonic potrivit căruia a fost ridicată își are cele mai apropiate analogii cu mănăstirile Dragomirna, Cașin, Tarcău, iar în privința fostelor turnuri cilindrice de colț pe care le-a avut, cu unele castele nobiliare ardelene, precum cel de la Racoș sau Hoghiz, ori cu incintele de la Bradu-Buzău și Băjești-Argeș.

Deși este o reflexie târzie a curentului arhitectonic din secolele XVI-XVII, caracterizat prin edificarea de mănăstiri fortificate, ce aveau rolul de a completa sistemul defensiv al Țării Moldovei, Mera nu s-a putut achita de această proiectată sarcină. Sistemul său de fortificare nu putea permite decât o rezistență scăzută, doar în fața unor atacatori dotați cu arme de foc ușoare. Zidurile de apărare având doar 1,00 - 1,10 m grosime, drumul de strajă și gurile de tragere pentru arme ușoare, nu au putut face față, chiar la 11 ani după construire, avangărzii unei armate profesioniste.

Istoriografia ansamblului ar putea începe cu descrierea făcută de Ion Ionescu de la Brad în 1870⁶, urmat fiind de episcopul Melchisedec⁷, care în 1885 realizează o nouă descriere și prezentare a inscripțiilor din biserică și din incintă. În anul 1890, Ștefan Bilciurescu include fosta mănăstire în catalogul său⁸. Prima monografie istorică dedicată mănăstirii i se datorează lui Emil Coliu⁹. Beneficiind de prezența unui volum inedit de documente privitoare la înființarea și evoluția ansamblului¹⁰, acesta realizează o primă prezentare siste-

¹ A. Sava - *Documente putnene*, I. doc. din 5 febr. 1714.

² Ep. Melchisedec - *Notițe istorico-arheologice adunate de pe la 48 monastiri și biserici antice din Moldova*, București, 1885, p. 111.

³ Al. P. Arbore - *Toponimie putneană*, în „Milcovia”, I, 1930, p. 12

⁴ Emil Coliu - *Contribuții la un istoric al Mănăstirii Mira*, în „Milcovia”, II, vol. 2, 1931, p. 217.

⁵ Teodor Octavian Gheorghiu - *Arhitectura medievală de apărare din România*, București, 1985, p. 299.

⁶ Ion Ionescu de la Brad - *Agricultura română în județul Putna*, București, 1870, p. 455

⁷ Ep. Melchisedec - op.cit., p. 108 - 115.

⁸ Șt. Bilciurescu - *Mănăstirile și bisericile din România, cu mici notițe istorice și gravuri*, București, 1890, p. 204 - 205

⁹ Emil Coliu - op. cit., p. 214 - 236.

¹⁰ A. Sava - op. cit., passim.

¹¹ G. Balș - *Bisericile moldovenesti din veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea*, București, 1933, p. 214 - 215.

N. Stoicescu - *Monumentele Țării Românești și Moldovei acum un secol. Biserici și mănăstiri*, în „Mitropolia Olteniei”, anul XXI (1960), nr. 11-12, p. 922-923.

matică a începuturilor mănăstirii, precum și o corecție sigură privind apartenența Merei la un teritoriu din afara Țării Vrancei, completată cu evoluția economică a mănăstirii, pe baza documentelor de proprietate. Autorul acordă mai puțină atenție descrierii de arhitectură a ansamblului, având însă meritul de a fi remarcat că începuturile mănăstirii se datează în secolul al XVII-lea, legându-le de actul de ctitorie al familiei boierilor Moțoc din Odobesti și apoi al domnitorului Constantin Cantemir. Într-un amplu articol privitor la arhitectura moldovenească din secolele XVII-XVIII, George Balș completează micromonografia lui Coliu, făcând o corectă încadrare a ansamblului în evoluția arhitecturii medievale românești¹¹. Nicolae Stoicescu, într-un articol de sinteză, folosind un manuscris descoperit în Biblioteca Academiei Române, face o prezentare a ansamblului, așa cum arăta acesta în anul 1871¹². Urmează un articol monografic datorat lui Sergiu Iosipescu¹³, în care este prezentată o cronologie a etapelor de construcție, subiectul fiind reluat în anul următor¹⁴. În perioada când la Mera se efectuau deja importante lucrări de restaurare, sub egida Direcției Patrimoniului Cultural Național, Bogdana Irimia realizează, în anul 1973, un serios studiu al picturii interioare din biserică, afirmând cu temeinicie că există două etape importante de pictare a bisericii: una din vremea starețului Mitrofan Callerghe și cealaltă din secolul al XIX-lea, din vremea starețului Arsenie¹⁵. Vasile Drăguț, „sufletul” restauratorilor ce au acționat la Mera în anii 70 ai secolului XX, a acordat mai multe pagini - într-un articol aniversar - importanței ansamblului monahal¹⁶. În condiții deosebite, folosind izvoarele arheologice, documentare și o cuprinzătoare bibliografie istorică, Epifanie Norocel, Episcopul Buzăului, realizează ultima și cea mai corectă monografiere a mănăstirii¹⁷.

În anul 1974, au debutat primele cercetări arheologice sistematice la mănăstire, realizate de colectivul alcătuit din Luminița Munteanu și Gheorghe Cantacuzino, „pornindu-se de la indicațiile obținute prin cercetările pe parament și prin unele sondaje efectuate anterior de arh. N. Diaconu”¹⁸. În această primă campanie arheologică au fost efectuate 20 de secțiuni, case și suprafețe, fiind în mod predilect investigate laturile de sud și est ale incintei actuale, apoi reali-

zându-se o secțiune de relație între biserică și latura de est a incintei și a fost sondată limita extrem estică a platoului pe care se afla cimitirul parohial.

Cel mai mare interes a fost acordat turnului de pe mijlocul laturii estice a mănăstirii. S-a constatat atunci că turnul de formă rectangulară este în mod cert „cea mai veche dintre construcțiile care compun ansamblul fostei mănăstiri”¹⁹, la el adosându-se, pe latura de nord, un zid lung de 9,50 metri ce prezintă și doi piloni masivi de zidărie. „Rostul acestora era legat foarte probabil de asigurarea accesului la nivelul superior al turnului... Rămâne o problemă cunoașterea exactă a modului în care se făcea accesul; ipoteza unui pod ridicător (părerea arh. N. Diaconu) pare mai puțin plauzibilă ținând seama de distanța mare între turn și cel mai apropiat pilon. Este puțin neclară și relația dintre piloni și scara aflată în grosimea zidului de incintă pe fațada de est, care poate să fi fost amenajată după demolarea pilonilor, dar nu este cu totul exclus să fi funcționat odată cu aceștia”²⁰. În prelungirea către nord a acestui zid a fost construită actuala latură estică a incintei. La est și vest de acest zid, adosat turnului mai sus amintit, au fost descoperite fundațiile unor clădiri ulterioare. În colțul de sud-est și sud-vest al incintei a fost dezvelit câte un turn circular și a fost descoperită o latură de sud a incintei inițiale, retrasă față de cea actuală cu aproximativ 4 metri. „Existența fundațiilor turnurilor din colțurile de SE și SV ale incintei fusese reperată anterior prin sondaje efectuate de arh. N. Diaconu”²¹. În cimitirul existent în anul 1974, care ocupa capătul de est al platoului, la limita extremă de est, au fost efectuate trei secțiuni, urmărind descoperirea unei biserici din lemn, anterioară incintei mănăstirești actuale. „Au fost descoperite resturile a două ziduri de piatră legate cu mortar, orientate unul aproximativ N-S celălalt aproximativ E-V... Resturile de ziduri menționate aparțineau foarte probabil beciului unei construcții demolate, construcție al cărei plan complet este greu de precizat datorită dificultății extinderii săpăturilor (la acea vreme încă se făceau înmormântări în acea zonă a cimitirului, n.n.) și a cărei datare precisă nu se poate nici ea stabili datorită lipsei materialelor arheologice”²².

Concluziile cercetărilor din anul 1974 veneau să confirme cele mai recente considerații istorice formulate²³. „Ținând seama că cele mai vechi materiale arheologice descoperite la Mera, nu pot fi datate mai timpuriu decât ultima parte a sec. XVII, putem presupune că primele construcții – turnul cu planul rectangular amplasat pe latura estică și zidul de piatră alăturat, se datorează inițiativei primilor ctitori și – ținând seama de informațiile care atestă că numai puține lucrări erau datorate lui Moțoc și Ursei – foarte probabil lui Constantin Cantemir; probabil că intervalul de timp între construcția turnului, care a funcționat un timp singur și cea a zidului alăturat (conceput poate ca limită vestică a unei incinte aflate în afara spațiului ocupat de incinta actuală), nu a fost prea

¹¹ Sergiu Iosipescu - *Note istorice despre m-rea Mira, ctitorie fortificată a Cantemireștilor* în „Buletinul Monumentelor Istorice”, 1972, nr. 4, p. 53-56.

¹² Idem - *Mănăstirea Mira: zbuciumatul destin al unei ctitorii cantemirești*, în „Magazin istoric”, anul VII (1973), nr. 10, p. 18-20.

¹⁵ Bogdana Irimia - *Erminia tradițională românească în picturile murale de la Mira Cantemireștilor*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul XCV, 1977, nr. 1-3, ianuarie-martie, p. 177-183.

¹⁶ Vasile Drăguț - *Tradițiile ctitoricești la Curbura Carpaților*, în „Spiritalitate și istorie la întorsura Carpaților”, vol. 2, Buzău 1983, p. 164, 174-176.

¹⁷ Epifanie Norocel - *Ctitorii voievodale în Eparhia Buzăului – importante valori ale patrimoniului țării noastre*, Buzău, 1988, p. 365-392.

¹⁸ Gh. Cantacuzino, L. Munteanu - *Cercetările arheologice de la Mera (iulie 1974)*, mss în Arhiva D.M.I., nr. 8734/5.10.1974.

¹⁹ *Ibidem*, p. 2.

²⁰ *Ibidem*, p. 2.

²¹ *Ibidem*, p. 3.

²² *Ibidem*, p. 4 - 5

mare. Indicațiile izvoarelor scrise despre neterminarea lucrărilor de construcție de către Constantin Cantemir concordă cu realitatea surprinsă pe teren a existenței independente, pentru un timp, a turnului estic al mănăstirii și a zidului alăturat, legat de accesul la nivelul său superior. Referirile izvoarelor la terminarea incintei de către Antioh Cantemir, îndreptătesc presupunerea că în timpul domniei acestuia (1705-1707) s-a ridicat incinta de cărămidă, cu turnuri de colț, înglobând și construcțiile de piatră anterioare. Probabil că în același timp a fost ridicată și biserica mare. Dărâmarea laturii sudice a incintei s-a petrecut, desigur, după evenimentele din anul 1717, când mănăstirea Mera a adăpostit unui din detașamentele de cătane chemate de unii boieri împotriva domnului Mihai Racoviță și îndepărtate cu ajutorul tătăresc. Din dispoziția turcilor, o dată cu dărâmarea cetății Neamțului sau a incintei m-rii Cașin a început atunci și dărâmarea zidurilor m-rii Mera, «însă nu de tot», după cum relatează Ion Neculce. Cercetările arheologice arată că această demolare s-a limitat la latura sudică a incintei. Refacerea ei poate fi datată cel mai târziu în 1734-35, în timpul egumenului Mitrofan Calerghi – când s-au efectuat și lucrări la biserică, tencuită și pictată în acea vreme. Poate că tot în această vreme se vor fi ridicat și încăperile adosate laturilor incintei la nord de turnul rectangular inițial sus amintit²⁴.

După mai bine de doi ani, în perioada 2-19 noiembrie 1976, Ion Chicideanu relua cercetările arheologice la fosta mănăstire. De data aceasta, obiectivele erau legate de necesitatea restaurării și consolidării bisericii. Aceasta a fost investigată practic exhaustiv (peste 70% din spațiul interior), dar, datorită vremii nefavorabile nu a putut fi efectuat decât un sondaj exterior.

Concluziile formulate după încheierea lucrărilor se păstrează în arhiva D.M.I., sub forma unui raport manuscris. „Cercetarea arheologică efectuată în interiorul bisericii m-rii Mera a scos în evidență faptul că, înainte de data ridicării edificiului cercetat, nu au existat alte construcții mai vechi; s-a stabilit nivelul inițial de călcare, au fost precizate etapele de construcție, evidențiindu-se conținutul fiecăreia. Din punct de vedere cronologic, penuria materialului arheologic obligă, pentru datarea bisericii, la cercetarea izvoarelor scrise.²⁵”

Fazeologia stabilită monumentului era următoarea:

„**Faza I:** Foarte probabil, la anul 1706, data indicată de pisanie, a fost ridicată biserica actuală. Data de 1706 ar putea fi confirmată de cea de a doua monedă găsită, dacă considerăm că aceasta a putut proveni de la un mormânt deranjat, așa cum am văzut cu ocazia unei înhumări anterioare, cu atât mai mult cu cât în biserică nu au fost găsite decât două morminte...

Faza II: La o dată ulterioară – probabil în jurul anilor 1732 - 1735 (data oferită de izvoarele scrise) – a fost reluată construcția bisericii, acum fiind ridicat la intrarea în altar un zid pentru susținerea unei tâmple... Odată cu acest zid a fost construită și masa altarului, de la care nu

se mai păstrează astăzi decât postamentul și piciorul, zidite din cărămidă.

Fazei a doua îi urmează o dărâmare parțială a bisericii, poate numai tâmpla de zidărie... Judecând după poziția stratigrafică a primului mormânt, putem afirma că această dărâmare s-a petrecut înainte de 1840.

Faza III: Reprezintă refacerea bisericii după dărâmarea amintită. Ce această ocazie au fost ridicați doi pilaștri ce sprijină un arc de susținere suplimentar... Tot acum este așezată în biserică și o pardoseală din cărămizi... În sfârșit biserica este repictată.

Ulterior acestor etape enumerate, în altar este supraînălțat nivelul, fiind așezată o pardoseală din cărămizi... Cu ocazia așezării iconostasului de lemn, atât în altar, cât și în restul bisericii, pardoseala a fost reînălțată la cota actuală, folosindu-se vechile cărămizi²⁶.

După o lungă perioadă de timp, în anul 1998, cercetările arheologice au fost reluate pentru a furniza date necesare noului proiect de restaurare. Efectuate de către Aurel Nicodei, de la Muzeul Vrancei, ele au început la data de 13 iulie. În această campanie au fost efectuate șase secțiuni și casete, fiind investigat turnul de colț amplasat în partea de sud-est a mănăstirii și, la mijlocul laturii de sud actuale a incintei, turnul dispărut²⁷.

Rezultatele investigațiilor au avut un caracter preliminar și nu au urmărit decât funcțiunile celor două turnuri. În privința turnului de colț (sud-est), pe plan circular, alcătuit de parter și etaj, s-a folosit termenul de „turn-locuință”, terminologie probabil determinată de surprinderea *in situ* a „unui soclu de sobă, în apropierea ușii de intrare, spre stânga; acesta era așezat pe o nivelare de lut – probabil resturi ale sistemului de pardosire (nu au fost găsite alte urme de paviment sau dușumea)²⁸”.

În privința acestui turn, „drept observații preliminare, se desprind următoarele:

- necesitatea continuării extinderii cercetărilor viitoare în zonă, deoarece:

- nu s-a putut stabili funcționalitatea construcției amenajării interceptate;

- prezența acesteia permite mai multe interpretări: bazin de colectare și deversare a apelor menajere; bazin de colectare a apei provenite dintr-un izvor exterior incintei mănăstirești sau bazin de colectare a apelor izvorului aflat la interiorul acesteia, în acest ultim caz, vizând asigurarea cu apă a unor construcții gospodărești adiacente situate în afara incintei.

Pentru moment, nici una dintre ipotezele amintite nu beneficiază de suficiente argumente arheologice²⁹.

Concluziile finale au avut un caracter orientativ, fără o cronologizare sau fazeologie:

„Caracterul vădit preliminar al cercetărilor efectuate în anul 1998 (probat de extensiunea redusă a secțiunilor executate) a fost impus și de necesitatea supravegherii

²⁶ Ibidem, p. 3-4

²⁷ Aurel Nicodei - **Raport preliminar privind rezultatele cercetărilor arheologice efectuate la fosta mănăstire Mera – campania anului 1998**, mss., în Arhiva O.N.P.P., nr. 1027 B/10.11.98.

²⁸ Ibidem, p. 6

²⁹ Ibidem, p. 4

²³ S.Iosipescu - loc. cit.

²⁴ L.Munteanu, Gh. Cantacuzino - op. cit., p.6

²⁵ Ion Chicideanu - **Raport preliminar de cercetare arheologică**, mss., p. 4.

evacuării molozurilor recente prezente, în cantitate apreciabilă, pe toată aria incintei și în special în apropierea zidurilor care o delimitează. Această operație condiționează orice intervenție de specialitate, care urmează a fi întreprinsă în viitor. Rezultatele obținute scot în evidență, atât complexitatea problemelor arheologice – și nu numai – de rezolvat cât și imperativul continuării cercetărilor, în etape succesive și în baza unui plan general ad hoc elaborat, ca și atacarea sistematică a obiectivelor zonelor de interes pentru întocmirea proiectului de restaurare și, implicit, pentru cunoașterea evoluției în timp a ansamblului de arhitectură medievală reprezentat de fosta mănăstire Mera.³⁰

A patra campanie de cercetare arheologică a fost condusă de Emil Lupu, arheolog la firma **Abreal Artproduct** (realizatoare a noului proiect de restaurare a ansamblului). În perioada 20 iulie - 9 octombrie din anul 1999, cu intermitențe, au fost efectuate 13 secțiuni, casete și suprafețe (la acea vreme nefiind accesibile încă planurile cercetărilor anterioare, s-a procedat la numerotarea de la 1 a acestora). Scopul cercetării a fost determinarea poziției, planimetriei și cronologiei anexelor mănăstirești, studierea fundațiilor turnului (de pe mijlocul laturii estice) și sondarea cimitirului vechi (la est de incinta actuală), pentru a surprinde eventuale urme de locuire, anterioare secolului al XVIII-lea. A fost restituită linia de waagris din 1974, proiectată în întreaga incintă și folosită pentru stabilirea și compararea tabelelor stratigrafice și a nivelmenturilor.

În această campanie a fost investigat și dezvelit în suprafață turnul circular de colț de sud-vest, aparținând primei cortine sudice a incintei actuale. Cele mai intense cercetări au fost realizate în perimetrul fostei stăreții, aflată în colțul de sud-vest al incintei. Planimetria parterului acesteia a fost stabilită după efectuarea unei secțiuni magistrale, putând fi stabilită și o stratigrafie a sectorului. A fost descoperită scara de acces la etajul stăreției și a început investigarea zonei de acces la beciul de sub fosta stăreție. De asemenea, a putut fi realizată o relație stratigrafică și cronologică între actuala latură sudică a incintei, fosta stăreție, latura sudică inițială a incintei, turnul de colț de pe latura sud-vest și latura de vest a incintei. S-a putut stabili că pivnița de sub stăreție este anterioară acesteia, dar ulterioară demolării cortinei sudice, din mai 1717.

Pe latura de nord a incintei a fost surprinsă prezența unei construcții gospodărești, datată relativ în secolul al XIX-lea, pe baza inventarului arheologic.

O descoperire deosebită a fost făcută în cimitirul vechi, pe platoul aflat la est de incinta actuală unde, în extremitatea nord-estică, a fost efectuată secțiunea **IX/99**. Sub stratul vegetal actual, la -0,10 m a fost descoperit un rest de pavaj din cărămizi de epocă. Sub acesta, la -20 m, a fost descoperită o pardoseală din lut cu urme de paiantă. Între cele două complexe a fost descoperită o monedă (șiling polonez, emisiune Ioan Kazimir) din anul 1661. Existând o mare probabilitate ca aceste două complexe să facă parte din ansamblul mănăstiresc atestat documentar în anul 1686, data de

construire a primei mănăstiri Mira, coboară cu aproximativ 20 de ani.

În perioada 10 aprilie - 11 iulie 2000, au fost continuate investigațiile arheologice la fosta mănăstire. Scopul acestei campanii a fost rezolvarea problemei accesului la etajele superioare ale turnurilor de pe mijlocul laturii estice și sud-estice. Totodată, au fost realizate analize de parament și sistematizări verticale sub supraveghere arheologică.

Pe latura estică a incintei, la exteriorul acesteia, a fost dezvelit turnul circular descoperit de arheologul N.Diaconu înainte de campania arheologică din 1974. Au fost verificate relațiile constructive cu actuala curtină de est și au fost furnizate nivelmenturile necesare sistematizării verticale și conservării pardoselii interioare din cărămizi de epocă.

La nord de turnul amplasat la exteriorul incintei estice, au fost tăiați doi arbori mari ce împiedicaseră extinderea cercetării arheologice din 1974. Profitând de aceasta, a fost extinsă secțiunea **XV/74**. În masivul de zidărie parțial investigat în 1974 a fost surprinsă *in situ* amprenta rampei scării de acces la podesta păstrată în zidul adosat turnului de pe mijlocul laturii estice și nișa pragului ușii de acces la scara respectivă. Tot în acest masiv de zidărie a fost surprinsă amprenta unei podeste, astfel că a putut fi apreciată lățimea și lungimea scării. În același perimetru a fost decopertată, pentru lucrări de conservare și sistematizare, o încăpăre adosată „zidului cu scară” de pe latura de nord a turnului de pe mijlocul laturii estice și au fost efectuate analize de parament și fundații.

În perimetrul cuprins între turnul cu umblătoare și cel de pe mijlocul laturii estice a mănăstirii, în campania anului 1974 fuseseră efectuate secțiunile **XII**, **XIII** și **XIV**, fiind descoperit un pavaj din cărămizi de epocă. În timpul lucrărilor de plombare a zidăriei din anul 2000, sub nivelul de călcare actual a apărut o continuare a pavajului respectiv. Au fost efectuate două casete arheologice, fiind surprinsă prezența unor ziduri cu grosimea unei lățimi de cărămidă de epocă (26 x 15 x 5 cm), fără fundații, ce au fost construite direct pe pavajul cunoscut.

În interiorul incintei, în perimetrul turnului de colț amplasat pe latura de sud-vest fuseseră efectuate cercetări arheologice în 1974, având, probabil, drept obiectiv stabilirea relației dintre fosta curtină sudică, demolată în anul 1717 și cortina estică actuală. În anul 1998 au fost efectuate lucrări de sistematizare verticală ce au scos deasupra nivelului de călcare fundații și elevații ale unor clădiri. Pentru datarea acestora și stabilirea relației cu turn de colț amplasat pe latura de sud-est au fost efectuate trei casete. Pe lângă aceste ziduri, în interiorul incintei din etapa anterioară anului 1717, a fost descoperită fundația scării de acces la etajul acestui turn.

În interiorul turnului de pe mijlocul laturii estice, la etajul acestuia, a fost realizată decaparea extradosului boltii în leagăn ce acoperă parterul, precum și curățarea și fixarea zidărilor existente. A fost descoperită pardoseala din cărămizi de epocă și resturile unui soclu de sobă, rețelele de șanțuri pentru centurile din lemn ce arceau zidăria și a putut fi propusă o rezolvare a accesului în turn, ca și a funcțiunilor acestuia în diferitele etape.

³⁰ *Ibidem*, p. 6

Preot Paul Mihail (†)**Zamfira Mihail**

Biblioteca dăruită de la Mănăstirea Poiana Mărului

Mănăstirea Poiana Mărului din munții Buzăului a fost numită în secolele XVIII-XIX schit, deși nu era supusă unei alte mănăstiri și nici n-a fost „închinată” la Locurile Sfinte, cu generozitate, așa cum au făcut mulți voievozi cu ctitoriile lor. Ea a fost ridicată într-o sihăstrie de către un călugăr, starețul Vasile cu obștea lui, care se adăpostise în Moldova, o dată cu alți monahi aflați în mănăstiri din Rusia sau Ucraina (Malorosia), în timpul domniei țarului Petru I, când acesta a dispus închiderea multor mănăstiri și reducerea obligatorie a numărului de călugări. Din această cauză, în primele decenii ale secolului al XVIII-lea, a fost o perioadă de mișcare a monahilor slavi spre mănăstirile de la Muntele Athos și din Țările Române. În țara noastră, ei au găsit adăpost pentru că românii au fost totdeauna toleranți cu cei de alte neamuri și de alte credințe. După ce a viețuit 15 ani la schitul Dălhăuți, care se află la 15 km de târgul, pe atunci, Focșani, starețul Vasile, dornic de o viață mai retrasă, a ctitorit, împreună cu 12 călugări, o biserică și chilii, într-un loc numit Poiana Mărului. Pentru întreținerea așezării, el a obținut danii voievodale, așa încât numărul călugărilor s-a înmulțit.

Starețul Vasile s-a vădit un mare îndrumător cultural, care și-a apropiat monahi cu dragoste de carte și meșteșug de copiere a manuscriselor. El a inițiat, prin propriile sale alcătuirii, transcrieri și traduceri, un scriptoriu de traducere și copiere a scrierilor slavone și românești. Despre personalitatea starețului Vasile și despre activitatea acestui scriptoriu sunt încă multe de cercetat și de tipărit. Aici ne vom referi la mărturiile păstrate până acum din această zestre spirituală unică, pentru a putea aprecia contribuția valoroasă a acestui locaș la cultura românească și general ortodoxă. Sub cârja păstorească a starețului Vasile s-au aflat și schiturile Dălhăuți, Trestieni și Cârnu, menționate uneori sub denumirea generică a schitului-mamă Poiana Mărului. De aceea, vom lua în considerație și manuscrisele care poartă însemnări referitoare la așezările subordonate Poienii Mărului.

Marele tezaur de carte realizat în perioada 1733 până la moartea starețului Vasile întâmplată în 1767 s-a pierdut în mare parte, căci în 14 aprilie 1771 un incendiu a devastat așezarea, distrugând biserica și arzând, atunci, și manuscrisele și cărțile aflate acolo. Au fost salvate de la acest dezastru exemplarele pe care, în 1764 printr-o diată (sau testament), starețul Vasile le împărțise între viețuitorii români, care s-au mutat la acea dată într-o altă mănăstire, și cei ruși care rămăneau cu el. Deci, ceea ce au luat cu ei călugării români la noua lor așezare, în schitul Dălhăuți, a scăpat de la distrugere. De altfel, ei vor desfășura munca de transcriere și în obștea din acest schit.

De asemenea, au mai supraviețuit incendiului și

exemplarele care fuseseră dăruite direct de către monahi, de-a lungul vremii, unor monahi din alte mănăstiri. Încă în timpul vieții starețului Vasile, multe manuscrise copiate aici au ajuns în alte mănăstiri, lucru care poate fi constatat pe baza însemnărilor care se fac, de obicei, cu prilejul dăruirii. Printre cei care au beneficiat de rezultatele muncii copiștilor de la Poiana Mărului au fost călugării de la schiturile subordonate mănăstirii, dar și călugării de la Poiana Voronii, mănăstire din nordul Moldovei, care au primit în dar multe manuscrise slave, dar și călugării de la Poiana Mărului au căpătat, cu deosebire după 1771, numeroase manuscrise, mai ales de la monahul Mitrofan, care le-a scris la mănăstirea Neamț și chiar la Athos, de unde le-a trimis „fraților” de aici. Se verifică, astfel, cu exemple concrete zicala: dăruind vei căpăta mai mult! Cărțile dăruite s-au păstrat până astăzi și reprezintă o dovadă a muncii călugărilor cărturari.

Dintre manuscrisele de la schitul (apoi mănăstirea) Dălhăuți, am identificat la Biblioteca Academiei Române 25 de exemplare, dintre care cităm câteva scrieri ilustrative ale lecturilor la chilie ale monahilor:

1. *Psaltire tălmăcită*, care poartă însemnarea „S-au scris de Costandin vtorii orfan Popii FI(orii), dascăl slovenesc. Am sfârșit mesita avgust 20 ot Hristos, veleat 1755”; și o altă însemnare „Această Psaltire tălmăcită cumpărându-o și cetind vreo câtăva vreme, apoi o am dat sfântului schit de la Dălhăuți, ca să fie pentru iertarea păcatelor mele cele multe, eu Silvestru ieromonah”.

2. *Miscelaneu* cuprinzând două lucrări: *Vederea lui chir Daniil și Viața și mucenicia ce i s-au întâmplat sfântului mucenic Anastasie, tatăl lui chir Daniil, în cetatea Telvinul*. Scrierea are o însemnare la sfârșit „Și s-au tălmăcit de dascalul Ilarion dupre limba elinească pre limba rumânească, de la anul 1763”.

3. *A cuviosului părintelui nostru Petru Damaschin, cartea întâia și a dooa*.

4. *Cartea adecă învățăturile ale celui dintru sfinți a preacuviosului și de Dumnezeu purtătorului Părintelui nostru Efrem Sirianul ce sânt pline de umilintă cătră îndemnarea pocăinții...* Ieromonahul Ilarii consemnează faptul că lucrarea „s-au scris în sfântul schit ot Vrancea, în anul de la Hristos 1780, prin osteneala lui Ion Tip”.

5. Un alt *miscelaneu* care însumează două lucrări: a) *Din viața a prea cuviosului părintelui nostru Filimon pustnicul*: Cuvânt pentru făr de grija minții; și b) *A prea cuviosului părintelui nostru Isaac Sirin, episcopul Ninevei și pustnicul*: pentru rânduiala celor noi începători și așăzarea și cele ce nu să cade acelora.

6. Tot un *miscelaneu*: a) *Mărturie pentru sfântul Calist* a lui Meletie al Atinilor, din bisericeasca istorie, partea 14, capitolul 15, numărul 8; b) *Cuvânt la Schimbarea la Față*; c) Luna lui iunie în 19 zile: *Viața Prea Cuviosului*

Părintelui Nostru Paisie cel Mare, scrisă de Prea Cuviosul Părinte Ioan Colov.

7. *Grăunte de muștar.*

8. *Întrebări bogoslovești și răspunsuri adunate din scripturile marelui Atanasie...* tâlcuite pre limba românească de Ianache biv Post(elnic). În tipografia Școlii Văcăreștilor, la anul de la zidirea lumii 7249 (1741) de Popa Stoica Iacovici. Însemnarea de la sfârșitul manuscrisului „S-au scris această bogoslovie (= cuvinte dumnezeiești) de pe alt izvod la leat 1792, ianuarie 25”, ceea ce arată că transcrierea s-a făcut de pe alt manuscris, nu de pe tipăritura apărută la București.

9. Un *miscelaneu* format din: a) *Divanul* (= judecata) *lui Pilat*; b) *Scrisoarea lui Pilat către Tiberie Împărat*; c) *Scrisoarea lui Chesar Împărat către Pilat*.

10. *Cărticică... scrisă de prea înțeleptul chir Evghenie...* care câte una câte una numărând în scurt izvodirile cele nouă ale latinilor le vadește cu muștrare. Și s-au dat acum la iveală prin tipariu, în zilele prea sfințitului a toată lumea Patriarh Chiril către carele s-au și închinat. În Tarigrad, în anii de la mântuirea lumii 1756.

Aceste volume fac parte dintre cele 22 de lucrări identificate după catalogul pe care-l întocmiseră, la fața locului, adică la schitul Dălhăuți, în 1904, Nicolae Iorga și P.Gârboviceanu și l-au publicat în revista „Biserica Ortodoxă Română”, XXVIII, 1904-1905, p. 539-545.

Scopul înzestrării fiecărui monah cu scrieri cuprinzând învățături duhovnicești era pentru citirea „în chilie”, în timpul lungilor ceasuri de retragere în singurătate. În biserică, slujbele care se rostesc și se cântă formează un ciclu de ritualuri la care, în afara slujitorilor direcți, ceilalți care participă repetă în sinea lor textele. Dar în chilie, după rugăciune, mintea trebuie îndrumată pe căile de apropiere către Dumnezeu prin citirea Cuvintelor de înțelepciune ale marilor Părinți și duhovnici ai Bisericii, care formulează pe înțelesul celui care caută luminare multele învățături care să-l întărească și să-l îmbogățească sufletește. Aceste „lecturi la chilie” caracterizează monahismul românesc, fiind dovada faptului că, prin cuvântul scris, s-a răspândit și s-a perpetuat unitatea tradiției ortodoxe.

Întrebările pe care le pune ucenicul duhovnicului său află răspuns după experiența de duhovnicie și de luminare de la Dumnezeu a îndrumătorului sufletește, dar acesta, la rândul său, aflase îndrumare de la alți duhovnici și, o dată cu aceasta, și îndemn pentru citire sau ascultare de la alții care citesc a Cuvântului de zidire, cel care perpetuează tradiția fără să o deformeze. *Cuvântul scris din cărțile „de căpătâi” ale călugărilor a reprezentat „piatra” pe care aceștia își odihneau capul la propriu, atunci când puneau la căpătâi manuscrisul pe care-l citiseră până a adormi, pentru ca să reia citirea lui la scularea din somn.*

Doar enumerarea titlurilor lucrărilor citite de monahi poate să creeze nedumeriri omului laic al zilelor noastre, neștiutor al căutărilor gândirii

și reculegerii duhovnicești. De aceea, atragem atenția că unele dintre ele recomandau precepte morale, altele reaminteau evenimentele importante din istoria creștinismului și, cele mai numeroase, cuprindeau învățături ale Părinților, care explicau și răspundeau la întrebările pe care și le puneă credinciosul pe calea spre mântuire și adânceau cugetarea lor. Citirea lor nu presupunea o pregătire teologică superioară, ci doar credință și dorința de a fi luminat prin cuvântul scris. Ele pot fi citite și astăzi cu același folos sufletește și tipărirea sau retipărirea multora dintre titlurile de mai sus sau altele asemănătoare arată că există o sete de citire (și, deci, și de urmare) a marilor modele ale trăirii ortodoxe.

Reprezentările iconografice ale cuviosilor cărturari îi reprezintă totdeauna scriind, chiar fiind retrași în peșteri. Și ei făceau această muncă nu numai pentru ei ci și pentru confrăți, deoarece copiii dăruiesc, de obicei, roadele muncii lor sau, chiar când realizează manuscrise în urma unor comenzi, gestul este tot de dăruire sau de „închinare”, pentru ca Dumnezeu să le ajute să mai realizeze și alte opere.

Actul dăruirii în lumea creștină are, în genere, multiple semnificații, și predomină dorința de a face un bine, dându-le semenilor din ceea ce te bucuri tu însuși. Această tradiție motivează extraordinara circulație a cărții, mai ales în mediul monahal românesc, dar nu numai. Laicii făceau cu deosebire donații de carte către biserici, către preoți - ca unii care le vor folosi spre luminarea tuturor - dar și unii către alții, în cadrul familiei sau făcându-le obiect de „pomână și de veșnică amintire”. Cartea a reprezentat, astfel, simbolul „luminii” care trece de la un om la altul. Pentru istoria scriptoriului de la Poiana Mărului (care includea și schiturile subordonate), adică a locului în care se transcriau, se împodobeau cu desene în peniță și erau legate cărți manuscrise, faptul că multe exemplare au fost dăruite, a fost șansa lor de supraviețuire, astfel că ele reprezintă astăzi dovada muncii rodnice depuse de călugării de acolo.

Peisaj cu biserică

Dorel Dorian

SPAȚIU DE GÂND, BUNĂ CONVICȚIUNE ȘI MULTICULTURALITATE

S-au împlinit în 2002 – conferind o îndreptățire în plus, aniversară, *Zilelor Municipiului Focșani* –140 de ani de la Decretul lui Alexandru Ioan Cuza, prin care cele două orașe, Focșanii Munteni și Focșanii Moldoveni, deveneau unul singur, unit, un oraș al unirii. Și tot în vara aceasta, Focșaniul avea să celebreze printr-o sesiune științifică, de vibrantă deschidere ideatică, onorată de prestigioși membri ai Academiei Române, centenarul unei personalități de excepție a creației științifice românești, un focșănean, născut în 1902, care avea să imagineze și să fundamenteze forajul sonic, un inventator care ar fi putut aduce României, și încă nu-i târziu, peste opt miliarde de dolari, răsplata minimă a patentelor sale, în S.U.A. ...Pe numele său: Ion Basgan. Ca participant la această sesiune, mi-am exprimat privilegiul de a-l fi cunoscut și de a mă fi apropiat de Basgan, încă din 1975, într-un timp refractar la „modalitatea” Basgan, timp prea avid de număr și colectivitate, în dauna individualității, și prea zgârcit cu reconsiderarea morală a unor valori nedreptățite, ani în șir, printr-o ignorare de care se fac vinovate, nici pentru prima, nici pentru ultima oară, timpurile și istoria. Mai aminteam atunci – promițând să revin cândva, mai pe larg – despre alți iluștri focșăneni, de indiscutabil renume în epocă, precum a fost vestitul Cilibi Moise, născut la Focșani, în 1812, poreclit mai întâi „Moise ovreiu”, un *Anton Pann evreu*, (cum îl definește G. Călinescu) o îmbinare originală de umor balcanic, românesc și evreiesc, vorbele sale de duh îndreptățind și ultima sa poreclă, „Vestitul din Țara Românească”. Și aveam să subliniez, tot atunci, în spiritul unei releabile și merituose bune-interetnicități, prețuirea de care s-au bucurat, în epocă și nu numai, notabile personalități evreiești, uitate azi sau rar rememorate, precum Emil Boldan – critic literar, Gherson Horowitz - pictor, decorator -, rabini ca Nathan Hanover sau Iacob Nacht, poetul Camil Baltazar sau regretatul specialist neurolog, acad. Oscar Sager.

Ce mă îndeamnă să scriu despre oameni care au trăit cândva și despre evenimente care ar interesa mai curând cercetătorul istoric ori memorialistul de vocație? Varii motive... Bunicii din partea mamei și mama, născută la Ivesti, au fost focșăneni get-beget... „Zeida” (bunicul, în ebraică) avea să-mi citeze, cel dintâi, din vorbele de duh ale lui Cilibi Moise... Dacă m-au marcat în vreun fel? „Cine născocoște deosebiri între oameni – pentru a-i învrăjbi, evident, (n.n.) – acela nu-i om”. Sau „Lumea este o oglindă în care oamenii se văd unii pe alții, și nici unul pe el însuși!”. Pe cine n-ar fi marcat?! Marele Caragiale nu se sfia să spună, după ce devenise celebru, „*N-aș fi fost ceea ce sunt fără Cilibi Moise*”... După cum, mama avea să-mi vorbească de colega sa de școală, mai mare cu numai câțiva ani, o focșăneancă, devenită peste ani celebra actriță Leny Caler... Dacă a jucat vreodată pe scena Teatrului „Pastia”, în turneele sale cu marile companii teatrale, „Bulandra”, „Storin” ș.a., ori cu partenerul ei George Vraca, de la Teatrul „Victoriei”,

după 1945, mărturisesc, nu știu. Adaug, nu fără orgoliu, că regizorul Radu Penciulescu avea să vină în turneu, peste ani, la Focșani, cu una din primele mele piese, „Secunda 58”... Iar printr-o coincidență fericită, la mică distanță în timp, actrița de har dumnezeiesc, Leopoldina Bălănuță, focșăneancă și ea, avea să înnobileze rolul principal feminin, Jana Mincu, dintr-o altă piesă la care continui să țin foarte mult „*De n-ar fi iubirile*”.

Model și perimetru al unei conviețuiri interetnice normale, Focșanii au creat de-a lungul timpului condițiile afirmării unor personalități evreiești și armene, colega mea, poeta și publicista Evelin Fonea acceptând să adauge acestor însemnări câteva mini-medalioane biobibliografice menite să întregască, prin informație și exigență documentară, această rememorare. Pentru altceva însă mi-am propus și țin să insist asupra unor relații interumane și asupra unor evenimente care desfid accidentalul, hazardul, revelând o semnificație majoră... Și ca o confirmare a acestei idei: în Focșani avea să se desfășoare, în urmă cu exact 120 de ani, prima conferință sionistă din România, la care au fost reprezentate nu mai puțin de 50 de societăți evreiești, care militau pentru emigrarea evreilor în Ereț Israel. Această remarcabilă reuniune, care a precedat cu 15 ani Primul Mare Congres Sionist, mondial, de la Basel (1897), avea să decidă, s-ar cuveni majuscule, poate, coordonarea stăruințelor evreiești în a-și recrea un stat propriu! Deci, la sfârșitul lui 1881, începutul lui 1882, atunci când în diferite orașe, și nu numai din România, aveau loc provocări antisemite, când xenofobia câștiga teren... Atunci când nu puțini antisemiți vedeau în evrei un pericol social, Focșani devenea gazda unei manifestări cu un ecou fantastic în epocă! N-au existat voci care să protesteze. Dimpotrivă, era un spirit modern, european, cum am spune azi... Și, tot în 1882, avea să apară la Focșani primul număr al unei publicații evreiești, „Stindardul” – datat 18 octombrie 1882, cu precizarea „organ pentru încurajarea emigrării israeliților din România”, cum avea să noteze S. Podoleanu într-o remarcabilă *Istorie a presei sioniste*. În acel prim număr, din octombrie 1882, publicația avea să insereze scrisoarea primită de la emigrantul A. Weinstock, care descria situația, absolut realistă, a coloniei Samarin (Zihron Iaacov), de lângă Haifa, întemeiată de emigranți evrei veniți din România. Ei bine, s-au expedit coloniei amintite, după cum semnaleză paginile „Stindardului” – unelte agricole, saci de făină, fasole, porumb... Propaganda întreprinsă de „Stindardul” a avut un ecou peste așteptări. Chiar la finele anului 1882 avea să se formeze la Galați primul mare grup, format din 228 de emigranți, care ia drumul Palestinei. În istoria colonizării, acest grup este cunoscut drept *Moinesteni*, deși era alcătuit din emigranți porniți din orașe diferite. Din acel timp ne-a rămas și zicerea – presupune Podoleanu – „prin Moinesti la Ierusalim”. Revăzută prin prisma documentelor de epocă și a rememorațiilor celor care

au trăit amintitele evenimente, epoca a fost marcată de o efervescentă sionistă fără seamăn. Exact în răstimpul în care la București vedea lumina tiparului memorabila conferință a lui Isaac David Bally (Davicion Isaac), „Reconstituirea naționalității israelite”, în același an în care avea să sosească în țară renumitul, în epocă, Sir Lawrence Oliphant, primit cu onoruri deosebite, la numai câteva luni după ce Parlamentul țării votase transformarea României în regat... Să mai amintim că în aceeași perioadă, se inaugura ciclul de conferințe organizat la sala *Barașeum* de societatea „Renașterea”. Cităm din ziarele epocii: „Deschide ciclul M. Gaster cu *Importanța culturală a Talmudului*. Au mai conferențiat I. Schein (Lazăr Șăineanu despre *Inchiziție*), M. Stăureanu (*Femeia israelită*), E. Schwarzfild (*Libertatea individuală*), M. Schwarzfild (*Evreii în literatura populară*). Elogiul pe care îl aducem modelului de bună conviețuire manifestat la Focșani, în urmă cu 120 de ani, nu-i cătuși de puțin circumstanțial.

Situația precară, economic, a unor largi categorii de evrei, tergiversarea și, uneori, contestarea sau chiar blocarea emancipării, a dobândirii de către minoritari a cetățeniei române, existența unor manifestări de antisemitism din partea unor cercuri politice interesate în crearea unei diversiuni, sporeau, de la sine înțeles, numărul acelor care vedeau în emigrare o soluție, salvatoare în timp. Este momentul în care „Stindardul” focșănean publică sub semnătura lui Adolph Stern, un articol care avea să facă epocă: „Nu poporul român ne gonește, ci dușmanii lui - care sunt, în opinia lui Stern - dușmanii noștri comuni, vrăjmași a tot ce este fără apărare și drept”. Congresul din 1882, anticipând *Baselul*, n-a fost o întâmplare, iar desfășurarea sa la Focșani se înscrie într-o normalitate care confirmă elogiul. În zilele de 18-19 aprilie 1883 are loc, tot la Focșani, Congresul Organizațiilor de Tineret „Adzilei B'nai Israel” fiind reprezentate, după cum aflăm dintr-o lucrare a lui H. Kuller, secțiunile din Adjud, Bârlad, Brăila, București, Focșani, Galați, Iași, Odobești, Piatra-Neamț, Ploiești, Râmnicu-Sărat și, evident, Comitetul de Conducere, central, al acestor organizații, care funcționa la Galați. Cine parcurge lista cu numele acestui „Comitet pentru înlesnirea emigrării” va regăsi personalități de referință în epocă, precum: Isac Lobel, Sam. Pineles, Karpel Lippe, Moses Gaster ș.a., unii dintre ei participanți, ulterior, și la congresul de la Basel. Redactorul ziarului focșănean era Adolf Steinberg, un publicist de carieră și har, care a știut să păstreze ținuta publicației: „Nu viesărilor legănitore și ademenitoare ale vreunui creier aprins a determinat constituirea societăților de propagandă și ajutor pentru emigrarea în Palestina, ci cugetările mature și cumpănite ale unor spirite apte și capabile, ale unor bărbați culti, activi, onești și inteligenți”. Impresionantă, repetăm, a fost și reacția, poziția de sprijin a focșănenilor, care i-au înțeles pe acei fii ai lui Israel care trăiau sionismul ca pe o emancipare interioară.

De curând, la Netania, în Israel, a avut loc sărbătorirea celor 120 de ani care au trecut de la acele emigrări, care au condus la crearea coloniilor de la Rosh Pina și, respectiv, Zihron Iaacov (Samarin)... Și am mai avut bucuria să parcurg, relativ de curând, un ziar scris și tipărit în Israel de urmașii emigranților de atunci sau de cei emigrați în Israel, în majoritatea lor după cel de-

al doilea război mondial. Un ziar tulburător prin permanenta nevoie a semnatarilor de a-și căuta „rădăcinile”, de a-și reaminti vecinii și prietenii rămași în România, creștini, cu care continuă să întrețină legături de strânsă rudenie, parcă.

Spațiul nu ne îngăduie să continuăm semnificarea detaliată a momentului 1882, iar cititorul ar putea fi, desigur, infinit mai interesat să afle câte ceva despre destinul acelor mari personalități, de care am amintit Cilibi Moise, Leny Caler, Boldan Emil sau Gherșon Horowitz ș.a. În 1902, Al. Macedonski, în „Forța morală” (cu ocazia reapariției culegerii *Cilibi Moise*), avea să afirme: „Această carte este absolut prețioasă. Cilibi Moise poate să stea alături cu cei mai mari cugetători antici și moderni. Dacă ar fi trăit în Franța, ar fi fost onorat ca Montaigne, ca La Bruyère și alții”. Trei ani mai târziu, în 1905, pe scena Naționalului ieșean se repeta piesa „Cilibi Moise” de S. Dragomir... Cine păstrează textul, dacă, evident, s-a păstrat?! Și câte n-ar mai fi de scris! Frunzărind publicații de la început de secol, aveam să aflăm că societatea focșăneană „Fraterna”, despre care se vorbește adesea în familia bunicilor, fusese întemeiată, încă în 1879! În 1909, societatea își serba jubileul de 30 de ani, moment la care aveau să participe delegați din toate societățile de într-ajutorare evreiești... Nu fără consecințe: în luna noiembrie a aceluiași an, se constituia la Focșani „Asociația tineretului intelectual evreu din România”, care avea ca scop: „tipărirea și răspândirea de cărți ieftine pentru popor”. Nu doar pentru evrei. Și nu am amintit, tot limitat de spațiu, de Conferința Societăților Sioniste din 1902 și nici de Congresul Federației Sioniste din 1903...

Din cei aproape 900 000 de evrei care trăiau în România, în 1939, au mai rămas astăzi circa unu la sută. O mare parte dintre evrei a pierit în anii războiului, ai deportărilor, ai Holocaustului. Peste 97% dintre cei rămași în viață au emigrat, în anii postbelici, marea majoritate, desigur, în renăscutul Israel. În comunitatea focșăneană, împreună cu obștile evreiești din localitățile apropiate mai trăiesc astăzi circa o sută de evrei. În discuțiile avute cu Ion Basgan, acum un sfert de veac, am avut să aflăm respectul familiei sale față de evrei ca Iacob Nacht și Nathan Hanover... Cei care ar reciti versuri din volumele de poezii ale lui Camil Baltazar (anul acesta a fost și centenarul lui), cei care ar citi eseurile Feliciei Antip, aflată în plină activitate creatoare, sau ar parcurge lucrările de specialitate ale eminentului savant Oscar Sager ar înțelege, poate mai bine, permanența recomandare a lui Nicolae Cajal spre o reciprocă mai bună cunoaștere, pentru că numai cunoașterea apropie, cunoașterea învinge resurrecțiile xenofobe, cunoașterea repune în operă interculturalitatea și armonia interetnică. Disperărilor care ne cuprind, uneori, față cu antisemitismul care încă mai bântuie, nu le putem opune decât permanența marilor valori, reflectând un spirit umanist, în cazul dat focșănean, fie că se numesc Basgan sau Sager, Leny Caler sau Leopoldina Bălănuță, Anton Pann sau Cilibi Moise... Modelul umanist al interculturalității focșănene nu poate fi, însă, epuizat în spațiul unei rememorări, ori în perimetrul unor micro-medaloane, oricât de dense ar fi... Fie ca acest început să îndemne însă la o îndreptățită revenire! Să mulțumim revistei care ne-a incitat și ne găzduiește însemnările!

Evelin Fonea

Personalități focșănene de origine evreiască, de expresie română

BOLDAN, EMIL (Bernstein, n. 1909), istoric literar, specialist în literatură română, epoca pașoptiștilor. A fost profesor la liceul evreiesc „Cultura” București și, după război, profesor la Facultatea de Filologie, la Institutul de Limbi Străine. Dintre contribuțiile sale publicistice: „Alecru Russo. Omul, Opera. Comentarii”; monografia „Școala ardeleană” și mult apreciată operă istoriografică „Alexandru Ioan Cuza și Costache Negri. Corespondență” considerată „un model de lucrare științifică” (Emil Condurache) ș.a. A scris poemul biblic „Ruth” și poemul reportaj „Salvarea ta prin tine, Israele!” În 1984 cu ocazia împlinirii a 75 de ani a fost felicitat de studenții săi și profesori, printre care Al. Piru, V. Mândra, I. Rotaru, Ștefan Cazimir, I. D. Bălan și alți istoriografi și filologi.

CILIBI MOISE (Froim Moise, 1812-1870). Moise Ovreiu „Vestitul din Țara Românească”, Anton Pann al evreilor, considerat de criticul G. Călinescu, s-a născut la Focșani. În 1870, acest filosof popular moare de tifos, la numai 58 de ani. [...] „Cilibi Moise a fost... un Anton Pann evreu [...] geniu oral fără știință de carte, el își dicta aforismele de-a dreptul zețarului. Maximile lui sunt pline de un sănătos umor bătrânesc...” (G.Călinescu)

GHERȘON M. HOROWITZ (1882-1942). Pictor, decorator. A realizat decorațiile murale ale Sinagogii Mari, ale Templului „Fraterna” și ale Sinagogii „Gaster”. Tatăl său, Moise Horowitz, născut la Focșani, a fost zugrav-pictor. În 1900, Gherșon pleacă în Italia. Revenit în țară, în 1907, se stabilește la Bârlad ocupându-se de pictura murală a sinagogilor: a decorat Sinagoga Mare din Bârlad, a Croitorilor, „Poale Zedek”, sinagogile din Vaslui, Huși, Roman, Galați ș.a. În 1936, se stabilește la București. Despre această dată avem semnalările pertinente ale publicistului Solomon Savin: „...proiectele sale de decorațiuni sunt ample încărcate. E un «stil bogat», la modă în 1900, care are un caracter mai laic, amintind decorațiunile saloanelor boierești dintre anii 1850-1900. Influența venețiană este și ea vizibilă în stilizarea geometrică”. A pictat și un număr de perdele pentru Aron Kodeș.

NATHAN HANOVER (1620-1683). A păstorit la Iași și Focșani. Este autorul unor opere lexicografice, culegeri de rugăciuni. Volumul „Saare Zion”, apărut inițial în 1662, la Praga, este o culegere de „rugăciuni mistice”; volumul avea să apară și la Iași, în 1884, în Tipografia lui Asachi.

Rabinul dr. **IACOB NACHT**. A fost, în 1902, rabin al orașului Focșani. Doctorat în Filosofie la Viena, cunosător al literaturii ebraice clasice și moderne. S-a dedicat „filosofiei religiei”. A fost și un publicist recunoscut. În 1906 a fost numit directorul Școlii israelito-române din Focșani. A fost un fervent colaborator la revista școlară „Institutul evreu”. A propus o nouă formulă pentru jurământul iudaic, aprobată în 1902 de către un tribunal focșănean. A emigrat în Țara Sfântă.

M. BOTOȘĂNEANU. Publicist, redactorul unor ziare de atitudine sionistă și cetățenească, în vederea emancipării evreilor pământeni. Din inițiativa sa s-au convocat congrese cu caracter sionist în principale orașe din țară, la care a rostit înflăcărute discursuri. În majoritatea cuvântărilor sale a cerut drepturi egale evreilor, precum și „abrogarea articolului 7 din Constituția timpului”. Până la nedreapta sa expulzare, în 1897, a susținut o fructuoasă corespondență cu Th. Herzl, aflat la

Viena, comunicându-i situația evreilor din România. Numai „...prin expulzarea sa forțată... a putut fi oprită, un timp, una dintre cele mai mari acțiuni pe care le-au întreprins... evreii din România... pentru emancipare...” (S. Podoleanu). A deranjat prin polemicile sale cu „ziarele antisemite și cu detractorii evreilor”. Activitatea propagandistică în favoarea emancipării și a drepturilor evreilor a fost înscrisă și în paginile periodicelor focșănene „Drepturile” și „Pământeanul”, al căror redactor a fost.

SOLOMON (Zalman) SCHECHTER (1847-1915). Specialist în studii rabinice. În urma unei subvenționări, acordată de Societatea „Jacob Lobel”, care ajută „junimea studioasă israelită”, în 1867 pleacă la studii la Viena și Berlin. I.J. Nlemirower amintește faptul că acest evreu, originar din Focșani, a fost preocupat de Hasidism, unghi din care a analizat activitatea prezențelor iudaice, preocupat de „dezvoltarea modernă a științelor iudaice”. În ultima parte a vieții s-a stabilit în Statele Unite. A fost numit profesor la Universitatea din Cambridge, a format un seminar pe probleme rabinice. A obținut titlul de „Master of Arts”. M. Schwarzfeld - care intenționa subvenționarea unor școli focșănene într-o corespondență cu Moses Gaster aprecia erudiția acestui om cu toate scăpările sale comportamentale. Este autorul lucrărilor: „Avot di rabi Nathan”, „Midraș hagadol” ș.a.

CAMIL BALTAZAR (Goldstein Leopold, n. 1902 comuna Mera, Putna; m. 1977 la București). A fost apreciat de mentorul revistei „Sburătorul”, E. Lovinescu, la intrarea sa în lumea poeziei cu versurile erotice cuprinse în volumul „Biblice” (1926). În 1928, a scos revista „Țiparnița literară” strângând în paginile ei colaboratori de seamă printre care: Liviu Rebreanu, G. Călinescu, Camil Petrescu, Mihail Sebastian, Petru Comarnescu, Ion Călugăru ș.a. În 1932, este numit, de Liviu Rebreanu, secretar de redacție la „România literară”. Al. Mirodan, în apreciatul său „Dicționar neconvențional al scriitorilor evrei de expresie română” i-a făcut un amplu portret pe marginea volumelor „Autobiografie”, volum cu „notații seci, reportericești, ca un jurnal intim «neliterar»...” și „Întoarcerea poetului la uneltele sale” (1934). Amintim selectiv volumele: „Vecernii”, „Flaute de mătase”, „Poeme vechi și noi”, „Soare pe zăpezi”, „Soare pe culmi”, „Glorie iubirii”, volumele de amintiri, eseuri, publicistică, memorii printre care „Contemporan cu ei”, „Scriitor și om” ș.a.

FELICIA ANTIP. S-a născut în 1927, la Focșani. Absolventă a Facultății de Filosofie din Iași. Publicistă de ținută, ea avea să afirme „gazetăria este cea mai nobilă îndeletnicire”, după profesia de medic. Tatăl a fost medic. De timpuriu, s-a confesat într-un interviu acordat colegei Iulia Deleanu, că a simțit „nevoia de a protesta prin cuvânt, mai ales atunci când a aflat că sunt dați afară din școli copiii de evrei”. În presa zilelor noastre cuvântul ei este la fel de pătrunzător. A fost redactor la „Agerpres”, „Lumea”, la „Tribuna României”. A publicat volumul memorialistic „Lumea din ziare”, 1997.

OSCAR SAGER (1894-1981), neurolog., academician, profesor universitar la București. Elev al prof. G. Marinescu. Cercetări asupra excitațiilor vizuale transmise la creier. Lucrări mai importante: „Diencefalul”, „Formația reticulară”. A publicat manuale, în colaborare, studii privind bolile cerebrale, epilepsia.

Lelia Pavel

Biserica din lemn „Sfântul Nicolae” din comuna Străoane

Călătorind prin Vrancea, întâlnești numeroase monumente de arhitectură populară, ce se remarcă printr-o „simplitate elegantă a volumelor și formelor care se asociază cu gingășia fără egal a ornamentelor”¹.

Urmând drumul județean ce urcă din orașul Panciu spre Soveja, străbatem în lung comuna Străoane, pe teritoriul căreia, se conservă unul din monumentele de cult de o deosebită frumusețe, opera meșterilor populari locali, care au depus întreaga lor măiestrie în lucrătura lemnului.

În unele documente ale vremii se pomenește de comuna Străoane, al cărei nume, conform unor cercetători, ar proveni de la numele unor „neamuri de oameni – Străulești, originari din comuna Câmpuri”².

Teoria se sprijină pe un document ce poartă data de 9 iunie 1687 în care se amintește de „dreapta ocină din sat Câmpuri care este bătrânul Străuleștilor, din partea moșului lor Melinte din a opta parte cu tot venitul locului, cu poeni, săpături cu câmpu, cu păduri, cu siliste și di pisti tot locul pe undi se va alege parte strămoșului lor Straoa di pi Șușița”³.

Documentul îl menționează pe „strămoșul lor Straoa”, care apare și în alte documente, ceea ce ne duce la concluzia că numele comunei Străoane l-a dat „bătrânul Straoa”, variantă mult mai plauzibilă, având în vedere faptul că multe din satele vrâncene au perpetuat peste veacuri numele unor „bătrâni”, proprietari de pământuri în satele respective.

Anafora Divanului Moldovei din 15 septembrie 1812, de întăritură a hotărniciei moșiei Câmpurile, stabilea „moșia Câmpurile pi patru bătrâni... arătând și bătrânii anume: Straoa, Itul, Lata și Bogdan”⁴, anafora ce vine să confirme faptul că așezarea de la Străoane poartă numele întemeietorului. Aflată în vecinătatea comunei Câmpuri, comuna Străoane pare să fie o roire a Câmpurilor și, în special, a celor din neamul bătrânului Straoa Câmpureanul, întâlnit în documentele vremii.

Într-un document din 29 mai 1646 (7154), este menționat numele satului Străoane, când „feciorul lui Nenciu din Străoani, ținutul Putna, vinde lui Matei Basarab trei pogoane de vie în satul Străoani”⁵.

Un altul, emis de Eustație Dabija la 2 august 1664 (7/52), un document de întăritură, pomenește de Străoane, atunci când i se întărește lui Toader Săvescu din Străoani stăpânirea asupra moșiei sale din Străoani⁶.

Atestată documentar, existența satului Străoane presupune existența unui lăcaș de cult, a cărui origine rămâne necunoscută. Conform tradiției, transmisă din generație în generație, cea mai veche biserică ar fi cea din satul Străoane de Sus, care ar data din anul 1478⁷. Tot în tradiție s-a păstrat ideea că biserică îl are ca ctitor pe Stroie, fiu de cioban, care împreună cu cei doi frați ai săi „ar fi bătut parul satului”⁸, iar cu cei trei feciori, foști comandanți de oști în vremea lui Ștefan cel Mare, ar fi înălțat biserică de lemn cu hramul „Sfântul Nicolae”. Pentru vitejia și credința cu care l-au slujit

¹ Ioan Godea - *Biserici de lemn din România (nord-vestul Transilvaniei)*, Editura Meridiane, București, 1996, p. 69

² Alexandru Arbore - *Toponimie putneană*, în „Milcovia”, Revista regională de studii, anul I, vol. 1, Focșani, Tipografia „Cartea Putnei”, 1930, p. 32

³ Aurel Sava - *Documente putnene. I. Vrancea. Odobești - Câmpuri*, 1929, Focșani, Tipografia „Cartea Putnei”, p. 33

⁴ Aurel Sava - *Documente putnene. Vrancea. Irești-Câmpuri*, vol. II, Chișinău, Tipografia Băncii Centrale Cooperative, 1931, p. 65

⁵ Catalogul documentelor moldovenesti din Arhiva istorică centrală a statului, vol. II (1621 - 1652), București, 1959, p. 370, doc. 1881

⁶ - *op. cit.*, vol. III (1653 - 1675), București, 1959, p. 238, nr. 1074

⁷ *Anuarul Eparhiei Romanului*, București, Institutul de Arte grafice „Marvan SAR”, 1936, p. 258

⁸ Emil Giurgea - *Vrancea. Ghid turistic al județului*, Editura Sport-Turism, București, 1977, p. 125

domnul Moldovei i-a răsplătit cu danii de pământ, fânețe, terenuri agricole și animale⁹, chiar pe teritoriul comunei.

Întrucât nu există elemente certe de datare ca: documente sau mărturii epigrafice, încadrarea bisericii în epocă se poate face numai printr-o cercetare a structurii acesteia. Analizându-se caracteristicile de plan, elevația, decorurile, cercetătorul găsește elemente și argumente pentru datarea unei construcții.

Coroborând izvoarele scrise privitoare la existența satului Străoane, cu puținele slove ale inscripției, precum și cu cele rezultate din cercetările privind structura monumentului, se poate aprecia că lăcașul de lemn de la Străoane datează din veacul al XVII-lea, el reprezentând „o refacere dintr-o altă refacere a acelei ctitorii, prin refolosirea bânelor”¹⁰.

Din citirea slovei inscripționată în chirilică pe bârna de deasupra intrării în pronaos, descoperim numele unor meșteri care, probabil, au participat la refacerea lăcașului din veacul al XVII-lea. Printre cei menționați îi amintim pe Vătaf Lupu, Vasile, Drăghici, Stroe.

Monumentul de astăzi conservă planul în cruce, cu abside la naos și turla pe pronaos, specifice arhitecturii de zid din veacul al XVIII-lea, când meșterii țărani fie reînnoiau, fie refăceau construcțiile prin adăugirea absidelor și a turnurilor. Asta ne face să afirmăm că forma trilobică a planului, pridvorul dinspre vest și turla pronaosului aparțin unor noi etape de refaceri din secolul XVIII. Biserica de lemn încadrată în rândul construcțiilor în veacul al XVII-lea, cu unele refaceri din veacul următor, evidențiază cultul pentru frumos al meșterului țăran, surprins în cronologia refacerilor și adăugirilor.

La Străoane ne întâlnim cu tehnica constructivă străveche a întregii arhitecturi populare românești, a îmbinării bânelor pereților în sistemul „coadă de rândunică”.

Pereții se înalță pe o temelie puternică din lemn, având la partea superioară perechi de console crestate în trepte până aproape de nivelul brâului, asemănătoare unor aripi care, pe lângă rolul constructiv, îl au și pe cel decorativ.

Încăperile au fost dispuse pe axa est-vest, cu absidele laterale poligonale, la fel ca și cea a altarului, aflată în decraș față de naos. Naosul este demarcat de altar printr-o catapeteasmă de lemn. Interiorul este acoperit de o boltă semicilindrică, longitudinală, comună celor două încăperi (naos-altar), care se sprijină pe o grindă decorată cu două chenare în frânghie și console, boltă ce marchează direcția majoră a spațiului liturgic. Pronaosul este tăvănit cu scândură.

Iluminatul încăperilor se face prin trei ferestre de mici dimensiuni, montate în axul absidelor laterale ale naosului și una din cea a altarului, prevăzute cu ancadramente din lemn cioplit cu motivul frânghiei și

al dintelui de lup.

Pardoseala a fost realizată din lespezi de piatră.

Fațada de vest este străpunsă de portalul din lemn pe sub care este condus enoriașul către interiorul lăcașului, în ancadramentul căruia regăsim ornamente crestate: frânghia, dintele de lup, rozete.

Pridvorul deschis, amplasat pe toată latura de vest în continuarea pereților pronaosului, are 10 stâlpi racordați prin acolade duble, crestate în casoroabă și console. Prin decorul de cioplitori în șiruri de festoane, adăugat la cel în frânghie și acolade al casoroabei, se imprimă o notă personală edificiului, completată de cel al aripilor și a brâului în funie ce încinge biserica.

Silueta acesteia este marcată de acoperișul în patru ape ce o învelește în întregime, străpuns numai pe pronaos de o turlă hexagonală, cu două nivele, delimitate prin poale de șită încununată de o cruce din fier, perechea celei de pe altar.

Acoperișul din șită, asemeni bisericilor moldovenești, prezintă streșini extrem de largi, cu rolul de protejare al întregului edificiu.

Biserica a suferit stricăciuni, fiind distrusă de un obuz în timpul luptelor din Primul Război Mondial ce s-au desfășurat pe Valea Șușitei, ceea ce a condus la dezafectarea acesteia.

În anul 1918, în vederea asigurării unei mai mari rezistențe bisericii ruinate, meșterii i-au adăugat la temelie un zid din piatră de râu, foarte lat, de jur-împrejur.

Pe lista monumentelor istorice a fost înscris în anul 1970, iar trei ani mai târziu s-au făcut demersuri pentru o eventuală restaurare, care a avut în vedere refacerea acoperișului, înlocuirea bânelor și tălpilor din lemn, pe care trecerea timpului și intemperiiile vremii le-au distrus. În anul 1984 s-a încheiat o primă etapă de restaurare, care a permis reconstituirea tuturor intervențiilor și prefacerilor succesive suferite de-a lungul anilor, tot atunci înlăturându-se și zidul adăugat în anul 1918, lucrări care au repus în drepturi acest frumos exemplar de arhitectură populară.

Alte lucrări de restaurare s-au efectuat și în anul 1993, când s-a înlocuit și ușa de acces în biserică cu o alta nouă, realizată dintr-o bucată de lemn, cu ancadrament ce repetă motivul ornamental al dublei frânghii împletite, existent pe ancadramentul original. Pe ușă s-a redat, în relief plat, chipul domnitorului Ștefan cel Mare și inscripțiile: 1457 - 1504, Ștefan cel Mare și inițialele C.R.M.I. (probabil numele meșterilor care au sculptat ușa).

Rezultatul unei „sinteze originale apărute într-o regiune în care specificul ocupațional a permis la un moment dat, o mai largă deschidere la curente și tendințele artistice ale vremii”¹¹, biserica de lemn de la Străoane se adaugă tezaurului de arhitectură populară al țării atât prin plastica arhitecturală cu nota ei de specificitate zonală, cât și prin formele și volumele sale.

⁹ *Idem*, p. 125

¹⁰ Ioana Cristache-Panait - *Bisericile de lemn din curbura Carpaților. Jud. Buzău și Vrancea*, în *Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților*, vol. II, Buzău, 1983, p. 254

¹¹ Ion Cherciu - *Arhitectura populară din zona Panciului*, în *Revista muzeelor și monumentelor. Monumente istorice și de artă* nr. 2, 1985, anul XVI, p. 46

Hotarul dintre Focșanii Valahiei și Focșanii Moldovei

Primul document în care se vorbește despre existența Focșanilor este emis de către domnul Munteniei, Alexandru al II-lea Mircea. Hrisovul, scris în luna ianuarie 1575, pomenește „cum m-a lovit pe domnia mea Ion Voievod (n.n. este vorba de Ioan Vodă cel Viteaz, domnul Moldovei între 1572-1574) cu moldovenii cu înșălăciune pe la Focșani, pe când a vrut fratele Domniei mele, Ion Petru Voievod să intre de a fi domn țării moldovene”. Cum această luptă a avut loc în anul 1572, se poate considera că doar cu acest an se poate vorbi despre Focșani, pe baze documentare.

Pentru că Focșanii se găseau chiar pe granița ce despărțea Moldova de Țara Românească, cu timpul au apărut două orașe cu același nume: Focșanii Valahiei și Focșanii Moldovei. Focșanii erau caracterizați de un călător străin anonim, pe la anul 1641, ca fiind un oraș mare. „Orașul este chiar pe granița Moldovei cu Muntenia, pe care le desparte un pârâu, mai bine zis o baltă, peste care este clădit un pod de piatră”. Cele mai amănunțite știri despre orașul Focșani, pentru secolul al XVII-lea, le avem de la călătorul Evlia Celebi care, în 1656, scrie despre „marele menzil Focșani”, unde se încasează taxele vamale, atât pentru partea munteană cât și pentru partea moldovenească. Acesta remarcă faptul că orașul este mare, iar raiaua și hatmanii săi au ieșit în întâmpinarea oaspeților cu daruri numeroase. Același călător, cu prilejul altei călătorii, mai spune că în fiecare parte a orașului se găsesc câte șapte mănăstiri (n.n. probabil că Evlia Celebi include aici și bisericile) „clădite din piatră încât, în timpul atacului de noapte, dezlănțuit împreună cu tătarii împotriva acestui oraș, mai multe mii de ghiauri se refugiaseră în interiorul acestor mănăstiri și se luptaseră un timp destul de îndelungat”.

Tot așa, botanistul Iulius Edel scria, la 1835, că partea moldovenească a Focșanilor este mai prosperă: „este pavat și intră în rândul orașelor comerciale de categoria a doua. Mergând prin oraș, treci ușor dintr-un stat în altul. Casele sunt în majoritate din lemn și mai mulți negustori decât boieri... În oraș se află doi ispravnici.”

Sârbul Ioachim Vuici, care ajunge în Focșanii Moldovei în 12 iunie 1842, constată că orașul avea vreo 2000 de case cu 9000 de locuitori, majoritatea români, dar și câțiva greci, macedoneni, armeni, germani și un număr mare de evrei. Există o piață mare cu multe prăvălii în jur. Orașul era organizat după model rusesc, fiind împărțit în patru părți – fiecare cu conducătorii, funcționarii și judecătorii lor. Fiind oraș de graniță și vamă, în Focșani se utilizau atât monede austriece cât și turcești.

În anul 1832, Focșanii Valahiei aveau 1671 de suflete din care 884 de bărbați și 787 de femei și încă vreo 400 de „nestatornici”, în total circa 2100 de suflete. În 1835, Focșanii Moldovei aveau 1050 de case obișnuite, 38 de case boierești și 13 biserici. Frontiera dintre cele două

orașe se pare că era reprezentată de vechiul drum numit „drumul lui Rotopan sau Rătăpan”. „Acest drum trecea chiar prin mijlocul orașului Focșani. Drumul venea dinspre Făureii de pe Putna, trecea pe deasupra movilei numită a Răzoaiei, ținea direcția spre Amorțitu, intra în oraș pe strada actuală a Oborului, să continue pe strada Mare a Unirei, iar la hotar, în Muntenia apuca pe strada Sf. Nicolae Vechi și strada Pastieștii, ieșia la bariera Cotești, și trecând Milcovul pe drumul Coteștilor apuca spre Râmnic”. Cu toate că Focșanii erau despărțiți printr-o gârlă creată prin derivarea unei părți din apa Milcovului, raporturile familiale, culturale și economice dintre locuitorii lor au fost dintre cele mai strânse.

Dacă la început gârla hotarului pare a fi avut multă apă, suficientă chiar pentru a pune în mișcare o moară, după anul 1831 ea nu era decât o șuviță de apă curgând prin canalul despărțitor al celor două orașe, întotdeauna amenințat cu împotmolirea, necesitând tot timpul grija și stăruința celor două municipalități pentru desfundarea și curățirea lui. Astfel, la 1833, martie 20, Sfatul Municipal din Focșanii Moldovei, adresându-se „cătrecinstitul magistrat a învecinatăului Focșani”, cere „ca să oblige lăcuiitorii părții acei, ca di la Gura Tăbăcarilor și până la vali, drept mahalaoa Bahnilie să să curețe hotarul într-o unire de nămol”. Pentru că exista această problemă cu împotmolirea gârlei, cârmuirea județului Slam Râmnic „cu prilejul venirii într-acest oraș a Măriei sali prea înălțatul domn” a propus „înființarea unui zid în marginea orașului despre Moldavia pentru preurmarea strecurării nepravilnice piste hotar”. Domnitorul însă a pus rezoluția „ca în loc de zid să se adâncească și să se așeze în întinderea șanțului paznicii regulați”. În partea munteană erau rânduiți 27 de paznici „trebuincioși pentru străjuirea orașului”, iar pe „toată linia hotarului despărțitor de Moldova, grăniceri atâția cât s-ar putea mai deși, ca să să preumbe și să strige de la unul la altul”. Totodată, se lăsase „la marginea șanțului înlăuntru jumătate de stânjen, care să fie drum pe marginea hotarului, pentru vizitația picheturilor și a patrulelor”.

Există un singur drum între Focșanii Valahiei și Focșanii Moldovei, acela aflat pe „ulița târgului”, pe strada Mare a Unirei. Mai târziu, la 1852 se vor mai deschide încă „două drumuri printipale pentru comunicații cu trăsuri, unul la pichetul cu nr. 44 de la Dumitru Potop și altul la pichetul nr. 48 de la Cotul Bumbacului”.

Între cele două orașe, din cauza măsurilor vamale aplicate pe hotarul comun, o dezvoltare deosebită va avea comerțul ambulant. Prin intermediul și cu ajutorul negustorilor boccegi, comercianți de frunte ai Focșanilor, mai ales lipscanii din partea Moldovei, reușeau să-și plaseze mărfurile pe care, de această dată, din cauza liniei vamale, nu le mai transportau în Focșanii Moldovei, ci preferau să le depoziteze sau să deschidă noi dughene în acea parte a orașului din principatul de unde

s-au aprovizionat. Așa a fost cazul lipscanului Dimitrie Dascal, care, deși avea o prăvălie în Focșanii Moldovei, a mai deschis una în partea valahă a orașului, cu lipscănie adusă de la București, pe care apoi o vindea în partea Moldovei, cu ajutorul boccegiilor, fără a mai fi obligat la achitarea taxelor vamale. Ca o consecință a extinderii acestui procedeu, vameșii moldoveni au recurs la măsuri prohibitive, ceea ce a dus la nemulțumirea populației și mai ales a boierilor din orașul Focșani, care au cerut ca negustorii boccegi să nu mai fie oprți a umbla cu mărfuri pe la casele lor.

Vama din Focșanii Valahiei era așezată pe un teren proprietatea mănăstirii Profetul Samoil încă de la jumătatea secolului al XVIII-lea. Arzând casa vămii către anul 1772 „niște oameni au cerut să facă dugheni pe locul acela și să dea bezmanul locului.” Într-un document din 23 aprilie 1822 se scrie cum că „pe moșia sfintei mănăstiri Proorocul Samoil, unde se zice locul vămii, în fața uliței dinspre răsărit pe malul Milcovului hotar, având dumnealui Garabet Mogârdiciu dugheană”.

Vama Moldovei era așezată, la mijlocul secolului al XIX-lea, în dreptul clădirii Băncii Economia (n.n. astăzi dărâmată). La această vamă a slujit și poetul Gr. Alexandrescu.

Muntenii aveau în 1848 pe hotar, la vamă, două felinare. Pentru că moldovenii nu aveau felinare, magistratul orașului Focșanii-Valahiei anunță pe „eforia părții Moldovei” că o să ridice unul din cele două felinare, adăugând că „prin aceasta este poftită acea cinstită eforie a așeza și din parte tot la acel punct un felinar spre a sluji de lumină la vreme întunecoasă”.

Între vămi era un pod a cărui construire și întreținere, se suporta de ambele târguri. Asemenea se urma și pentru celelalte poduri de la hotar și anume: podul din fața casei Alecu Cimbru, podul din fața casei Langa, podul din mahalaua Tăbăcari, cel din Cotul Bumbacului.

Suprimarea liniei vamale dintre Moldova și Tara Românească a dus la înlăturarea oricăror restricții din calea circulației mărfurilor între cele două principate, excepție făcând doar sarea. Acest lucru s-a întâmplat la 1 ianuarie 1848. Din punct de vedere economic, importanța acestui act pentru formarea pieței unice a principatelor este foarte mare. De altfel, însuși domnul Țării Românești, în mesajul adresat în ianuarie 1848 Obșteții Obștești Adunări, sublinia că „împreunarea vămilor prințipatului nostru cu ale Moldovei au ridicat vătămătoarea stavilă care oprea slobodul schimb al produselor lor, aducând și folos obșteștilor noastre venituri”. Obștea orașului Focșanii-Moldovei aprecia, în scrisoarea de felicitare din 1 ianuarie 1848 adresată dregătorului ținutului cu ocazia Anului Nou, că „ridicarea vămii între Prințipaturi...”, drept hotărâtoare nu numai pentru dezvoltarea nu și „înlesnirea negoțului nostru...”, ci și pentru înflorirea orașului.

Reproducând o corespondență a ziarului „Obseavatorul Triestin”, în care era salutată abolirea liniei vamale dintre Moldova și Tara Românească, „Albina Românească” din 15 ianuarie 1848 a publicat totodată un foileton în care se sublinia importanța acestui eveniment cu următoarele cuvinte: „Astăzi s-au făcut

amestecarea apelor mărginene ale Milcovului. Născute din o singură obârșie de sute de ani, ele curgeau în două șiroaie egoistice, ce despărteau interesele comerciale ale unei singure nații... care astăzi, și după îndemnul așezămintelor politice, se unește prin legături morale și materiale”. Descriind manifestările care au avut loc la Focșani în prima zi a intrării în vigoare a convenției vamale, autorul anonim al acestui foileton arată cum s-au dărâmat „barierele vămii”, cum locuitorii ambelor părți ale orașului au sărbătorit împreună evenimentul: „...toată poliția (n.n. municipalitatea) luă o față de serbare... politică, bucuria nu era personală, ci publică, nu formalitate, ci un adevăr”. În seara aceleiași zile o numeroasă adunare și „din cele mai strălucite” a încheiat, prima zi a anului 1848, „...care fiind pentru lumea comercială o nouă eră, se cuvine a fi intitulată: anul întâi al libertății comerciale”.

În perioada cuprinsă între 1848-1859 se intensifică curentul unionist, astfel încât sunt luate alte măsuri pe linia unificării municipalităților celor două orașe. Se dorește unificarea cursului monetar în ambele părți ale orașului Focșani, construirea unui nou pod de piatră peste gârla de hotar.

După dubla alegere ca domn a lui Al. I. Cuza în ambele Principate, Focșanii au fost unificați și ei la rândul lor prin decretul B domnului Unirii din 10 iulie 1862 în care se arăta că „ambele părți ale orașului Focșani de dincoace și dincolo de Milcov, vor forma în viitor un singur oraș, care va fi rezidența județului Putna”.

Alexandru Temciuc

Lucio Vecchi - organizator și animator al vieții muzicale focșănene

Cunoscut mai ales ca un oraș comercial, punct vamal sau centru al mișcării unioniste, Focșaniul a cunoscut și o înfloritoare viață artistică. Dacă primește documente ce consemnează un spectacol teatral la Focșani, datează din anul 1851, când focșănenii au făcut o primire triumfală renumitului actor Matei Millo, rugându-l, prin intermediul ziarului ieșean „Zimbru” să-și prelungească șederea în urbea de pe Milcov, la scurt timp după înființarea, în anul 1871, de către Ioan Lupescu a primului teatru focșănean, acesta reușește aducerea din Italia a unei formații muzicale conduse de către tânărul Lucio Vecchi, care la vârsta de numai 19 ani era absolvent al Conservatorului din Milano. Născut în anul 1854, în orașul Quartalla, provincia Regio Emilia, Lucio Vecchi a venit la Focșani însoțit de frații săi Contardo și Oliver. El a adus din patria sa nenumărate valori ale geniului muzical italian, preluând în decursul celor 60 de ani de activitate tot ce-i mai frumos din vechile cântece lăutărești și îmbinându-le cu muzica cultă occidentală, desfătând auditoriul focșănean cu nemuritoarele sale creații muzicale, între care contemporanii săi au consemnat „Scene din Carpați”, „Pe malul Milcovului”, „Pe malul Trotușului”, „Amintiri din tinerețe”.

Pe lângă zestrea muzicală ce a adus-o din țara-i de origine, Lucio Vecchi s-a dovedit a fi un destoinic purtător al spiritului de libertate pe care-l văzuse înflorind în Italia, grație unor personalități istorice precum Garibaldi, Cavour sau Victor Emanuel de Savoia, dar acest spirit s-a manifestat doar în muzică, căci, spre deosebire de marea majoritate a concitadinilor preocupați mai ales de politică și afaceri, alături de un mănunchi din elita artistică și intelectuală a urbei, el a făcut doar muzică și numai muzică.

În anul 1877 acceptă oferta Primăriei Focșani și ocupă postul de șef al muzicii comunale, prilej cu care se ocupă asiduu de modernizarea respectivei formațiuni muzicale.

Pasiunea pentru muzică și neobositul său spirit organizatoric fac ca, împreună cu câțiva prieteni să formeze, în anul 1880, primul Cvartet de coarde, formație ce-l avea dirijor pe el și interpreți pe I.I.Langa, Ștefan Vasilian și Frederich Remer.

În scurt timp, cvartetul găzduit mai des în casa Simionescu-Râmniceanu, a fost completat cu un flaut, contrabas și un pian, ultimul instrument fiind mânuit cu deosebit talent de către dra Zamfirescu, sora poetului și romancerului Duiliu Zamfirescu, devenită mai târziu dna Remer. Succesul de care s-a bucurat respectiva formație muzicală condusă de Lucio Vecchi a atras mulți aderenți iubitori de muzică și, cu sprijinul doamnelor Remer și Tufelcică, s-a înființat prima „Societate Filarmonică”, compusă în cea mai mare parte din elemente tinere, dirijată de Lucio Vecchi, care, dezinteresat de partea materială, a dat cel mai prețios concurs de care o

asemenea inițiativă avea nevoie.

La câțiva ani de la înființarea societății, mai mulți tineri, părăsind orașul spre a-și continua studiile în centre universitare, „Societatea Filarmonică” își reduce activitatea până când fuzionează cu „Societatea Științifică-Literară Milcovul” și cu „Ateneul” sub noua denumire de „Societatea Științifică-Literară-Muzicală Ateneul Milcov” care ținea săptămânal, în sala „Ciurea”, conferințe urmate de audiții muzicale din care nu lipseau bucăți din cei mai de seamă compozitori, între care Beethoven, Mozart, Händel, interpretate bineînțeles de orchestra dirijată de către Lucio Vecchi.

În paralel cu aceste activități socio-culturale, Lucio Vecchi, grație stilului organizatoric și calităților sale artistice, a fost numit, la 10 iulie 1881, șef al fanfarei Regimentului 10 Putna. În această calitate, în anul 1896, cu prilejul vizitei făcută în țară de împăratul Austro-Ungariei, Franz Iosif, ca o recunoaștere la nivel național a calităților sale muzicale, Lucio Vecchi a fost invitat împreună cu fanfara sa, pentru a susține o serie de concerte la Sinaia, în cinstea ilustrului oaspete, unde s-a bucurat de aprecierile deosebite ale înaltei fețe împărătești.

În timp, Lucio Vecchi încearcă îmbinarea formațiilor muzicale existente în oraș, dând concerte în care, pe lângă orchestra filarmonică a societății „Ateneul Milcov”, își dă concursul și fanfara Regimentului 10 Putna. Un

prim asemenea concert a avut loc în anul 1901, cu prilejul comemorării trecerii în neființă a celui ce a fost marele maestru și compozitor Giuseppe Verdi, ocazie cu care, sub conducerea lui Lucio Vecchi, cele două formațiuni au executat în sala Ciurea opere ale ilustrului dispărut, între care reținem **Aida**, **Traviata**, **Rigoletto**, **Un balo moschero**, **Faust**.

În toamna anului 1907 pe Lucio Vecchi îi găsim alături de profesorii Savel Rahtivan și Ioan Nanulescu punând bazele noii societăți filarmonice **Doina Vrancei** care, așa cum se sublinia într-o petiție adresată Consiliului Județean Putna „...are tocmai scopul ca prin cântec să îndulcească moravurile între oameni, să formeze caractere, să deștepte în toți sentimentul național, patriotic și moral...” Și faptele ne îndreptățesc să afirmăm că societatea și-a atins scopul cu prisosință: primii 5 ani au fost ani de glorie. Orchestra avea 60 - 70 de persoane, iar corul număra cam tot atâta.

Au fost susținute numeroase concerte atât în Focșani, cât și în Râmnicu-Sărat. Acestea erau corale și orchestrale, dar și ansambluri de cor și orchestră. Din repertoriul societății, documentele au consemnat **Dunărea Albăstră** a lui Johann Strauss, deosebit de apreciată de către publicul larg, dar și melodiile lugojeanului I. Vidu (un iubitor al orașului Focșani) **Ana Lugojana**, **Răsunetul Ardealului**, **Peste deal** sau **Negruța**, melodii ce prin mireasma cântecului popular au aprins în inimile auditoriului speranța întregirii naționale.

Societatea înregistrează succes după succes până în pragul războiului pentru reîntregire când, din motive obiective, activitatea acesteia se reduce treptat până la desființarea ei.

După încetarea războiului, în anul 1919, câțiva dintre membri societății **Doina Vrancei**, între care îl găsim și pe Lucio Vecchi, fuzionează cu societatea corală **Lira Putnei** sub denumirea de **Societatea Filarmonică** ce-l avea ca președinte pe Leonida Bălan, iar maestru de orchestră pe maiorul Lucio Vecchi.

Cu toate eforturile organizatorilor, activitatea societății nu a mai atins strălucirea de altădată a vieții muzicale focșănene de la finele veacului al XIX-lea.

Lucio Vecchi și-a continuat activitatea în calitate sa de șef al fanfarei Regimentului 10 Putna oferind focșănenilor clipe plăcute prin concertele susținute în chioșcul amenajat în Grădina publică a orașului.

La 28 februarie 1930 avea să se stingă cel ce aproape 60 de ani a animat viața muzicală a orașului de pe Milcov, cel care, deși născut în înșorita Italie, s-a apropiat cu atâta căldură de sufletul focșănenilor și a slujit cu atâta credință arta muzicală.

Din păcate, o dată cu trecerea anilor, focșănenii l-au lăsat în uitare. Centenarul nașterii sau semicentenarul trecerii sale în neființă au trecut neobservate, fără să fie marcate de organizarea cel puțin a unui concert dedicat celui dispărut.

Prin rândurile de față încercăm un modest gest reparator, prin ștergerea colbului de pe documentele ce au consemnat prezența în urbea noastră a celui ce a fost Lucio Vecchi: organizator și animator al vieții muzicale focșănene.

O paletă cromatică sensibilă*

Nichita Stănescu avea, între atâtea daruri, și vocația formulărilor memorabile. Povestind, într-un rând, despre prima și ultima sa întâlnire cu Nicolae Labiș, a definit-o printr-o propoziție de neuitat: „A fost ca și cum Rimbaud mi-ar fi acordat o audiență”.

La o altă scară și într-un alt registru, am trăit și noi același simțământ când pictorul Florin Morun și-a luat un răgaz pentru a ne primi și a ne călăuzi în universul creației sale.

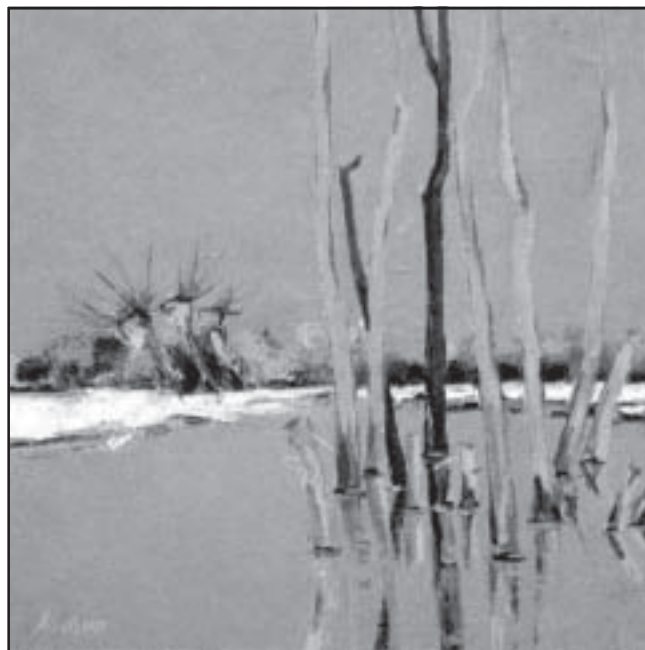
Născut la Focșani în 1955, a terminat Școala de Arte Plastice în orașul natal și a studiat la Liceul de Arte din Buzău. Expune din 1981 în Focșani, Galați, Reghiu, Neptun, Buzău, Iași, Odorheiul-Secuiesc. În 1992 participă la expoziții colective în Franța și Germania. Picturile sale se regăsesc în colecții particulare din România, Franța, Grecia, Polonia, Germania, Anglia, SUA.

Sensibilitatea paletelor sale cromatice, atât de evidentă în tot ce am putut vedea și la ultima sa expoziție de la Focșani, este una de extracție spirituală. „Îmi place să pictez ce simt... când văd – ne spunea, nu de mult, artistul. Pictura mea le spune oamenilor ce simt. Așa reușesc să comunic și cu oamenii pe care nu-i cunosc”.

O serie de critici avizați sunt unanimi în a remarca factura aparte a picturii artistului plastic Florin Morun, un romantic nostalgic, tânăr și „nefurios”.

„Pictorul lucrează decis, cu gesturi febrile – notează Valentin Ciucă – suprapune culoarea cu cutitul de paletă și izbuteste un veritabil ritm interior. Pictura sa este caldă, atașată prin sentimentul indus imaginii, prin invitația la reverie lucidă, iar în spațiul ei putem identifica disponibilitățile lirice ale unui om sensibil.”

Un colț de uliță, un pâlc de brazi, un sat transfigurat de zăpadă, un vas cu flori, traduc tihna unui artist – născut la Focșani, care în prezent locuiește la Iași, oraș care stimulează energii și durează creații – ce povestește zâmbind, redescoperind cu uimire lumea în fiecare tușă de penel. (**Al. Deșliu**)

Trei sălcii

*Ilustrarea numărului: **Florin Morun** - Iași

Românii de lângă noi**MIHAI CIMPOI - 60!**

Indiscutabil, unul din intelectualii de marcă ai Basarabiei actuale - acad. Mihai Cimpoi, a împlinit recent 60 de ani. S-a născut la 3 septembrie 1942 în comuna Larga, județul Hotin. Studiile superioare le-a absolvit la Universitatea din Chișinău. Redactor la revista „Nistru” și editurile „Cartea Moldovenească” și „Literatura artistică”. Vreme de peste un deceniu e acuzat de naționalism și i se interzice, pe o lungă perioadă, orice activitate publică. Din 1991 deține funcția de președinte al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova și, în același an, este ales membru de onoare al Academiei Române. Din 1992, e membru titular al Academiei de Științe din Moldova, precum și al Organizației Mondiale a Scriitorilor (PEN). Autor prolific de studii monografice, de eseistică și istorie literară. În 1996 a realizat o virtuoză și admirabilă sinteză: „O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia”, împlinind astfel un deziderat de lungă așteptare în conturarea unei panorame generale a literaturii române de pretutindeni. Reproducem un text concentric al lui Marian Popa, referitor la opera și biografia interioară a lui Mihai Cimpoi.

„Cimpoi este înainte de toate un bun român, apoi, un profesionist excepțional pregătit, cunoscător al întregii literaturi române și a tot ce este relevant în literatura și artele moderne, e înclinat spre filosofia culturii. În ceea ce privește literatura basarabească: cunoaște tot, chiar dacă nu arată... Sunt multe formule memorabile în textele sale.”

La împlinirea vârstei de 60 de ani, acad. Mihai Cimpoi a fost sărbătorit la ranguri naționale, după cum se și cuvenea. Totodată, ca o încununare a unei activități laborioase întreprinse vreme de aproape 35 de ani, distinsul autor și-a onorat aniversarea cu un nou volum, din seria „Critice” (orgoliu maioreșcian), dedicat literaturii exilului românesc „exterior sau interior (cel basarabeian sau nord-bucovinean, de exemplu), de o dublă marcă ontologică a înstrăinării și de un dublu complex de inferioritate” - explică autorul.

Mihai Cimpoi e un scriitor de combustii largi, cu un stil rafinat și introspect, integral superior în pleiada celor mai valoroși exegeți aparținând literaturii noastre contemporane. Asupra celei mai recente sale cărți, „Centrul și marginea” (literatura exilului), ne vom rosti în unul din numerele noastre viitoare.

Până atunci, un **laudatio** respectuos și sincer distinsului academician Mihai Cimpoi, de a cărui statornică și elevată prietenie ne bucurăm dintotdeauna. (**Gheorghe Istrate**)

ARCADIE SUCEVEANU - LA CEAS ANIVERSAR

Personalitate marcantă a liricii românești contemporane, poetul Arcadie Suceveanu s-a născut la 16 noiembrie 1952 avându-i părinți pe țărani basarabeni Catrina și Vasile, în satul Suceveni, rebotezat de sovietici Șirocaia Poliana, raionul Hiliboca, regiunea Cernăuți. Studii primare în Horbova, Adâncata și școala medie în satul Carapciu - pe Siret. A urmat apoi studiile de filologie la Facultatea de Litere, secția română, a Universității de Stat din Cernăuți, avându-i profesori printre alții, pe Vasile Levițchi, Grigore Bostan și Mihailo Ivasiuc. A fost, rând pe rând, profesor de română [nu de moldovenească n.n.] la o școală generală din Horbova-Adâncata și Conapciu, redactor și redactor-șef la „Literatura artistică”, din 1990 vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor din Moldova. A debutat artistic cu o poezie dedicată mamei în „Zorile Bucovinei”, singurul ziar de limba română din Cernăuți, în anul 1968. A urmat apoi lungul drum al afirmării scriitoricești, cu debut editorial în „Dintre sute de catarge”, apărută la Editura „Literatura

artistică” din Chișinău, cu o selecție de versuri făcută de Mihai Cimpoi, în anul 1974. În 1979, la editura „Carpați” din Ujgorod, cu o mică filă de carte românească, placheta de versuri „Mă cheamă cuvintele”, urmată apoi de volumele „Țărnuț de echilibru” - 1982, „Mesaje la sfârșit de mileniu” - 1987, „Arhivele Golgotei” - 1990, „Secunda care sunt” - 1993, „Eterna Danemarcă” - 1993 la „Editura Eminescu”, pentru care a primit premiul „Mihai Eminescu” al Academiei Române, Premiul special al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova și Marele Premiu al Salonului de Carte Românească, ediția a V-a, Chișinău 1996. Au urmat apoi volumele „Cavalerul în zadar” - Editura „Cartea Moldovei” - Chișinău, 2001 și volumul antologic „Înfruntarea lui Heraclit”, editura „Litera” - Chișinău 1998.

La 50 de ani, încă neîmpliniți, Arcadie Suceveanu are o fișă bibliografică de invidiat. Extragem din arhiva critică despre opera sa câteva fragmente: „Suceveanu a avut șansa unei sincronizări promte; optzecismul transpune află în el un pionier, manevrând pe fundalul tradiționalismului și instrumentarul poeziei romantice, dar și recuzita ultimului val, împăcând, prin ispita deconstrucției, surâsul ironic cu masca elegiacă” [Adrian Dinu Rachieru], iar academicianul Mihai Cimpoi concluzionează: „E un istovitor sentiment al înstrăinării la acest poet bucovinean, proiectat în simbolurile și parabolele nimicului [Marele Zero al depărtării, Golgotei și Infernului, al Marelui peste imperial și noului Hamlet, reapărând într-o nouă putredă Danemarcă. [...]] Asemenea viziuni, hrănite cu substanță mitico-biblică sunt materializate liric în versuri rotunjite [...] „ce obțin tonalități elegiace, baladești și de colind” [Mihai Cimpoi - „O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia” - Editura Arc - Chișinău 1997]. (**Dumitru Pricop**)

Johann Strauss a poposit din nou la București...!**Festivalul internațional al „regelui valsului vienez”**

Ideea unui Festival internațional **Johann Strauss** s-a născut la Viena, dar s-a materializat - în timp de o săptămână la sfârșitul lunii august 2002, prin concerte, expoziții, conferințe, recepții și baluri - la București. O mână de entuziaști melomani, grupați în **Asociația Română a Iubitorilor Valsului „Johann Strauss”**, a făcut să răsară - ca din senin - o manifestare artistică de o rară activitate (dovadă că șapte seri la rând, au făcut sala Ateneului Român, de-a dreptul neîncăpătoare), la o înălțime artistică ireproșabilă -, la bază aflându-se prima orchestră a țării, **Filarmonica George Enescu** -, unde a răsunat muzica familiei Strauss și a vienezilor Carl Michael Ziehrer, Franz Lehar, Kurt Schmidt, dar și paginile românești ale lui Iosif Ivanovici și Gherase Dendrino. În sfârșit, ca atmosfera vieneză să fie pe deplin reinstaurată la București, Festivalul s-a încheiat la Cercul Militar Național în pașii de dans al balerinilor de la Opera Națională sub îndrumarea dr. Rudolf Peschke, directorul Școlii de dans **Elmyer** din Capitala Austriei, care au provocat bucurăstii la o suită de valsuri ca pe vremuri la **Hoffburg**. Eleganță, rafinement, bun gust, romantism, tinerețe, paradă a modei (smochingul și rochia lungă fiind obligatorii!) - așa s-a caracterizat momentul culminant - final al manifestării Johann Strauss.

Multă lume s-a întrebat ce legătură a avut „regele valsului vienez” cu românii, neștiind că, în anii 1847 - 1848, o orchestră austriacă sub bagheta tânărului Johann Strauss a întreprins un răsător turneu artistic la Timișoara, Arad, Sibiu, Cluj, Brașov și București. Abia după mai bine de un veac, însă, s-au scos la iveală documente prețioase asupra acestei inedite vizite care a dus la lucrările inspirate din folclorul românesc (**Klänge aus der Wallachei** de Johann Strauss, **Fleure roumaine** de Eduard Strauss) și din evenimentele politice de la 1848 (**Revolutions-Marsch** de Johann Strauss), piese

austriece dedicate personalităților românești (**Marien-Quadrille**, **Annika-Quadrille** de Johann Strauss, valsul **Gânduri și iubiri** de același compozitor închinat reginei Carmen-Sylva, **Ziehrer-Polka** destinată baronului bucovinean Constantin Buchenthal), dar și partituri românești consacrate muzicienilor Strauss (**Camelii** și **Florile dalbe** de Ciprian Porumbescu, **Carnavals-Erinnerungen** de bănățeanul Vinzenz Maschek, **Humoresca pe teme de Johann Strauss** de George Enescu).

Plasat la mijlocul unor manifestări de muzică lejeră (**Festivalul național de muzică ușoară** de la Mamaia și **Cerbul de aur** de la Brașov), Festivalul „valsului” – cum l-au denumit melomanii – s-a impus la loc de frunte datorită aceluși moment științific desfășurat la Muzeul Cotroceni (însuși Președintele țării patronând săptămâna straussiană de la București): simpozionul internațional de muzicologie și Expoziția documentară Strauss. Pornind de la ideea alăturării capodoperelor **Dunărea albastră** de Johann Strauss și **Valurile Dunării** de Iosif Ivanovici, organizatorii au invitat opt cercetători din țările riverane marelui fluviu (Germania, Austria, Slovacia, Ungaria, Iugoslavia și România), dar și trei specialiști din Anglia, Belgia și Croația, spre a dezbate interferențele artistice dintre muzica austriacă și cea sud-est europeană, cu interesante referiri la legăturile tradiționale de peste 200 de ani dintre Viena și București. Poate că în lumina acestei conferințe științifice de înaltă ținută profesională, apariția Festivalului internațional Johann Strauss în Capitala României și-a aflat răspunsul autorizat care îi va asigura și permanența de viitor. Căci nu este puțin, ca urmașul lui Eduard Strauss II (1910 - 1969), juristul Eduard Strauss, să susțină la București conferința **Dinastia Strauss din Viena**, iar dr. Franz Meiler, președintele Soc. **Johann Strauss** din Capitala Austriei, să patroneze – alături de Josefina Rodica, președinta **Asociației Române a iubitorilor Valsului** – aceste manifestări științifice și artistice!

Timp de o săptămână, atmosfera autenticității muzicii vieneze a legănat pe bucureșteni, deoarece dirijorii Kurt Schmidt și Christian Schulz, cântăreții Peter Widholz și Klemes Geyerhoffer, maestrul de balet Rudolf Peschke – au veghiat ca stilul specific al veacului al XIX-lea, din vremea lui Strauss, să reînvie pe meleagurile noastre. Desigur că Filarmonica **George Enescu** și baletul Operei Naționale, precum și dirijorul Iosif Ion Prunner, cântăreții Simina Ivan, Laura Cabiria și Irina Ionescu, tinerii dansatori de la **Dans Club '80** din Oradea – au răspuns cu entuziasm la colaborarea cu colegii austrieци, spre a da strălucire acestui insolit Festival internațional, dedicat „regelui valsului vienez”, din Capitala României. (**Viorel Cosma**)

Prelecțiunile Junimii - de pe bandă magnetică în bibliotecă

Editura revistei **Convorbiri Literare** din Iași a publicat primul dintre volumele ce reunesc, transcrise de pe bandă magnetică, PRELECȚIUNILE JUNIMII (serie nouă), rostite la **Casa Pogor** (sau **Casa cu ferestre luminate**, cum mai era numită în epoca maioreșciană), începând cu data de 9 februarie 1974, sunt adevărate evenimente culturale produse sub faimoasa deviză – „veche și actuală”, – ține să sublinieze în PREFAȚĂ poetul **Lucian Vasiliu**, directorul Muzeului Literaturii Române din Iași, cu sediul central la Casa Pogor – INTRĂ CINE VREA, RĂMÂNE CINE POATE... Ediția este îngrijită de eminența muzeografă și cercetătoare **Olga Rusu**, care întocmește *fișele bibliografice* și semnează indispensabile *note*. Acest prim volum cuprinde prelecțiunile a 22 de personalități ale culturii românești care nu mai sunt în viață: **Geo Bogza**, **Constantin Noica**, **Edgar Papu**, **Al.Dima**, **Liviu Rusu**, **I.D. Ștefănescu**, **Constantin C.Giurescu**, marele lingvist **Gheorghe Ivănescu**, autorul monumentalei **Istoriei a**

limbii române, psihiatrul de renume mondială **Petre Brânzei**, celebrul matematician **Dumitru Mangeron**, creatorul ecuațiilor ce-i poartă numele, psihologul **Vasile Pavelcu**, **Ștefan Ilcu**, **Ovidiu Papadima**, **Al.Piru**, **Mihai Berza**, **Amita Bhose**. Un inegalabil spectacol de idei și de elocință care, luând forma tiparului, pierde ceva din tensiunea, din emoția ce le încălzea, dar câștigă prin posibilitatea oferită cititorului de a le parcurge mai atent și a le recepta mai bine. O spun în deplină cunoștință de cauză, întrucât se întâmplă să fi fost prezent la aproape toate, martor norocos al producerii lor, inclusiv în calitate de redactor la radio, răspunzător cu înregistrarea pe bandă a prelecțiilor pentru emisiunile „la zi”, dar mai ales pentru **Fonoteca de aur**. Mă găsec așadar în condiția privilegiată de a le parcurge acum retrăindu-le, refăcând fără nici un efort de memorie inflexiunile glasurilor celor ce conferențiau, gestică lor, întreaga ambianță care, deși destinată în aparență, îi copleșea pe iluștrii invitați, fiindcă se aflau în spațiul acela miraculos al **Casei Pogor** care evoca/evocă fapta întemeietoare a unei „**lumi aparte**”, o mare și complexă operă în care s-a intrat **visul inteligenței libere** românești, cum caracteriza Junimea însuși Titu Maiorescu.

Mă voi opri la două dintre cele 22 de **prelecțiuni** publicate în volumul care îmi prilejuiește aceste însemnări, grăbindu-mă să notez că, în perioada februarie 1974 - noiembrie 1998 (un sfert de veac) au avut loc – conform listei alcătuite de Doamna Olga Rusu – nu mai puțin de 97. Ele sunt cele susținute, fiecare, de câte așazicând un cuplu. De zile mari. O „rasă” de spirite dispărută din cultura română. Poate și fiindcă nu mai există în istoria noastră, cel puțin în cea prezentă, „în act” **zile mari!**...

Pe **3 aprilie 1974**, în fața unui public rafinat de la noua Junime s-au prezentat **Al.Dima** și **Liviu Rusu**. Primul a vorbit mai mult despre colegul și prietenul său clujan, iar Liviu Rusu, preluând ștabela, despre ceea ce a numit, subliniind cu tărie, reconsiderarea lui Titu Maiorescu după mai bine de două decenii de proletcultism. Ilustrul estetician a respins termenul de **reabilitare**, jignitor și, în fond, total impropriu în ceea ce privește personalitatea și opera lui Maiorescu. Profesorul Rusu era cel mai îndreptățit să clarifice și acest „amănunt”, de vreme ce lui i se datorează **reconsiderarea** mentorului **Junimii**. În prelecțiunea sa, **Liviu Rusu** a evocat momente din bătălia pentru Maiorescu. Iată unul dintre ele: „Dumneavoastră, cei mai vechi, știți ce se spunea acum câteva decenii despre Titu Maiorescu și inclusiv despre «Junimea». Denigrat, înjosit, o primejdie a culturii, criminal. Trebuie să vă destăinuiesc un lucru. La un moment dat, eu însumi, ca și Titu Maiorescu, am fost îndepărtat de la catedră, de la care am lipsit exact 13 ani, ca și el. După ce am revenit (aici poate se poate spune **reabilitat!**), m-am adresat forurilor punând că ar trebui făcut ceva. Mi s-a răspuns: „**Vrei să zbori iar de la catedră? Ai familie...**” A venit comemorarea lui Caragiale, în 1962: 50 de ani de la moartea sa – un nou prilej ca, pornindu-se de la niște afirmații ale acestuia, care până la urmă s-au dovedit nefondate, să înceapă din nou o întreață ofensivă, împotriva lui Maiorescu, în toamna lui 62... Am scris un memoriu, fără intenția de a-l publica, ci numai să sesizez forurile cu dovezi precise, cu citate de texte, cum spune prietenul Dima, cu citate precise, ce se spune și ce spune autorul. Și am reușit să fac să ajungă acolo unde trebuie: la Comitetul Central. Am lucrat trei luni la acel memoriu care în manuscris cuprinde 75 de pagini. Așteptam rezultatul. Odată mă pomenesc că, fără să se schimbe măcar o virgulă, ci doar titlul, apare în **Viața Românească** (...) Eu am spus: **Problema Titu Maiorescu** și a fost schimbat: **Însemnări despre Titu Maiorescu**. Lucrul n-are absolut nici o importanță. Am primit felicitări; foștii studenți ai mei, care-mi erau aproape, îmi dădeau telefon (...) M-am simțit umilit față de marea problemă. Mă consideram o umbră față de ceea ce însemna

pentru mine Titu Maiorescu (...) A apărut în **Viața Românească**, nr. 5, mai 1963. Vara următoare am fost într-o excursie cu fiicele mele în munții Făgărașului și într-un anumit loc frumos, care invita la odihnă, după un urcuș cu o raniță destul de grea în spate; întâlnim acolo cinci persoane care, foarte amabile, ne-au invitat să ne odihnim și noi. Și după un vechi obicei turistic, când intru într-un cerc pe care-l găsesc, m-am prezentat: «Sunt Liviu Rusu!» Și primul cu care am dat mâna, deodată se uită: «Cum? Țăla?» Zic: «Da. Țăla!» N-a trebuit să spun despre ce-i vorba. Îmi este cea mai scumpă amintire (...) Am descoperit apoi: erau două doamne și trei domni, toți profesori de română.»

A doua prelecțiune la care mă voi referi este cea susținută de **Edgar Papu și Constantin Noica**, în ordinea în care au vorbit, la **22 septembrie 1977**, discursul lui Noica fiind pe alocuri o replică la aserțiunile „prietenului” aș spune, coechipierului său, împreună cu care a oferit publicului numeros venit atunci la Casa Pogor, un adevărat regal. Prelecțiunea Noica a fost consacrată, în mare parte, manuscriselor lui Eminescu, a căror fotocopiare – pentru a deveni accesibile studiosilor – îl preocupa, în acea vreme, obsesiv, pe filosof. Edgar Papu conturase un profil **Eminescu - homo integralis**. La un moment dat, Noica l-a întrebat: „— **Dragă Edgar Papu, din 44 (caiete) manuscrise care cuprind toată opera antumă și postumă a lui Eminescu, plus toată ucenicia lui, câte ți-au ajuns sub ochi? E.P. — Dragă Dinu Noica, trebuie să-ți spun că nici unul, direct. C.N. — Direct... Și indirect? E.P. — Indirect, câteva, foarte puține. C.N. — Eu te admir, întâi pentru sinceritatea dumitale și, pe urmă, pentru faptul că ești eminescologul care ești, fără să te fi întâlnit cu miracolul eminescian**”. Îmi amintesc liniștea jenantă a ascultătorilor în fața acestei șarje. În același context, Noica a evocat prețioasele descoperiri pe care le făcuse parcurgând anevoie la Academie cele 44 de caiete. Anevoie și sub strictă supraveghere. Cea cu care se mândrea în mod deosebit constă în două versuri cu adevărat magnifice: „**Ca o spaimă împietrită./Ca un vis încremenit**”, existente în manuscrisul **2254**. De fapt, ar fi vorba de un singur vers, virgula – zice Noica – fiind pusă de el, căci Eminescu „a uitat-o”, un vers „**care bate până la sfârșitul Terrei**”. **Ca o spaimă împietrită** „povestește piramidele” căci „ce altceva sunt piramidele decât spaima de moarte împietrită?”, iar **ca un vis încremenit** „povestește tot înghețul uman”. Așadar, un vers care străbate toată istoria planetei „până la înghețul ei”, un vers „care bate până la sfârșitul lumii”...

Polemizând subtil cu Edgar Papu, Noica spunea: „Acum, să nu vă faceți iluzii. Eminescu este cel pe care l-a descris Edgar Papu, dar și omul multor scăderi, al multor imperfecțiuni, însă ceea ce e uluitor e că are o cuprindere universală, de **homo integralis**, faptul că vrea tot, faptul că trăiește rușinea de a nu ști tot (...) Oricare dintre noi trebuie să se rușineze, ca și Eminescu, care se rușina să nu știe tot.”

Mă întreb: cum ar fi reacționat oare Noica la insanitățile publicate într-un număr, ce va rămâne de tristă amintire, al unei reviste conduse de un discipol al său de la Păltiniș? I-ar fi ignorat pe „mititei” sau i-ar fi strivit și mai tare cu sclipitorul său gând? (**Constantin Coroiu**)

Arcul de Triumf din București s-a deschis publicului vizitator

Arcul de Triumf, monument emblematic al istoriei României este situat la intersecția șoselei Kiseleff cu bulevardele, numite omagial, **Prezan** și **Averescu**. Sunt numele a doi mareași români cărora li s-a conferit supremul grad pentru merite excepționale pe câmpul de luptă. **Edificiul a fost înălțat pentru comemorarea faptelor de vitejie ale**

ostașilor români în Primul Război Mondial și a consfințirii actului de reîntregire a neamului. Arhitectul monumentului, Petre Antonescu, a colaborat, spre a da personalitate edificiului, cu valoroși sculptori: I.Jalea, C.Medrea, D.Paciurea, Fr.Storck, O.Späthe, C.Baraschi și alții.

Inaugurarea conjuncturală a monumentului s-a făcut în **16 octombrie 1922**, la două zile după ceremonia încoronării Regelui Ferdinand și a Reginei Maria la Alba Iulia ca primi regi ai României întregite. Arcul de Triumf a intrat, însă, într-un proces lent de degradare datorită friabilității materialelor din care a fost ridicat. S-a propus chiar demolarea lui. **În anul 1935 lucrările s-au reluat, după lungi și numeroase parlamentări. La 1 decembrie 1936** a avut loc ceremonia inaugurării monumentului, în noua formulă constructivă (ce se credea a fi definitivă), în prezența Regelui Carol al II-lea și a mamei sale, Regina Maria. **Recent, pentru prima dată de la ridicarea sa, Arcul de Triumf s-a deschis publicului vizitator**. Găzduiește, în interiorul său, o expoziție, dedicată Marii Uniri, pe care monumentul o simbolizează. **Accesul în incintă** se face prin două uși masive (dreapta-stânga), ferecate în tablă de cupru, aflate la baza pilonilor Arcului. Vizitarea începe prin **pilonul vestic** cu un scurt urcuș, în pantă lină. Se continuă cu urcarea a 164 de trepte, întrerupte de săli-popas de mărimi diferite. De-a lungul traseului sunt amplasate fotografii cu imagini-document: suita Arcurilor de Triumf ridicate în Bucureștii secolelor XIX-XX: evenimente care au marcat realizarea Marii Uniri din 1918 de la Alba Iulia, intrarea triumfală a Regelui Ferdinand și a Reginei Maria, în anul 1922, în București. În cea mai mare sală-popas sunt trei vitrine de sticlă unde se află, în copie, însemne **ale** regalității române: **Coroana purtată de Regele Ferdinand, Coroana purtată de Regina Maria și Buzduganul Regelui Ferdinand**. Coroanele regale au fost moștenite de la înaintașii lor, Regele Carol I și Regina Elisabeta. Originalele sunt tezurizate la Muzeul Național de Istorie al României. Dintre ele, cel mai important însemn este coroana, care a aparținut primului rege **al** României, **Carol I** (10 mai 1881). A fost confecționată din oțelul unui tun cucerit de la turci, în Războiul pentru Independență (1877). Toate elementele coroanei sunt din oțel. Căptușeala este de catifea purpurie. Coroana a fost executată în Arsenalul Armatei Române, din București. Coroana Reginei Elisabeta este din aur. Buzduganul a fost adoptat, ca un însemn al puterii supreme, doar de Regele Ferdinand. Este de aur și a fost oferit de către poporul român, la 10 mai 1920, Regelui Ferdinand. Regii Carol I și Carol al II-lea n-au purtat buzdugan, ci baston (sceptru) de mareșal. **În pilonul vestic** se mai află: panoul-legendă cu explicații referitoare la alto-reliefulurile și înscrisurile ce decorează fațadele și arcada Arcului, panourile cu proclamațiile și **bustul Regelui Ferdinand** – copie după originalul, în bronz, realizat de D.Mățăuanu, în anul 1928. **În atic** se află macheta Arcului de Triumf și a împrejurimilor sale, ce evidențiază amplasarea monumentului. **Din atic**, circuitul continuă **pe terasa Arcului**. **Se** deschide privirii o frumoasă panoramă a Bucureștilor: **Casa Presei Libere, Parcul Herăstrău** - unul din cele mai solicitate locuri de agrement ale bucureștenilor, **Mănăstirea Cașin, Televiziunea Română** etc. Sperăm ca instrumentele optice ce se vor monta în viitor — lunete, ochelane — să ofere un regal privitorului.

Coborârea se face pe **pilonul** estic unde, în sălile-popas, sunt amplasate: **bustul Reginei Maria** - copie, după originalul executat de sculptorul Gh.Leonida; cele două vitrine de sticlă, în care se află: **Pendantivul Ordinului Ferdinand cu Steaua Ordinului Ferdinand** — copie; **Pendantivul Ordinului Mihai Viteazul cu însemnele I și II ale Ordinului Mihai Viteazul** — copie; fotografii cu diferite imagini de pe front din timpul Primului Război Mondial. (**Anna Borca, Ion C.Rogojanu**)

Al. Cucereanu - în ziarul românilor din America

Ziarul **Observatorul** (director - Dumitru Popescu) este o publicație pentru comunitatea românească din America de Nord. Editat la Toronto-Canada, în 28 de pagini format A3, se difuzează la business-uri, biserici și locuri publice frecventate de români. Aflat în al doisprezecelea an de apariție, numărul 6 din iunie 2002 se deschide cu elegia **Mai am un singur dor**, lângă textul în românește al poetului Mihai Eminescu fiind publicată și o traducere în engleză, realizată de **Angela Clark** din Londra. Alături întâlnim, elegant reproduse, două ilustrații la poemul **Luceafărul**, aparținând graficianului **Al. Cucereanu** din Focșani, la pagina 15 fiind inserate încă șase desene pe aceeași temă, cu o scurtă prezentare a profesorului, scriitorului, graficianului și publicistului care, în septembrie anul acesta a împlinit 75 de ani. (**V.A.**)

Întemeietorul prozei moderne românești Wagnerianul Duilii Zamfirescu*

Mai este Duiliu Zamfirescu un scriitor actual? Altfel spus, mai poate fi Duiliu Zamfirescu (această personalitate de tranziție, care transgresează, cum spune Ion Negoitescu, mentalitatea și formele expresive ale evului mediu spre cele ale modernității) viabil și în postmodernitate? Este aceasta o întrebare nu tocmai retorică și care ar trebui pusă în legătură cu mai toți scriitorii care formează „fondul principal al literaturii române”. Sunt ei citiți doar ca „lectură obligatorie” la cursurile școlare sau și pentru valoarea operelor, consonantă cu sensibilitatea lectorului contemporan? Greu de răspuns. Regretatul Laurențiu Ulici spune că mulți din acești scriitori „s-au cam fumat” (sic!). Cinism? Realism? Cred că, mai degrabă, realism.

În ultima sa carte – **Duiliu Zamfirescu între natură și idee** –, filosoful și scriitorul Mihai Cimpoi îl consideră pe acesta un autor (și personaj) cât se poate de actual. Argumentele sunt atât de natură factuală, cât și teoretică. Argumentele empirice sunt, ar trebui să fie, probabil, cele mai îmbucurătoare. Scrie Mihai Cimpoi: „În bibliotecile chișinăuene, de unde am împrumutat volumele scriitorului, am fost avertizat că sunt foarte solicitate și trebuie să le întorc fără mari rețineri”. Acesta este, până la urmă, un pseudoargument, operele respective fiind, probabil, solicitate pentru că figurează pe lista de „lecturi obligatorii” a școlărilor. Și aici nu încapă nici tocmeală, nici opțiune. Așa că tot argumentele teoretice sunt mai sigure...

* Mihai Cimpoi – **Duiliu Zamfirescu între natură și idee**, Editura Zedax, Focșani, 2002

Mihai Cimpoi consideră „wagnerizarea” ca fiind paradigma cea mai potrivită pentru a descrie personalitatea complexă a autorului **Vieții la țară**: „Cazul Duilii Zamfirescu, privit sub aspectul său ontic, este un caz tipic de wagnerizare. Opera și personalitatea se pun constant sub semnul opusului, al contradictoriului, al oscilării axiologice. Așa cum wagnerizarea înseamnă, în viziunea lui Nietzsche, polarizare, atracția celor doi poli este foarte puternică și se exercită alternant. (...) Realul și idealul nu pot fi termeni împăcați, armonizați”. Este acesta prototipul existențial al omului tragic, sfâșiat, funambulesc, care încearcă să transgreseze continuu realul contingent derizoriu spre un ideal himeric, nu de puține ori arogant prin formulele sale glaciale.

Însăși biografia lui Duiliu Zamfirescu (și mărturiile sale despre propria biografie) confirmă această fatalitate a contradicției. Cu toate că era descendent dintr-un filon levantin, dintr-un Gheorghe Lascaris din Ianina (rudă cu împăratul Niceei), stabilit în Țara Românească în secolul al XVIII-lea, tatăl lui Duiliu Zamfirescu (Lascăr Zamfirescu) era un simplu arendaș în Plăinești din fostul județ Râmnicu-Sărat (azi comuna Dumbrăveni, județul Vrancea). O origine socială totuși modestă pentru morgană aristocratică de mai târziu a scriitorului, dar suficient de exotica dacă avem în vedere că bunica sa, Vâța, era o sârboaică bovarică, ajunsă în Țara Românească de frica Etheriei. Aceste rădăcini levantine (combinat cu romantismul himeric al bunicii) vor face din Duiliu Zamfirescu un tip meridional, dar care va cultiva apolinicul, frumusețea eterică, vanitoasă. George Călinescu explica „politețea rece, englezească” prin originea acestuia „într-un mediu mai mult sau mai puțin sters, și încercând să combată astfel, prin rigoare, concurența încă apăsătoare a aristocrației. Cu multe însușiri fizice și intelectuale, tânărul (D.Z. - n.n.)” dă dovezile unei îngâmfări exagerate, alternată cu afecțiune și adulație.”

Cariera lui Duiliu Zamfirescu este una ascendentă, chiar dacă nu lipsită de avataruri, controversate și fâțișe repudieri, mai ales datorită aroganței sale aristocratice. Își face studiile primare și gimnaziale la Focșani, apoi pe cele liceale la „Matei Basarab” (unde, mai târziu, va preda și Perpessiciu), apoi Facultatea de Drept a Universității din București (în paralel cu Facultatea de Litere). După absolvire este, pe rând, supleant de ocol la Hârșova, apoi procuror la Târgoviște, atașat de legatie clasa I pe lângă Ministerul Afacerilor Străine, membru al Comisiei Europene a Dunării, membru (1908) și vicepreședinte al Academiei Române, președinte (ales) al Societății Scriitorilor Români, președinte al Camerei Deputaților. Moare la 3 iunie 1922, la Agapia. „Ca om, el căpătase masca unei gravități glaciale, pe care surâsul nu mai înflorea decât arareori. Plastronul se transformase într-o platoșă de spadassin și duelgiu, cum și era supranumit – Duilius Superbus. Lumea îl considera de o mare severitate, aristocrat inabordabil, mizantrop și misogin” (Al.Săndulescu).

O personalitate, trebuie să recunoaștem, sumbră și misterioasă, fără ca, în postumitate, aceste accente biografice să „stânjenească opera”, cum crede Ioan Adam. Dimpotrivă, pentru spiritul postmodern, probabil că este incitantă tocmai această simbioză stranie între morocănosul, mizantropul, misoginul, „înpopularul” personaj Duiliu Zamfirescu și claritatea enigmatică, nu lipsită de accente naturaliste (dar mereu potentate psihologic) ale operei. Așadar, un „eu wagnerizat”, completat de Mihai Cimpoi cu un alt principiu explicativ: **obsesia apei** în creația zamfiresciană. Apa, fie în esența ei tenebroasă, haotică, versatilă, indecisă, himerică, tristă și întunecată, dar și hieratică, luminoasă, de o sobrietate platoniciană.

Așadar o „personalitate de tranziție”, paseistă și profetică în același timp, legată încă, în underground, de Nicolae Filimon, D.Bolintineanu, Vasile Alecsandri (cum remarca Valeriu Cristea, citat de Mihai Cimpoi), dar și anticipatoare: „unele poezii premerg

pe Macedonski și pe Ion Pillat, nuvela **Conu Alecu Zăgănescu** anunța pe Al.Brătescu-Voinești, anumite scene de vânătoare din **Străbunii noștri** – pe Sadoveanu, neliniștii țărani sunt rebrenienii, iar sufletele complicate, pline de finețe și de cotituri, îl pregătesc pe Camil Petrescu, aristocratismul modern o prefigurează pe Hortensia Papadat-Bengescu, anumite acente satirice îl evocă pe Brăescu, volumul de poezii **Pe Marea Neagră** pare blagian, iar Turică, pasionat de radicale, se dovedește un personaj moromețian” (citată din Mihai Cimpoi, parafrazându-l pe Valeriu Cristea).

Se pare că întrebarea „Dacă mai este Duiliu Zamfirescu actual” a devenit deja oțioasă. Cartea lui Mihai Cimpoi demonstrează acest lucru cu prisosință. Omul zamfirescian, ca ființă scindată, schizoidă, după Karl Leonhard, structural antinomică, wagneriană și bovarică în același timp, realistă și himerică, trăind mereu într-un interval ontic, între facticitatea versatilității a realului și fascinația idealului (a universurilor virtuale, am spune noi) este, mutatis mutandi, și prototipul omului postmodern. (**Ștefan Ioanid**)

Un strigăt de pasăre lunară*

O poezie dramatică scrie **Ion Lazăr**, adesea tulburătoare ca un strigăt întârziat de pasăre lunară, ori ca un condor ce și-a pierdut pribegia, o poezie unde viața este un descălecat al luptei, primejdiei și visării deopotrivă, al clipei ce ne va însemna cu fierul roșu sau cu melancolie dacă ea nu e trăită până la capăt în spiritul unui sacrificiu bărbătesc de dragoste. În această primă și excelentă carte tot universul poetului este un labirint de speranțe unde pătrunde oricine e cuprins de misterul arderii, dar

unde, vai, zburătorul își încearcă prea adeseori aripile de ceară în oceanul unui vânt ostil, pală de regret a resemnării și pierderii: „Se spune/ Că de la o aripă rece/ La o aripă caldă/ Nu se poate face/ Transfer/ De căldură. Decât prin zbor...”

La **Ion Lazăr** timpul este o dimensiune și o durere universală a lumii sufletului său de taină și încrâncenare: „Noaptea ne ascunde chipul/ ce contează cine ești,/ ce contează cine sunt,/ timpul curge ca nisipul...”, sau acest **Ritual** (e drept, parcă mai auzit de noi la lectură): „Oprește-te când taine curg tăcând/ Și-ascultă veșnicia murmurând/ E-atât nesomn ascuns și-atâta gând.../ Oprește-te când taine curg tăcând”. În foarte multe locuri ale cărții el este un poet al solitudinii, solidar doar cu vulturii, unde descoperă că „tot ca un Dumnezeu, acolo sus,/ singur,/ Nu poți să ai parte/ De aceste bucurii pământesti...” El percepe viața ca pe o mireasmă străjuită de tăceri și agonii – alte coordonate ale sufletului încărcat de doruri, ca un osândit ce-și așteaptă ursita pe rugul duhnind de tragismul disperării. **I. Lazăr** este un poet tragic, ca un veșmânt drapat în aurori și fantasmă, în umbra căroră ar putea visa curcubeul. Prin disperarea versurilor sale se poate trăi murind, ca o

* Ion Lazăr - **Labirintul de zăpadă**, Editura Salonul Literar, Focșani, 2002

prelungire de floare a cerului traversat de splendori. Așa cum spune în atâtea versuri splendide (din păcate, disperate în poezii): „Părul tău, ca un roib odihnit, nechează-n/ vânt...” sau „Un câine vagabond/ Umblă muscând prin gând./ Vă rog, oratori./ Vă rog vorbiți pe rând” și „...preamăresc somnul când/ mă fac moină/ fără relief.” (**I. Panait**)

Vrancea, ca reper biografic inconfundabil

Vrancea, partea ei de câmpie, înseamnă pentru mine o emblemă / un blazon de origine, o „acasă” (mai exact, „o plecare de acasă și o întoarcere acasă”). De când orașul Adjud, unde locuiesc părinții mei, a fost trecut, administrativ, din regiunea Bacău în județul Vrancea, din 1968 (când eu aveam 17 ani și terminam Liceul Teoretic din Adjud și când, deși recrutat la Comisariatul Militar din Bacău, în octombrie 1968 am plecat în armată prin Comisariatul Militar din Focșani, oraș ajuns capitală a județului Vrancea; m-am înrolat voluntar, cu dispensă de vârstă, crezând că intrăm în război în interiorul lagărului comunist, după ce rușii ocupaseră Cehoslovacia), eu am devenit „vrâncean”. Deși, de la vârsta de 17 ani am părăsit definitiv casa părintească din Adjud-Vrancea și mi-am tot căutat un loc-al-meu prin lumea mare, în țară (fără să mi-l găsec până azi), schimbând localități, facultăți și meserii în prostie. Ca un făcut însă, în 1975, la 25 de ani, m-am căsătorit cu o vrânceancă (prozatoare, Doina Popa, pe care am cunoscut-o la cenaclurile literare din București și cu care am crescut un fiu, Laurențiu, azi de 27 de ani) și m-am stabilit la Focșani, pentru 15 ani, localitate vrânceană din care am plecat mai apoi, din 1990, la București. Așa se face că „a fi acasă” la mine înseamnă Vrancea, în primul rând (cu toate că sunt născut, în 1950, într-un canton CFR de lângă Piatra Neamț, la Dumbrava Roșie, la care părinții mei au locuit temporar), de unde am plecat, în 1967, din Adjud și m-am întors în 1975 la Focșani, ca să plec iar din Vrancea în 1990. O fi o ciclicitate la mijloc, să plec din Vrancea și să mă întorc în Vrancea din 15 în 15 ani, cu aproximație... Nu m-ar mira, la bătrânețe (fie și pentru a mă îngropa aici), să mă întorc în Vrancea, „acasă”. Ați 15 ani s-ar împlini în 2005! Oricum, din punct de vedere literar n-am plecat niciodată definitiv din Vrancea, din contră, toate cărțile mele (de poezie sau de proză) cuprind detalii de profunzime „din timpul și spațiul meu de mișcare” și despre oamenii de aici, legate sau nu de biografia mea, în care orașele Adjud și Focșani ocupă locul de onoare... Vrancea rămâne punctul meu de reper biobibliografic inconfundabil, de identitate, deși nu mă prezint niciodată ca vrâncean, ci ca moldovean (din Moldova de sud, din care se trag și tatăl și mama mea, chiar dacă părinții și strămoșii lor au ascendent nu numai în Moldova, ci și în Macedonia sau în Ardeal), aici mi-am scris cărțile publicate până azi, în cea mai bună parte a lor. Mă recunosc în sensibilitatea specifică Vrancei – cu accente de alienare literară, exacerbată inclusiv de produsele alcoolice ale viilor de renume de aici (care au modificat gena localnicilor din care mă trag, pot să pun pariu, nu știu dacă în bine sau în rău). Sunt din Vrancea deci, fără să fiu, totuși, vrâncean? (**Liviu Ioan Stoiciu**, *București*, 15 august 2002)

Viața Basarabiei (anul I, nr. 1, 2002)

Fără îndoială, un eveniment marcant al culturii românești este reapariția, în ediție nouă (sub egida Uniunii Scriitorilor din Moldova și a Uniunii Scriitorilor din România), a revistei **Viața Basarabiei**, apărută între 1932 și 1944 sub conducerea lui Pan Halipa și Nicolai Costenco. La 24 ianuarie 1932, în „Un cuvânt înainte” la primul număr din „**Viața Basarabiei**”, Pan Halipa scria: „Ceea ce se întâmplă în zilele noastre nu-i important numai pentru istorie. Procesul de adaptare (Pan

Halipa scria aceste cuvinte după „Unirea cu Patria” - n.n.), fiind în același timp și un proces de creștere, este viață însăși pe care o trăim și ca atare ne interesează în primul rând pe noi cei de astăzi. Și nu poate să nu ne intereseze: în joc este însăși ființa noastră și a neamului nostru, este prezentul nostru și viitorul copiilor noștri, procesul este al nostru și trebuie să știm să-l trăim și să-l ducem la capătul dorit. Ca orice proces, el are crize. Aceste crize, adăugându-se la criza generală, prin care trece omenirea și țara noastră după război, dau uneori zilelor noastre un aspect de dureroasă tragedie. Marea vieții este bântuită de furtuni puternice și valurile sunt așa de ridicate și amenințătoare pentru toți cei prinși în drum, încât chiar pentru poporul nostru, care numai alintat nu fost în trecutul vijelios, deci este deprins cu de toate, starea lucrurilor se prezintă ca extrem de primejdioasă. **Farul mântuirii naționale pare câteodată că dispăre cu totul, sau abia-abia se mai zărește la orizont** (sublinierea noastră). Profetice cuvinte, care nu și-au epuizat substanța tragică, chiar dacă vremurile s-au schimbat! „Reluarea în ediție nouă a revistei „Viața Basarabiei” - scrie acad. Mihai Cimpoi, editor coordonator, alături de Eugen Uricariu -, este de fapt o fază nouă de reîntregire în matricea românismului cultural de care Basarabia a fost înstrăinată abuziv printr-o adevărată teroare a istoriei (...). Revista „Viața Basarabiei”, remarcată de mari critici (precum G.Călinescu, E.Lovinescu, N.Iorga), redobândește o viață nouă într-un context istoric și cultural nou, când problema complexelor, care a marcat puternic cultura românească apărând ca o adevărată marcă ontologică a ei și a regionalismului nu se mai pune. Totuși, scriitorii basarabeni au de parcurs, după 1990, un «Drum spre Centru», drum reintegrator sub toate aspectele, însemnând și un examen estetic, de verificare cu nivelul întregii culturi românești și al literaturii europene și universale în același timp”.

Sunt reproduse în acest prim număr (excepțional) texte din Eugen Ionescu, Marin Preda, Stefan Aug. Doinas, Ana Blandiana, Ion Pogorilovski, Paul Goma, Grigore Vieru, Rand Brandes, Andrei Strâmbeanu, Nicolai Costenco, Liu Dyung-Yuan, Li Tai-Pe, Theodor Codreanu, Nicolae Rusu, Iurie Coleșnic, Sava Pânzaru, Marin Aiftinica etc. (**Ștefan Cioacă-Ioanid**)

Un cântec al frunzei*

S-a fi putut intitula, foarte bine, „Romanta frunzei anonime” sau o diafană pastişă după „Lucefărul”, dar placheta de față este scrisă și gândită de un intelectual care a citit destulă poezie pentru a-și justifica încercarea de față. Cele două balade ale sale, parodiere existențială a lumii ce ne înconjoară și de râs, și de plâns, ne arată că avem de-a face, totuși, cu un poet ce e dispus, de data aceasta (în această carte adică) să facă înconjurul vieții într-o birjă de sâmbătă seara pentru a

observa și a se (ne) dispune. Sau, poate, pentru a ne propune și o altă viziune asupra lucrurilor. În „laboratorul” intim al

*Romulus Sălăgean - *Legenda frunzei anonime*, Editura Pallas, Focșani, 2002

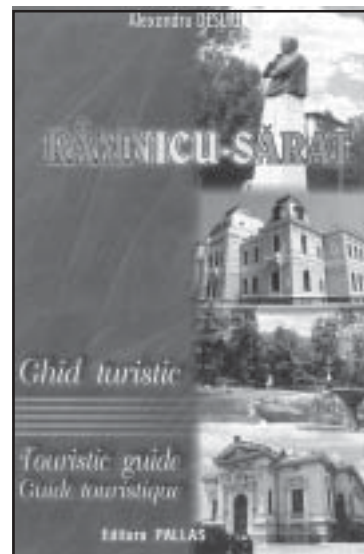
creației, sensibilitatea și o anume destindere a frazării poetice sunt două calități ce-l ampretează pe **R.S.**, divulgându-i din start seninătatea și degajarea discursului. Sincer și fără extravagantele metaforei căutate sau chinuite, el redescoperă, extaziat, avatarurile baladescului în tot ce mișcă și se consumă sub ochii noștri, dar mai ales le desenează filonul unor trainice emoții în versuri suave și delicate.

Volumul de față este un pamflet unde ironia este însă ușor deductibilă, năravurile și moravurile vizate deslușindu-se prea lesne și cu o cheie ușor convertibilă, schița aflându-se cam la vedere. Râs și justiție - desigur, într-un joc de-a viața pe care suntem nevoiți să-l parcurgem cu toții. În imagini pe care vopsea se așează uneori cu straturi false de candoare, până când se îngroașă gluma.

Un cântec al frunzei devenit poezie pur și simplu. (**I.Panait**)

Slam-Râmnicul în paginile unei cărți*

După **Ghidurile turistice** ale județelor **Vrancea** și **Buzău**, ale orașelor **Panciu**, **Mărășești**, **Odobești** și **Adjud**, Alexandru Deșliu se oprește asupra urbei sale natale – Râmnicu-Sărat, vatră de tradiție românească de la Curbura Carpaților, care a dat țării nenumărați oameni de seamă, de la artista lirică de talie mondială Florica Cristoforeanu la academicianul Traian Săvulescu, întemeietor al școlii naționale de fitopatologie.

Rod, ca și în cazul celorlalte apariții, al unei minuțioase documentări, Alexandru Deșliu ne dezvăluie, în stilul să alert și concis, „rădăcinile în timp” ale localității, cu derularea bogatei istorii a acesteia („Oraș de margine, Râmnicu-Sărat a fost teatrul unor bătălii crâncene în toată perioada medievală, până la începutul secolului XIX. Poate nicăieri nu s-a vărsat mai mult sânge frătesc ca pe aceste meleaguri”), potențialul natural și uman, economia, transporturile, comerțul, învățământul, sănătatea, cultura. Pentru că aspectul urbanistic, așezarea geografică și renumele istoric atrag în această zonă numeroși turiști, Alexandru Deșliu detaliază nu numai obiectivele de vizitat ale orașului, ci și traseele turistice către împrejurimi. Imaginile de ieri și de azi ale Râmnicului-Sărat, realizate de Costică Răduc și Florea Călin ilustrează în chip fericit textul, ca și prefața poetului Radu Cârnelci, în franceză de Alexandra-Iulia Crihană, iar în engleză de Florentina Mățăuanu.

Evocat cândva în pagini memorabile de scriitori și publiciști care au locuit sau au fost purtați pe aici de valurile vieții (Al. Vlahuță, Duiliu Zamfirescu, Octavian Moșescu), Râmnicu-Sărat este pentru Alexandru Deșliu mai mult decât, eleagul său natal: „Ca unul strâns legat de spațiul râmnician, îmi este destul de greu să-mi definesc în cuvinte și expresii dragostea și admirația pentru aceste meleaguri, însă aici găsesc obârșia, densitatea prezentului, dăruirea și permanentele civilizației, semnele triumfale ale asumării. Străbat și restrăbat străzile Râmnicului, mereu aceleași și mereu altele, cum mereu altele vor fi și cărțile care se vor scrie cu siguranță despre orașul meu, unde sunt mereu acasă, nu numai când revin...” (**V.A.**)

*Al.Deșliu – *Râmnicu-Sărat – Ghid turistic*, Ed. Pallas, Focșani, 2002

Două personalități vrâncene: Ioan Lupescu și Gh. Pastia*

Cu lucrarea dedicată de Horia Dumitrescu și Ionuț Iliescu omului de teatru Ioan Lupescu și maiorului Gh. Pastia, prin străduința și sacrificiul căruia s-a ridicat la Focșani una din cele mai frumoase săli de teatru din Moldova, după Teatrul Național din Iași, Editura Pallas inaugurează o colecție ce merită a fi continuată: personalități vrâncene. Volumul aduce în memoria cititorului cele mai fericite ori dramatice momente din evoluția vieții teatrale în orașul de pe Milcov.

Cu toate că, în perioada dintre Unirea Principatelor și Primul Război Mondial, viața teatrală din provincie e cu preponderență o viață de turnee, la sfârșitul secolului XIX, printre cele treizeci de orașe în care se juca teatru se număra și Focșanii. Aici a fost inaugurat, în toamna anului 1873, Teatrul Lupescu, „având un parter cu peste 150 de locuri, două rânduri de loji, o galerie, cortină, decoruri nenumărate și o scenă cu dispozitiv sistematic”, după cum scria I.M. Dimitrescu în 1931, citat în lucrare. Autor al unor scrieri dramatice, în special comedii și vodeviluri, în mare parte traduceri și localizări. Ioan Lupescu a însuflit, timp de peste două decenii, mișcarea teatrală din Focșani, și nu numai. Pe scena teatrului său, subliniază autorii, au susținut reprezentații cei mai mari artiști ai timpului: Matei Millo, Artistizza Romanescu, Frații Vlădicescu, Gr. Manolescu, Mihail Pascaly, Agatha Bârescu ș.a. Deteriorarea Teatrului, din cauza lipsurilor materiale mai ales după moartea lui Ioan Lupescu, survenită la numai 56 de ani, în 1893, a dus la demolarea acestuia în iunie 1905. „Orașul Focșani rămânea fără un important edificiu cultural, iar viața spirituală a urbei cunoaște un serios recul...” – conchid autorii.

În acest context cultural apare maiorul Gh. Pastia, un adevărat Mecena pentru orașul Focșani, care, în februarie 1908, donează Primăriei 300.000 lei, în vederea construirii unui local nou pentru teatru. Partea cea mai întinsă a volumului este dedicată, cu multe detalii, construirii acestui edificiu și spectacolelor susținute aici de la inaugurare și până în 1930.

Cheltuielile depășind proiectul inițial, în august 1910 maiorul Gh. Pastia vine cu al doilea act de donație, în sumă de 100.000 lei, în septembrie 1911 – cu al treilea, de încă 100.000 lei, iar în aprilie 1913 – un al patrulea, tot de o sută de mii lei. Inaugurat la 21 noiembrie 1913, Teatrul Comunal „Maior Gh. Pastia”, operă a arhitecților C.C. Ciugolea și S. Vasilescu, „este construit în stil eclectic, atât de agreeat în vestul Europei – spun autorii –, însă rar întâlnit în peisajul arhitectonic românesc”. După numai 10 ani, maiorul Gh. Pastia avea să constate cu amărăciune, după cum reiese dintr-o scrisoare adresată Primăriei, proasta administrare a Teatrului: „Regret din tot sufletul că mi-am sacrificat avutul meu, muncit din greu, ca să las orașului meu de naștere un templu de cultură, iar nu o tavernă de infecție cum a ajuns acum teatrul,

descurajându-mă complet de a mai face ceva pentru desăvârșirea acestei opere de lumină, cum aveam și am încă de gând”. Același lucru îl constata și în 1928, când se adresează din nou Primăriei, acuzând că administratorul „s-a pus stăpân absolut pe Teatru pe care l-am creat pentru cultura și lumina poporului cu averea mea, fără să mă fi gândit vre-o dată, în viață fiind, sub ochii mei chiar să văd acest templu al artei pe care l-am făcut cu tot sufletul și cu toată dragostea ce mă leagă de acest oraș, să-l văd transformat într-o tavernă, în birt cu abonament și într-o casă de rendez-vous și de urgență”. Nepăsarea autorităților locale față de bunul mers al Teatrului îl determină pe Gh. Pastia ca în Testamentul din 1 noiembrie 1928 să decidă „ca sub nici un cuvânt /Teatrul/ să nu fie utilizat pentru banchete și întruniri politice”. Născut în 1848, maiorul Gh. Pastia trecerea în neființă la 15 octombrie 1929, lăsând focșănenilor două edificii de cultură – Teatrul și Ateneul Popular – peste care, în timp, se vor abate alte vicisitudini ale vremii. (Valeriu Anghel)

Labirintul întoarcerii spre sine*

Profesorul, publicistul și graficianul Al. Cucereanu își publică în al 75-lea an al vieții, un *Jurnal de pribegie către Tară*, cu subtitlul *Însemnări din refugiu*, multe alte manuscrise care ne-ar releva forța sa scriitoricească negăsindu-se încă editorului. Elev în clasa a V-a la Liceul Agricol din Soroca, eroul, care este autorul însuși, se refugiază împreună cu colegii în Vechiul Regat, în martie 1944, din calea Armatei Roșii. Consecință a prăbușirii „invincibilei” mașini de război germane, fuga din fața tunurilor bolșevice, care se auzeau tot mai aproape este un adevărat coșmar: „Continuându-ne drumul în tăcere, observăm cu surprindere că înaintea noastră curgea un adevărat puhoi de oameni. Unități militare, camioane, căruțe, chesoane și mortiere, convoaie și grupuri de refugiați, cu sau fără calabalac, izvorau ca dintr-o genune, îndreptându-se în aceeași direcție, cât mai departe de linia frontului, dacă o asemenea linie exista, să scape de canonada aducătoare de moarte...” Purtat împreună cu ceilalți de la Iași la București, apoi prin Oltenia, Banat și sudul Transilvaniei, autorul notează fie neputința autorităților de a le găsi un loc sub soare, un adăpost, fie bunăvoința oamenilor de rând, năpăstuiți și ei sub povara războiului. Într-un sat din Fărăgaș, o bucată de pastramă „rumenită din belșug cu boia roșie de paprica”, slana și ceapa cu care îl îndestulează familia lui „nenea Stoica” i se pare o „Cină împărătească, dacă mă gândeam la foamea îndurerată prin garniturile fantomă ce ne purtau zile și nopți de colo-colo”. Limanul pe care îl căuta nu-l găsește încă nici aici, după zdrobirea rezistenței germane pe Valea Prahovei trupele sovietice având calea spre Transilvania deschisă. „În Făgăraș au venit la începutul lui septembrie. Coloane nesfârșite de blindate, de transportoare, de camioane și alte mijloace de motorizate au curs fără întrerupere, zile și nopți, acoperind Valea Oltului cu un huruit asurzitor... Clădirile orașului, copacii de pe margine, tremurau ca zgâlțâiți de cutremur”. Terminând liceul la Petroșani, unde găsește înțelegera la un director „înalț, voinic, tuns scurt, cu voce gravă”, dar, contrar înfățișării sale crunte, „răbdător și bun”, în 1947, după ce asistase la mascarada alegerilor din toamna anului anterior. Victoria „soareului” este descrisă sec: „Bolșevicii care ocupaseră țara nu dormeau”.

Pagina de sfârșit, „în loc de continuare și încheiere” este o sentință asupra propriei existențe, asupra acestui uriaș labirint al întoarcerii spre sine: „Iluziile că am încetat să fiu un refugiat, un scos din universul lui și transpus într-altul s-au risipit pe

*Horia Dumitrescu, Ionuț Iliescu (Muzeul Vrancei) – *Cititori de teatru: Ioan Lupescu și Gheorghe Pastia*, Ed. Pallas, Focșani, 2002

* Alexandru Cucereanu – *Jurnal de pribegie către țară*, Editura Salonul Literar, Focșani, 2002

parcursul anilor, convingându-mă că am rămas un intrus într-o lume binevoitoare, dar altfel alcătuită și orientată... Tot timpul m-a însoțit dorul de locurile natale; cine nu-l cunoaște, n-a avut copilărie; osândă mai grea pentru un om nu e posibilă...” (**Valeriu Anghel**)

„Cronica Vrancei” la al treilea volum*

Un editor pe cât de serios pe atât de prolific de la Curbura Carpaților se dovedește a fi, în ultimii doi ani, doctorandul în istorie Horia Dumitrescu, directorul Muzeului Vrancea. După ce, în 1999 a coordonat un volum **Omagiu istoricului Gheorghe Buzatu**, cu prilejul sărbătoririi la Focșani a împlinirii vârstei de 60 de ani de către ilustrul profesor (950 de pagini, peste 50 de studii și comunicări

pe teme de istorie modernă și contemporană românească și europeană, semnate de numeroase personalități ale vieții noastre științifice), Horia Dumitrescu începe în 2000 o „crestomație” a studiilor despre patrimoniul cultural și civilizația de pe meleagurile „Mioritei” prin **Cronica Vrancei (I)**, urmată în 2001 de **Cronica Vrancei (II)**. În 2000 editează **Omagiu istoricului Ioan Scurtu** (peste 820 de pagini, 45 de studii și comunicări semnate în cea mai mare parte, de cadre universitare, doctori în științe istorice). În primul an al noului secol și mileniu „recidivează”, în colaborare cu Catedra de Istorie a Universității din Craiova, cu un nou volum omagial (863 de pagini, peste 40 de studii și articole pe teme de istorie), dedicat de data aceasta unuia dintre „stâlpii de rezistență pentru eternitate a istoriografiei românești”, cum îl numește un coleg de breaslă și academie pe istoricul **Dan Berindei**, cu prilejul acordării titlului de „doctor honoris causa” de către universitatea craioveană. Tot în 2001 vede lumina tiparului, în coordonarea istoricilor Gheorghe Buzatu, Valeriu Florin Dobrinescu și același Horia Dumitrescu, și tot la Focșani, sub egida Muzeului Vrancei, volumul I din **Diplomație și diplomați români** (450 de pagini, peste 20 de studii și articole dedicate unor cunoscuți diplomați români sau unor aspecte diplomatice mai puțin cercetate/elucidate din istoria modernă și contemporană a României ori a continentului european, semnate de cadre universitare și ofițeri de rang înalt, doctori în științe).

În 2002, Muzeul Vrancei editează un interesant album **Focșanii de altădată**, „țara iubită” a lui G.G. Longinescu, despre care scriitorul Dumitru C. Ollănescu-Ascanio, membru al Academiei Române, fiul al urbei de pe Milcov, scria: „Focșanii au fost prag de țară, așezat strajă de credință la hotarul a două țări surori, singurul oraș din România capitală de două județe și un moment candidat de capitală a Principatelor Unite”.

Ultima apariție, înaintea volumului II din **Diplomație și diplomați români**, aflat în pregătire, este **Cronica Vrancei**

(III), în cele peste 400 de pagini fiind înmănunchiate 35 de studii, articole și comunicări semnate de un academician ca Valeriu D. Cotea, profesori universitari precum generalul de brigadă (r) Nicolae Ciobanu, Jipa Rotaru, Aurel Pentelescu, doctoranzii Aurel Nicodei și Horia Dumitrescu, profesori de istorie de la liceele de elită focșănene sau muzeografi. Aria tematică este foarte variată – de la „Siturile arheologice din Vrancea” (prof. Lelia Pavel, ing. Aurora-Emilia Apostu) la „Marile procese ale Vrancei” (prof. Ionuț Iliescu) și „George Enescu la Focșani” (prof. Maria Mihăilescu), de la „Vizita țarului Alexandru al II-lea la Mărășești și Adjud – 6 decembrie 1877” (prof. Maria Dumitrescu, drd Horia Dumitrescu) și „Duliul Zamfirescu pe meleagurile natale” (prof. Dumitru Huțanu) la „Cutremurul din 1940” (prof. Florin Dărdală) etc. Studii pertinente, venite să confirme afirmația savantului Simion Mehedinți, comemorat și el într-un articol, cu prilejul împlinirii a 40 de ani de la moarte: „De Vrancea nu poate vorbi oricine, oricând și oriunde. Întocmai ca preotul care se îmbracă cu veșminte deosebite când se apropie de altar, așa s-ar cuveni să se pregătească cel care ar veni să spună măcar două vorbe despre bătrâna Vrancea”. (**Valeriu Anghel**)

Colecții rare la Biblioteca Județeană „V.Voiculescu” din Buzău

MIHAIL SADOVEANU - DEDICAȚII LUI MIHAI SEVASTOS

Nu este la îndemâna oricărui colecționar de carte înno-bilată, cu atât mai puțin a unei biblioteci oricât de respectabilă ar fi, să dețină în colecția sa bibliofilă 24 de cărți cu dedicații adresate aceleiași persoane, în cazul nostru de Mihail Sadoveanu lui Mihai Sevastos, prieten apropiat încă din perioada ieșeană a colaborării la revista „Viața românească”.

O astfel de „achiziție” a fost posibilă cu aproape două decenii și jumătate în urmă, când doamna Ana Giurgea, retrasă atunci în comuna natală Măgura de pe Valea Buzăului, cândva în anturajul memorialistului ieșean, a încredințat Bibliotecii Județene Buzău mai multe volume și documente, ce aveau să se constituie, după 20 de ani, o dată cu organizarea secției de colecții speciale, într-un distinct „fond Sevastos”. O parte dintre acestea necesită, desigur, nu numai operațiuni de conservare, ci și restaurare.

Despre Sadoveanu au fost publicate numeroase studii și monografii, iar opera sa, cu toate încercările post-decembriste de „reasezare” a valorilor literaturii române, stă de neclintit. Cum se exprima marele scriitor în dedicațiile „intime”, pe una sau pe alta din cărțile sale și, mai ales, ce-i încredința unui „prietin” precum mai tânărului Sevastos, vizează concizia, sinceritatea stării sufletești de la prima până la ultima piesă din colecție (Sevastos va mai fi avut probabil și altele).

De la „ca semn de prețuire” (1912), „cu veche și statornică prietinie” (1929), la „prietinul bun, căruia îi păstrez nealterată dragostea și stima” (1936), în fine, „camaradul de vânătoare... în amintirea atâtor partide și în nădejdea altora viitoare” (1937) sau „cu prietinia de totdeauna” (1938), toate dedicațiile sunt mărturie elocvente ale unei trainice prietenii dintre doi scriitori.

Înregistrat în istoriile literare sau dicționare cu aprecieri divergente (G. Călinescu elogios; Al. Piru și Marian Popa – minimalizat; „Dicționarul cronologic – literatura română” (1979) – corect), Mihai Sevastos (1892 - 1967), din 1911 redactor la „Viața românească”, a scris volume de poezii simboliste, romane, cărți pentru copii, memorialistică, traduceri și, curios, „Monografia orașului Ploiești”, un model al genului. (**Mioara Neagu**)

* **Cronica Vrancei** (coordonator: Horia Dumitrescu), Editura Pallas, Focșani, 2002

UN „MADRIGAL” FOCȘĂNEAN: CORUL „PASTORALA”

După mutarea Filarmonicii focșănene la Galați, o dată cu reîmpărțirea administrativă a țării din 1968 și desființarea unui Cvartet cu câțiva ani în urmă, Corul „Pastorala” a rămas singurul templu al cântecului cult din orașul de pe Milcov, devenit un nume de referință nu numai pe scenele județului și ale țării, ci și peste hotare. Impresionând auditoriul prin acuratețea interpretării, prin cultura muzicală vocală de aleasă ținută, prin trăirea sensibilă și vibrația estetică de calitate, prin repertoriul în care armonia bijuteriilor corale românești se îngemănează cu a capodoperelor muzicii universale, Corul „Pastorala” poate fi numit, fără a greși, un „Madrigal” focșănean, maestrul Marin Constantin considerându-l „copilul său de suflet”. „Madrigalul” și „Pastorala” s-au regăsit de altfel în multe manifestări artistice comune, mărturie stând cele opt concerte extraordinare susținute împreună și mai ales cel prezentat cu ocazia acordării titlului de „Cetățean de Onoare al Municipiului Focșani” marelui dirijor al celui mai bun cor de cameră din lume.

Corul s-a născut din pasiunea unui mănunchi de entuziaști, iubitori ai muzicii corale, care s-au unit sub bagheta lui Dumitru Săndulachi, un muzician desăvârșit și un eminent dirijor, în stagiunea 1978 - 1979. Inițiativa a prins de fapt contur după înființarea, cu trei ani mai înainte, a Corului „Mica Pastorală” în cadrul Liceului Pedagogic din Focșani, 1975 - 1976 fiind primul an de apostolat al profesorului Dumitru Săndulachi la acest liceu, al cărui director este în prezent. Constituindu-se de la început ca o importantă instituție culturală și muzicală, „Pastorala” a urmărit să slujească, după desființarea Filarmonicii, uneori în condiții vitrege, arta muzicală corală. Încet-încet, după acumulări evidente în plan repertorial și interpretativ, corul a intrat în circuitul vieții muzicale în plan național european, făurindu-și o tradiție, fapt confirmat prin integrarea lui în Asociația Națională a Corurilor din România, Asociația de Cânt Coral Brașov, precum și în asociații corale europene cum ar fi „Europa Cantat” din München și „A Coeur Joie Internationale” din Lyon.

Sensibil și modest, preocupat permanent pentru propria-i perfecționare ca dirijor de cor, dar și de îmbogățirea repertoriului cu lucrări valoroase din literatura muzicală clasică și contemporană, Dumitru Săndulachi a reușit să alcătuiască – și mai ales să mențină – o formație omogenă din toate punctele de vedere, la nivelul celor mai bune formații de gen ale țării. În pragul aniversării unui sfert de veac de la înființare, Corul „Pastorala” se poate mândri cu cele peste 500 de persoane care au participat efectiv la peste 350 de concerte în țară și străinătate. Interesant de menționat este faptul că zece dintre întemeietorii corului activează și astăzi (Ionel Bălosu, Constantin Borș, Antoaneta Ciobanu, Aurel Dragu, Mitrița Dumitrache, Lucian Neagu, Maria Păduraru, Anișoara Pițu, Valeria Secară, Adriana Voinea).

„Pastorala” s-a născut și a rămas ca un cor al cadrelor didactice, dar în timp a integrat și interpreți aparținând altor categorii socio-profesionale: elevi, studenți, muncitori, economiști, juriști, cadre medicale, preoți, liber-profesioniști. Intrarea în corală se face prin libera voință a celor care doresc să slujească pe altarul muzicii, în urma unor teste de aptitudini în domeniu. Noii selecționați participă la repetiții alături de coriștii mai vechi până își însușesc zece lucrări corale într-o perioadă de stagiu de trei luni. Așa se realizează un schimb de generații, de multe ori în concerte participând simultan părinți și copii ori copiii în locul părinților.

Repertoriul Corului „Pastorala” a început a se configura prin melodiile „Fata de păstor”, „Păstorita”, „Sârba pe loc”, „E dalba primăvară”, „Vezizosette nimfe e belle”, „Cantonetă napolitană”,

„Cântec indonezian” etc. Aria repertorială abordată apoi cuprind lucrări corale ale unor cunoscuți și recunoscuți compozitori români și străini, punând în valoare muzica corală românească și universală. A interpretat cântece aparținând tuturor epocilor, curentelor, direcțiilor și tendințelor muzicale, a valorificat folclorul românesc și universal, prelucrări corale, după 1990 având posibilitatea să studieze și să interpreteze muzica religioasă ortodoxă, precum și multe lucrări corale aparținând altor religii universale.

Din repertoriul românesc, „Pastorala” a selectat lucrări aparținând compozitorilor Ștefan Andronic, Constantin Arvinte, D. D. Botez, Tiberiu Brediceanu, Dan Buciu, C. Cezar, Ioan D.Chirescu, Florin Comișel, Marin Constantin, Paul Constantinescu, Gheorghe Danga, Gh. Dina, Grigoraș Dinicu, Sabin Drăgoi, Gheorghe Dumitrescu, George Enescu, Gheorghe Firca, George Grigoriu, Mihail Jora, Dumitru Georgescu-Kiriac, Gavriil Musicescu, Iacob Mureșianu, Marțian Negrea, Ion Nicorescu, Irina Odăgescu-Țuțuianu, Radu Palade, Anton Pann, Alexandru Pașcanu, Tuiberiu Popovici, Ciprian Porumbescu, Laurențiu Profeta, Constantin Romașcanu, Dumitru D.Stanciu, Achim Stoia, Ion Vidu și mulți alții.

Din repertoriul universal, corul a abordat lucrări ale compozitorilor J.Arcadelt, Ludwin van Beethoven, Johan Sebastian Bach, Johannes Brahms, Piotr Ilici Ceaikovski, F.Dehteariev, B.Bonatti, J.Dowland, F.Gruber, G.Gastoldi, H.I.Hassler, Orlando laussus, T.Morley, W.A.Muzart, G.P. da Palestrina, F.Pilkington, J.des Pres, D.Sebalin, T.L. da Vittoria, J.Weyrauch, E.Widmann ș.a.

În acest aproape un pătrar de veac, „Pastorala” a colaborat îndeaproape cu unii dintre cei mai mari compozitori români precum Alexandru Pașcanu, Gheorghe Dumitrescu, Ion Dumitrescu, Constantin Arvinte, Ștefan Andronic (compozitor vrâncean), Dan Buciu, C.Cezar, Gheorghe Firca (președinte de onoare al corului), Nicolae Lungu, Ludovic Paceag, Irina Odăgescu-Țuțuianu, Marin Constantin etc., punând în circulație în primă audiență numeroase lucrări.

Corul focșănean a fost prezent permanent la nenumărate concursuri, turnee și festivaluri naționale, printre care „Ion Vidu” (Lugoj), „Iacob Mureșianu” (Blaj), „Ciprian Porumbescu” Suceava, „Gh. Dima” (Brașov), „Ioan D.Chirescu” (Constanța), „Gavriil Musicescu” (Iasi), „Corallis” (Buzău) concertând și pe scene din Republica Moldova (Chișinău, Bălți), Germania (München, Ingolstadt, Regensburg), Belgia (Marche en Famene, Namur, Bruxelles), Franța (Vert Saint Denis, Paris, Metz, Coasta de Azur), Luxemburg, Ungaria (Budapesta), Austria (Viena), Italia. Numai lipsa unor fonduri financiare i-a împiedicat pe coriști să participe și la marile festivaluri din Spania, Suedia, Finlanda, Argentina, SUA, Canada.

De-a lungul timpului, „Pastorala” a realizat mai mute emisiuni

și înregistrări radio și de televiziune la posturi din Focșani, Iași, București, cu lucrări corale din toate epocile istoriei muzicii naționale și universale, din toate genurile și speciile muzicii corale. În 1996 a realizat o casetă de cântece tradiționale dedicate sărbătorilor de iarnă la români („Colinde, colinde”), iar în 2001, la ELECTRECORD, o casetă audio și un CD cu muzică religioasă ortodoxă („Pre Tine Te lăudăm”).

Prin concertele oferite melomanilor de pretutindeni, „Pastorală” a devenit de mult un ambasador plin de candoare și farmec al sufletului românesc. (*Valeriu Anghel*)

Vocea Adorației și a Recunoștinței

„În înțelegerea anticilor, corul este un grup de personaje care participă ca unul singur la desfășurarea unei opere dramatice.

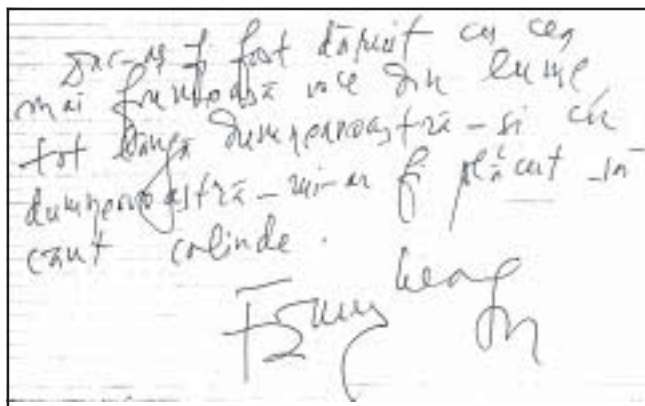
Înțelegerea mea este oarecum asemănătoare.

Corul este format din oameni ce aleg din multele căi de a comunica, de a transmite semenilor dovada iubirii și a respectului în trecerea lor pe acest pământ, calea cântului, a zborului în spații de o tulburătoare puritate, în spații fără margini, fără margini chiar elegant impuse sau brutal sugerate.

Căutând, zboruri în afara marginilor trupului, chiar în afara marginilor inimii, dar mereu în spaiul locuit de toate sufletele, prezente, trecute și viitoare.

Cântul și poezia sunt dovada supremă a nemuririi.

Corul „Pastorală” este o voce a Adorației și a Recunoștinței”. – Leopoldina Bălănuță, 1979.

„Dacă-ș fi fost dăruit cu cea mai frumoasă voce din lume, tot lângă dumneavoastră – și cu dumneavoastră – mi-ar fi plăcut să cânt colinde”. – Fănuș Neagu, 1994.

Costel Apostolescu – inițiatorul Stagiunii Teatrale a Elevilor Focșăneni

În 1978, Costel Apostolescu, profesor de limba și literatura română și ziarist, împreună cu câțiva colegi de la liceele focșănene (printre care prof. Maria Merlușcă), au inițiat, sub egida ziarului *Milcovul* și a Inspectoratului Școlar Județean Vrancea, **Stagiunea Teatrală a Elevilor Focșăneni (STEF)**, manifestare cultural-artistică unică, după știința noastră, în țară.

Născut la 17 noiembrie 1941 la Râmnicu-Sărat, C.Apostolescu își termină studiile gimnaziale și liceale la Sighetu-Marmației, unde tatăl său (contabil) se mutase cu întreaga familie. În 1962 se înscrie la Facultatea de Filologie a Universității din București, urmând în paralel și un curs de ziaristică de doi ani. Colaborează la revista *Flacăra* și ziarul *Scânteia tineretului*, după absolvirea facultății, în 1967, fiind repartizat la o școală rurală din județul Buzău. În 1969 pără-

sește învățământul și se dedică jurnalisticii, publicând în *Viața Buzăului*. În 1971 vine la Focșani, ca redactor la ziarul *Milcovul*. În scurt timp se distinge și aici, atât în domeniul ziaristic (articole de fond, reportaje, cronică literare și teatrale), cât și în viața culturală a orașului. O boală nemiloasă îi curmă viața la 27 septembrie 1992.

La zece ani de la trecerea în eternitate, amintirea profesorului și publicistului C.Apostolescu este mai vie ca oricând, **Stagiunea Teatrală a Elevilor Focșăneni**, devenită, după 1990, **Stagiunea Teatrală a Elevilor Vrânceni**, ajungând, cu o întrerupere de patru ani, la a XX-a ediție. Piatra de temelie a **stagiunii teatrale a elevilor** nu era pusă însă pe un teren virgin. Începând cu formațiile de teatru alcătuite de elevi în perioada imediat următoare înfăptuirii actului Unirii Principatelor, continuând cu reprezentațiile teatrale ale Societății **Junimea** din 1882 sau cu reprezentațiile extraordinare cuprinzând feeria **Gitana** și comedia **Fanfaronada**, cu serbările populare organizate de Liceul „Unirea” (1902) ori cu Festivalul Societății literare – Gr.Alexandrescu – a aceluiași liceu (1923), toate acestea și multe altele pledează pentru o frumoasă și emoționantă tradiție ce se cere și se vrea continuată – scria el în 1980, într-un minuțios documentar intitulat **130 de ani de viață teatrală la Focșani**.

Dacă la prima ediție au participat doar șapte licee, în ultimii ani, numărul acestora aproape că s-a dublat. Prezentarea la două săptămâni a unei premiere de către formațiile înscrise în concurs, însoțite de expoziții de artă plastică, seri de muzică și poezie ori întâlniri cu oameni de cultură și artă au făcut din această manifestare o adevărată sărbătoare de suflet și minte pentru cei peste 3000 de tineri spectatori pe fiecare stagiune. „Schimbarea condiției de spectator în participant îmi pare a fi evenimentul cel mai de seamă, cu repercusiuni încă incalculabile asupra dramei, asupra artei spectacolului, asupra arhitecturii teatrale și a locului de joc. Această mutație e cea care contribuie în modul cel mai substanțial la definirea unui nou concept al noțiunii de teatru” – îl cita C.Apostolescu pe cunoscutul regizor Radu Pensiulescu într-unul din caietele de sală ale stagiunii. (*Valeriu Anghel*)

O artistă de mare vocație

Eugenia Popovici-Stefănescu s-a născut la 30 octombrie 1919, în orașul Dorohoi. Absolventă a Scolii de Arte Frumoase din Iași, clasa Ion Irimescu - Richard Hette, și-a împlinit cu dăruire cariera didactică și artistică timp de peste 30 de ani în Focșani.

Artistă de mare vocație, Eugenia Ștefănescu lucrează încă și la venerabila sa vârstă cu o migală miniaturală. Reușește piese de un lirism discret, inconfundabil, transformând efemere forme reale în înțeleșuri etern umane.

De-a lungul timpului a avut peste zece expoziții personale și a participat la numeroase expoziții colective. Are lucrări achiziționate sau donate în țară și străinătate. Ca și maestrul său Ion Irimescu, este convinsă că trebuie să caute cu ajutorul modelajului forme de maximă intensitate și puritate ca expresie plastică. „Concepută ca o podoabă de interior, sculptura sa – *notează Aurel Leon* – are un lirism concentrat cu trimitere precisă și care, asemeni picăturii de parfum, radiază o stare plăcută, ceva între încântare și duioșie”.

„Tot ce am lucrat a fost numai din dragoste pentru oameni – *ne-a declarat sculptorița*. Am exprimat ființa umană din vârstele ei cele mai fragede, în care mândria și cochetăria sunt prima fază. Am exprimat câmpul prin această mască, în care oricine se poate regăsi cântând fie imnuri de credință, fie de îndemnuri, fie de dragoste. Pe acest om creat de Dumnezeu din humă l-am reprezentat așa cum este și de fapt ce este”. (*Al.Deșliu*)